

ARAKS

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2006. augusztus 20.

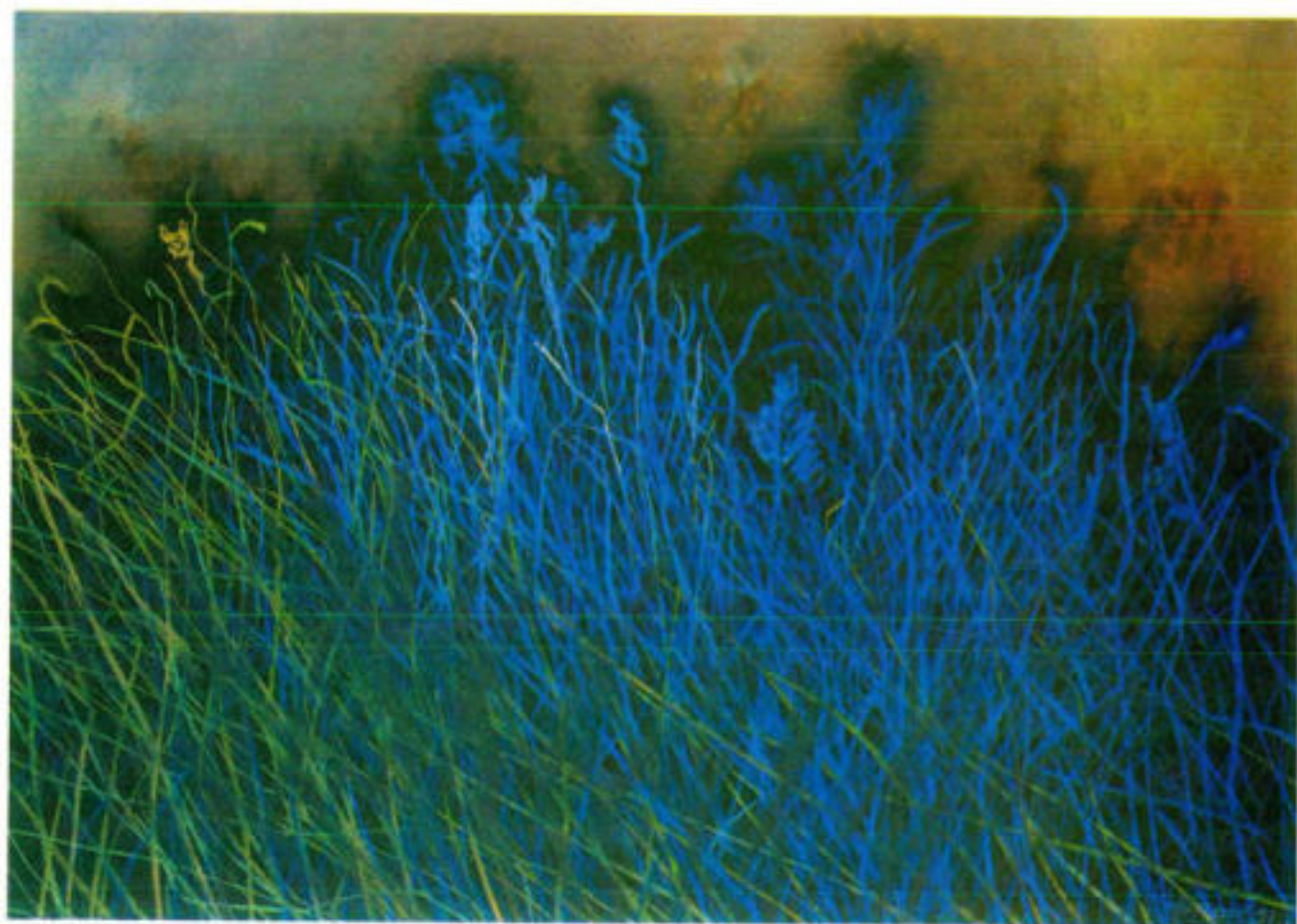
VI. évfolyam 3. sz.

ISSN1451-1762

Szélcsend II. / Calmness II., 1991, pasztell/papír, 50x70 cm

Szélcsend IV. / Calmness IV., 1991, pasztell/papír, 50x70 cm

ARAKS

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2006. augusztus 20.

VI. évfolyam, 3. sz.

E számunk kiadását a

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

az NKA

és az ILLYÉS KÖZALAPÍTVÁNY

támogatta.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

008+32(497.113+511.141)

ARACS : a délvidéki magyarság közéleti folyóirata /
felelős szerkesztő Vajda Gábor. - 1. évf., 1. sz. (2001) -
- Szabadka : Aracs Társadalmi Szervezet, 2001 - . -
Ilustr. : 29 cm

Tromsesečno.
ISSN 1451-1762

COBISS.SR-ID 94357250

TARTALOM

Mirics Károly (Szabadka): Állami irányítású etnikai tisztogatás	5
Kispalkó Szilveszter (Szabadka): Végkimeneteléhez közeledik a délvideki magyarok drámája?	7
Andróczky Csaba (Szenttamás): Életfeltételünk a demokratikusan választott nemzeti tanácsunk és a Magyar Egyetem	8
Bata János (Horgos): Augusztus huszadika táján	9
Csorba Béla (Temerin): Demagógiauralom határon innen és túl	12
Kovács Nándor (Kelebia): Párhuzamos életképek VIII.	16
Kerekes József (Szabadka): Dal a magasban	20
Kiss Rudolf (Szenttamás): Versek	23
G. Molnár Irén (Szabadka): Felszámolhatók a felsőoktatás kerékkötői?	24
Marcók Vilma (Nagybecskerek): Az Alma Materről, az alma materért	29
Vajda Gábor (Szabadka): Megvalósíthatatlan önállóság?	32
Mirics Károly (Szabadka): Összefonódó és szétváló nemzetstratégiák a Délvidéken	40
Klemm József (Újvidék): Hadijelentések Hágából – A Telepi Rádió Szinpada	45
Burány Nándor (Újvidék): Kegyelet és felelősségérzet	48
Gubás Jenő (Szabadka): Idill vagy önámítás?	51
Csorba Béla (Temerin): Törpefenyő	56
Böjte Csaba (Erdély): Elszántan a jó ügyért	57
Rókusfalvy Pál (Budapest): Okos szeretettel a tiszta szellemi környezetért	65
Kováts Zoltán (Szeged): Az előrebecslési módszerek, a tájékoztatás	69
Tóth Éva (Budapest): A Nyelvi Jogok Egyetemes Nyilatkozata és a nyelvi genocídium	78
Cs. Varga István (Eger): Jövőlátó	81
Gulyás László (Szeged): A dél-tiroli kérdés rövid története	84
Mészáros Zoltán (Szabadka): A korai titoizmus propagandája	94

Állami irányítású etnikai tisztogatás

Szerbia állami biztonságát veszélyeztető és egysége ellen irányuló tényezőnek nevezte a Biztonsági Hírszerzési Ügynökség (szerbül: a BIA- Bezbednosno-informativna Agencija) a vajdasági magyar nemzeti kisebbséget a 2006. évi első féléves beszámolójában. Azzal vádolja a magyarságot, hogy Szerbia rendezetlen belpolitikai és nemzetközi helyzetét szeparatista tevékenységre használja fel különböző útfajta, rejtett kezdeményezéssel keresztül. A Szerbiai Parlament Védelmi és Belbiztonsági Bizottsága elé beterjesztett jelentést a bizottság tagjai 2006. június 19-én elfogadták. (Nem tudjuk, hogy vitában vagy egyhangúlag – amiből ki lehetne következtetni azt is, hogy mennyire van polgári ellenőrzés alatt az egész „hírszerző tevékenység”.)

Ezzel kapcsolatban nyilatkoztak a politikai képviselőket adó vajdasági magyar pártok elnökei is a Magyar Szó 2006. június 22-i számában. Rácz Szabó László kivételével mindnyájan szabadkoztak és bizonygatták, hogy szó sincs magyar szeparatizmusról, s ezért az ő lelkiismeretük nyugodt. (Sic!)

Rácz Szabó László viszont azzal „fenyegetőzött”, hogyha ugyan most nincs is magyar szeparatizmus, majd lesz, ha a délvideki magyarság nem kapja meg az őt megillető autonómiát. Vagyis autonómia vagy Szerbiától a szabad elszakadás joga.

Nincs szándékomban elemezni és minősíteni az egyes nyilatkozatok erejét és a köztük lévő különbségeket. Az egyes nyilatkozatok talán önmagukban minősítik az egyes pártvezetők tevékenységét: éleslátását vagy vak-ságát, bátorságát vagy gyávaságát, reálérzékét vagy annak hiányát. Nem szándékozom egyiküket sem támogatni vagy védeni (immár 10 éve nem vagyok abban a helyzetben, hogy gyakoroljam a politikai gáncsvetés mester-ségét és a védekező cselgáncsot). Nem kerültek el ellenben figyelmemet a következő események: az UDBA, amit most BIA-nak becéznek (de én jobban szeretem a régi nevén megnevezni; a farkas néha változtatja szőrzete színét, de természetét nem; azonos módszereket alkal-

mazó titkos szervekről van szó) legalább 1989 óta készül a szerb közvélemény elé tártani egy ilyen vérilázító, szerve-délyeket felkorbácsoló jelentést. Nem mintha idáig nem lett volna ehhez bátorsága, vagy éppenséggel „túrtóztette magát”. Nem erről van szó. Az UDBA sok-sok ezer titko-sított jelentést készített a magyarok közéleti tevékenysé-géről és személy szerint minden a közéletben bármilyen módon tevékeny magyarról is („o videnim mađarima”) A politikai vezetés (mindegy, hogy azt Politbüro-nak vagy az ország politikai elitjének hívjuk) úgy ítélte meg a helyzetet, hogy ismét szükséges a szerb népbe lelkiertőt önteni, er-kölcsi bátorságra ösztönözni.

A nép, a nép, az istenadta nép..., ismerjük a frázist. Sokat vitatkozhatnánk arról, hogy szeparatisták vagyunk-e vagy mindenkor csak a nagy hazaszeretettől „csordul-tig vagyunk”, lényegtelen ebben a vonatkozásban, ami-kor az UDBA tevékenységéről ejtünk szót.

Politikailag szervezett szeparatizmus nincs, nem is volt és nem is lehetséges egyetlenegy délvideki magyar poli-tikai párt, politikai szervezet, sőt még civil mozgalom vagy művelődési egyesület esetében sem, mert az UDBA na-ponta ellenőrzi minden rendezvényt; naprakész jelentést készít mindenről és mindenkiről. Ez nem a 99%-os ha-nem a 100%-os igazság, s ez így van 1918-tól napjain-kig. A nemzeti kisebbségi kérdésben Szerbiában soha nem lesz engedmény, mint ahogyan a Vatikánban nem lehetséges a demokrácia. A szerbek erőszakkal hódítot-tak meg más többségű etnikumok által lakott területeket; ezeket csak erőszak útján lehet megtartani vagy elveszte-ni. A szerbek olyan lehallgató és hírszerző rendszert épí-tettek ki a kisebbségekkel szemben, aminek nincs köze a jogállamisághoz, hanem csakis az erőszakos hatalom megtartásához. Igazi engedmények soha nem lesznek. A szerbek pontosan tudják, hogy mi, magyarok sohasem fogunk olyan hibát elkövetni, hogy a politikailag szerve-zett szeparatizmusoknak akár még a gyanúját is ránk bi-zonyítsák. Soha semmilyen politikai okot nem fogunk a kezükbe adni, hogy retorziós alibijük legyen.

Őket az érdekli, hogy mi lelkileg mit érzünk abban az országban, amelybe nem szabad akaratunkból kerültünk. Őket az érdekli, hogy mi lenne, ha az ország tovább zsugorodna. Miért nem vállalunk velük érzelmi szolidaritást. Nem történne területvesztés. Az elvárásaik abszurdok. Tettek-e ők valaha is valami jó szándékú politikai megnyilvánulást, kimutattak-e valaha is bármilyen politikai jóakaratot irányunkban? Annak ellenére, hogy ilyenek voltak velünk szemben, „megtarthatók vagyunk-e” – kérdezem én. Ilyen feszülő történelmi múlttal normális lenne-e, ha mi magyarok a szerb etnikum, nép, nemzet részének, ősi magvának éreznénk magunkat?

Lám, most már azért is felelősségre vonnak bennünket, hogy mit érzünk! Az a való igaz, hogy ebben az általuk és nem általunk megválasztott szabad országban sohasem volt fenéig tejfel az életünk, s a szerbek soha semmit nem tettek a könnyítés érdekében. Néhány politikai vezetőnket és értelmiséginket sikerült megvásárolni, a köznépet meg megfélemlíteni. S ezzel mindenkor be is érték. Most csodálkoznak azon, hogy nem érzünk velük együtt. Most egyszerre

szükség lett az együtterzésünkre is, mert ők állítólag nagy bajban vannak. (Senki, még a kistestvér sem akar velük élni.)

Miért csináltak rendszert a magyar nemzeti kisebbség sanyargatásából? Ismét kegyetlenül büntetnek, kinoznak bennünket. Igaz, hogy politikai szeparatizmusunk nem bizonyítható, de mert lélekben mégis azok vagyunk, a szerbiai hatalmi szervek, köztük az UDBA-BIA utasították a szerbiai közbiztonság és köztörvényesség védelmével foglalkozó bűnüldözési szerveket, hogy ha magyart gyilkolnak meg, vernek félholtra, rabolnak ki, lopnak meg, nem kell komolyan, a törvény szigorával és a teljes igazság megállapításáig lefolytatni a bűnüldözési, rendőri kivizsgálási eljárást. A büntetőeljárást, az ügyészi és bírói perrendtartást akár mellőzni is lehet.

Ez a szerb jogállamiság, a Koštunica-féle legalitás legújabb találmánya! Ezzel a jótévő állammal kell együttérezni! Én ezt a joggyakorlatot valahonnan a múltból ismerem. Félfasiszta félsztálinista egyszerre. Mind a kettő „jó” tulajdonságait egyesíti magában.

Célja mindig egy és ugyanaz: az etnikai tisztogatás.

Lovas dombbal

Végkimeneteléhez közeledik a délvidéki magyarok drámája?

Montenegró kiválásával folytatódik annak az országnak a zsugorodása, melynek keretei közé szorult a délvidéki magyarság. Kosovo egyre valószínűbb (és egyre közeledő) önállósulása tovább szűkíti Szerbia határait. Közben a szerb küldöttség máris a kosovói szerbek leendő státusáról (autonómiájáról) tárgyal, majd ugyanezt teszik a dél-szerbiai (preševói, bujanovaci és medveđai) albánok, a délvidéki magyarság önrendelkezése irányában alig történik valami.

Emlékeztetőül: Kosovón mintegy 100 ezer szerb él, Dél-Szerbiában pedig megközelítőleg ugyanennyi albán. Mindkét népcsoport a perszonális és a területi autonómia keverékét igyekszik kivívni magának, meglehetősen reális esélyekkel. A kétféle kosovói albánnak a teljes és hivatalos önállóság fejében megéri autonómiát adni néhány szerb községnek. Az egyenlőség elve szerint (valószínűleg) azonos formájú és szintű autonómiát kapnak a dél-szerbiai albánok. Magyarán: 100-100 ezer szerb és albán önrendelkezhet, míg a 300 ezer délvidéki magyar – az anyaország jelentős részétől kitaszítva, és erőteljesebb belső érdekképviselő nélkül várja sanyarú sorsa további alakulását.

A Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom az általa több ízben bemutatott Délvidéki Társnemzeti Régió-koncepció megvalósításában látja a délvidéki magyarság számára az egyetlen igazi és igazságos megoldást. Amíg erre nem kerül sor, a legkevesebb, amit a HVIM elvárna, hogy itteni nemzettársaink mindazt megkapják, amiben a kosovói szerbek és a dél-szerbiai albánok a tárgyalások után részesülnek.

A HVIM kéri a VMDP-t, a VMDK-t, az MPSZ-t és a magyarság sorsát szívükön viselő civil szervezeteket, hogy az eddiginél is kitartóbban és keményebben követeljének azonos bánásmódot a nemzettársainknak, mint amilyen megilleti majd a fent említett népcsoportokat.

A HVIM kéri a VMSZ-t mint a gazdaságilag és a taglétszám tekintetében legnagyobb délvidéki magyar pártot, mely szoros kapcsolatokat ápol a legnagyobb szerb pártokkal, vesse latba politikai erejét és a rendelkezésére álló diplomáciai eszközöket az itteni magyarság önrendelkezése érdekében.

Kasza József, a VMSZ elnöke többször utalt rá, hogy a kosovói szerbek és az itteni magyarok helyzetének rendezése nem kezelhető azonos módon, illetve nem vehető egy kalap alá. Ha arra gondolt, hogy a délvidéki magyarságnak több jár, csak üdvözölni tudjuk az álláspontját. Amennyiben viszont a fordítottjára célzott, arra kérjük, vizsgálja felül a véleményét.

A HVIM úgy véli, elérkezett az utolsó pillanat a délvidéki magyarság helyzetének rendezésére. Ha a kosovói szerbek és a dél-szerbiai albánok autonómiában részesülnek, a délvidéki magyarok pedig ilyen körülmények között önrendelkezés nélkül maradnak, reális a félelem, hogy az itteni magyarság az egyetlen kiszolgáltatott népcsoport lesz Szerbiában. Cseppet sem alaptalan az az aggodalom, hogy abban az esetben a nemzeti büszkeségében sérült és frusztrált szerb nép jelentős része a védtelen magyarokon élne ki magát.

Ezt nem szabad megengedni.

A bizalomra építve

Életbevágó, hogy demokratikusan választott nemzeti tanácsunk és önálló magyar egyetemünk legyen

A Civil Mozgalom 2006. évi februári kezdeményezésének az volt a célja, hogy egy az eddigieknél nagyobb legitimitással rendelkező fórumot/bizottságot hozzunk létre, amely néhány hét alatt kidolgoz egy egységes autonómiatervezetet, amelyet aztán képviselni lehet különböző hazai és nemzetközi fórumokon. A pártok mellett a civil szféra is delegálhatott képviselőket. A szakértői bizottság azonban nem jött létre, és ez elsősorban a pártok felelőssége. Miután egyértelművé vált, hogy kezdeményezésünk nem járt sikerrel, fontosnak tartottuk megjelölni a kudarc okait. Először is a bizalom hiányára figyeltünk fel. A nagymértékű bizalmatlanság már a kezdet kezdetén azt sejtette, hogy a pártoknak nem érdeke a szakértői bizottság létrehozása, mégpedig azért, mert a két különböző stratégiából adódóan igazából egyik politikai formáció sem tudta a saját logikájával összeegyeztetni a szakértői bizottság koncepcióját. A két különböző szemléletmód a konszenzuális modell, valamint a programpárt dichotómiájában (erőltetett fogalompárosítás) érhető tetten. Igazából egyik stratégia sem vállalható fel. A konszenzuális modellről mára bebizonyosodott, hogy nem járható út, ennek legékezebb bizonyítéka a szlovák példa, miután Szlovákia az Európai Unió tagja lett, a magyarokat „kirúgták” a kormányzásból. A másik stratégiának is megvannak a maga hiányosságai, a legfőbb probléma ezzel kapcsolatban, hogy az a politikai formáció, amely ezt a stratégiát követi, saját arculatát/identitását egy adott autonómiatervezethez kötötte, ezzel a párt mozgásterét lehetetlenítette el, kizárva ezáltal a kompromisszumra kész magatartás esélyét. Ha a magyar „kisebbségpolitika” három stratégiai irányvételét, az autonómiára alapozott közösségépítést, a konszenzuális modellt, illetve az európai integráció része-

ként megvalósuló nemzeti integrációt vesszük alapul, akkor igazából nem is olyan nehéz rövid távra nemzetpolitikai koncepciót felépíteni. Miután egyre inkább bebizonyosodik, hogy a konszenzuális modell, amely elsősorban a kormányzati szerepvállalásban ölt testet, nem járható út, valamilyen szinten, ilyen szempontból legalábbis, leegyszerűsödik a „cselekvési mozgásterünk”, intézmények kellenek ígérlet és kompromisszumok helyett. Orbán Viktor is erre hívta fel a figyelmet a tusnádfürdői szabadegyetemen. A szlovák példából kiindulva mondta azt, hogy autonómia kell, önálló magyar egyetemek kellenek, mert ezek megmaradnak, a konszenzuális modell kudarca után is, a hitegetés politikája viszont a semmibe visz, legfeljebb egy szűk kör meggazdagodását segíti elő. Olyan intézmények kellenek, amelyek nem különböző kompromisszumok/pártközi megállapodások árán születnek, hanem az adott közösség tagjainak demokratikus választásából.

A délvidéki magyar pártoknak is ideje lenne átértékelniük az elmúlt tizenegynéhány évet, amennyiben ők is arra a megállapításra jutnak, hogy alapvetően rossz stratégiát követtek, a bizalomra építve és a közösség érdekét előtérbe helyezve lépésről lépésre le kell bontanunk a meglévő struktúrát, amely alapvetően rosszul funkcionál, lényegében hasznavehetetlen a közösség építésére, és helyébe létre kell hoznunk a demokratikus módon megválasztott magyar nemzeti tanácsot, az önálló magyar egyetemet stb.

Erdélyi magyar fiatalok kerékpártúrát szerveztek az autonómiáért, ily módon akarják felhívni a közvélemény figyelmét problémáikra – jelzésértékű az akció, és elsősorban a bizalomra apellál. Az ilyen jellegű megmozdulásokat illik jó néven venni!

Augusztus huszadika táján

Az egykor volt Jugoszláviából már csak Szerbia maradt. Az egykor volt Jugoszlávia híveiből viszont még mindig igen sokan megmaradtak. Csak őket most másképp hívják, ők magukat másképp próbálják meghatározni – ha egyáltalán megpróbálják önmagukat meghatározni. Ők most éppen a vajdasági identitásukat keresik. Kerekasztal-tanácskozásokat szerveznek, vezető többségi és kisebbségi politikusokat kérnek föl arra, hogy segítsenek nekik kitalálni a vajdasági identitást (ugye, emlékezünk rá, volt a közelmúltban Magyarországon is egy mozgalom, amelynek célja az volt: találjuk ki Magyarországot! – Mint-ha Magyarország nem létezett volna már idestova ezer esztendeje, viszont ez a vajdaságiasság: fából vaskarika!) S miközben június végén a Helsinki Emberi Jogi Bizottság ülésén Újvidéken az említett regionális identitás dimenzióiról értekeztek, addig egy másik találkozón éppen arról kötött szerződést a Vajdaság politikai vezetése a boszniai Szerb Köztársaság vezetésével, hogy a kapcsolataikat egyre szorosabbra fűzik, ami kulturális, oktatási és egyéb téren fejti ki majd áldásos hatását. Ingyenesek lesznek a boszniai szerb egyetemisták vajdasági tanulmányai, a művelődési egyesületek egyre gyakrabban látogatják egymást, s a Vajdaság leírja a boszniai Szerb Köztársaság több százezer euróra rúgó adósságát, amely a Köztársaság polgárainak vajdasági gyógykezeléséből adódott! (Tessék csak egy könnyed esti sétát tenni a magyarkanizsai korzón és a gyógyfürdő környékén, ott mindenki személyesen meggyőződhet az észak-bácskai vendégszeretet határtalanságáról: a gyógyfürdő gyógyuló vendégei között elvétve, ha hallható magyar szó!) A Helsinki Emberi Jogi Bizottság ülésén elhangzott, Szerbia össztermelésének 40 százalékát a Vajdaság biztosítja, viszont ebből a mennyiségből mindössze egy (!) százalék az, ami anyagi javak formájában vissza is kerül a tartományba. Miféle identitástudatról lehet így és ilyen körülmények között beszélni? És különösen akkor, ha a méréseket becslések szerint is a Vajdaság többségi lakosságának több mint hatvan százaléka elutasít minden nemze-

ti jellegű autonómiát! A „vajdasági identitás” csupán arra jó, hogy a magyar és más kisebbségek fejében valamilyen módon átmenthető legyen a nagy jugoszláv eszme, hogy a kisebbségek továbbra sem a természetes nemzeti kötődéseiket érezzék a magukénak, hanem „Jugoszlávia-pótlék”-ként a vajdaságiasságot, ami tulajdonképpen a szerb hegemonia önkéntes vállalása.

(A minap befejeződött labdarúgó-világbajnokság is ékes példája volt ennek az összezavarodott és összezavart nemzeti identitástudatnak. Elég volt csak a Magyar Szó sportrovatát föllapozni ahhoz, hogy láthassuk: mekkora a tudatos és a tudatalatti félrevezetés. A még Szerbia és Montenegró csapataként a németországi világbajnokságra kijutott labdarúgó-válogatott a vb kezdetére az államszövetség szétválásának következményeként már csak Szerbia válogatottjára korlátozódott. Ennek ellenére az újságíró, a helyszíni tudósító a „mi csapatunk”-ról írt, a „mieink” megalázó vereségéről tudósított. A már említett boszniai Szerb Köztársaság újságírói vajon hányszor nevezik az övéiknek a boszniai labdarúgó-válogatottat, és természetesen a még formálisan Szerbiához tartozó Kosovo albánjai mikor mondták ugyanezt és ugyanígy a szerb futballistákról? A csikszeredai jégkorong-csapat mindig telt ház előtt mérkőzik és a lelátókon (sajnos, ez is tünetértékű!) több a piros-fehér-zöld zászló, mint a magyarországi meccseken.)

Azonban ez az önkéntes önazonosság-feladás sem elegendő. A szerbiai Biztonsági Hírszerzési Ügynökség a 2006-os esztendő első felére készített beszámolójában a vajdasági nemzeti kisebbségeket Szerbia közbiztonságát veszélyeztető tényezőknek nevezte. Föltevéseiket arra alapozták, hogy a vajdasági kisebbségek a Szerbiában uralkodó rendezetlen politikai viszonyokat szeparatista tevékenységekre használják. Az Ügynökség jelentését a szerb parlament védelmi és biztonsági kérdésekkel foglalkozó bizottsága 2006. június 19-én el is fogadta.

Vajon azok a kisebbségek veszélyeztetik-e Szerbia közbiztonságát, akiket még mindig büntetlenül lehet ver-

ni? A szerb és a magyar kormány képviselőinek közös megnyilatkozásai ellenére vajon mennyivel jobb a helyzete a szerbiai magyaroknak, mint volt, mondjuk, fél ével ezelőtt? Hány megvert magyar fiatal támadóját fogta el eddig a rendőrség? Hány betörőt fogtak el azok közül, akik tettelesen is bántalmaztak délvidéki magyar értelmiségieket és egyszerű, hétköznapi embereket? Ezeknek az embereknek a megveretése, kifosztása vajon nem a szerbiai közbiztonságot fenyegeti? Megtalálták-e már azokat a lumpen, huligán alakokat, akik a temetőben randalíroznak, de azt is mondhatnám: a temetőinket a levert, összetört, felforgatott siremlékekkel meggyalázzák? Hol vannak ők, a közbiztonság ezen veszélyeztetői? Az Ügynökség nyomozói földerítették-e már, kik azok, akik a közbiztonságot faji és vallási uszítással veszélyeztetik, kik azok, akik hatalmas falfőiratokkal hirdetik: Megöljük a magyarokat! vagy Halál a zsidókra! Vajon az Ügynökség megtalálta-e már azt a személyt, aki felelős azért, mert az idén a nyolcadikosok főlveteli előkészítő feladatgyűjteményének fedőlapjára olyan szavakat íratott, amelyek a szülőföld elhagyását és a kisebbségi érzés kialakítását sugallják?

Vajon az „csak” erkölcsi kérdés és felelősség-e, hogy a magyar, de ugyanakkor a többi nemzeti kisebbség fiataljai sem választhatnak maguknak annyi szakiskola közül, mint amennyiből a többség fiataljai választhatnak? Vajon ezzel, hogy nem olyan szakmát tanulnak a kisebbségiek, mint amilyenhez kedvük lenne, s ennek következtében akár az is előfordulhat, hogy nem is tanulnak tovább, vajon ezzel nem az életlehetőségeik, a jövőbe vetett hitük csökken-e, miáltal az ő, vagyis a mi közbiztonságunk, az élethez való jogunk és esélyünk csorbul?

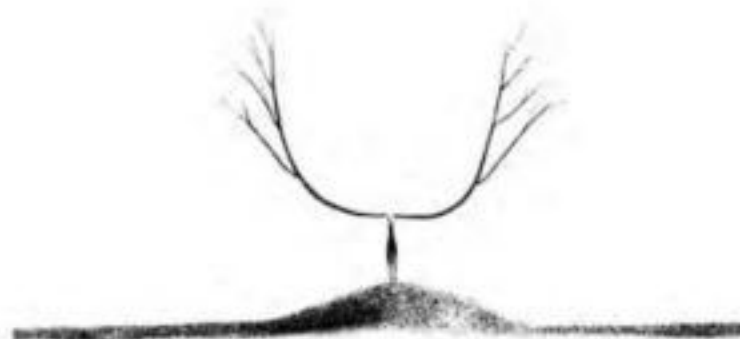
Augusztus 20-ához emelkedettebb, ünnepélyesebb gondolatok kellenének. Mert mégiscsak augusztus 20-a közeledik. Szent István, államalapítás, új kenyér... De az ünnepélyességből, az emelkedett hangulatból nincs semmi. Nem lehet akkor, amikor Magyarország élén olyan ember áll, aki már többször átverte, becsapta a nemzetet. Mennyi hazugságot fröcskölt bele a médiába a gyászos december 5-e előtt, velünk határon túliakkal riogatva a kisnyugdíjasokat, meg mindenkit, aki képtelen saját fejével gondolkodni, azokat, akik önzésüket képtelenek magasabb, fontosabb célok érdekébe állítani. És ez

a miniszterelnök, aki saját népe, saját nemzete ellen olyan galádul lépett föl, diszvendégként ott volt annak a zenei rendezvénynek a döntőjén, amelynek abszolút esélyese egy határon túli, egy délvidéki lány volt, s győzelme után ennek a korábban megtagadott, kitesztott lánynak ő, a miniszterelnök is szívből gratulált, kormányának több tagja pedig ott mutogatta magát ennek a korábban eltasztott lánynak a közelében, a sajtó nyilvánossága előtt nemzeti vízumot, meg egyéb kitüntetésekkel adományozva.

Nemhogy önfeledten, de még igazából ünnepelni sem lehet akkor, amikor Magyarországot újra olyan kormány kormányozza, amely csalással jutott hatalomra. Az előző választásokon a választási eredményeket hamisították, ez előtt a választás előtt a gazdasági mutatókat. És a nép, az istenadta nép, a saját tapasztalata ellenére is elhiszi a rózsaszín hazugságokat! Jobban hisz a médiában fölfuttatott és sztárolt miniszterelnöknek, mint a saját józan eszének. Elhiszi, hogy dübörög a gazdaság, mert el is akarja hinni, elhiszi, hogy a szociális juttatásokat igazságosabban osztják szét azok, akik néhány év alatt milliárdokat raboltak el a közvagyonból, elhiszi, hogy a tömegközlekedést az a miniszter alakítja hatékonyabbá, aki harmincegy-néhány évesen magánhelikopteren (!) közlekedik, elhiszi, mert el akarja hinni, ha akar, ő is nyithat cukrászdát Bécsben és a cukrosbácsikat és a hozzájuk hasonló, eltévelyedett, zárt intézetbe való gazembereket fölkaroló és magába záró párt az ő Pistijének a legjobbat akarja, és nem csak hogy akarja, hanem biztosítani is fogja!

Hogy lehetne államalapítást ünnepelni akkor, amikor Budapesten egy Turul-émlékművet, egy Wass Albert-szobrot a fővárosi polgárok elfogadhatatlannak tartanak, hogy ünnepeljünk úgy, ha tudjuk, Gyóni Géza hamvai még mindig valahol Oroszországban várják a hazatérést és a Szent István Bazilika előtti téren fejen álló műtehenet lehet állítani, fenékkal az Államalapítóról elnevezett templom felé fordítva?

És hogy lehetne ünnepelni akkor, amikor ebben az évben is a magyar média csupán néhány hírközlő szerve számolt be június 4-én a trianoni békediktátum igazságtalanságával szembeni jogos tiltakozó megmozdulásokról? Pedig idén még Versailles-ban is felhangzott az Igazságot Magyarországnak!

Csodaszarvas

Demagógiauralom határon innen és túl

Régi és új kincstári hangok

Egyetlen hírlapi glosszát leszámítva tulajdonképpen észrevétlenül hullott hamvába két tartományi vezető – egy magyar és egy szerb – egymást erősítő azon magvas kijelentése, amit a magyar országgyűlés elnökének topolyai látogatása során tettek, miszerint a Vajdaságban már tulajdonképpen nincsenek is kisebbségek, olyanira teljes a nemzeti egyenlőség és a demokrácia. Efféle, a politikai transzcendencia felhőkakukkvarait ostromló érzelmi elragadtatásokra talán még Erdélyi Károly börtölnokai sem merték rászánni magukat a vajdaságiságra átszilizált titói testvériség-egység ideológiája nevében a mögöttünk hagyott század hetvenes-nyolcvanas éveiben, pedig értettek a népbolondítás fortélyaihoz!

Hogy a magvas kijelentéseket nem nagyon visszhangozta a média, az teljességgel érthető, hiszen e képzelt egyenlőség nemcsak a mindennapi valóságból hiányzik, de nincsenek meg sem alkotmányjogi, sem törvényben rögzített, sem pedig állam- és közigazgatási alapjai. Erre vontkozóan bárki kapásból fel tud sorolni egy tucat példát, talán maguk az említett politikusok is, ha alaposabban a tükörbe néznek.

Nekem azonban – valóságtartalmi hiányosságain túl – egyéb bajom is van a fenti kijelentéssel, ez pedig nem más, mint az abból kiolvasható értékrend, amelyből diszkrét lólábként kilóg a nemzeti kisebbségek kezelésének integratív eszméje: legyünk mindnyájan egyformák a – többnyire csak virtuálisan létező – vajdasági regionális identitástudat jegyében. Ez az eszme, ahogyan azt az ideológiák piacán eddig felkínálták, valójában nem a különbözőségek tiszteletén alapuló egyenlőséget kínálja, hanem a politikai, és végső soron a kulturális igazodást és besimulást, hosszú távon pedig a széleskörű asszimilációt – ezáltal már nem a testvériség-egység, hanem a korszerűbbnek tűnő multikulturalizmus nevében. Valójában mindez nem egyéb, mint az etnocentrikus nacionalizmus szégyenlősebb, regionális változa-

ta. Kisebbségi szempontból lényegében az 1974-es tartományi autonómiával is ez volt a baj. Egy virtuális, látzólag nemzetek feletti regionális identitás nevében egyszerre igyekeztek visszaszorítani minden nemzeti törekvést – a szerbet is –, a valóságban azonban nem a szerbség integrálódott a vajdaságiassághoz mint olyanhoz, hanem a kisebbségek saját nemzeti kultúrájuktól való elszigetelése történt meg több-kevesebb sikerrel (ebben a mi esetünkben hol hallgatólagos, hol tevékeny partnemek bizonyult a Kádár-rezsim).

De mi a szerepe az integratív modellnek kisebbségi szempontból? Milyen szükségletet elégít ki a vajdasági magyar értelmiségi és politikai elit egy részének lelkületében ez a politikai ideológia? Vajon nem tipikus esete ez annak a jelenségnek, amit a szociálpszichológia az agresszió kivetítésének nevez, és úgy ír le, mint olyan folyamatot, amikor is az "áldozat" azonosul a "támadóval"? Közismert társadalomlélektani tény, hogy a tehetetlen ember segítségére siető "másik" egy idő után gyakran elveszi a felelősség terhével együtt az illetékességet, a gyámságot, az irányítást a segítségre szoruló "áldozat", vagyis a gyengébb fél felett. Mindez nem hasonlít – nagyon is kísértetiesen – a mai vajdasági magyar politikai elit és a szerb hatalmi elit demokratikus gondolkodású szárnyának pszichológiaiailag is alárendelt viszonyára? És még egy kérdés: nem láttuk mi ezt már vérbő, kiteljesedett formájában valahol? Mondjuk, 1974-től 1988-ig, az egypártrendszer keretei között a Vajdaságban?

Különben hogy a kisebbségi kérdés "kezelését" mennyire áthatják a szociálpszichológia által az egyéni interakciók vizsgálata során jól leírt módszerek, azt mi sem jellemzi jobban, mint a nemzeti kisebbségek félelmeire és szorongásaira rájátszó állami és pártpolitikai stratégia. Sajnos ebben nem csak a szélsőnationalisták, hanem a liberálisok és a legkülönbözőbb regionális "antinacionalista" pártocskák is jeleskednek. A különbség az, hogy amíg a szélsőnationalisták célja a megfélemlítéssel a kisebbségek passzivitásba taszítása, addig a másik két

csoport úgy adagolja a megfélemlítés szelidebb dózisait, hogy eközben önmagát nem „agresszorként”, hanem „segítőként” tünteti fel, s amikor a szorongás már viszonylag erőteljes, virtuális megmentőként jelenik meg a színen. Az egyik már négyszor eljátszott koreográfia például ez: „Ne nagyon ugráljatok a jogaitok védelmében, ne akarjatok etnikai autonómiát, látjátok, ez hová vezetett a Balkánon?” A lehetséges válaszok pedig: „Gettósodáshoz, elszigeteltséghez, gazdasági nyomorhoz, nemzeti-ségi konfliktusokhoz, pusztuláshoz, vérfürdőhöz.” A kiutat pedig így fogalmazzák meg: „Ne támogassátok a kisebbségi pártokat, úgysem tudnak elérni semmit, csatlakozzatok hozzánk, és majd együtt megcsináljuk! Megcsináljuk a boldog társadalmat, a gazdag Vajdaságot, ahol már nem lesz fontos az identitás, hanem harmóniában fog élni mind a hat, huszonnyolc vagy harminckét nemzetiség!” Végső soron mindezt így lehetne summázni: „Vajdasági nemzeti kisebbségek, ne vállaljátok önmagatokat, s ha csendben lemondtok identitásotokról, mi cserében majd megvédünk benneteket az etnocentrikus szerb nacionalizmustól, ámen!”

A kérdés csak az, hogyha egy kisebbség – jelesül a vajdasági magyar – elindul ezen az úton, vajon mit lehet még belőle megmenteni? (Természetesen most ne a magukat demokratikusnak valló szerb pártok által besöpörhető szavazatokra gondoljunk.) A másik kérdés pedig, hogy van-e bármiféle esélye igazi önállósággal, pl. törvényhozási jogkörrel rendelkező tartományi státust teremteni a Vajdaságnak?

A többségi nemzeti társadalomba és intézményrendszerbe integráló modell, amely a kisebbségi elnyomás, üldözés és gyors lejárathoz eltüntetési alternatívájaként a lassú és kegyes kipusztulást és asszimilációt kínálja, a vajdasági magyarok körében a milosevići nyílt jogsértések éveiben éppúgy felértékelődött, mint a véreskező diktátorból jószágos, bölcs uralkodóvá stilizált Tito elnök nimbusza. Az integratív kisebbségi modell mítosza ráadásul szervesen összekapcsolódik a Vajdaság autonómiájának kérdésével. Nem véletlen tehát, hogy néhány nappal ezelőtt a Magyar Szóban ismét hallatta a hangját az integratív kisebbségi modell egyetlen autentikus képviselője, Major Nándor, aki hatalma teljében ennek a modellnek nem csupán erőnyeivel, de bűneivel is testközelből megismerkedhetett, noha ez utóbbiakról tudtommal még egyetlenegyszer sem szólt meg a nyilvánosság előtt, amit valamennyien csak sajnálhatunk – és ezt most minden ironia nélkül mondom –, pedig a számvetésnek, azt

hiszem, eljött az ideje. Nem azért, hogy bárki bárkivel is leszámoljon, hanem hogy pontosabban megértsük jelenlegi helyzetünket, márpedig ehhez nélkülözhetetlen a vajdasági magyar kisebbségi politizálás történetének és egész motívumrendszerének pontos ismerete.

Major Esélyek a vajdasági autonómiára címmel a Második Vajdasági Konvenció hat, a törpénél is törpebb autonomista pártjának alkotmánykezdeményezése kapcsán járja körül ismét a tartományi autonómia esélyének a kérdését. (Közben kiröppent egy mérgezett nyilat azon egykori politikai ellenfeleire, akik a joghurtforradalom utáni hónapokban átmenetileg ügyesebbnek bizonyultak és sikeresebben lobbiztak a berendezkedési nehézségekkel küzdő milosevicisták háza táján, mint Major és bizalmasai, noha utóbbiak is erősen igyekeztek – de ez most mellékes kérdés.) Ami számomra feltűnő, az Major realizmusa. Illúziótlannul tekint szét a politikai terepen, és igen gyorsan eljut addig a megállapításig, hogy a Vajdaság tényleges autonómiájának visszaszerzésére nincsen lehetőség, hiszen a tartományban többségben élő szerb-ség még azon része is, amely egyébként a regionalizmus híve, a választások során rendre a nagy szerb nemzeti pártokra szavaz, ergo, a vajdasági szerbség nemzeti identitása jóval erősebb esetleges regionális nosztalgiáinál. A nagybaccsa autonomista pártok, pártmaradványok és vezérek (Ćanak, Isakov, Veselinov) már régen lemondtak a tartomány egykori státusának visszaállításáról, a fent említett „hatok» jelentősége pedig legfeljebb csak elméleti. Csak arra jó – ezt Major ki is böki – hogy egyszer majd valaki valahol regisztrálja, lám csak, az ördög mégsem volt olyan fekete, hiszen voltak itt olyan szerbek is, akik komolyan gondolták az autonómiát és a multikulturalizmust! Minderre persze, most mondhatnám, hogy ha minket kérdez, ezt megmondtuk volna neki tizenhat évvel ezelőtt is, mint ahogyan valójában meg is mondtuk, magam is, mások is, a Vajdaság autonómiájának kérdésében mindenekelőtt szerb ügyet látva. Major ezt a véleményt ma is elutasítja, mondván, „a közös polgári, multikulturális autonómia (...) akkor is közös ügyünk, ha többségi támogatás csak a szerb választópolgárok részéről érkezhethetne.» Csakhogy az általa állítottakból önmagában még nem következik a „közös ügy». A közös ügy felvállalásához az egyéni jogok érvényesítése mentén diszkrétan biztosított multikulturalizmusnál több kell! Hiszen az ilyen módon létrejövő «multikulti» társadalom aligha lenne több posztmodern testvériség-egység-nél, vagyis az integratív kisebbségi modell egy újabb variánsa-

nál. Márpedig éppen e modell késő titoista gyakorlati megvalósítása idején – akkoriban a Vajdaságban Major Nándor volt a politikai-ideológiai „atyavajda” – kezdődött el a vajdasági magyar társadalom végzetes romlása.

A polgári jogegyenlőség és a multikulturalizmus – noha jelentőségüket sem kívánom lebecsülni – minden szép és nemes törekvésével együtt porhintés csupán, ha a kisebbségi közösségek tartós fennmaradásának biztosítása céljából a kisebbségi autonómia intézményrendszere nélkül kínálják.

Megnyitlak a kapuk

Miután Gyurcsány Ferenc a nemzet színe előtt bájos nagyvonalúsággal beismerte, hogy a választási kampány során félrevezette az ország lakosságát – tegyük hozzá, a kettős állampolgárságról szóló népszavazást megelőző ellenkampány során sem mondott igazat –, ismét fellángolt a vita a miniszterelnök erkölcsi habitusáról, azonban úgy tűnik, egy fontos mozzanat elkerülte a bírálók figyelmét. Azon túlmenően, hogy Gyurcsány immár nem is kísérli meg letagadni, hogy hazudott, érdemes felidézni a Népszabadságnak adott interjújából a következő mondatot: „Ami igaz és helyes politikailag, nem feltétlenül igaz és elfogadható a hétköznapi erkölcs mércéje szerint.” Mindez azt jelenti, nem közönséges föllentővel állunk itt szemben, hanem olyannal, aki föllentése mellé ideológiát is oda tud rendelni, meghozza olyat, amelynek mind a jobb-, mind a baloldalon, de úgy általában a hatalomért folytatott politikai küzdelemben sok száz éves hagyománya van a gyakorlat „filozófiájában”. Mindez Magyarországon – elméleti dilemmaként – utoljára a Lukács György köréhez tartozó újdonsült bolsevik értelmiségiek körében merült fel, olyképpen megfogalmazva a kérdést, hogy „át lehet-e hazudni magunkat az igazságig?” A hatalomra jutás pillanatában döbbsentek rá ugyanis, hogy a messianista hevület és a forradalmi utópia egyáltalán nem veszi le a napirendről a hatalomgyakorlás mindennapi követelményét, sőt! Az uralomból adódó erkölcsi dilemmák azonban nemcsak a kor lázadóit, de a konszolidált polgári politikusokat és teoretikusokat, más oldalról meg a moralizáló széplelkeket is folyamatosan foglalkoztatták, ugyanis a politikai gyakorlat elég gyakran adta tapasztalati bizonyosságát annak, hogy az igazmondás köteleessége – melyre a hétköznapi erkölcs int bennünket – szakadékká viheti kis- és nagyközösségek ügyét egyaránt. A politikus – ha a dolgát felelősséggel végzi – nem teheti meg pél-

dának okáért, hogy ellenségeinek akkor is igazat mondjon, amikor azok éppen a haza elvesztésére törek. De még az ún. átlagember sem maradhat meg a hétköznapi erkölcsének színvonalán – mely minden helyzetben az igazmondást mint abszolútumot involválja –, ha helyezte nem hétköznapi körülmények közé helyezi: képzeljük el azt a rabot, aki a hazugság tilalmára hivatkozva vallatói kérdésére minden különösebb gátlás nélkül feldobja társait!

Gyurcsány tehát jól tudja, hogy kétféle (magánéleti és közéleti) erkölcs között valóban lehet és gyakran van is ellentmondás, hiszen azt idestova egy évszázaddal ezelőtt Max Weber oly találóan és részletekbe menően megfogalmazta, rámutatva, hogy a lelkiismeret-etika és a felelősség-etika dilemmái így vagy úgy minden politikust megérintenek, legfeljebb nem mindegyikük vesz tudomást róluk. Nem kétséges az sem, hogy a politikus mindenekeelőtt a felelősség-etika mércéi szerint bírálható el. Ez vonatkozik a hazugságaira is. Jó politikusnak válsághelyzetben, egész közössége érdekében, embercsoportok életének védelmében, társadalmi vagy nemzeti katasztrófák elkerülése érdekében nemcsak szabad hazudni, de az néha egyenesen elkerülhetetlen kötelessége, hiszen a hatalom birtokosaként immár nem pusztán önön lelkiismeretéért tartozik felelősséggel, hanem mindazoknak az életéért, sorsáért is, akiket jelképesen képvisel, s akik felett és úgymond az érdekében – ténylegesen hatalmat gyakorol.

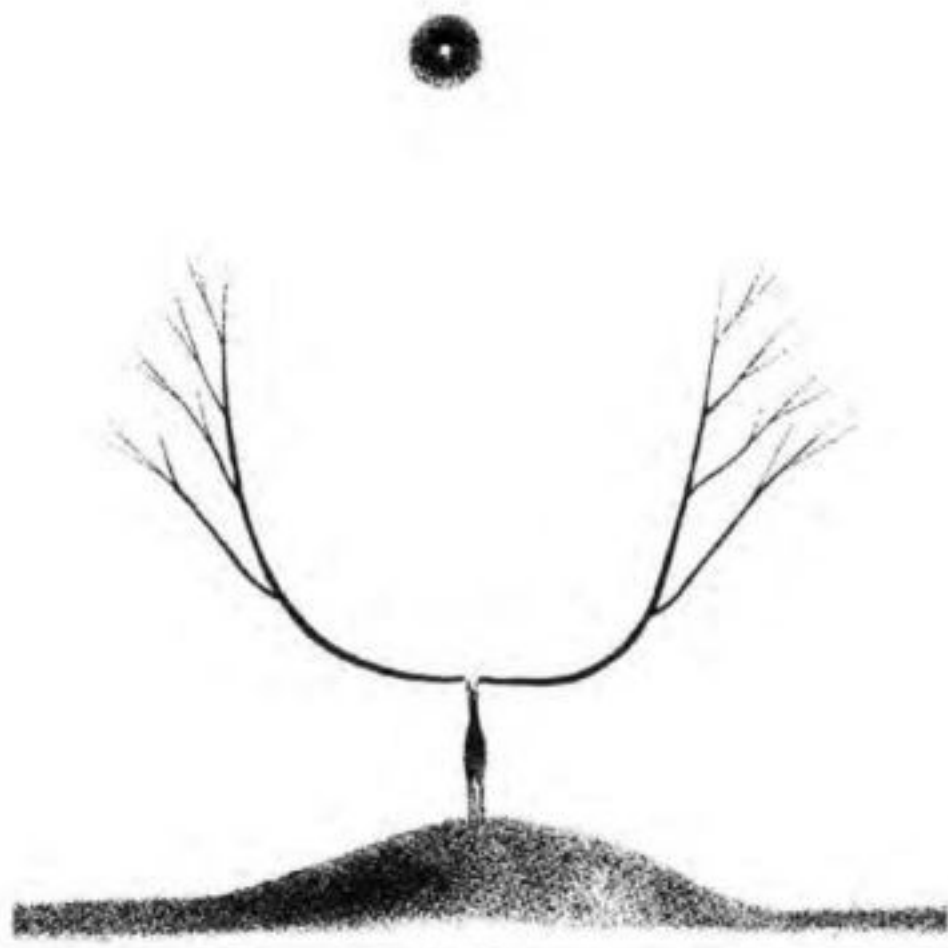
A kiélezett, sorsdöntő helyzetek azonban ritkák. Ezért a lelkiismeret-etika felelősség-etikára történő felcserélése semmiféleképpen sem jelenheti „a cél szentesíti az eszközöket” machiavellista módszereihez való visszatérést, noha a hatalom birtokosai ezt a határt szívesen és előszeretettel lépik át – mint az iraki háborút előkészítő észak-amerikai és nyugat-európai hazugságkampányt figyelve azt láthattuk – még az úgynevezett fejlett demokráciákban is. Hogyan lehetséges ez? Úgy, hogy minden hatalom, még a legdemokratikusabb is, geneziséteként tekintve a latens vagy nyílt, ellenőrzött vagy koncentrált erőszakon alapszik. S akik gyakorolják, megfelelő társadalmi ellenőrzés nélkül egy idő után, vagy hatalomra jutásuk első pillanatától kezdve a közösségre, a társadalomra, a nemzetre stb. leselkedő veszélyt nem a közösségen stb. kívül, hanem azon belül keresik és találják meg, ennél fogva egy idő után maga a közösség, a társadalom, a nemzet... válik kimondva vagy kimondatlanul ellenséggé, megvetett „birka néppé”, amelyet tehát be szabad csap-

ni, félre lehet, sőt egy idő után már félre is muszáj vezetni. Ezért nem sikerülhetett Lukács Györgynek társaival áthazudni magát az igazsághoz, és ezért nem fog az sikerülni Gyurcsány Ferencnek sem – csókolja meg bár ahányszor Ivan Karamazov látomásának Krisztusa a Nagy Inkvizítort. Demokrata meggyőződésű politikus ugyanis sok mindent tehet a nemzet, vagy ha úgy jobban tetszik, a Köztársaság érdekében: válságos helyzetben csalhat és hazudhat is érte, de neki — sohasem. Következmények nélkül a népet ugyanis becsapni nem lehet. Ezt megteheti a pártpolitikus a másik párt vezérével, a diplomata az ellenséges hatalom diplomatájával, a felkelt nép vezére a rátörő zsamokkal, de a választópolgárok, tehát

a nép többségének akaratából hatalmat gyakorló politikus saját választóinak a népfelség elvének semmibevétele nélkül nem hazudhat.

Gyurcsány Ferenc pedig ezt újfent megtette. Látszólag a felelősség-etika szabályainak megfelelően, valójában azonban annak normáit is megszegve, hiszen nem végvesélyt akart elhárítani a nemzet feje felől, csupán saját maga és társai hatalmát kívánta minden eszközzel biztosítani. Innentől kezdve az egyébként is sápkóros magyar demokráciával bármi megtörténhet: megnyíltak a kapuk a tudatosan alkalmazott machiavellista cinizmus előtt.

De aki ehhez az eszközhöz nyúl, az számíthat rá, hogy veszít is ez fogja okozni.

Csodaszarvas (a 6., 11. és 15. oldalon b.z. alkotásai)

Párhuzamos életképek VIII.

– Majd válaszolok felvetésedre, ha megírod – mondja Gulyás Jóska, amikor az Ady megrajzolta Dózsa-kép mellé tettem Vályi sorait is. Eszerint Dózsa György parasztvezér szerepe talán nem is annyira egyértelműen pozitív, mint amennyire azt a kommunista érdekektől átitatott iskolákban évtizedeken keresztül sulykolták belénk, hiszen Dózsa hadával együtt szerb martalóc seregek dúlták fel a magyar birtokokat.

– A kundulást majd a tatárjárást is kiheverte Bács-Bodrog vármegye, sőt a következő századok alatt egyre jobban gyarapodott vagyonosodásban, népesedésben és politikai jelentőségben. A XVI. sz. elején újra szerencsétlenség szakad a két vármegyére. 1514-ben Dózsa György hadához csatlakozott Szilánovics István szerb despota és embereivel rettenetes kegyetlenséggel dúlták fel a magyar nemesség birtokait. Ezt követően 1526-ban a törökök két hét alatt sivataggá teszik az egész vidéket s kiirtják belőle a magyarság fáját. Ki elpusztul, ki földönfutóvá lett, az elhagyott birtokokba pedig a martalóc fekete ember (Cserni Jován) gyűlevész népe ült – fogalmaz Vályi András az 1700-as évek végén.

– Én erdélyi magyar értelmiséginek tartom magam – mondta Kónya Ádám, a Székely Nemzeti Múzeum nyugalmazott igazgatója, Sepsiszentgyörgy tanácsának tagja, miközben a Kós Károly tervezte épületeket mutatja a Bolyai Nyári Akadémia résztvevőinek.

– Bárhogyan is szerettem volna elkerülni a szegye-nünkről árulkodó főteret, nem sikerült – mondja pironkodva, amikor egyikünk rákérdez a téren lovát dölőfősen megülő Mihai Viteazul szoborra. A székelyek 1500-as évek második felének nagy történelmi tévedését öntötte bronzba a Ceausescu-diktatúra. A történet szerint János Zsigmond erdélyi fejedelem 1562-65 között Székelyudvarhelyen büntetésből várat építtetett a székely szabadságjogokért lázadó népek féken tartására

és megszégyenítésére. A székelyek ezért nagy nekibú-sulásukban 1599-ben beálltak Mihai Viteazul román fejedelem zászlaja alá, aki nekik magyar szabadságot ígért. Alig telt el egy esztendő, és Mihai vajdának is nyakát szegték a háromszéki Lécfalvára egybehívott országgyűlésen. A sepsiszentgyörgyi szoborcsoport – bár sokan szégyenként élik meg – emlékeztető is, hogy a székelyek a szabadságukat ne az idegen ígéretésekre építsék.

Szabadka főterét viszont a martalóc fekete ember Cserni Jován bitorolja. A délvidéki magyar közéleti személyiségeink vagy értelmiségünk közül vajon hányan pironkodnak miatta? A gyalázatos szoborkompozíció visszaállítója Sava Halugin, törökkanizsai születésű szabadkai szobrász. Az egypártrendszer idejétől melegágyban dédelgetett kövájó nevét csak azért említem, hogy tudjuk, kinek az otromba szobrai állnak Szabadka terein. Itt ott talán még láthatók a kőből csiszolt lakatjai, amelyek 1989 után "nyíltak meg", és feltártak a titok: az "apolitikus művész" értékrendjében első helyen áll a fekete ember rabló életvitel. Történelemhamisításra, martalóc erkölcsre alapozott művészet s általa a Vajdaság lehet-e hosszú életű?

– Amikor majd bevonulnak a végzős diákok, tapsolj – figyelmeztette fiatal kolleganőjét a közgazdasági középiskola ugyancsak fiatal tanára, aki Szegeden szerezte meg diplomáját.

– Természetesen tapssal üdvözlöm a magyar osztályokat, amelyekben tanítottam, hiszen csak azokat ismerem.

– Vigyázz, hogyan beszélsz! Nem tehetsz különbséget a tanulók között! – oktatta ki a magyar kereszténység alapjait tanító társát a fiatal biológus. A toleranciából adott leckét az, aki egy nappal korábban az órán a tábla elé hívott egy anorexiában szenvedő leánykát.

– Emeld fel a pólódat – parancsolt rá a köros sovány-ságban szenvedőre.

– Juj, de ronda vagy – alázta meg osztálytársai előtt emberi méltóságában a középiskolás leányt a magát másság-tisztelőnek tartó biológus.

– Felfoghatatlan, hogy azokat a különböző demográfiai felméréseket, információkat, amelyeket kiadvány formájában minden tartományi képviselő megkap, nem a választott magyar képviselőinktől, hanem a szerb ismeret-ségi kapcsolatok útján tudom csak megszerezni. Magyar képviselőink ennyire lojálisak lennének a szerb hatalomhoz? – méltatlankodik Mimics Károly.

Amennyiben a hatalmat az információk ismerete adja, akkor – B. Foky szavával élve – magyarkáink nemcsak lojalitásból tartják vissza az információkat. Beavatottnak, így fontosnak is érzik magukat általuk, mert azt hiszik, többet tudnak, mint az egyszerű halandó, és ez már a hatalomérzetüket ki is elégíti. A magyarság helyzetével foglalkozó szakemberek, civil szervezetek pedig szerezzék be másoktól az egyébként nem államtitkot tartalmazó kimutatásokat. Ennyit választott képviselőink nemzeti közösségünk iránti szolgálatáról.

– Ez az újság nem kaphat városi kitüntetést. Túlságosan jobboldali, a keresztény értékek hangoztatását sem nélkülözi – számolt be egyik ismerősöm egy bizottsági ülésen elhangzottakról, ahol a Pro Urbe-díjra felterjesztett egyik magyar hetilapunk érdemeit latolgatták. Az előző megokolás elegendő volt ahhoz, hogy a javaslatot leszavazzák. Meglepő, hogy a kifogást nem szerb és nem radikális terjesztette elő, hanem egy magyar közgazdász, akinek egyetemi tanárként évtizedeken keresztül az volt a vesszőparipája, hogy hány millió dollár megy naponta Kosovóra. Közel fél évszázadon keresztül ügyeletes interjúalanya volt a vajdasági, délvidéki magyar sajtónak. Mellesleg abban az időben volt szövetségi népképviselő, amikor még a hatalmon levő szerb szocialista és radikális párt kieszközölte a választási körzetek megváltoztatását. Kanala volt tehát abban a gyalázatos kondérban, amelyben kifőzték, hogy évezredekön keresztül Szabadka vonzáskörzetéhez tartozó bácskai magyar településeket közigazgatásilag is Nagyikindához csatoljanak. Később a privatizáció körül is szorgoskodott, újabban megjelent interjújában viszont azt hangoztatja, hogy a délvidéki magyarok a privatizáció vesztesei lettek.

– Azok részéről hangzanak el ilyen vélemények, akik már nem igazán kötődnek a magyar nemzethez. Ez egy felpuhítási folyamat eredménye. 1945 a morális válság következménye – mondja Gémesi György, Gődöllő polgármestere arra a felvetésre, hogy sokan itt, a Délvidéken is elmarasztalják a jobboldali, nemzeti, keresztény értékeken alapuló életvitelt, életszemléletet.

– Nagyon jó, hogy a magyar keresztény értékekre, gyökerekre összpontosítasz. Közéletünkben valóban hiányzik ez a szemléletmód, bár sokszor nevetségesnek hat igyekezeted – mondta mosolyt rejtő szakálla mögül egyik idős barátom. Fejtegethettem volna neki, hogy nem szemlélet, hanem életmód kérdése ez, hiszen csak belülről fakadó természetességgel lehetünk hitelesek. Hiába a szemléletmód, ha a gyakorlatban egészen mások a megnyilvánulásaink.

– A keresztények legnagyobb tévedése, hogy külsőségeiben ragaszkodnak Jézushoz. Ámen? – bömböl a kérdés a hangszórókból a Művelődési Otthon termében Topolyán, majd a huszonöt hallgató válasza: Ámen! Egy darabig hallgatom a hangerejével falakat rengető előadást, amelynek minden mondata végén az ámen kérdés és az ámen válasz hangzik el.

– Miféle előadás ez Sárlos Boldogasszony napján, amikor a templom építésének századik évfordulóját ünneplik katolikusok, történelmi egyházak és az önkormányzat képviselői egyaránt? – érdeklődök néhány helybelinél.

– Nem előadás ez, hanem a Golgota szekta gyűlékezeteinek istentisztelete – mondja egyik ismerősöm. Nekem viszont most már az nem világos, miként lehet istentiszteletnek nevezni azt, ahol Isten is elrémül a hangerőtől? Kik dolgoznak a művelődési otthonban?

– Hálásak lehetünk az állami intézményeknek, mert felújították a topolyai százéves Sárlos Boldogasszony templomot – hangzott el az ünnepi szentmisén, miközben az oldalbejáratnál ülőkre hullott a vakolat homokja. Vajon milyen állapotban lenne a templom, ha száz évvel ezelőtt így építették volna meg, mint ahogyan felújították?

Mindenesetre nemzeti imánkat, a himnuszt akkor is el szabad énekelni, ha előtte először nem a szerb himnuszra hangolják az orgonát.

A templom építésének centenáriuma ünnepi műsorral lépett fel este a Kodály egyesület. Versek, énekek emlékeztettek bennünket arra az őseinktől kapott hitre, hogy csak Isten áldása által maradhatunk fenn. A buzgó politika cenzúrája azonban az ezerhatszáz évesekben lejegyzett, Isten, hazánkért térdelünk elődbe kezdetű ősi énekünket sem kímélte, utolsó versszakát elhagyták. A magyarverések igazoltságát látták volna abban, ha tovább éneklük, hogy Ránk, bűnösökre minden verés ráfér?

– A Boldogasszony anyánkban pedig Magyarországért, édes hazánkért sort irta át egy másik túlbuzgó, ott Magyarországot Vajdaságra cserélték fel – jegyzi meg főszerkesztő barátom, aki még most sem tud döbbenet nélkül szólni az esetről.

– Járt már itt Csurka István, Orbán Viktor, de Kövér László is, látogatásukat mégsem követte soha gyűlölettől hevített magyarverés, míg Gyurcsány vagy Szili látogatását rendre megtorlás követi – mondja feleségem miközben Topolyán a múzeum előtt néhány hatalmon levő magyar pártbennfentessel beszélgetünk.

– Ugyan már, visszaszorulóban vannak az összetűzések, ezt most erősítette meg Bojan Pajtić is. Szili Katalin jelenlétében mondta, hogy hetven százalékkal csökkentek az etnikai alapú kilengések – válaszolják a saját érdekük bővölésétől másokat meghallani képtelen eminenciák. A másnapi Magyar Szó viszont címlapon számol be, hogy Újvidéken négy magyar fiatalon álltak bosszút a toleranciaprogrammal visszaszorítottak vélt verőlegények.

Az egységes nemzetben való gondolkodás jóval többekben csonkult meg, mintsem gondolnánk. A nemzet lelki megújulását kérő imaévre tehát nemcsak az anyaországban, de nálunk, a Délvidéken is nagy szükség van. A hit- és nemzetgyomláló ateizmus fél évszázadának erkölcsromboló hatása észrevétlenül szívargott be az emberekbe, a családba, és így a társadalom minden zugába. Az Istenhez kötődő erkölcsi mérték helyett a pénz uralma keríti hatalmába olykor még azokat is, akiknek éppen a jézusi tanításra kellene összpontosítaniuk: a hitet, isteni kegyelmet se pénzzel, se adománnyal megváltani nem lehet.

– Kertész jelentős összeggel támogatta a kétezerben épülő topolyai új templomot, ezért hívtuk meg a Sáriós Boldogasszony templom centenáriuma rendezett ünnepi fogadásra – indokolja meg döntését a helyi plébá-

nos, az arrogáns önkényéről elhíresült Mihály Kertész jelenlétét kifogásoló felvetésre. A kérdés azonban a közönség, a nemzet erkölcsét is érinti, hiszen Kertész a tőlünk elrabolt pénzekből juttatott az egyháznak akkor, amikor már látta uralkodása "végórájának" közeledtét. El kellett-e fogadni a lopott adományt? Ezek után miként vehető fel, hogy Kelebián, de máshol is a menekült "újgazdagok" rabolt pénzekből építik a bizánci stílusú pravoszláv templomokat?

A kapott talentumot gyarapítani kell, de nem gazemberekből származó pénzek hozzáadásával. Mindannyian felelősek vagyunk egymásért, különösen most, amikor látjuk, a nemzet erkölcsét mélypontra sodorta a kommunista diktatúra. A számonkéréskor nemcsak jó és rossz tetteink, mulasztásunk is mérlegre kerül, hiszen éppen ezt használja ki eredményesen a Golgota, de más szekta gyülekezete is.

– Nem kell a meghívottak névsorával annyit foglalkozni, mert így akár azt is nézhetnénk, hány volt kommunista vett részt az ebéden – mondja nagy hűvel a magyar pártjaink legnépesebbikének tartományi képviselője a Sáriós Boldogasszony templom századik évfordulója kapcsán. Bizony, nemcsak nézhetnénk, hanem néznünk is kell, hogy az egykori üldözök közül hányan tértek meg valóban és hányan csak a köpönyegükön fordítottak egyet. Ha nem néznénk, a magyar keresztényeknek már hírük se lenne. Láttuk, az ügynök múltú miniszterek, politikusok mivé züllesztették a nemzetet, itt pedig még csak ne is tudjuk, kik törték, tönk meg életünket?

– A Vajdaságban nincsenek kisebbségek! Egyenrangú nemzeti közösségek lakják a tartományt – zúgják körusban a demokrata politikusok, magyarok, szerbek egyaránt. Ez a legújabb szlogenjük? Miért nincsenek akkor önálló magyar iskolák, óvodák? Intézményeinkre miért nem tűzik ki állandó jelleggel a nemzeti zászlókat? A magyar önkormányzatú, egykor városi ranggal bíró Szabadkán vajon a szerb és horvát esketéseken az anyakönyvvezető törli-e a nyelvet? Magyar tömegtájékoztatási eszközöknél az elhelyezkedéskor miért jelent előnyt, hogy valaki nemzetiségileg vegyes házasságban született vagy abban él? És hol van még a köztéri szobrok, emléktáblák emelésének lehetősége, utcák elnevezése? A hazug egyenrangúságot egyszer már megtapasztaltuk. Palicsfürdőn a XX. századforduló hangulatát idéző Vigadó

épülete már lassan összeomlik az ötágú csillag alatt, mégsem jut eszébe senkinek, hogy az ócskavasba dobják az életünket visszajára fordító álnok jelképet.

Azt, hogy valami nem stimmel a nagy összeborulás körül, már maga Szili Katalin is érezhette, aki a délutáni órákban érkezett Topolyára, ahol megszervezték számára, hogy találkozzon tartományi és köztársasági tisztségviselőkkel is.

— Ajándékot hoztam. Zsolnay gyertyatartót és kalocsai himzésű oltárterítőt. A plébános úrnak adom át, mert ez a miénk, csak a miénk — helyezte a hangsúlyt a birtokos személynév másra a magyar országgyűlés elnök asszonya az esti műsort megelőző köszöntőjében.

Csiksomlyó. A nyeregben álló oltár mellett megépített színpad körül székel és csángó fiatalok százezrei. Pedig nem is a nevezetes csiksomlyói búcsút tartják. Az Ezer székel leány rendezvény keretében a Kormorán együttes Napba öltözött leány rockoperájára jöttek a hegyi ösvényeken csoportosan a székeltek és csángók. Egy-két éve az István, a király bemutatójának is vagy kétszázezren tapsoltak. Az élő hit cselekvő. Nem a tétlen tespedtség, az üres várokozás bénító közönye emelkedik a csiki nyereg fölé, hanem a közösséget megtartó istenhít sugárzik ki a mindennapok örömeire.

Kishegyes. A parlafü ölelésétől körülvelt tisztáson egy pad. Két öreg pihenteti görbebotját. "Rúzs Magdi nagyszülei" — adja hírül az újság az árván ücsörgő, magukba roskadt öregekről. A környező utcákban leállított buszokból hangosan jópofáskodó vajdasági fiatalok özönlenek a sárgadomb felé. A már említett újság "több ezres embertömegről" számol be a kereskedelmi tévé által haszonnal felpumpált megasztár-produkciója kapcsán.

— Rúzs Magdi meghatározza az idei fesztivál sikerét — zúgják a reménytelenség poklát sulykoló hangoskodók.

— Mindenki büszke Magdira — visszhangozzák a kismulató Telecskai dombok nyúlványai éppúgy, ahogyan tavaly Csantavéren Dér Henriettával kapcsolatosan a Csik-ér poshadó habjai locsogták. Aztán elfoszlik a büszkeség, és a sivárrá lett dombok alatt nyomát se lelmi. A déli harangszóról már nem az istenhít megtartó erejére emlé-

keznek a Délvidéken. A remény kisugárzása helyett a pusztulás talajvíze tocsog a lépések súlya alatt, meg az ünnepi asztalról leszedett csetresek csörgése hallik a résseken, kulcslyukon is becsordogáló éjszakában. Így lett a több ezer emberből valóban csak embertömeg.

Gunaras. Új tető került az iskolára. Az osztályok fal- és ablakfestését az Opus Dei egy csoportja vállalta fel. Ez az ő ajándékuk a gunarasiaknak. Ausztriából és Budapestről jöttek. Egyetemisták, tanárok, informatikusok, akik azt vallják, hogyha az ember jó, akkor a környezete, a társadalom is jóra fordul. Körbejáróm az iskolaépületet, már amennyire lehet a térdig érő gáztól. Az óvoda játszótérén a parlafü már negyven centis. Mintha a faluban senki se tudna kaszálni. Pénz sem kellene hozzá, csupán szervezés és jóindulat. Miként neveljük a gyerekeket arra, hogy környezetüket igényesen rendbe tartsák, ha itt az iskola és óvoda körül gaz fedi a tömeléket?

Este aztán a Tanyaszínház tovább fokozza a szennyet. Kir Januli, avagy az ördög tudja felturbózott mocsadékat önti az iskolaudvaron összegyűlt gyanútlan falusiakra. Még nevetnek is az igénytelenség örültségein. A magyar népszínművek helyett egy tömény üledéket dobtak a falu napcserzett szellemi életére azok, akiknek éppen a köznevelést kellene szolgálniuk.

Az ötvenes években a gunarasi művelődési otthon színpadán bemutatott előadás arról szólt, hogy az ördög miként üzi el a szabad élet kiteljesedését, pontosabban a szabadosságnak útját álló papot a közösségből. Most, hatvan év után, amikor már művelődési otthon és állandó színpad sincs a faluban, az iskolaudvaron a tanyaszínházak magukkal hozta színen a megtáltosodott pokol mocskába fűrésztik a lakosságot.

Míg bent az iskola tantermeit az Opus Dei festi és mossa tisztára, addig itt kinn a szenny gyülemlik többnyire magyar alapítványi pénzekből. Nem az a kérdés, ki lesz az erősebb, ki kerül ki győztesen, hanem az, hogy az egész falu, és vele együtt a teljes délvidéki magyar közösség a harmadik évezred szellemi és lelki, ebből következően fizikai vesztesévé válik. Az identitástudat és kultúra kiiktatásával az emberi tartás is megszűnik. Marad a bal-liberálisok hirdette eszme. A moslák és a vályú, meg a körötte való tülekedés.

Dal a magasban

„Legyetek derűsek.”

Huszár Zoltán, a rejtőzködő költő, a török-magyar tej(édes?)testvérség állhatatos apostola, az Aracs-antológia kritikusa írja, hogy reményei szerint az Aracs mind derűsebb, előremutatóbb lesz, s akkor talán mi (olvasók, bedolgozók és pártolók) is derűsebb és bizakodóbb emberekké válunk. No persze, amilyen könnyű ezt kimondani, olyan könnyű parafrázálni is, ellentétben magával a derűs írások megalkotásával. Az írás hevében, sajnos sokszor a zsákutca siratófalába ütközik az igyekvő ember, illetve odatereli sok minden, például a szerb biztonsági ügynökség véleménye, miszerint a magyar kisebbség veszélyességi tényező az államhatalom palettáján. Mi már tudjuk, egy ilyen véleményezés voltaképpen ellenséggyártás a hatalom nehéz napjaira, felkészülés a „bajok forrásának” majdani megjelölésére.

Azonban mint minden zsákutcából, ebből a hangulatból is van lehetőség kilábalásra, amit előszeretettel ajánlok minden fiatal kisebbségi publicistának, hiszen magam is ezt művelem, nap mint nap. Reggelenként, mielőtt a tollat előkotrod, járd meg az El Caminot, az Utat. Ez az út Santiago de Compostelában kezdődik, a 800 km-es zarándoklat végén, a végállomás városában. Ott kap ugyanis értelmet a hosszú úton megélt szenvedés, illetve ott válik a nyomor ígéretes jövőképpé, a kudarcok sorozata pedig a jövő sikerkövetségévé. A majd 100 év elszakítottság, és a 3 nemzedéknyi magány is itt, az út utolsó stációján tűnik értelmezhetőnek. A képzőművészet felől megközelítve így hangzana: ne Csonváry Magányos cédrus-ának másolatát tedd íróasztalod fölé, hanem a Zarándoklat a cédrusokhoz Libanonban címűt.

Akkor hát: legyünk derűsek, meséljünk Ruzsa Magdolnáról.

Életre kel a mese: Ruzsa Magdolna szép új élete

Keresve sem található derűsebb történet az életre kelt mesénél. Amikor úgymond szemünk láttára meglevене-

dik Pósa bácsi, Benedek Elek és - igen - Arany László világa és egy kicsit akár földrajzi hovatarozásunk, akár közös sorsunkból adódóan, mi is részesei vagyunk annak a történetnek (történelemnek), ami fehér holló ezen a tájon, tehát méltán megy csodaszámba. Mert mindannyian, legyünk kilencedik vagy 89. évünkben, a harmadik királyfi lárvájába bújva élünk mindhalálig. És - igen, igen - zsebünk rejtekében ott lapul, amíg élünk, az a fűzfásip, amelyet öreganyánktól kaptunk, akinek utolsó pogácsánkat odaadtuk. Feltámadni, mint gyermekember életünk álmából, nincs is annál vonzóbb - a Nyilas Misi előtti és utáni időkből is - kivétel nélkül minden felnőtt számára.

A közhittel ellentétben a mesének nem fő dolga az alvásba ringatás (az is), hanem hogy rádöbbsen az akció lehetőségére, tette készítsen. A mese azért az, ami maga a csoda -, mert a zúzmarába-jégbe dermedt ország bánatos királya elé léphet a tehénkét őrző legkisebb testvér, megfűjja fűzfásipját és annak tündéri hangjától ki- virágozik ezer virág ott, ahol eddig a hó és jég volt az úr. Mint kivüláglík, két feltétele van a történhetőségnek: a legkisebb testvér eljusson a király elé, és legyen jégolvasztó, virágtakasztó sipja.

A virágtakasztó sip hangja, a zene az a ritka alkalmas eszköz, amellyel az ember képes kifejezni belső történeteit, azokat a rejtett érzelmeket és gondolatokat, melyeket képtelenség szavakba vagy formába önteni. Képes fellebbenteni a fátylat a titkos vágyak és rejtett álmok, a csodák és mesék birodalmáról. Én hiszem, hogy a zenének egyik legfőbb feladata, visszaadni az embereknek mindazt, amit felnőtté válásukkal visszavonhatatlanul elvesztettek: a hitet a regékben, a szépségben, a titokzosságban.

Egy lány, aki ufónak érezte magát

Azért - ismerjük be férfiasan -, az embernek itt a Bácskában fáj, hogy az angoloknak van (volt) egy Diana hercegnőjük, akinek heti étrendjére kíváncsi volt minden va-

lamirevaló angol, függetlenül a hölgy bulémiájától, a japánoknak egy császáruk, aki aráját a polgári világból vezet-te oltár elé (ha van ott oltár) és nem szakadt le a mennyezet, sem az ég tartóoszlopai, a halott ősök nem jönnek elő tiltakozni a sírjukból, mi több, ma is boldogan élnek, míg meg nem halnak. Avagy: a walesi herceg gond nélkül nőül vehet akár sötét bőrű lányt (feltéve, ha anglikán és dúsgazdag). No és Szerbiában is él egy legenda, az ti., hogy egyszer majd, az életre kelt mese csúcspontjaként, valahonnan a (szerbiai) üveghegyek mögül előkotorják Mladić tábornokot. Csak mi, kisebbségi magyarok voltunk hitelesen megelevenedett, velünk élő mesekép nélkül, s így élni, nem egy vidám dolog. Sőt, ahogyan Ravasz László ref. püspök mondotta: legnagyobb vereség a világon, megszokni a rosszat. Hála Istennek ma már nem húz bennünket ez az ág. Rúza Magdi innen a szomszédos Kishegyesről elindult az anyaországunkba, és hangjával diadalmaskodott egy olyan versenysorozaton, amely fél évig tartott és 8 millió néző volt rá kíváncsi. Van egy hang, van egy Hangunk, amelynek hallatán mindannyian, akiknek fülük van a kishegyesi dalra, egyidőben érezzük a derűt. Ez pedig nem kis dolog!

Ma már hála a sajtónak, sokat tudunk róla. Tudjuk, hogy gyermekkorában ufónak érezte magát, mert a játék helyett dalokat hallgatott a rádióból. Szabad idejét békák és csigák gyűjtésével töltötte, hozzásegítendő a népes családot némi költőpénzhez. Még azt is tudjuk róla, hogy születésnői diplomát szerzett Szabadkán, munkanélkülivé vált, a többi fiatalhoz hasonlóan, szeret szórakozni, akárha a többi lány, szerelmes is volt, kiábrándult is, akárha a többi tizenéves.

Családja a délvidéki magyarság problémájával, a pusztai létszükséglet kielégítésének rémével küzdött, s a mindennapos harcból a családfő alkoholizmusba, a családtagok depresszióba menekültek.

Hamupipőke a bálban

Az utolsó szalmaszál az összeomlás előtt: ezt jelentette Magdinak a részvételi lehetőség a TV2 Megasztár versenyén. Egy külföldi rokon pénzén felutazik Pestre, a mai fiatalság osztálytársadalmi élményének színhelyére. Gyorsan feledni kellett szerelmi kapcsolatának közeli széthullását, a bulvárvilág idegen lármáját és kisebbségérzetének korlátait. Váltani, váltani gyorsan és eredményesen, hogy hiteles képét adhassa önmagának, tehetségének, amiben rajta kívül talán csak édesanyja, talán már ő sem hitt. Átvere-

kedte magát az embertelenül kemény feladatokon, amikor is három dalt kellett hetente angol szöveggel elsajátítani és egy negyediket, az esetleges párbajra. Az állhatatosság példája. Bárki hozzájuthat a bővebb ismertetőhöz, hiszen az internet oldalain, ezen a júniusi napon, amikor ezt írom, 680 000 címszó szereplője. (Összehasonlításként: Gyurcsány Ferenc 1. 870 000, Kasza József 269 000).

Bizony, RÚZA MAGDOLNA a Délvidék szülötte, Kishegyes sarja, életének zsendülő korában, 19-20 évesen beérkezett. Hová? Jégország királya elé! Abba az országba, amely egy csúnya december 5-én megtagadta édes-testvéreit. Ahol a politika kizárólagossága már-már a polgárháború szélére sodorta az országot. Ahol egyre keskenyebb az a réteg, amely nemcsak a pénz és az érdek oldaláról értékeli embertársait, ahol hiánycikk az érdek nélküli szeretet. Fagyos világ. Akkor jön egy törékeny lány, leszáll angyalként Budapestre, és nem akar semmit, csak énekelni, míg engedik, csak adni és megbocsátani. Apropos: míg engedik... Meséli Magdi, péntek éjszakánként rendszerint felriadt a megasztár-házban, mindig ugyanabból a rémálomból, hogy lejárt a vizuma, s kitoloncolják Magyarországról. Mégis leénekelte a dobogóról az anyaország, a Felvidék, a svéd-amerikai földre emigrált magyarság dalosait. Erre mondta a zsűri elnöke, Novák Péter: őstehetség. Pedig csak egy tiszta cseppje ő Pannónia itt ragadt tengerszemének. Kottát sem ismer, zenedének a közelébe sem került, mégis szuverén énekesként birtokolta a színpadot, akkor is, amikor 12 000 tinit kellett kezés bárányra szelidítenie.

A Rúza-lány visszavág

A média, határon innen és túl is igyekezett elhallgatni, de legalább tompítani a gyűlölködő és gáncsokkodó megjegyzéseket az „idegennel” szemben, akinek a zsűri úgymond az „ölebe pontozza a nyereménylakást és autót.” Magdi diadalmenete észlelhetően megtorpan, amikor az internetes blogok nyelve mind harsányabbá vált az ifjaita beszédétől: „mondja már meg valaki, ki a fene hívta ide ezeket az idegeneket?” A témát lihegve átvette néhány bulvárlap, és körkérdés formájában, Magdi még állva maradt versenytársai mellének szegezve. A válasz megfelelt a mesterségesen gerjesztett hangulat elvárásainak: „megértéssel vagyunk a kérdést feltevők iránt”. Diplomatikusan tűnik, de alapértelmezésben piszkos.

Mit tenne az ember ilyen helyzetben, mondjuk, ha szabadkai és férfisszel bír?

Tiltakoznék, hivatkozva családom magyarságára
- szövetségest keresek a médiánál, bárkinél, az ördög-
nél is,
- otthagynom az egész bagázst.

Nem így Kishegyes nagylánya! Bedob egy csejt, amitől sokunkat (engem is) a guta kerülgetett: elénekel magyar közönség előtt egy teljesen ismeretlen Kusturica-dalt szerb nyelven, eredetét tekintve a Balkán legmélyebb szociális bugyrából, a cigánysorsból származót. Mi ez, ha nem a mindent kockáztató csakazértis? A „kutyaharapást szőrrel” kishegyesi csel változata? Ezzel a kockázatos lépéssel vagy magához köti, - mit köti -, láncolja a zsűrit, vagy végleg elveszti szimpátiáját. Hajrá magyarok, mindent bele!

A zsűritagok közül először Bakács Tibor Settenkedő tér magához. A hangadó zsűritag feljajdul: megőrülök, ha te nem magyar énekes leszel. Ezt a hangnemet folytatja Soma, Presser, Novák és Pély Barna. Megszólal maga Gyurcsány Ferenc is internetes blogján „Elképesztő tehetség. Magdit nem az állam választotta ki, nem a kormány politikája. Saját tehetsége a sikerének kulcsa”. Íme, az internetes naplónak az önkifejezésen és véleményezésen kívül van egy újabb szerepe is: átbeszélhetőké válnak az ügyek bal- és a jobboldaliak között.

Magdi győzelme teljes. A nagytekintélyű zsűritagok, a politikum segítségével elfojtották a gyűlölet dárúdóját. Nincs benne bosszúszomj. Ennek a lánynak a szeretete a hűségből fakad és birtokolja az elnézés képességének nagyszerű égi ajándékát.

Első útja haza vezetett, itthon is a kishegyesi templomba. Hazajött és csak sirt. Idegenben csak küzdeni lehet, simi csak idehaza. Hazajött akkor is, ha Moholon a mi zsűrünk csak a 2. díjjal jutalmazta, s ha összetákoltt zenekarának itt, a Délvidéken nem jutott egy sarok a kultúr- vagy lakodalmas termeinkben, s útiköltségét Pestig egy németországi rokon állta. Akkor hát ezek után, megkérdem: kiérdemelte Magdit Szabadka és a délvidéki érdekvédelmi párt virágcsokra?

Tanulság és ajánlás

A mi vidékünkön napjainkban is százszámra kallódik el a jobb sorsra érdemes tehetség más művészeti ágakban, a tudományokban, sportban, csak azért, mert a történelem ilyen szerencsétlenné alakította Európának ezt a szögletét. Számon tartja-e valaki, tudjuk-e számát, hány lehetőséget szalasztunk el, hogy okosabb, erősebb, sikeresebb legyen a nemzetünk? Ez a történet elsősorban azt üzeni, amit Szabó Dezső másként fogalmazott és mégis ugyanígy: szülők, tanárok, magyarok! Kevesen vagyunk! Figyeljünk egymás értékeire, hogy fiataljaink közül el ne sikkadjon többé egy sem.

Mi, akik itthon maradtunk, csak egyet kívánhatunk: maradjon meg a mese folytatása sikertörténetnek, s annak a bácskai fiatalnak is legyen folyamatos segítségére a belőle nyert ihlet, aki ezt jegyezte fel az interneten: „most érzek először büszkeséget, hogy magyar vagyok és délvidéki.”

Rúza Magdolna (médiatörténelmet írt Magyarországon. És vajon hány hozzá hasonló zenei talentum ült szombat este sóvárogva a képernyők előtt szerte a Kárpát-medencében csak azért, mert ők nem hallottak idejében a lehetőségről, vagy éppen nem volt pénzük útlevele-vonatjegyre, amivel felutazhattak volna Budapestre? És szombat este visszazökkent egy kicsit a régóta kibillent világ. Talán elindult valami, amivel tizenhat esztendeje nem sikerült a politikának érdemben foglalkoznia. Győzött egy tehetséges, hűvös ember ebben a múanyag, mesterkelt, lobbierdekektől vezérelt világban. Őstől egy másik területen is változik a világ: a magyar jégkorongbajnokságban elindul a Csíkszeredai Sportklub együttese. A földrajzból gyengék kedvéért leírom, hogy egy "román" csapatról van szó.

Camus idézi Flaubert barátjának, Poitveinnek utolsó szavait: „Csukjátok be az ablakot. Túl szép.”

KISS RUDOLF

Versek

legelső

sorsod vagy sorstalanságod
vállald fel most

közöny

a közöny letört körme
fájó vércsikokat vāj
megtört ítélőképességünk húzába

létélmény

Létélményeim varázsa
nem abban rejlik
ami megvalósul,
hanem ami elérhetetlen.

Utazás

Fárasztó volt az utazás.
Pedig csak egy helyben topogtunk.

Felszámolhatók a felsőoktatás kerékkötői?

1. A magyar nyelvű felsőoktatás eddigi gyakorlata

Attekintve régióink felsőoktatását, azt látjuk, hogy önálló, magyar felsőoktatási rendszer nincs. Magyar nyelvű oktatás a szerbiai törvények értelmében nem szervezhető meg semmilyen alanyi jogon, mert a felsőoktatás csakis államnyelven, esetleg világnyelven (pl. angol) folyhat. Magyar nyelvű oktatás az Újvidéki Egyetemen belül van. Itt sem működik intézményesített magyar felsőoktatás, csak annak részleges jegyeit találjuk meg öt intézményben: az Egyetem 4 karán, egy akadémián, illetve néhány főiskolán. Az anyaország kihelyezett szabadkai és zentai főiskolai tagozatait még nem akkreditálták Szerbiában, és csak részben illeszkednek az itteni felsőoktatási rendszerhez: konzultációs központokban folytatott távoktatási formaként. Ennek ellenére az ott szerzett diplomák honosítása elkezdődött.

Mi sem természetesebb, minthogy a vajdasági tudományos értelmiség a tudományos munka olyan európai szintjére vágyik, amivel bármikor bekapcsolódhat a nemzetközi akadémiai életbe. A jövő tudományos munkatársainak utánpótlását, a tehetséges fiatalok továbbképzését és a tudományos kutatómunkát minden egyetemi karon, illetve tanszéken figyelemmel kell kísérnünk. Aggasztó, hogy hosszú időszakon át csökkent a magyar hallgatók száma: 1966/67-ben a magyar főiskolai és egyetemi hallgatók száma még 4364 volt – a jelenleginek majdnem kétszerese.

Tény, hogy a vajdasági összlakossághoz viszonyítva a magyarok aránya fokozatosan csökkent, de ennek a függvényében sem volt soha kielégítő a magyar hallgatók részaránya az összes vajdasági hallgatók számában. A nyolcvanas években részarányuk még meghaladta a 10%-ot, de a háborús helyzet idején, a válságos években drasztikusan csökkent. A politikai rendszerváltás remé-

1. táblázat - A magyar főiskolások és egyetemisták együttes száma az összes hallgatók számához arányítottn (%)

Év	1964	1984	1992	2000	2002	2004	
Magyar hallgatók aránya az összes hallgatók számában	4,80	10,30	6,70	7,01	6,60	6,02 egyetem	11,25 főiskola
A magyarság aránya Vajdaság lakosságában	23,86	18,94	16,90	15,00 (becslés)	14,28	14,00 (becslés)	

2. táblázat - Főiskolások száma 1997–2004 között Vajdaságban

Tanév	Összes főiskolás	Magyar főiskolás	Arányuk %
1997/1998	6 468	579	8,95
1998/1999	7 698	657	8,53
1999/2000	11 811	816	6,91
2000/2001	10 083	838	8,31
2001/2002	11 656	855	7,33
2002/2003	8 747	867	9,91
2003/2004	7 859	846	10,76
2004/2005	7 501	844	11,25

3. táblázat - Az egyetemi hallgatók száma 1997-2004 között az Újvidéki Egyetemen

Tanév	Összes hallgató	Magyar hallgatók	Arányuk %
1997/1998	26 672	1 703	6,38
1998/1999	28 515	1 875	6,58
1999/2000	32 293	2 032	6,29
2000/2001	34 338	1 965	5,72
2001/2002	35 257	2 078	5,87
2002/2003	35 424	2 124	5,99
2003/2004	37 822	2 447	6,47
2004/2005	38 169	2 298	6,02

nyében 2000-ben érezhetően több fiatal maradt itthon a magyar felsőoktatási intézményekben, ám a legfrissebb adatok továbbra sem kielégítőek. A hétéves statisztikai áttekintésben, külön a főiskolákon és az egyetemi karokon a helyzet a következő:

A bombázás évében (1999) a felsőoktatási intézményekbe való felvételek idején nem volt minősítő vizsga, mégis viszonylag kevés magyar fiatal jelentkezett a főiskolákra, nagy részük külföldre távozott. Az utóbbi években (2002-től kezdve) azonban nőtt a magyar fiatalok érdeklődése a főiskoláink iránt, és ezekre felvételiznek (Szabadka). A vajdasági főiskolások számában több mint a 10%-kal vannak jelen, és számuk fokozatosan nő. Az egyetemi karokra kevesebb magyar fiatal jelentkezik.

A kilencvenes években csökkent a magyar egyetemi hallgatók száma a Vajdaságban. Javulást a rendszerváltás után (2002-től kezdve) tapasztalunk, de az összes egyetemista részarányában a magyarok száma ma is alig haladja meg a 6%-ot. Éppen ezért szükség van olyan intézkedéssorozatra, amellyel ösztönözhetjük a magyar fiatalokat nemcsak a főiskolákon, hanem az egyetemeken való továbbtanulásra is.

A rendezetlen magyar nyelvű felsőoktatás miatt a magyar hallgatóknak kevés lehetőségük van az állami karokon és főiskolákon anyanyelvükön tanulni. Mindössze 1/3-uk tanul anyanyelvén, vagy részben anyanyelvén (főleg a szabadkai karokon), 2/3-uk szerb nyelven.

A magyar hallgatók legnagyobb része az Újvidéki Egyetem karain vagy a vajdasági főiskolákon tanul. Ele nyésző részük iratkozik a Belgrádi Egyetem karaira, s viszonylag sokan tanulnak az anyaországban. Vajdaság 9 főiskoláján összesen 239 tanár dolgozott 2000-ben, 7,86%-uk magyar volt. A 2000/01-es tanévben a 10 083 főiskolás közül 838, vagyis 8,31% volt magyar nemzetiségű. Az 1999/2000-es tanévben 910 főiskolai hall-

gató szerzett oklevelet a Vajdaságban, közöttük 106 (11,65%) magyar. Kétnyelvű, azaz részben magyar, részben szerb oktatásban 423 hallgató részesült, ami a magyar hallgatók 50,12%-a az összes felsőoktatási intézményben. Az Újvidéki Egyetem (1960-ban alapult állami intézmény) 13 karának 67 szakán 2107 tanár és munkatárs dolgozott a 2004/05-ös tanévben, 8,27%-uk magyar. A jelenleg tapasztalt aránytalanságok miatt – melyekre a fentebb rámutattunk –, a főiskolákra 2000/2001-es tanévben viszonylag kevés magyar hallgató iratkozott. A 10 083 főiskolai hallgató 80,1%-a szerb nemzetiségű volt, és csak 8,3%-a magyar. A főiskolai tanárok összes száma 239 volt, ennek 74% szerb nemzetiségű, 7,9% magyar. A 2000/01-es tanévben az egyetemeken 34 338 hallgató tanult, ennek 71%-a szerb nemzetiségű volt, és 5,7%-a magyar. Posztgraduális képzésben 952 fiatal vett részt, de csak 8%-uk volt magyar. Az Újvidéki Egyetemen állandó munkaviszonyban összesen 2107 egyetemi tanár és előadó oktatott, 71%-uk szerb nemzetiségű volt, és 7%-uk magyar.

A munkaerőpiacon való helyezkedés a felsőoktatásban szerzett szakmától függ. Éppen ezért érdekelt bennünket, hogy a magyar hallgatók esetében a szakok megválasztásakor a hagyományos természettudományi, mérnöki orientáltság van-e jelen, vagy a választásban inkább a tan nyelv a szempont. A legtöbb magyar hallgató a közgazdász-, mérnök- (műszaki) és pedagógiai képzésben vesz részt, s ebben nyilván szerepet játszik a képzések földrajzi közelsége is (Szabadka és részben Újvidék). A pedagógusképzést is (főleg a tanítóképzést) nagy számban választják a magyar nemzetiségűek; ez azonban mégsem oldotta meg a magyar nyelvű oktatók hiányát. Ennek oka egyrészt, hogy a tanárképző szakokon nem magyar nyelven oktatnak (a Természettudományi-matematikai Karon pl. 2-3 általános tantárgy van magya-

mul), másrészt pedig a hallgatók egyenlőtlenül oszlanak meg az óvodapedagógusi és a középiskolai tanárképzés között. Míg az előbbinél kielégítő a jövőbeni pedagógusok száma, az utóbbinál egyes szakok esetében már súlyos hiány tapasztalható. A jogászképzésben, az egyes bölcsészeti szakokon (szociológia, pszichológia, pedagógia, történelem) és a mezőgazdasági képzésben is a magyar hallgatók alulreprezentáltak. A korábbi empirikus kutatások kimutatták, hogy szakválasztásban a hallgató szakmai érdeklődésén kívül döntő az oktatási intézmény közelsége, sőt tannyelve is.

Részen kielégítő a felsőoktatási tudományos káderek száma a mérnöki, természettudományi és az orvosi szakokon. Nagy a hiány azonban a jogi és minden társadalomtudományi szakon. Mivel pedig a pedagógusképzésben és más humán tudományok terén szeretnénk a magyar felsőoktatási hiányt pótolni, fontos lépésnek tartom már a közeljövőben az anyaországban jelenleg doktoranduszképzésben levő vajdasági fiatalok és a magyarországi vendégprofesszorok bekapcsolását az oktatásba.

A pedagógushiány külön gond a magyar közoktatásban. Az osztálytanítók számát tekintve Vajdaság iskoláiban jobbra kielégítő a helyzet (kivéve a szörvényfalvakat, ahol a tanulók és a tanítók száma is megfogyatkozott). Mind nagyobb hiány mutatkozik azonban a magyar tagozatokon oktató tanároknál; ez az általános iskolákra és a középiskolákra egyaránt jellemző a tartomány egész területén. A szakmai és a tudományos közvéleményt már régóta foglalkoztatja a tanítóképző karokon különböző új szakcsoportok bevezetése, illetve egy pedagógiai kar létrehozásának a gondolata. A magyar osztályokban tanító általános és középiskolai tanárok többsége szerb nyelven végezte tanulmányait, nem ismeri tantárgya magyar terminológiáját, sokuk pedig nem részesült pszichológiai-pedagógiai, illetve módszertani képzésben. Ugyancsak hiányzik a magyar, illetve a kétnyelvű oktatás jelenségének folyamatos kutatása. A civil szervezeteket és tudományos társaságokat leszámítva, amelyek oktatás- és kisebbség-szociológiai kutatásokkal foglalkoznak, nincs mérvadó intézet ezen a téren. A legtöbb magyar tanár a tömbben, Szabadkán, Magyarkanizsán és Topolyán hiányzik. A szakok szerinti tanerőhiány azt mutatja, hogy sürgősen pótolnunk kell a Vajdaságban a magyar ajkú matematikatanárt, az angolszakost, műszaki nevelés és zenei nevelés tanárának hiányát. A szabadkai Tanítóképző Kart a Tartományi Képviselőház döntése alapján 2004-ben bejegyezték, a hallgatók beírását azonban csak 2006 őszétől tervezzük,

mert az Újvidéki Egyetem Tanácsa a Szerb Oktatási Minisztérium ajánlására csak 2005 decemberében vette fel az egyetemi rendszerbe. E magyar tannyelvű kar akkreditálásához szükség lesz még, hogy a megöröklött tantervben elfogadott tantárgyak 70%-a esetében kinevezzék és munkaviszonyba felvegyék a szaktanárokat, de fel kell újítani és szerelni az e célra szánt szabadkai épületet is, ami többéves beruházást igényel. Hosszú távon szükség lesz a vajdasági magyar pedagógusképzés folyamatos intézményes támogatása a szerb minisztérium és a magyar állam részéről is (épület és infrastruktúra, a tanárok fizetésének kiegészítése, külön ösztöndíj-támogatások). Az új Magyar Nyelvű Tanítóképző Kar otthona lehet a magyar humántudósok és értelmiségiek kinevelésének a legkülönbözőbb, rugalmas szakirányokkal. Fontos lesz a diák- és oktatói mobilitás az anyaország és a vajdasági oktatókáderek között, ennek egyik része a rendszeres szakmai egyeztetés. Szorgalmazzuk a kapcsolatot a Szegedi Tudományegyetemmel, és a régió tanító- és tanárképző karával közös kutatási és tanítási együttműködést közös szakok, vendégtanárok, tanárcsere formájában.

2. A vajdasági magyar felsőoktatás intézményfejlesztésének lehetőségei

A nemzetközi felsőoktatási tendenciáknak megfelelően a Bolognai Nyilatkozat előírásait következetesen kell alkalmazni Szerbiában is. A közeljövőben döntő lesz, hogy a vajdasági karok milyen rugalmasan tudnak bekapcsolódni és alkalmazkodni a reformkezdeményezésekhez. A magyar felsőoktatás átalakulását, fejlődését és korlátait a következő tényezők is befolyásolják: a délvidéki magyarság demográfiai folyamatai (a tanulók száma), a hallgatói bázis mennyiségi és minőségi jellemzői és ambíciói, a magyarul tudó tanári állomány összetétele, kreativitása.

A felsőoktatás-fejlesztés további lépéseit szociológiai és gazdasági tényezők határozzák meg: a munkaerő-piaci (szakmakeresleti), prognózisok, a fiatal korosztály szakmaválasztási preferenciái és továbbtanulási szándéka, valamint a felsőoktatás-fejlesztés infrastrukturális és pénzületi lehetősége. A többnyelvű egyetemek alapításának európai tanulságai fontosak lehetnek számunkra, sok vonatkozásuk egy vajdasági egyetem alapításában is érvényes lehet.

- A kisebbségi és többnyelvű oktatási intézmények Európa középső és keleti felében az 1989/90-es fordú-

lat szülőttei. Az új, neoliberális felsőoktatási politika a helyi-területi kezdeményezések szabadságát, de egyúttal a felsőoktatás privatizálódását is jelentette. A szerbiai/vajdasági magyarok a balkáni háború miatt elmulasztották a történelmi pillanatot a többnyelvű felsőoktatás bevezetésén, ezért máig küszködnek a magyar tananyagról és tagozatok intézményes megalakításával.

- Az új egyetem alapításakor a Vajdaságban is, mint mindenütt nélkülözhetetlenek a határ menti és a határon átvívelő kapcsolatok. Ez eddig elégtelen volt, s csak az anyaország határain kívülre helyezett képzéseket jelentette konzultációs központok formájában; ezek beintegrálódása a szerbiai oktatási rendszerbe nehézkes.

- A tervezett új magyar karok székhelye célszerű helyen, kijelölése pedig jelképes helyen legyen, és tartalmazzon történelmi utalásokat (pl. egy nemzeti közösség történelmi bölcsője, természetes demográfiai vonzasköre).

- Szakemberek becslése szerint a kisebbségi, ugyanakkor (a törvény által megkövetelt) többnyelvű intézmények Szerbiában csak állami támogatással tudnak fennmaradni. Az állam és a civil szféra közt alapítványok közzétehetőek.

- A kezdeményező helyi-regionális elit akkor sikeres, ha állami jogosítványokat szerzett, ugyanakkor azonban maga mellett tudja a helyi közeg meghatározó (nemzeti-ségi, önkormányzati és vezető politikai) csoportjainak támogatását is. Intézményalapítási törekvéseiket a politikai szinten mint kisebbségi jogvédelmet és mint regionális fejlesztést jelenítik meg. Ez utóbbi esetben a többségi társadalom egyes tagjainak támogatását is elnyerheti.

- A vajdasági felsőoktatásban a változások hordozói karizmatikus, tudós, de a nyilvánosság előtt nem fellépő egyéniségek. Vállalják a kezdeményezéssel járó munkát, kockázatot, de azoknak a tisztségviselőknek segítségére és korábban elért tekintélyére, sikereire is építhetnek, akik a belgrádi körökkel kapcsolatban vannak. Segítségükkel állami támogatást nyerhető/kényszeríthető ki, és intézményüket a demokratikus politikai környezetben is elfogadják. A Szerb Köztársasági Oktatási Minisztérium jelenlegi álláspontja szerint nem kell finanszírozni külön a magyar nyelvű felsőoktatást.

A szerb jogszabályok a vajdasági felsőoktatási intézmények létrehozására és működtetésére vonatkozóan jelenleg kétszintűek: tartományiak és köztársaságiak. Az ún. omnibusz-törvény alapján a tartományban lévő állami karok alapításának joga az autonóm tartomány hatásköré-

be tartozik, de ha az Újvidéki Egyetem keretei között alakulna meg, az Egyetem jóváhagyása is szükséges. A szerbiai jogszabályok a belföldi alapítást preferálják, s ez az egyetemek létrehozására is vonatkozik: külföldi jogi személy csak egyetemi szintű kart (fakultást) alapíthat, a belföldi jogi személy egyetemet is. A külföldi egyetemek kihelyezett tagozataira nem tér ki a törvény.

Egy kar (ne essék tévedés, nem egyetem, csak egy kar!) működését akkor engedélyezi a szerb köztársasági vagy a tartományi kormány, ha eleget tesz az alábbi oktatási, tárgyi és anyagi feltételeknek:

a. akkreditált stúdiumok, legalább 3, mindhárom szinten (alap, akadémiai és postgraduális), amit a Szerb Kormány Akkreditációs Bizottsága ad ki;

b. oktatói állomány – az induló karon a doktorátussal rendelkező kinevezett oktatók kétharmada teljes munkaidőben már munkaviszonyban van;

c. infrastrukturális, tárgyi feltételek (megfelelő épület, laboratóriumok, előadótermek, digitális könyvtár stb., s a Bolognai Nyilatkozat értelmében egyetemista kollégiumok, étkezdék és sportlétesítmények is szükségesek);

d. pénzügyi feltételek – a több éven keresztül tervezett hallgatói szám költségeinek fedezését bizonyító banki kivonat.

3. Utógondolatok a vajdasági magyar felsőoktatási tervekhez

A magyar felsőoktatást illetően Szerbiában számos változás szükséges ahhoz, hogy a magyar kisebbség is európai szintű tudást szerezzen, ugyanakkor megőrizze nemzeti identitását, anyanyelvét és kultúráját. Meddig lesz a törvényben, hogy Szerbiában csak szerb nyelvű főiskolai és egyetemi oktatás létezhet? Igaz, a felsőoktatási törvény 30. jelentkező esetén nem tiltja – és a karok jóindulatú vezetői kérvényezhetik a kormánynál – a magyar csoportok létrehozását. (Az előadások és gyakorlatok megtartása a magyarul tudó, vagy magyarul előadni hajlandó tanárok jóakaratóitól is függ).

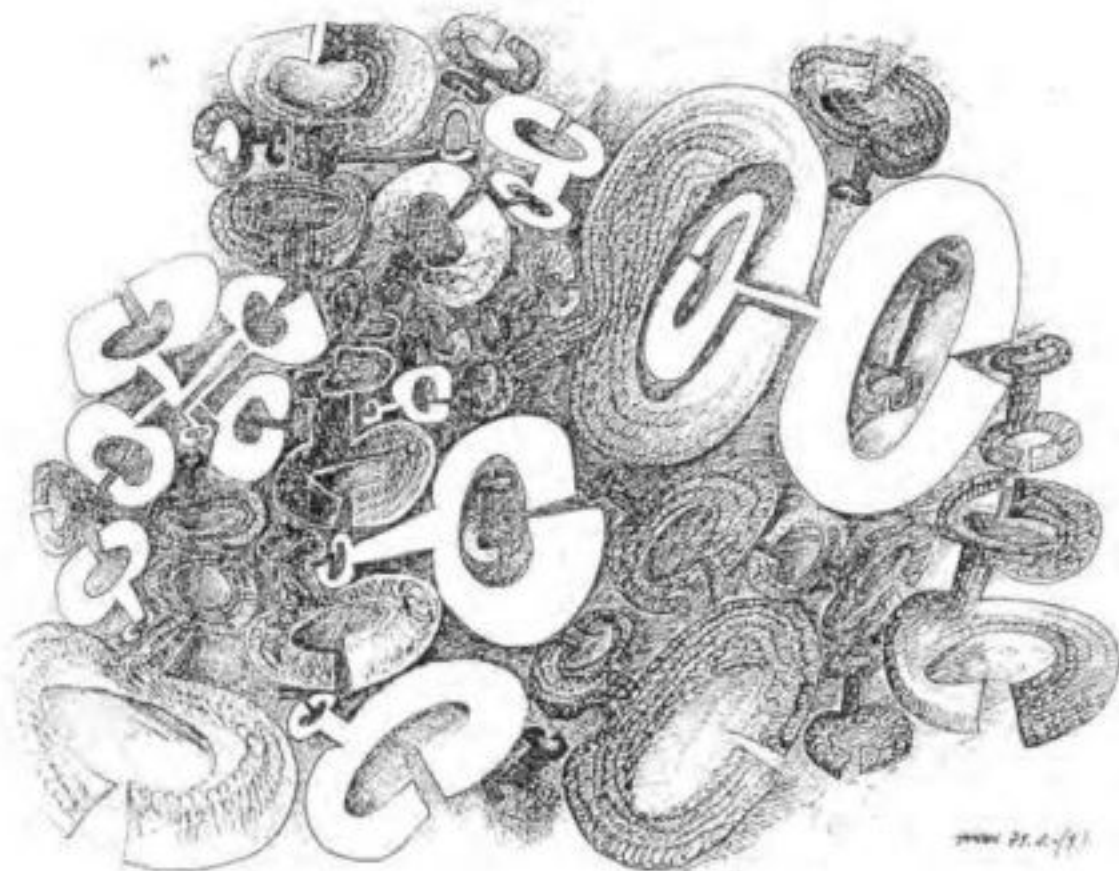
Nagyon fontosnak találom egy nemzeti felsőoktatási stratégia kidolgozását az anyaországi és a határon túli szakemberek közreműködésével az európai (Bolognai Nyilatkozat) tendenciák szellemében – a magyar nyelvű felsőoktatást a Kárpát-medencében egészében és összefüggésében kellene vizsgálni;

Nem utolsósorban lényeges a hallgatók és oktatók mobilitásának serkentése az anyaország és a vajdasági

intézmények között rendszeres szakmai egyeztetésekkel. Hamarosan versenyhelyzet fog kialakulni a határ menti egyetemek között, ezért szükséges szorgalmazni a régiókapcsolatokat, a Szegedi, a Pécsi Tudományegyetemmel: kutatási és oktatási együttműködés (közös szakok nyitása, tanárcsere stb.). Magas költségű szakok (pl. orvos, főnövér, egyes természettudományok) vagy speciális, nemzetközi standardokra épülő szakok esetében (pl. pszichológia, szociológia, jog, gyógypedagógia), ahol nincs esély magyar tannyelvű képzés beindítására a hallgatók alacsony száma miatt, indokolt szervezett formában a magyarországi teljes vagy részképzés, ilthoni szakmai gyakorlatokkal, illetve az Újvidéki Egyetemmel közösen a kettős képzés kialakítása.

Végezetül nélkülözhetetlen, a magyar intézmények működési bizonytalanságának megszüntetése középtávú támogatási tervekkel, szponzorálással és magántőke alternatív forrásainak bevonásával is. Az a tapasztalat,

hogy az EU-s programokban a támogatásszerzésre való pályázáskor a szakmai jellegű kapcsolatoknak nagyobb esélyük van, mint a csak nemzeti jellegűeknek. Stratégiai szinten segíteni kell a nagy egyetemek együttműködését a Kárpát-medencén belül az intézmények nemzeti, nyelvi hovatartozásától függetlenül is. Létrehozható akár egy olyan nagy regionális felsőoktatási tömörülés is, amely megállja helyét az egységes európai felsőoktatási piacon. A felvidéki, a kárpátaljai, az erdélyi, a formálódó délvidéki magyar felsőoktatás megléte és minősége ma a Kárpát-medence magyar közösségeinek egyik fontos kérdése. Ezért jelentős, hogy a magyar nyelvű oktatást teljes egészében lássuk. Ezen belül kell átgondolni a magyar közösségek megmaradásának, értelmiségképzésének szükségleteit mind szakmai, mind nyelvi szempontból, nem feledkezve meg a munkaerő-piaci lehetőségekről, szükségletekről sem.

Az Alma Materről – az alma materért

(a nagybecskereki magyar középiskolások lapjáról)

mely megszületése után máris megsemmisülésre ítéltetett. Mielőtt jövőnk értelmiségének újságjáról szólnék, felvázolom a történelmi keretet, mert annak ismerete nélkül nem kaphatunk teljes képet a várható veszteségről.

„...S ÁLMODOM NÉHA A LEGMERÉSZEBB, LEGSZEBB ÁLMOT”

(Ady Endre)

Tisztelettel meghajtom fejemet eleink előtt, akik álmodni mertek, és meg is valósították álmaikat. Nemcsak az egységes, teljes nemzetet átölelő tettekre gondolok most, hanem azokra is, melyek helyi szinten táplálták gyökereinket, vitték előrébb a magyarság sorsát, lett legyen az a Szent István-i Magyarország idejében, vagy a békediktátum után mostoha és még mostohább körülmények között.

Idegen államba szakadt életünk egyetlen szegmentumát emelem most ki célirányosan: a hírlapírást vázlatos párhuzamba helyezve múltunk és jelenünk tényeivel. Tesszem ezt a teljesség igénye nélkül.

„Nagybecskereken az első nyomda felállítási szabadságot 1847-ben nyerte el Pleitz F. Pál”, ezután „Bánáiban kialakult egy fontos pezsgő hírlapírói központ Nagybecskereken. 1872-ben jelent meg a Bega-parti városban Délvidék leghosszabb életű lapja, a Torontál. Szerkesztője és tulajdonosa Balás Frigyes, a Pesti Napló egyik tárcaírója. Habár magánvállalkozás volt, a lap kezdettől fogva élvezte a megye és a Pelitz-nyomda támogatását, de rendszeres évi támogatásban is részesült.” 1892-ben napilap lett. „A Torontál volt az első magyar nyelvű napilap a mai Vajdaság területén, és leghosszabb kort megért újság. 72 év után szűnt meg.”

Mivel a Torontált az ellenzék a megye (1918-ig) szócsövének tartotta, igyekezett egyensúlyhelyzetet teremteni azzal, hogy sorba indította saját lapjait.

1893-ban Torontáli Ellenzék (tulajdonosa dr. Stassik Ferenc helyi ügyvéd volt.)

1901-ben adták ki az első huzamosabb ideig megjelenő ellenzéki lap, a Nagybecskereki Hírlap első számát. Az utolsó szám 1908-ban jelent meg.

Németh Ferenc adatai szerint Nagybecskereken 1918-ig 24 magyar nyelvű lap jelent meg.

1918 után tudjuk, hogy gyökeresen megváltozik a helyzet, de eleink ekkor sem töltözkedtek. Mentették a menthetőket. Már „1920-ban napvilágot lát a Renaissance c. folyóirat, alcíme szerint irodalmi és művészeti revű, amelyet a becskerekai értelmiséget tömörítő fiatalok, a Mi csoport tagjai (B. Fischer Árpád, Iványi Ferenc), a Torontál munkatársai (Juhász Ferenc, Kelemen János), s a már ismert helyi írók (pl. Borsodi Ferenc) alapítottak, hogy „segítséget nyújtsanak a világháború és a világforradalom romjain való újjáépítésben.”

A Renaissance munkatársai 1922-ben beindították a Fáklya (művészet, kritika, sport) jelölésű lapot.

A Torontál 1920 és 21 között Kis Újság címmel gyermekújságot jelentetett meg.

Tükör (1928-1941) – Becskereken megjelent riportújság, felelős szerkesztő László B. Jenő publicista, költő. „Annak ellenére, hogy 16-24 oldalas élcélődő, sőt sértő hangnemet is megütő lap hírében állt, lapjain szépirodalommal a jugoszláviai irodalom és jeles képviselőivel (Gál László, Majláty Mihály, Illés Sándor...) jelentkeztek...”

„1936-1941 (?) Ifjúság – Szépirodalom, művészet, tudomány, cserkészlet alcímmel megjelenő havilap, kiadó és szerkesztő Kelemen József, munkatársai ismert jugoszláviai magyar írók is (Borsodi Ferenc, Csuka Zoltán stb.) A lap gazdag szépirodalmi és kultúrtörténeti anyagot közölt, 1940 márciusában Magyar könyvet a magyar faluba címmel széleskörű akciót szervezett. Fakadó rúgyek című rovata fiatal tehetségek számára nyújtott publikálási teret, gyakran közli B. Szabó György rajzeit, grafikáit.”

Lépünk most a közelmúltba ... Ilyen gazdag hírlapírói hagyomány után a XX. század 90-es éveiben egymás

után jelennek meg a figyelmet érdemi, de tartalmilag mégis kizárólag szűk helyi keretek között mozgó általános iskolai lapok, melyek szigorúan egy-egy iskolához kötődtek/nek, és ezzel már sok tulajdonságuk előre lehatárolt volt.

Írásom egyetlen sorát (a továbbiakban) sem a becsmérés vezérli. Amennyiben bárki magára ismer, s tett-vagy sarkalíná, vagy épp szóra nyitná száját, egy szándék vezérleje: a jobbításé. Írásomnak is ez a célja, akkor is, ha több öröm elegyedik soraiba, ami köznapi nyugodalmakat felkorbácsolja.

Most nem a szórvány magyar tannyelvű oktatásának fondorlatos leépítéséről szólok, de azt is világossá kiáltom, amit ugyan mindenki tud, hogy tanulóifjúságunk mindenfajta számszegése bűn, mert jövőnket temetjük ezzel. Szólalmok pedig nem helyettesíthetik a továbbélést biztosító tetteket.

MÁS SZEMPONTÚ MEGKÖZELÍTÉS

„JÓT S JÓL, EBBEN ÁLL A NAGY TITOK”

(Kazinczy Ferenc)

A Bánságban a középiskolai magyar tannyelvű oktatásnak Nagybecskerek a központja, egyben a pulzusa is. A Béga-parti városban az osztályokkal párhuzamosan nyíltak (bővültek) az egyházi kollégiumok is, biztosítva fiataljaink zökkenőmentes továbbtanulását. Ez az újjászületés tette lehetővé, hogy középiskolásaink ne csak hallassák hangjukat, ne csak részt vegyenek egy-egy vetélkedőn, szemlén, versenyen, hanem elismerésekkel, győzelmi „trófeákkal” térjenek haza még a nemzetközi versenyekről is. Szilárd meggyőződése volt, hogy minderről maradó nyomot is kell hagyni. „Ne csak az illékony emlékekben éljen tovább mindez, hanem egy nehezen törölhető megmásíthatatlan alakban is. Így született meg bennem a diáklap ötlete, melynek minden sora az általános műveltség gazdagítását szolgálva a fiatalokért jött létre, értük és nekik szól” - írtam a nagybecskereki magyar középiskolások lapjának, az Alma Maternek első számában, mely 2005. június 24-én jelent meg. Akkor a középiskolák szerkesztőkkel egyetemben úgy terveztük, hogy évente 500 példányban legkevesebb 2 száma jelenik meg az Alma Maternek.

És azóta hány szám jelent meg? Egy sem.

Oka? Köznapi. Az anyagiak hiánya. Akkor is úgy kalapoztuk össze a fiatalokkal a rávalót. Én meg kaptam a fricskákat. Támogatást kérő leveleimre egyik díszmagya-

runk olyan választ küldött (még őrzöm), amit bizony szívesen letagadna, ha a nyilvánosságra kerülne. Újvidéken pedig egyik közéleti személyiségünk azt vágta a fejemhez féltéglaként, hogy a támogatóink között a Magyar Nemzeti Tanács is (!?) szerepelt.

Az első szám példányainak egy hányada még nem lelt gazdára, pedig tartalmában nem igen marad el a profi újságok mögött. Lapozzunk csak bele. A Visszaemlékezés c. állandó rovatunkban a most már megboldogult dr. Ribár Béla akadémikus elevenítette föl nagybecskereki diákéveit. A Tanár úr halála után, ez a személyes hangú, és sok kíméletlen tény is tartalmazó írás, hiteles kordokumentumként külön fajsúlyt nyer.

Állandó rovataink pl. a Múltidőzönk, mely tudatosítja a nemzeti hovatartozást, szilárdítja az egészséges öntudatot, megszünteti a gyökértelenség érzését. Visszamentek a XII. századba, s (a lap terjedelme szabta) kellő alapos-sággal mutatták be az arcsi Pusztatemplom múltját, jelenét. Közzétették azt is, hogy Becskerek az egyetemes magyar cserkészlet bölcsője. Zseniális tudósaink rovatunkban pedig Neumann Jánosnak, a világhírű matematikusnak és a számítógép atyjának a munkásságát ecsetelték nagy alapos-sággal.

A múlt után következett a jelen. A gyorsütemű fejlődések állomásai: a Miasszonyunkról elnevezett Iskolánövér-kollégiuma és a muzslai Emmausz fiúkollégium bemutatásának első része. Majd néhány osztályközösség mutatkozott be. Kulturális eseményekről, versenyekről számoltak be szöveggel, képpel. Városunk ballagói két színes oldalon mosolyognak az öröklébe. Az Alma Mater 20 oldalnyi terjedelmében helyet kaptak a versenyek győztesei. Fiataljaink megcsillogtatták tolluk villanó élet, érett humorukat, művészi vénájukat. Elénk tárták gondolataikat, érzéseiket.

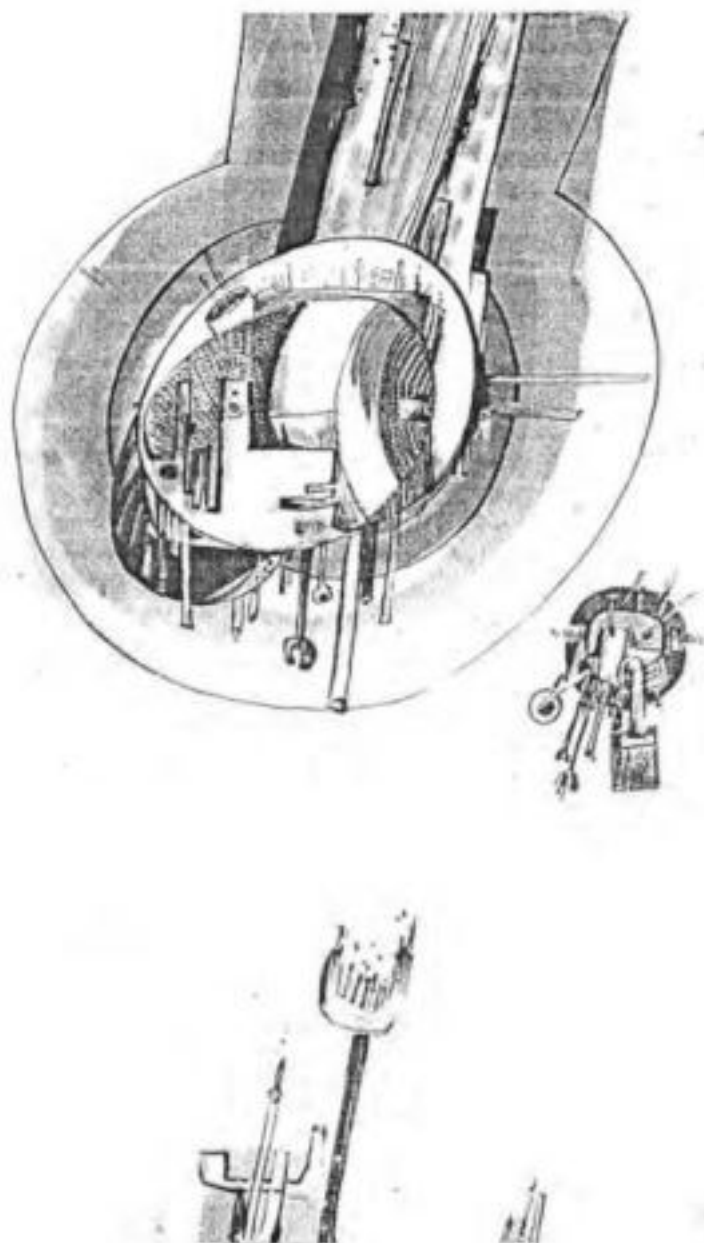
„MI DOLGUNK A VILÁGON? KÜZDENI
ERŐNK SZERINT A LEGNEMESBEKÉRT.”

(Vörösmarty Mihály)

Az Alma Mater társadalmi visszhang és ebből kifolyólag természetesen támogatás nélkül is maradt. Maroknyian álltak mellénk csupán. Elsőként a szabadkai székhelyű Aracs Társadalmi Szervezet (anyagi hozzájárulásuk a nyomdában van), a Budapesten élő, Becskerekről elszármazott Schön György, és támogatásáról biztosított a muzslai Emmausz fiúkollégium. Tette ezt mindenképp szeretettel és lehetőségeihez mérten. Sajnos, a

nyomtatás költségeit még így sem tudtuk kifizetni. Talán azt mondanunk sem kell, hogy a lap középiskolás szerkesztői, diákmunkatársai és jómagam mint fő- és felelős szerkesztő minden anyagi ellenszolgáltatás nélkül, de sok örömmel készítettük el a második szám anyagát is, ami nyomtatás nélkül holt töke. Nem épülhet be a kultú-

ránkba, pedig „a kultúra nem tudás, nem művészeti produkció - írta Németh László -, hanem valami életet szabályozó elv, ami egy embercsoport minden tagjának belső mágnes, irányítója.” Ezért a nemes irányítóért küzdenünk kell, s remélem, tesszük ezt majd többen is, mint eddig.

Működő forrásaim:

1. Kalapis Zoltán: Százötven éves sajtótörténetünk dátumai és fejezetei
2. Gerold László: Jugoszláviai magyar irodalmi lexikon

A nyomorgatott média

Megvalósíthatatlan önállóság?

1993. április 1-jén a Napló c. hetilap vezércikkében a liberális szemléletű Bódis Gábor alapító főszerkesztő a többi között ezt írja: „...magyar nyelven Újvidéki Televízió nem létezik. Nem a hatalom szüntette meg, hanem maguk az ott dolgozók. Elsősorban azzal, hogy a saját önös kis érdekeik miatt naponta kötöttek kompromisszumot a fasiszta vezetőséggel. (...) Nem Fekete Elvirával van baj, hanem azokkal, akik hajbókolnak előtte. (...) Bence Lajos után Milenković Svetislav és Szakállas Ottó választották azt a szerepet, hogy teljesen lerombolják az Újvidéki Televízió amúgy is igen megtépzott tekintélyét. (...) A rádió lenne az egyetlen pozitív ellenpélda. Mindenekelőtt az a szombati műsor (a Szombati találka c. ifjúsági műsor – V. G. megjegyzése), amelynek a nevét csak azért nem írom le, nehogy megpróbálják elfojtani. Ők sem vették jó néven, amikor nemrég azt mondtam, hogy a háborús propagandát terjesztő Tanjug hírügynökség híreit magyarra fordítani és közölni egyet jelent a háborús propagandában való részvétellel. (...) Lehetne még szólni a 7 Napról is, de minek. Főzőcskével és szabásmintákkal lehet, hogy túl tudják élni a válságot. Csak az a kérdés, ezen áron érdemes-e. Az a két újságíró, akiknek a cikkeiket mindig elolvastam (a legtöbbször élvezettel), mintha belefáradtak volna. (...) Maradt a Magyar Szó, amely azzal kérkedik, hogy a demokratikus közvélemény lapja. Először is ez egy szemenszedett hazugság. Egy újság annak a lapja, akié. Márpedig a Magyar Szó a szerb államé. Bármily kevés is a dotáció.”

1993-ban az anyagiak hiánya miatt a 7 Nap megszűnik, a Magyar Szó napról napra megjelenési gondokkal küzd, a Jó Pajtás az addigi történetében először nem jelenik meg iskolakezdésre. Ez vár a Mézeskalácsra is. Azonban nem válhatnak külön a Forum-házból, viszont a magyarországi alapítványok csak az államtól független intézményeket támogatják. A magyar értelmiség felelősei a pluralizmus és a függetlenség jelszavával ugyanakkor kívánnak. Egyelőre nem tudják, ki fogja kikaparni számukra a gesztenyét.

Nem így Dudás Károly, aki nagy lelkesedéssel vezeti be 1993 végén a hatalommal szembeni dac során átmenetileg megsemmisült 7 Nap helyébe lépő Új Hét Nap első számát. A szabadkai hetilap szerkesztésének minőségi változását abban látja, hogy ha korábban elkerülhetetlen volt a hatalomhoz való kisebb-nagyobb alkalmazkodás, akkor „ennek most egyszer s mindenkorra vége...”. Ti. „az Új Hét Nap már a saját erejéből, a hét község és az alapítványok, de mindenekelőtt az Olvasó támogatásában bízva fog megjelenni.” (XI. 5.) Vagyis a magyar önkormányzatok majdani egyesülése a hét községnek a népszerű hetilap fenntartásáért történő összefogásában ad hirt magáról. Ezek az első lépések a magyarok területi autonómiájának megteremtése felé.

Az Új Hét Nap nagynak érzett lehetősége sarkításra indítja a munkatársait. Újvidéken erősödőben van az a réteg, amelyet a VMDK „restaurációs ellenzéknek” nevezett. Ezért támadja meg Garai László a katonai behívóval megijesztett Bálint Sándort, a Magyar Szó főszerkesztőjét, mondván, hogy „most újra Erdélyi Károly és Major Nándor kolumnázta tele a fejedet...” (ÜHN, 1993. XII. 17.). A válasz – Friedrich Anna tollából – egy hét múlva a főszerkesztőnek címezve érkezik: „Ti léptetek, de az igazi magyarországi segítség késik. A Naplótól, Családi Körtől kaptatok papírt.” Aztán cinikusan, de a lelkiismereti bántalmaktól aligha függetlenül ez is megfogalmazódik: „Tán a Magyar Szótól szellemi Szibéria vagy Goli otok létrehozását várjátok.” (ÜHN, 1993. XII. 24.) Dudás viszontválasza (XII. 31.) magabiztos: a Magyar Szó nem támogatja a magyar autonómiát s azokat közli, akik esküdt ellenségei annak. Az Új Hét Nap viszont nem is pénzt vár a magyarság hiteles képviselőitől, akiknek a fényképét gyakran közli.

A körülmények folytán egy ideig három utódja is van a régi 7 Napnak. Dudás Károly 1994 karácsonyán így fogalmaz: „...a 7 Nap és az Új Hét Nap szerkesztősége most a Szabad Hét Napot készíti, mi vagyunk az igazi jogutód, innen sugárzik a hétnapos szellemiség – példány-

számunk már a húszezer felé közelít. Lepereg rólunk a vádaskodás is, hogy a VMSZ lapja vagyunk.... Mi a vajdasági magyarság lapja vagyunk." Vajon mi a Dudás által említett hétnapos szellemiség? Amit az elmúlt évtizedek főszerkesztői beengedtek a lapba vagy amit a hetilap legbátrabb újságírói meg akartak írni a magyarok életéről, de amit az öncenzúrát működtetve bölcsen magukba fojtottak? Ezt is szem előtt tartva emlékeztetünk arra, hogy a 7 Nap másik két leszármazottja a hiteles utód tudatában tette a dolgát.

Dudásnak e hitéhez egyre keményebben kell majd ragaszkodnia. Az általa szerkesztett Szabad Hét Nap olvasottsága ui. visszaesik, mivel a pártlap szerep mindinkább fölébe kerekedik a családi lap funkciójának. Az utóbbit a Dolgozók helyébe lépett (ugyancsak Újvidéken szerkesztett) Családi Kör veszi át. Annál is inkább, mert míg a Szabad Hét Nap elsősorban a kisebbségi művelődés híreinek, a pártpolitikusok és híveik népszerűsítésének (ilyen értelemben a szövetség szolgálatának) ad helyet, addig a Családi Kör magánélettel kapcsolatos ismeretanyagot közöl, viszont a közérdekű társadalmi eseményeket a liberalizálódott örökölt értékrendnek megfelelően érinti. S ezáltal akkor is közelebb kerül a délvidéki magyar lakosság lelkiületéhez, ha a szociográfiai alaposágot, a lázító tényfeltárást hasonlóképpen kerüli el, mint az olvasottságában, példányszámában visszaeső szabadkai vetélytársa.

Ha ez a két hetilap a politikai-családi konformizmus jegyében szerkesztődik, addig a harmadik hetilap, a Képes Ifjúság inkább a társadalmi eseményeken kívüli fiataloknak, lázadásuk különféle aszociális formáinak ad hangot. Nem csupán a kábítószerrel szembeni vonzódásukat jelzik közvetve vagy közvetlenül, hanem esetenként az antiklerikális beállítottságuknak, sőt művelődésellenes anarchizmusuknak is hangot adnak. Arra azonban többnyire vigyáznak, hogy a személyeskedésektől sem független bírálatokban inkább csak olyan tekintélyeket támadjanak, akik bosszúból nem semmisíthetik meg a sajtóorgánukat. Mindenesetre az önállóodásuk érdekében egy időben a Forum-házzal kockázatos és éles vitát is folytatnak, s a lap szerkesztési koncepciójával kapcsolatos eltérő véleményeknek is helyet adnak. De az is előfordul, hogy a diákok aláírásokat gyűjtenek a Képes Ifjúság főszerkesztőjének leváltása érdekében.

Magatartásukban az esetenkénti liberális beállítottság tekinthető az adott körülmények között elfogadhatónak. Annál is inkább, mivel ez a polgárháború elleni tiltakozást

is tartalmazhatja. Eseményeik és vitakultúrájuk mégis sok kívánnivalót hagy maga után. Ezért azonban elsősorban nem ők a felelősök, hanem azok a pártpolitikusok, akik a személyi és csoportérdekeiktől vezéreltetve képtelenek jótékony hatást gyakorolni a pedagógusokra és a tanulókra.

Mivel a fiatalabb és tehetségesebb munkatársak többsége búcsút vett a Magyar Szótól, ismét a régi jó káderek kompromisszumra való hajlandósága kerekedik felül benne. Hogy mennyire zavaros, ellentmondásos a Magyar Szó álláspontja, arra Csorba Bélának, a VMDK alelnökének a címében is beszédes cikke (Hazudtok, bizony, kedves Zoltán. MSZ, 1995. III. 3.) jelzi, amely – miként sok probléma-érzékeny, a konformista szerkesztőség érdekeit nem támogató cikk – csupán a papirkosár közelében, vagyis a Közös Íróasztalunk c. rovatban jelenhetett meg. Csorba a pártjának visszaszorulása és – ennek következtében – a Magyar Szóbeli mellőzöttsége miatt frusztráltan ugyan, viszont cáfolhatatlan tényekre hivatkozik. A többi között Kórogy pusztulásának mellékkérdésként való kezelését, Páll Sándor tájékoztatási törvényvitában való parlamenti felszólalásának, Ágoston András német külügyminiszterrel való tárgyalásának elhallgatását veti a Magyar Szó szemére. A Hódi-elszámolás túl korainak tartott bejelentésével kapcsolatban viszont túloz, minthogy a szerkesztőségnek nem az a dolga, hogy az anyagi vonatkozású híreit csak a számvevőségek munkájának ellenőrzését követően ellenőrizze.

Mindenesetre rendkívül sokat mondó Csorba Béla közlése, mely szerint a Magyar Szó a VMDK hivatalos közleményeit „legalább három ízben cenzúrázta”.

Gubás Jenőnek is hasonló megállapításai vannak a Magyar Szóról. Mondván, hogy a szerkesztőség a magyarságért kiálló cikkeket a Közös Íróasztalunk c. rovatban közli, s hogy le akarják beszélni a házasságokat a nagy családról (SZHN, 1996. IX. 15.).

Leértékelés madártávlatból

Ha szem előtt tartjuk, hogy a VMSZ 1996-ban fölényesen megnyerte a VMDK-val való megmérettetést, mivel a magyarok több mint négyszer annyian rá szavaztak, akkor természetesnek tűnik a magyar sajtóház megalapításának a VMSZ általi szorgalmazása. A már évek óta érelődő elképzelés most nem csupán az infrastruktúra ésszerű kihasználása okán látszik célszerűnek, hanem a legfontosabb vajdasági magyar lapok legerősebb politikai

párt által való irányíthatóságának megkönnyítése szempontjából is. Viszont a lapok – közöttük elsősorban a Magyar Szó – akkor sem lelkesednek a kezdeményezésért, ha a Balla Lajos Laci által beterjesztett javaslat pártoktól független sajtóház létrehozásáról beszél.

Az ötlet megvalósításának mindenekelőtt az az akadálya, hogy míg a VMSZ-nek a sajtó önállósodása nem felel meg, addig az utóbbi a pártfelügyeletet utasítja el. Hogy miért, arról az a körülmény is mond valamit, hogy az 1997-es szavazás során a VMSZ – jöllehet a magyar pártok között a legjobban szerepel – a magyarság ügyének képviselője szempontjából vereséget szenved, mert elveszíti a szavazói harminc százalékát. Mivel a VMSZ viszonylag csekély számú szavazat alapján tarthatja magát a délvideki nemzetrész képviselőjének, ezért rendkívüli szerep hárul a retorikájára, ill. a politikáját valamiképpen támogató lapokra. Ha egyoldalúan is, de alapjaiban találozva írja tehát Szerbhorváth György az Agónia c. kultúrszociológiai szövegében: „1997 a végső összegabalyodás és – olybá tűnik – a végső beállítás éve. Úgy tűnik, a VM sajtó leredukálódik egy antidemokratikus, populisták, gerontokratikus, romantikus antikapitalista, antiliberalis, egyszólamú, pártérdekeket kiszolgáló, az írott sajtó minden formáját félreszóró, totalitarisztikus jegyeket magánviselő, mindösszességében pedig egy kivételesen minőségtelen sajtóra.” (Symposion, 1997. július–október) Az idézett szerzőnek az a megállapítása is közel jár az igazsághoz, mely szerint „a tipikus VM sajtómunkás úgy termeli cikkeit, hogy azok szinte egymástól megkülönböztethetetlenek.” Továbbá, hogy „ez a rendszer nem hogy nem követeli meg a kreativitást, de szankcionálja is.” Aki ti. nem tagja az uralkodó pártnak, vagy legalábbis nem kötelezi el magát annak politikája mellett, esetleg a konkurens párt tagja, nem részesülhet a tehetőségének és munkájának megfelelő támogatásban, és ki-közösítik.

Más kérdés, hogy Szerbhorváth György a liberális előítéleteinek megfelelően (munkája a Nyitott Társadalomért alapítvány anyagi támogatásával készült) nem működött az empátiáját, aminek következtében nem ismerheti föl, hogy a pártok valamint a média képviselőinek önzése mindinkább a létben fenyegeti a magyarságot. A legfontosabb kérdéseket lehetetlen szóvá tenni a lapokban. Ennek legjellegzetesebb bizonyítéka az a tény, hogy Hódi Sándornak A magyar kisebbségpolitika bukása c. tanulmányát a Vajdaságban sehol sem lehet megjelentetni, s csupán Magyarországon láthat napvilágot. Ebben az idő-

ben (s a következő években is) a pártok számára az számít sikernek, amiben fölülmúlják a vetélytársaikat, s nem tartják fontosnak, hogy beszámoljanak a megbízóiknak a küldetésük eredményeiről. A mandátumuk többnyire egyéni karrier és anyagi nyereség forrását jelentette számukra.

A nemzeti megmaradás érdekében minden értéknek számít ekkor, aminek látszólag magyar jellege van. Az egészséges kritikai szellem nem működhet. Ha elvéve hallatja is a hangját a bíráló, mint az említett Szerbhorváth György tanulmányai tanúsítják a Symposion 1997-es és 1998-s számaiban, leplezetlenül a rombolás, a hiteltelenítés szándékával átitatott. Az ilyen jellegű írásokat ugyanakkor nem csupán, hogy meg lehet érteni (mivel a mögöttük álló szerző és nemzedéke a semmiben vegetál), hanem az általuk megbíráltak többnyire nem is érdemelnek mást, mint amit kapnak.

A probléma abban van, hogy ha az említett személyeskedő írás kabaréstílusú nem tudja is teljességgel ignorálni a megismerés igényét, végső soron bevallott eszménytelenség hozta létre. Szerbhorváth György, a budapesti egyetemista, a kivülálló szemével mond ítéletet a világról, melynek talajára neki csupán a fél lába nehezedik rá. A bosszú angyalaként (pusztán az őt támogatókat kimélve) esik neki az életének normális alakulását akadályozó tekintélyeknek, ill. azoknak, akikben ellenséget gyanít. Ha viszont ezzel összefüggésben arra gondolunk, vajon mit tettek vele és a nemzedékével a „szocializmus építésében” részt vett idősebbek, akkor nem nehéz megértenünk a szerző kötözködő, rágalmazó beállítottságát, zsoldos mentalitását, a megkülönböztetésekre való nem ritka képtelenségét.

Mindazonáltal Szerbhorváth György végső soron erkölcsi fölényben van a provincia áttekintőivel szemben. Míg ui. a legkülönbözőbb intézmények felelősei versengnek egymással az öndicséretben, önelégültségben, addig ő, saját magát sem kimélve, többször is hangot ad a munkája jelentőségével kapcsolatos kételyeinek, s nem tagadja bértollnok voltát: „Én is azért foglalkozom ilyesmivel, mert le vagyok fizetve. De legalább nem hivatkozom objektív tájékoztatásra, kiegyensúlyozott lapszerkesztésre, demokráciára meg közszolgálati ságra, tudományos ságra, érdekekre, megmaradásra stb.”

A népi kultúra (elsősorban szabadkai és zentai) védői és az elit kultúra (főleg újvidéki) képviselői mindinkább úgy viselkednek egymással szemben, mintha meg nem támadási szerződést irtak volna alá. A lapokban, folyóira-

tokban, az elektronikus médiában általában jól megfér egymás mellett a gomba módra elszaporodott művelődési egyesületek munkájának eredménye, annak nyugtázása, és a vájt fülűek számára létre hozott művészet. Szerbhorváth György a vizsgálódásaiban megállapítja, hogy míg egyfelől a közművelődési tettek, a népi amatőr-izmus eredményei majdnem mindig pozitív visszhangot kapnak, addig – ha egészében van szó a vajdasági magyarság helyzetéről – válságot, sőt pusztulási veszélyt emlegetnek. Az elemző szerint csak haszonleső politikusi taktikáról, a VMSZ által felügyelt alapítványtámogatások megszerzésének szem előtt tartásáról van itt szó.

Elsősorban valóban erről. De arról is, hogy a demográfiai kimutatások szerint a magyarság különösen a Vajdaságban fogy rohamosan. Ennek logikailag könnyen kikövetkeztető végeredményét Szerbhorváth liberális pártérdekből tagadja. Nos, az esetenkénti izléstelenségeknek, az alacsonyabb szintű rendezvényeknek a nyugtázása, sőt előtérbe állítása nem csupán csoportérdekből történik. Nem pusztán emiatt hozza létre a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség (Dudás Károly és Szöllősy Vágó László irányításával) a Vajdasági Magyar Ünnepi Játékokat, s játsszák a kezdeményező szerepét a Vajdasági Napok Budapesten elnevezésű rendezvény megszervezésében, amely idővel a Régiók Találkozásává (Kárpát-medencei Napokká) fejlődött. S ugyanígy nem azért kezdik szervezni 1996-tól a Vajdasági Magyar Amatőr Színjátszók Találkozóját, s tartják meg ugyanebben az évben a honfoglalás 1100. évfordulójának ünnepségét, s folytatják a tehetségkutató tevékenységüket – rendszerint tömeges részvétellel, mert a VMMSZ nem tudhatná magát hasznosnak, s az alapítványok felé sem jelezhetné, hogy jól gazdálkodik a kapott anyagi támogatással (s ez a Szabad Hét Napra s a Magyar Szóra is vonatkozik), ha nem a megőrzött ill. újjáélt népi kultúra értékeit nyugtázná; ha nem az eredményekkel dicsekedne. A vezető párt és a művelődés-erősszervezete által befolyásolt médianak e pozitív beállítottságát egy szociálpszichológiai körülmény is befolyásolja. Egyszerűen – a lelkiismeret parancsára is hallgatva – tartani kell a magyar emberekben a lelket a rendkívül nehéz helyzetben. Hasonlóképpen, mint ahogy a halálos betegnek sem a kórja diagnózisát, pusztulásának elkerülhetetlenségét tolják az orra alá. S ezzel összefüggésben a pártközpont és a sajtó általi elismerésekkel a vidék művelődési felelőseinek a támogatásokra való jogosultságát is alá kell húzni.

Hogy a nagy tűrőképességű magyar provincia a művelődési igényeinek ilyen fajta kielégítésével még nagyobb hallgatásba burkolozik, ez mind a VMSZ-nek, mind pedig a legjelentősebb magyarországi alapítványoknak megfelel.

A Magyar Szó – sok szék között

Ennek a beállítottságnak a szerbiai politikai körülmények rosszabbodása is kedvez. A háborús helyzetre való tekintettel 1998 őszén új sajtótörvényt hagy jóvá a Szerbiai Képviselőház. Ezáltal a korábbinál fokozottabban kell működnie az öncenzúrának. Annál is inkább, mert a következő évben a Magyar Szó is a vádlottak padjára kerül. Természetesen (kimondatlanul külpolitikai érdekből) fölmentik. Az eset csupán a rájesztés példája. Ez nagyon fontos, mert ez idő tájt is az állam csupán tíz százalékát fedezi a Magyar Szó költségeinek, tehát az anyagi támogatás megvonásával csak részben gyakorolhat nyomást a szerkesztőségre. Ezt meg is teszi, mire az újságírók 1999-ben több mint egy hónapos sztrájkkal válaszolnak a csekély anyagi juttatásra, ehébre, miközben az önállósodásukért is harcolnak. A helyzetük megoldatlanságáért az intézmény vezetősége is felelős, mert nem merte vállalni a „szocializmus”-ból örökölt tisztviselői apparátus átszervezését. S egy kissé a közvélemény is. Az emberek magukba roskadtak, figyelmük a saját megélhetőségükre összpontosul, képtelenek már úgy azonosulni a közönségnek vélt érdeket képviselő egyetlen napi lapjukkal, a Magyar Szóval, amelyet ekkorra már negyven munkatársa hagyott el, és távozott külföldre, elsősorban Magyarországra.

Mimics Zsuzsa véleménye a Magyar Szónak a bombázásokat követő helyzetéről némileg enyhébb formában mind a mai napig érvényes: „Az önállóságnak az a szintje, amelyet a Magyar Szó a sztrájk idején próbált kicsikarni (külön folyószámla a Forum-házon belül) a maximum, amit ebben a politikai és hatalmi rendszerben elérhet. A Magyar Szót nem fogja elengedni a hatalom, még ha jelképes támogatással pénzelt jelképes újsággá is válik. Ez az egyetlen írott sajtótermék, amelyhez ragaszkodik: az államilag »támogatott« lap meglobogtatására mindenkor szükség van (s jönnek választások). Egy teljesen független Magyar Szó, mely írt 44-es vérengzésekről, asszimilációról, háborúellenes és ellenzéki tüntetésekről, s mely igyekezett (bár egyre erőtlenebbül) a meglevő keretekben is, a demokratikus közvéleményt szolgálni, kicsúsz-

hat az ellenőrzés alól." (Koldusbotra jutott kisebbségi média. In: Vajdasági marasztaló, 205-6. p.)

Önmagában is sokat mond a körülményeknek való kiszolgáltatottságról, miszerint 2002 decemberétől a Magyar Szó fejlécén „a demokratikus közvélemény napilapja” funkciójelölést a „közéleti napilap” váltja föl. Ezáltal a szerkesztőség vallja be azt, amit többen is fölrojtak neki: még a Közös Íróasztalunk c. rovatban is működik a cenzúrája. Mértékkel közli az érzékenyebb kérdésekre való reagálásokat, s ha megjelenti is őket, elhatárolja magát tőlük.

A 2000-ben bekövetkező „rezsiváltás” után is megoldatlan tehát a Magyar Szó szellemisége és anyagi háttere. Viszont egyre többször merül föl a kilencvenes évek elejétől nem egyszer megfogalmazott ötlet, mely szerint – mivel a délvideki magyarságnak legfeljebb a Tito-érában befolyáshoz jutott értelmiség lak- és munkahelye alapján a központja Újvidék – a Magyar Szó szerkesztőségét Szabadkára vagy Zentára kell áttelepíteni.

Ezzel kapcsolatban (az időnkénti föllobbanásokat nem számítva) 2005-ben az immár az alapítói funkciót átvett Magyar Nemzeti Tanács átszervező kezdeményezése kapcsán lángolnak föl a viták. A nézetek nagy többsége nem tartalmazza a délvideki magyarság konkrét és távlati érdekeit. A megnyilatkozók véleményét leginkább az egyén ill. a csoport önzése hatja át. Alig akad valaki, aki elfogulatlanul, kellő körültekintéssel foglal állást a szóban forgó, mindannyiunk számára oly fontos ügyben.

Egyfelől a gazdasági racionalizmus és a politikai pragmatizmus érvei sorakoztak. Ez a lap fennmaradását, sőt remélt fejlődését tartja szem előtt a piacérdek korszerű érvényesítésének szellemében. Az újságírók, szerkesztők (a tömbmagyarság szívében) legyenek fokozottabban testközelben az olvasóval, hogy azt irhassák, ami őt érdekli. Így majd állítólag többen fogják megvásárolni a lapot, ami lehetővé teszi az anyagi válság leküzdését. Ez az immár győzedelmeskedett szempont az elüzletiesedés veszélyével, a napi érdekességek hajszolásával, a magyarság érdekeinek külsőségekre való korlátozásával, az uralkodó párt érdekeinek kiszolgálásával fenyeget.

Másfelől a szórvány- és szigetszolgálat érveinek, sőt indulatainak lehetünk tanúi. E csoportban azok viszik a szót, akik megfelelő átszervezés mellett továbbra is Újvidéken, a mindenkor „központban” működtetnék a Magyar Szó szerkesztőségének súlypontot jelentő, jellegadó részét. Napilapunk Újvidéken való tartása ügyében olyan szemléletek egészítik ki egymást önkéntelenül is,

amelyek a magyarsághoz való viszony tekintetében homlokegyenest eltérnek egymástól. E meggyőződések a Magyar Szó országos jelentőségének, s ezzel együtt a déli végek eddigi állítólagos szolgálatában betöltött szerepének hangoztatása mögé rejtik az érdekeiket. S ezzel összefüggésben a szakmaiság kritériumát is – elvben – többnyire előtérbe helyezik.

Egyik szemlélet sem veszi kellő mértékben figyelembe, miszerint a magyarság (s ezen belül a délvideki magyarság) helyzete a mai Európában egészen rendkívüli. Ezt nagy statisztikai anyag támasztja alá. Végso soron a médiumokban is időnként fölűnő közhelyekről: az elvándorlásról, az előregedésről, a beolvadásról, a népbetegségekről, az alkoholizmusról, az öngyilkosságokról, az oktatás megoldatlanságáról, a továbbtanulás lehetőségeinek korlátozottságáról, a fizikai és pszichikai veszélyeztettség problémájáról van szó. A föl soroltak még inkább terhelik a szórvány- és a szigetmagyarságot.

Magától értődik: a vajdasági magyar média és ebben a hatvan éves működésbeli folytonosságának bűvkörében tetszelgő Magyar Szó alig tehetett valamit e folyamat lassítása érdekében. Csak ki kellene nyitni a napilapunkat és a húsz évvel ezelőttivel összehasonlítani, máris kiderül: a szerkesztők és az újságírók többsége folyamatosan a formálisan megbukott kommunista rendszer hipnotizáltja. Jelentkeztek ugyan új rovatok és témák, s a jelszavak is megváltoztak, néhány eredeti hozzáállású publicista is van már, ám ez édeskeves ahhoz képest, hogy mekkora a baj. Eszerint viszont az Újvidéken megjelenő Magyar Szó radikális átalakításra szorul, s korántsem csupán a rentabilitásának javítása, az olvasó megnyerése érdekében – ahogyan azt a Magyar Nemzeti Tanács (és mögötte a VMSZ) sugallja.

A vitázók nagy többsége nem látja be, hogy a Magyar Szó munkájának az addigiakhoz képest sokkal nagyobb mértékben kellene szembesülnie a délvideki magyarság előbb érintett körülményeivel. Más szóval az újvidékiek egy csoportja által hangoztatott szakmaiság fogalma egyelőre nem lehet azonos azzal, amit ezen a fogalmon ma Budapesten vagy Párizsban értenek. A mi rendkívüli állapotunkhoz való alkalmazkodás a Magyar Szó mint napilap az előző évtizedek alatt kialakult belső rendjének megbontását, alapmagatartásának átalakítását feltételezné.

A délvideki magyarság adott helyzetében naiv provinciális és sznobizmus nem elsősorban és kiemelten értékelő hangnemben a magyarság társadalmi és művelő-

dési helyzetéről tudósítani. Az eseményekről való tartózkodó tájékoztatás leginkább a manipulációba való beletörődést jelenti. Az újságíróknak fokozottabban kellene elmélyedniük szülővidékük magyarsága helyzetének feltárásában. A lap korábban elsősorban a segélykiáltásokra és a botrányokra reagált, sokoldalúan panaszkodott, s a magyarországi alapítványtámogatások fölhasználásáról, a kitűnően sikerült rendezvényekről, munkákról tájékoztott. Emellett azokat a fiataljainkat ünnepelte, akik az anyaországi, ill. „hazai” művelődési és sportéletben kiemelkedő sikereket értek el. No meg a vezető politikusaink deklarációinak szentelt megkülönböztetett figyelmet. Általában annál többet, minél mérsékeltebben ellenponzták a szerb államvezetést.

Az ilyen viszonyulás legfeljebb a normális egyéni, társadalmi és nemzeti életformának felelne meg. Mi azonban az európai életszintek legalján vagyunk. Nekünk különleges önmentő módszerekre van szükségünk. Mindekelőtt olyan szerkesztőkre, akik ennek tudatában tevékenykednének.

A Magyar Szó jövőbeli munkája fő felelőseinek abból kellene kiindulniuk (néhányan közülük máris ebben a szellemben működnek), hogy a mi szorgalmas népünk minden tekintetben érdemel annyit, mint az őshonos vagy a telepese, ill. menekült délszlávok. Alapvetően fontos lenne ezt a meggyőződésüket átadni, sugallni a riportalanyainak, hiszen azok többségükben megfélemlítettek. Ha a média az emberek európai érdekeinek, szükségleteinek tudatosítását vállalná célként, akkor az ennek eredményeként születő alapos feltárások, végigmondott igazságok nemzetrészünk problémáinak érdemi megoldására irányítanák a politikusok és a külföld figyelmét. Csakhogy eddig az újságírók is többnyire félték s legalább annyira igazodtak a politikusokhoz, mint az egyszerű szerencsétlen halandókhoz. Amiről viszont a sajtó nem vett tudomást: mint súlyos gond nem kerülhetett kellő nyomatékka nyilvánosságra.

Gyakorlati humanizmus, emberi szolidaritás szempontjából kellene tehát jóval többet tennie a Magyar Szónak, mint eddig. Ahhoz, hogy a szó mélyebb, hitelesebb értelmében váljon európaivá, napilapunknak kevesebbet, tömörebben és kevésbé kiemelten kellene a világpolitikával foglalkoznia, a szerb politikának és művelődésnek viszont inkább csak a létünkkel összefüggő törekvéseit kellene ismertetnie. Aki többre kíváncsi, olvassa a szerb lapokat is! Éppen azt kellene megszüntetni, amit egyesek a szó titól értelmében naiv vagy demagóg módon a Magyar Szó

hagyományaként kamatoztatható értékalapként tartanak számon. Természetesen vannak átmentendő elemek is az elmúlt évtizedek munkájában, csak mindeddig egyetlen tanulmány sem mérte föl: mi a káros, az akaratlanul is szemfényvesztő, s mi a tartós, továbbfejlesztendő eredmény napilapunk elmúlt fél évszázadának munkájában.

Már önmagában is nagy lépés a Magyar Szó eddigi Újvidék-központú működésének átalakítása. Ez persze korántsem jelenti azt, mintha illúzióink lennének a szabadkai, zentai, topolyai stb. szerkesztők, újságírók hivatásbeli nekibátorodását illetően. A munkatársak ui. legalább olyan mértékben, mint korábban, többé-kevésbé a mi szerbiai és magyarországi politikusaink ellenőrzésének vannak kitéve. Így aztán azoknak, akik a rövid távú érdek által nem engedik bebetonozni a lelkiismeretüket, tovább kell vivniuk a harcukat egy igazibb, tartalmasabb élet reményében. Ha eredményesen küzdenek a pártcenzúra ellen, a lap gazdasági kérdését s ezzel együtt a saját anyagi helyzetüket is megoldhatják. A Magyar Szó keresett újsággá válhatna, ha mindazt nyíltan megméri, amit eddig alkalmanként, többnyire érintőlegesen méltatott, mivel az emberek hallgatnak. A formai-szerkezeti változások ígéretesek. A teljes tartalmi átváltás azonban még várat magára.

Ehhez egy újabb újságíró nemzedékre is szükség lenne. Azokra, akik a bőrükön, a gyomrukban és a tudatukban egyaránt tapasztalják: akaratlanul is önmaguk ellen dolgoznak, ha liberális szellemben csak azt írják meg az emberekről, amit azok elmondani mernek.

Az elektronikus média látszattevékenysége

„Tíz év alatt, 1990 és 2000 között 139 vajdasági magyar újságíró, szerkesztő, zenei szerkesztő, operatőr, fotóriporter, gyártásvezető, rendező és rendezőasszisztens távozott külföldre a tartományi jellegű magyar sajtószervekekből.” (Surányi Zoltán: Kényszerpálya (vagy) az Ígéret Földje? In: Fészekhagyó vajdaságiak, 230. p.) A felsorolt szakmák többsége olyan, hogy legalább annyira rátermettséget, beletanulást igényel, mint iskolai végzettséget. Ez is azt bizonyítja, hogy a médiára gyakorolt nyomás legérzékenyebben az elektronikus médiát érintette. Hogy a hatalomnak miért volt elsődleges érdeke az audiovizuális sajtóeszközök megtisztítása, azok tevékenységének tartalmi kiürítése, az a „Gutenberg-galaxis”-nak a rohamos elszegényedés által gyorsuló alkonyodásával magyarázható a Vajdaságban. Az embereknek rohamosan

csökkent a lapok megvásárlására szánható pénzük, s az olvasáshoz elengedhetetlen türelmük is megfogyatkozott, viszont a hallgatás és a szemlélés az egyre visszahúzódottabb személyiségüknek mindinkább megfelelt.

Ezt tudva, a belgrádi „antibürokratikus hatalom” már a nyolcvanas évek végétől viszonylag gyorsan bekebelezte az addigi, külföldön is csodált virágzásában az eredetiség látszatában tetszelgő Újvidéki Televíziót. Ez már csak azért sem esett nehezére, mert a szerb és a magyar adások eleve (technikai okok miatt is) elválaszthatatlanok egymástól. Az etnikailag viszonylag homogén munkatársi összetételű nyomtatott sajtót működtető apparátussal szemben racionális oka van annak, hogy a magyar műsoroknak már korábban is számos olyan szerb és más nemzetiségű alkotója lehetett, akik nemigen értettek a magyar kultúrához. Csakhogy vajdasági politikai cél volt a nemzetek és nemzetiségek művelődési együttműködésének erősítése, s a televíziót támogatták a legnagyobb mértékben a napi közkommunikáció iparában.

Az egyszerre látható és hallható kép viszonylag rövid idő alatt is olyan benyomást tehetett volna a nagyközönségre, amely nyomainak „kimosása” főlöszleges, sőt kockázatos energiapazarlás lenne a hatalom részéről. Ezért akik már vezetői szerepkörben vagy a párthűség egyéb formáiban bizonyítottak, kerülhettek irányító funkcióba a tévében. Ezeknek az embereknek a jobbik esetben a napi politika által jelentősen meghatározott Magyar Tanszéken magyarázták meg: mi a vajdasági irodalom, s kik a jelentős írók, akikkel együttműködve nagyon kell örülnünk az ország-világ láttára-hallatára változatos műsorok keretében, mosoly (esetleg óvatos homlokráncolás) kíséretében kimondható magyar mondatoknak.

A felszínes tévébeli testvériség-egységből a kilencvenes években csupán az egyre lecsonkoltabb liberál-kommunista eszmény maradt meg. Ezt tudva ahelyett, hogy mások módjára hazudozónak mondanánk, inkább a lelke mélyéig kívülről beprogramozottnak minősíthetjük Rencsár Tivadart, az újvidéki tévé magyar szerkesztőségének felelős szerkesztőjét, aki a 35 éve együtt (A jugoszlávai magyar televíziózás története) c. kiadvány bevezetőjében mosolyt kellően a következőket írja: a milosevići diktatúra alatt elmúlt „12 évet... még senki sem értékelte ki tárgyilagosan, az adatok és tények ismeretében. Akadtak és akadnak ma is olyanok, akik azt szerették volna, illetve azt szeretnék bebizonyítani, hogy a magyar szerkesztőség is beállt a háborús uszítók sorába, de higgyék el nekem, azok, akik ilyesmit állítanak, saját, kicsinyes és

önző érdekeiknek próbálnak életteret szerezni mások ok nélküli szapulásával, de az sem kizárt, hogy mocskolódásuk makacs terjesztésével saját „igazhitűségüket” vélik bizonyítani. Nekem elhihetik, hogy ez így van, mert e sorok írója végig ott volt ebben küzdelemben, és nem is az utolsó sorban. Tudom, hogy akkor, szóra sem méltó egy-két kivétellel, a szerkesztőség minden tagja az első sorban állt és küzdött minden erejével. Akkor a tét nem az volt, hogy velünk mi lesz, felmondanak-e, hanem az, hogy megmaradjanak műsoraink, hogy elmondhassák, ha gyakran burkoltan is, az igazat Vukovarról, Srebrenicáról, az önkényes sorozásokról, a belgrádi és újvidéki tüntetésekről. Olyan képsorokat mutattunk be a Híradóinkban, amilyeneket abban az időben csak külföldi műsorokban láthattak nézőink. A hazai tévécsatornák közül csak nálunk, a Híradóban vagy a Napjainkban juthatott szóhoz Kasza, Ágoston, Páll, Đindić, Čanak, Drašković, a radikális Nikolić, dr. Vojin Dimitrijević, Sonja Licht...”

A vallomástevő nem veszi észre: a hajdani „népfelszabadító” harcosok, a későbbi bürokratikus kommunisták retorikáját alkalmazza. Nem tudja: a teljességre (nemzetköziségre is!) igényt tartó felelős magyar értelmiségi csupán egészen formálisan szerepeltetheti az ellenzékieknek azonos listáján a fölsorolt neveket. S különben is a tévé szerkesztőségének határozottan állást kellett volna foglalnia pl. a háború és a béke ügyében. Ez sokkal fontosabb lett volna annál: vajon a leépítés során mely műsorok és meddig maradhatnak meg. Annál is inkább, mert az Újvidéki Televízió polgári engedetlenség miatti betiltása mind a délvidéki magyarság irányában, mind pedig a külföld felé összehasonlíthatatlanul informatívabb, hasznosabb lett volna annál a túlzottan szolgálatkész magatartásnál, amelyet a tévések, miután a többnyire tehetésegebb és bátrabb munkatársaik otthagyták őket, produkálni igyekeztek. Amit Rencsár Tivadar misszióteljesítésnek gondol, abból a szerkesztőségben maradt emberekkel a kedve szerint játszó, a vajdasági magyarságot a segítségükkel is nyomorító szerb „szocialista” diktatúrának volt és van haszna. A különféle megaláztatások elviselését kínálja mintaként az embereknek. Ezáltal a hatalom bizonyítottan szuggerralhatja a tézisé, mely szerint a kisebbségiek, köztük elsősorban a magyarok, olyan jogokkal rendelkeznek, mint sehol a világon, hiszen saját szerkesztőségük van a szerbiai televízióban. Ennek az a Szakállas Ottó volt a megfelelő eszköze, aki 1992-től 2000 októberéig (!) gyakorolta főszerkesztői funkcióját.

Ha a feletteseinek nem lett volna kirakatérdeke az említett pártképviselők szóhoz juttatása a tévében, Szakállas aligha kerülheti el a menesztését.

Magától értődik, hogy 2000 október 5. óta nem változhatnak meg lényegesen az Újvidéki Televízió magyar műsorai. Ennek azonban a tévések és sok néző állításával ellentétben nemcsak technikai okai vannak. Viszont az a körülmény, hogy a tévé nem a Kamenicán lebombázott épületéből, hanem közvetlenül Újvidékről sugározza a műsorait, mindenekelőtt nem a magyar szerkesztőség munkáját, hanem a világ legerősebb hadseregének haragját magára vonó szerb nacionalizmust minősíti. A magyar adások jelentőségét az adott körülményeink között az méri, hogy alanyi hozzáállás nélkül – még mindig a rosszul fölfogott szerb érdekeknek megfelelően – az államnacionalista, a pártközpontú és a folklorisztikus beállítottság között ingadozik. A szó legpragmatikusabb értelmében funkcionalista. Számára az a fő, hogy „ne érje szó a házat”. Érdemben tehát folyamatosan nem mer szembesülni a magyarság (végső soron Szerbia) távlati érdekeinek is megfelelő szükségleteivel, lehetőségeivel, még kimondatlan kötelességeivel. Nincs önálló véleménye, s többnyire csak azokat a személyiségeket szerepel-

teti a műsoraiban, akik beintegrálódtak a hatalomba. Az Újvidéki Televízió számára a „másság” jogának érvényesítése: a problémák alapos átgondolása és a megoldásukra tett javaslatok közlése akadályozásának szabadságát jelenti.

Igen sokat mond az Újvidéki Televízió mentalitásáról, hogy Kartag Nándor, a szóban forgó jubileumi kiadvány írója és szerkesztője egy eset kapcsán megemlíti: ki volt az a szerkesztő, akit a nyugdíjba vonulásakor (2000 szeptemberének végén) búcsúztattak. Hogy ez alkalommal kedvük ellenére mely neveket kellett emlegetniük (az események időbeli közelsége miatt), arról bölcsen hallgat. Pedig „...ekkor robban a hír: a Televízió hat munkásának felmondtak (azzal a megindokolással, hogy öt napig nem jelentek meg a munkahelyükön – holott mindenki tudja, amiatt, mert aláírásokat gyűjtöttek, a szolgalelkűség megtagadására és a tárgyilagos tájékoztatásra szólítva fel az újvidéki tévéseket), a Rádió egyik bemondójának pedig megtiltották, hogy az épületbe lépjen...” (302. p.) A meg nem nevezetteknek – szerintem – e kiadványban a példamutató tetteikkel együtt előtérben kellene állniuk. Nem így van, ahogyan a tévéadások sem az ő szellemüknek megfelelően készülnek.

Összefonódó és szétváló nemzetstratégiák a Délvidéken

– a XXI. század kihívásai a kis nemzetek előtt –

Vojislav Koštunica, Szerbia miniszterelnöke 2006. július 13-án az Egyesült Nemzetek Szervezete Biztonsági Tanácsának zárt ülésén, majd néhány nappal később az Európai Unió Parlamentjében ismertette, hogy Szerbia semmilyen nemzetközi kényszerítő intézkedés hatására sohasem fog lemondani Kosovóról, amely nemcsak a szerb államiság bölcsője, de a szerb nép fennmaradásának is az egyetlen záloga. Legyünk őszinték: tehetne-e másként egy államfő? Tetszik nekünk vagy sem, ki kell mondani, hogy ilyen következetességgel kell védeni a nemzetet, és a nemzet minden egyes tagjának is ilyen következetességgel kellene ragaszkodnia a nemzeti közösséghez. A nemzet nem eladható! Jöjjön, aminek jönnie kell, de a nemzet vezetői nem kufarkodhatnak a sorsával (sem kormánypárti, sem ellenzéki pozícióból).

Ugyanakkor a szerb nép és az értelmiség (amely két évszázadon keresztül balkáni birodalomépítő ideológiával tömte nemzedékek sokaságának a fejét) mintha végre sejtene: a nemzeti lét forog most már kockán. Ennek tudatosulása lassú folyamat, és még mindig homály veszi körül, amely nem mentes ravaszkodó számítgatásoktól, önhitegetésektől a jövő lehetőségeinek számbavételekor. Mert az igaz, hogy Oroszország talpra fog állni hamarosan, de mire cselekedhetne a Balkánon, az albánok nemcsak Kosovón, de egész Belgrádig a helységek sokaságában többségbe kerülének. Ha pedig Szerbia is ugyanúgy alkalmazná az emberi jogok politikáját és a pozitív diszkriminációt, mint ahogyan azt az USA teszi, ahol például azonos feltételekkel mindig a néger mérnököt kell előnyben részesíteni a munkavállalásnál és nem a fehéret (csak hogy végre megoldódjon a faji kérdés), akkor Szerbiára Kosovóval nem nagy jövő vár. A szerbek a titói időben sem engedték meg, hogy az albánok Kosovón kívül bárhol is gazdasági, kereskedelmi vállalatban vagy közintézményben munkához jussanak és munkaviszonyt létesítsenek. Pedig akkor a „világ legemberarcúbb öngazgató szocializmusát” építették Szerbiában. Hogyan engednék meg ezt ma, amikor „kegyetlen” a

versenyszféra és törvényt tisztelő társadalmi viszonyokat kell kialakítani? Való igaz, tekintettel az albán népesség fiatal korösszetételére és iskolázottsági szintjére, igen gyorsan oda kerülne Szerbia, hogy a szerbek nem jutnának munkához, s az albánok előzónlenék Szerbiát egészen Belgrádig. Ennek ellenére Koštunica kormányfő ragaszkodik Kosovóhoz; s nemcsak ő, hanem az egész szerb nép is. Pedig már a veszett fejsze nyele sem látszik ki a vízből. Napjainkban a brit sajtó és médium gyakran közöl térképeket Szerbiáról. Ezek a térképeken Szerbiát nemcsak Kosovó, de Vajdaság nélkül mutatják be és tüntetik fel. (Meg kell hagyni, a briteknek az 1920-as versaillesi békekonferencián is más volt az elképzelésük a határokról; Magyarország déli határát, a Ferencsatornától délebbre húzták volna meg, de meg kellett hátrálniuk a franciák partfogása előtt). A nagyhatalmak e térképrajzolása rosszat sejtet a jövőre nézve. A sovinizmustól elvakult szerb értelmiség még mindig téveszmékben ringatja magát. (Még mindig nem látja az albán többséget Belgrád déli kapujánál; nem érzi annak a veszélyét, hogy tisztelve az európai mércéket, ha maradna Kosovó Szerbiában, az albánok belátható időn belül előzónlenék Közép-Szerbiát is.) Az értelmiséggel ellentétben a belgrádi utca már szájról szájra adja a következő szállóigét: „Ode i Vojvodina!” (Elmegy a Vajdaság is!) Szlovénia tartotta Horvátországot, Horvátország Bosznia-Hercegovinát, Bosznia-Hercegovina Macedóniát, Macedónia Montenegrót, Kosovó Vajdaságot – s ez adta a délszláv államközösséget, Jugoszláviát. „Ode i Vojvodina!”

Mi volt Szerbia terjeszkedése két évszázadon keresztül? Egy téveszmén alapuló tévút. Miután a montenegróiak is kiváltak a közös államból, minden testvér kapcsolat ellenére ez nyilvánvalóvá vált. Egy nemzet tévútja a vége felé közeledik. Az értelmiség még nem hiszi, de a nép már érzi, hogy vége szakad a birodalmi törekvéseknek. A nép végre rádöbben: az etnikai többséget kell most már védeni, s nem a területet gyarapítani, mint ahogyan az a múltban történt. (Szerbia határa nem

ott van, ahol az utolsó szerb sir domborul. Aki a másét akarja, elveszti a sajátját is).

Koštunica kormányfő a szerb nép történelmi jogaira hivatkozik. Milyen is e történelmi jogok alapja? Megfeledeznek arról, hogy elődei két évszázadon keresztül terület-raló, másokat letipró, elnyomó, emberirtó, terjeszkedő állampolitikát folytattak, mitomániás mázzal bevonva (s a szerb értelmiség java része, még mindig ezt teszi). Meg kell tehát vizsgálnunk mennyire alapos, és hol alapját vesztett az a „következetesség”, amelyet Koštunica kormányfő tanúsít. (Ő egy igen ellentmondásos egyéniség, mert kilencven százaléka annak, amit tesz, számító ravaszkodás, a kivárása annak, hogy előbb-utóbb Szerbia javára fognak megváltozni a nemzetközi erőviszonyok, s akkor mégis meg lehet tartani majd valamit abból is, ami ma már nem lehet Szerbiáé, s nem is lehet a szerb nép igazi valós érdeke, hogy megmaradjon Szerbiáé. Ha a fejlődés útjára akar lépni, csak súlyos kolonc. Koštunica kormányfő tehát valójában csak tíz százalékban „következetes”). Az országot azonban még mindig nem a megfontolt észjárás, hanem a zűrzavaros belső erőviszonyok útján kormányozzák. Legyen mérséklése, hogy nem tehet ő sem másként. Őszintén kellene a szerbek szemébe mondani: a nagyhatalmak tették a szerbeket 1920-tól errefelé terjeszkedővé, s most is a nagyhatalmak fogják ismét a sorsukat rendezni. Ez a rendezés pedig arra fog vonatkozni, hogy nem tarthatják meg azt, ami egy valamikori terjeszkedési politika hozadéka. (Ugyanakkor mi, magyarok ne legyünk kárörvendők, mert a jövő tele van bizonytalansággal, nemcsak a szerbek, de minden kelet-közép-európai kis nép számára, s a mi számunkra is.)

Számunkra elsősorban az érdekes, hogy mi fog történni a Délvidékkel (vagy – ahogyan a szerbek nevezik – a Vajdasággal). Sorsa már körvonalazódik, s attól függ, hogy mikor fog bekerülni Szerbia az Európai Unióba; ott fog végleg eldőlni a sorsa. Elképzelhető ugyan az is, hogy Szerbia egyáltalán nem kerül be az Európai Unióba, de csak úgy, hogy Bulgária és Románia is rajta kívül maradjon. Ennek viszont kicsi a valószínűsége. Valószínű, hogy hatása tovább fog gyengülni a Balkánon, de ismét meg fog erősödni Ukrajnában, Fehéroroszországban, a kaukázusi térségben, és mindenütt a valamikori cári birodalom egész ázsiai területén, minden valamikori szovjet tagköztársaságban, kivéve a balti államokat. Az amerikaiak bele fognak egyezni abba, hogy Oroszország létrehozza más néven az Északi Államok Szövetségét, mert más módon nem fogják tudni ellensúlyozni Kína növekvő jelenlétét és

hatását a világpolitikában, elégtelen az amerikai erő a középázsiai országokkal szemben is. Az oroszok viszont az említett térségben eredményesek, „otthon vannak”.

Ebben az erőviszony-térségben hogyan fog alakulni a Délvidék sorsa? Ne azzal foglalkozunk, hogy Kosovo a szerbek számára politikailag, etnikailag (és gazdaságilag is) mindörökké elveszett, hanem hogy milyen forgatókönyvei lehetnek a Délvidék jövőjének. Amikor e forgatókönyveket számba vesszük, soha ne feledkezzünk meg arról, amivel a szerbek ez idáig legtöbbet dicsekedtek. Vagyis arról, hogy a Délvidéket „a szurony hegyén szerezték meg hadizsákmányként a Magyar Királyságtól”. Nemcsak az utca népe, de az értelmiség is 1920 óta olyan katonai erényekkel kérkedik, ami mögött országúti fosztogatás, a középkort napjainkig túlélő martalócság, harctéri fosztogatás és területtrárlás is van.

A Délvidék jövőjének a rejtett dimenziói a következők:

a) A Délvidék 1526-ig a Magyar Királyság legfejlettebb része volt; 1540 után török megszállás alá került. Ennek a történelmi jognak az alapján a magyaroké.

b) A középkori Magyar Királyság bukása után fokozatosan létrejött egy állandóan erősödő és szélesedő összeurópai koalíció a török kiűzésére és hódításainak felszámolására Európában. Tagadhatatlan, hogy összeurópai koalíció jött létre és az is tagadhatatlan, hogy ez a Habsburg monarchiát bizta meg a gyakorlati és szervezői teendőkkel, amelyek szükségesek voltak a török hódoltság felszámolásához. Az említett európai koalíció mérhetetlen sok véráldozatot adott a török katonai erő és birodalom felszámolásáért. S mivel a török megsemmisített vagy pusztulni hagyott egy rendkívül fejlett civilizációt, ugyancsak az európai koalíció volt az, amely ismét rekultiválta az elvadult tájakat, térségeket és területi egységeket. E koalíció nélkül ez lehetetlen lett volna, mert a magyar népesség teljesen elvesztett a török elleni harcban. Igaz, hogy a Délvidék 1867 után ismét a Magyar Királyság része lett, de a Magyar Királyság helyreállítása is egy sokkal szélesebb keretben történt, amely erősen emlékeztetett a mai Európai Unióra. A most alakuló Európai Unió alapján fogja tekinteni ezt az 1526-tól egészen 1920-ig létező összeurópai koalíciót, és ezt az európai összefogást olyan történelmi jogként fogja kezelni, ami, ha nem is mindig hangosan kimondva, de hallgatólagosan ott van a közép-európai politikai légkörben. Mint ahogyan látjuk: Brüsszel továbbra is Bécsset bizza meg azokkal a teendőkkel, amelyek szükségesek az egész

közép-európai térség valamennyi problémájának a politikai rendezéséhez, Bécs már most és ismét e térség politikai központja.

c) A szerbek nagyon szeretnek hivatkozni a török ellen létrehozott határőrvidékekben betöltött szerepükre. Ezt a szerepüket hihetetlenül felnagyítják, eltúlozzák, meghamisítják. A határőrvidék az európai koalíció által mozgatott katonai intézmény volt. Csupán a határőrvidéken betöltött szerepük alapján a szerbek 1920-ban nem hivatkozhatnak volna jogerősen semmilyen történelmi jogra. Ennek a szolgálatnak az alapján sohasem jutottak volna a Délvidék birtokába. Az 1918-as katonai stratégiai helyzet és a „szerb szuronyok hegye” juttatta őket a Délvidékhez.

d) Az előzőkből következik, hogy ha az utolsóig is kizavarnák a magyarokat, nem szűnne meg azok történelmi joga a Délvidéken. Semmilyen etnikai tisztogatás nem erősíti a szerbek történelmi jogát a Délvidékre. Sőt, ehhez nem elegendő még a kizárólagos egyedüli jelenlétük sem. Rosszat tesz a szerb nemzeti megmaradás ügyének az, aki csak a „Szerb Vajdaságról” beszél. Mint látjuk, tehát több történelmi joggal szembesülünk. Vetítsük ki a problémát a távolabbi jövőre:

A) Winston Churchill sok alkalommal foglalkozott Közép-Európa problémáival. Minden alkalommal megállapította, hogy 1920-ban a nyugati nagyhatalmak óriásit tévedtek, hibáztak, amikor engedtek a francia túlsúlynak és felszámolták az Osztrák-Magyar Monarchiát. De az is nyilvánvaló, hogy akkori politikai rendszerébe lehetetlenség visszaállítani a Habsburg Birodalmat.

B) Hiányát azonban már ma igyekezik pótolni az Európai Unió azzal, hogy Bécsset egyre nagyobb szerephez juttatja Közép-Európa politikai viszonyainak szinkronizálásában. Ez a szerepkör azon az európai koalíción alapul, amely csaknem 500 évig létezett és történelmi jogot eredményez. Az Európai Unió egész célrendszere és eszköztársa messze túlmutat már most egy közjogi szubjektum (egy állam) kizárólagos történelmi jogán.

C) Ami most történik Szerbiában, amikor a Délvidéket (a Vajdaságot) csupán földrajzi fogalomká szűkítik, s megvonják jogi-politikai, gazdasági autonómiáját, ellenkezik az Európai Unió érdekeivel. Az autonómia megvonásával párhuzamosan állandóan erősítik Belgrád szigorúan centralizált államhatalmát. Belgrád részéről akár százszor is bizonygathatják „a jó szándékot”. Hiába. Az északi szomszéd az erős központosított hatalmat mint az ellene irányuló veszélyt fogja értékelni a jövőben. Szerbi-

ában vannak és lesznek olyan politikai erők, amelyek katonai úton délszláv és keleti szláv egységre törekednek, s Magyarország mindenkor útjukban van.

D) Az ún. „önálló Szerb Vajdaság” melletti szélsőséges autonomista kardoskodás a szerb nemzeti lét megszüntét jelentené. Ez előre vetítené azt a veszélyt, amely a globalizáció negatív következménye, velejárója. Csak a történelmileg rövidlátó magyarok örülnének a szerb nemzeti lét veszélyeztetésének. Az okos magyarok tudják, hogy az 1389-es és az 1526-os tragikus dátum túl közel volt egymáshoz. Az előrelátó magyarok tudják, hogy a kis népek a globalizáció negatív következményeit szenvedik, és nehezen védekezhetnek ellene. Fennmaradásuk veszélyben van a XXI. században. A magyarok Szent István óta, a szerbek Stevan Nemanja óta nem voltak nagyobb veszélyben, mint amit a 21. század rejtőget magában. A veszély felezési ideje rohamosan rövidül, s többé nem kell hozzá 130 év.

Aminek nem fognak tudni ellenállni a szerbek, nem fognak tudni a magyarok sem!

E) Magyar szempontból az lenne a legjobb megoldás, ha a szerbek és a magyarok kiegyezhetnének: a magyarok visszakapnák Bácskát a Ferenc-csatomáig, a szerbek meg megtarthatnák Bánságot és Szerémséget. Sajnos, nem így működik a dolog. Brüsszelben azonnal megkérdeznék: „Szabad a csaposnak is közbeszólni?” Az Európai Unió és a NATO-n belül az Atlanti Szövetség (vagyis a nyugati nagyhatalmak), mint eddig, a jövőben sem fognak megengedni semmilyen tőlük függően osztzkodást. A határokat a jövőben is ők fogják meghatározni. Az Európai Unió hallani sem akar valamilyen „zárt etnikai entitásokról”!! Helyettük a nyitott, egymással szoros együttműködő, a mostani országhatárokon szorosan összefonódó európai régiók politikáját fogja előnyben részesíteni.

Ebben van a XXI. század legnagyobb kihívása: hogyan lehet ilyen országhatárokon átívelő nyitott európai régióban megőrizni a nemzeti sajátosságokat? A „régiók Európájában” továbbra is azok a régiók fognak dominálni, amelyek a mindenkori egyenetlen gazdasági, kereskedelmi és tudományos fejlődés következtében előnyben lesznek. Márpedig a nyugat-európai régiók elképesztő gazdasági, kereskedelmi, tudományos és kulturális potenciállal és hagyományokkal bírnak. Nehéz elképzelni (teljesen elképzelhetetlen), hogy ezt az előnyüket a következő ötven évben elveszítene a közép-kelet-európai régiókkal szemben; ezek kiszolgáltatottak, szinte gyarma-

ti helyzetbe kerülhetnek minden uniós intézkedés és jószándékú politika ellenére.

A Nyugat-Európa és Kelet-Közép-Európa közötti gazdasági, kereskedelmi, tudományos különbségek még sokáig nem tűnnek el. Márpedig ez alatt az idő alatt visszafordíthatatlan népességi folyamatok fognak elhatalmasodni a közép-kelet-európai országokban. Akik karrierizmusból mellőzik a népesedési folyamatok törvényszerűségeit, általában könnyen és nagyvonalúan elhanyagolják a születési ezrelék csökkenésének és a kivándorlásnak a következményeit. Általában a nagy számokra vonatkozó törvényszerűségekből indulnak ki. Ez a lelkiismeret-nyugtató mániájuk. A külső vándormozgalom állandósulása mellett a születési ezrelék akár jelentéktelennek tűnő csökkenése is (pl. 14,3 ezrelékről 13,3 ezrelékre) elég ahhoz, hogy egy népesség 70-80 év alatt teljesen eltűnjön. Ma már azonban ennél sokkal rosszabb a helyzet: a születési ezrelék 9,9, a külső vándormozgalom pedig megállíthatatlan.

Mivel az Európai Unióban belátható időn belül nem fognak eltűnni a fejlettségből eredő különbségek, a népek teljesen kicserélődhetnek. A nyugat-európai fejlett régiók sohasem fogják megengedni, hogy gazdasági, kereskedelmi és tudományos potenciáljuk legyengüljön. Ugyanakkor népességük rohamosan öregszik. Mindenképpen a legcélszerűbbnek fog bizonyulni számukra, hogy népességüket ugyanabból az európai kultúrkörből fiatalítsák, ugyanabból az európai kultúrkörből biztosítsák folyamatosan a gazdasági, kereskedelmi és tudományos potenciáljukhoz szükséges munkaerő-utánpótlást. Csupán pillanatnyi látszat az, hogy erre a munkaerőre most nincs szükség. (Rövid távon nincs mindig rá szükség, de hosszú távon számukra ez az egyetlen mentőöv). Fennáll annak a veszélye, hogy Közép-Kelet-Európában óriási területek fognak elnéptelenedni és a kiürült térségeket más népek fogják belakni. Ebben az esetben ezekben a térségekben nem civilizációs fejlődés és további kulturális gyarapodás fog bekövetkezni, hanem az ellenkezője.

Nyugat-Európában soha nem beszélnek „nemzeti programról”, „nemzetstratégiáról”, „nemzeti megmaradásról”, „nemzethalálról”. Ez gyanút ébresztő, mert népességük rohamos előregedése elég okot nyújtana ehhez. Ők csak szabad munkaerő-vándorlásról beszélnek, természetesen, az ő országaik irányába. Nyilvánvaló a céljuk: csak nagyméretű vándormozgalom tesz lehetővé nagyméretű asszimilációt. Egyáltalán az eredményes asszimilációnak ez az egyetlen kerete emberjogi és politikai

szempontból. Ez az úgynevezett „természetes asszimiláció”, amely az egyes ember választásán alapul, erőszkos állami intézkedések nem sürgetik. Ellene szinte lehetetlenség védekezni.

Néhány adat is elég lesz ahhoz, hogy világos legyen a veszélyt rejtő jelen. Németországban 83 millió lakosából 15 millió jövevény eredetű. Még így is az előrege-dés következtében Németország lakossága 2050-re 50 millióra csökkenne. Ebből kifolyólag szüksége van évi 800 000 újabb jövevényre. Mivel van visszavándorlás, továbbvándorlás és kivándorlás is Németországból, évente legalább 200 000 nettó jövevénnel kell az ország lakosságát növelni már most, hogy később ne csökkenjen. Ausztria lakosságának 8-10%-a jövevény. Franciaországban 7 millió a jövevénynépesség száma. Nagy-Britanniában hasonló a helyzet. De így van a nyugat-európai kis országokban is. Ezeknek a nyugati kis országoknak (Hollandia, Dánia, Belgium, a skandináv országok) is elképesztő gazdasági potenciáljuk van, és asszimilációs erőt mutatnak. Ezenkívül a nyugati nagyhatalmak a nyugati kis országokat mindig előnyben fogják részesíteni a gazdasági együttműködésben és a kereskedelmi piacon a kelet-európai kis országokkal szemben. Több száz évre visszanyúló üzleti kapcsolatokról, egymás közti ügyféli bizalomról, megbízhatóságról, hagyományról van szó, amely minden téren arra kötelezi a nagy nyugati országokat, hogy ezekkel a nemzetekkel, ha bármilyen bajba kerülnének, szolidaritást vállaljanak. Köztük egyenrangú, egymás gazdasági előnyeit és lehetőségeit kölcsönösen segítő és kiegészítő kapcsolatok vannak.

A kultúra területén már régóta ismeretesek a globalizáció romboló következményei. Ezek ott vannak már az alkotó szférákban, tudatformákban, életvitelben, magatartásmintákban, értékek megítélésében stb. Most azonban sokkal veszélyesebb dologról van szó. Néhány példa: Lengyelországból 2 millió ún. „vízvezeték-szerelő” dolgozik a nyugat-európai országokban. Ezekben Romániából 2 millió nyilvántartott jövevény és 1 millió „bujkáló - rejtőzködő” jövevény is tartózkodik. Szerbiából, a népszámlálás szerint 398 000 fő. Magyarország ez idáig „a legkonzervatívabb”: csupán néhány tízezer (pl. 15 000 kamionsofőrrel beszélnek). Magyarország történelmi idővel mérve még csak 1 másodperce van az Európai Unióban. Magyarországon sohasem volt tömeges méretű az idegen nyelv ismerete, mint Hollandiában, Dániában, a skandináv országokban stb. (Az orosz nyelv erőltetése lelassította ezt az igényt). Mi lesz, hogyha megváltozik a

helyzet? Mi lesz, ha Magyarország történelmi idővel mérve már 1 órája bent lesz az Európai Unióban – gazdaságilag, szellemileg és lelkileg teljesen felkészületlenül?

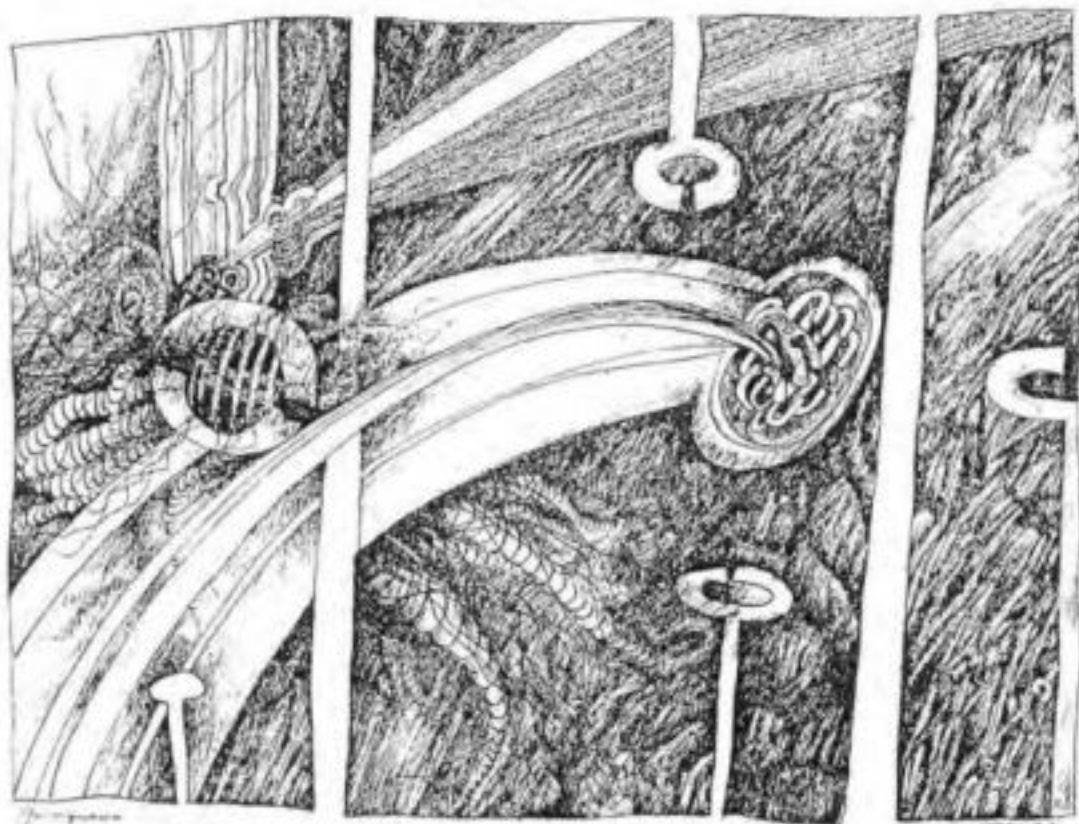
Az Európai Unióban (amely a nyitott, korlátozott szuverenitású országok szövetsége) legalább olyan nehéz lesz megőrizni a nemzeti létet, mint a KGST-ben (amely viszonylag zártabb egyesülés volt, s a proletár internacionalizmus hatása is felületes maradt, mert nem volt közöttük tömeges méretű, szabad tőke- és munkavándorlás, információáramlás minden szinten – s tagadhatatlanul konzerválta a nemzeti megmaradást egy torz formában). Fennáll annak a veszélye, hogy a közép-kelet-európai kis országok a nyugati országokba irányuló szabad munkaerő-áramlással együtt az egymás után következő fiatal nemzedékek egy részét folyamatosan el fogják veszíteni. Ez a nemzeti megmaradás szempontjából végzetes lehet. A nyugati országok mindig is birtokában voltak annak a fegyvernek, amellyel minden katonai erőszak nélkül bármelyik kis országnak még a legerősebb védőbástyáját is be tudják venni. A nyugati országokba irányuló szabad

munkaerő-vándorlás a közép-kelet-európai kis országokból azért veszélyes, mert aki távozik, veszti odahaza nemzedéki kapcsolatait. Visszatérése, újbóli munkavállalása számára megfelelő munkahelyen, foglalkozásban és munkahelyi beosztásban, szinte lehetetlenné válik. Ezért mondom azt, hogy amikor alacsony a születési ezrelék, s a kivándorlás nem engedi meg javulását – olyan veszélyes helyzet áll elő, mint 1000 évvel ezelőtt.

Ezeröttszáz évvel ezelőtt a győztes törzsek szétosztották egymás között a legyőzött törzsek népességét. Így fejeződött be a népvándorlás.

Ezer évvel ezelőtt azok a népek, amelyek felvették a kereszténységet, szétosztották egymás között azokat a népeket, amelyek ellenálltak a kereszténységnek. (Ez történt volna a magyarokkal is, ha nem veszik fel a kereszténységet.)

A következő évtizedekben azok a népek, amelyek képtelenek lesznek elegendet tenni az igazi civilizáció követelményeinek, kivándorló jövevény népekké fognak válni. Úgy tűnik, a Délvidék e folyamat első áldozata lesz.

Hadijelentések Hágából

A Telepi Rádió Színpada

Játszódik jelenünkben

Szereplők:

Ezredes: Heinermann Péter

Kopernikus közlegény: Klemm József

Giordano közlegény: Léphaft Pál

Zongorakíséret: Stanković Frederik Frédi

Ezredes: Kopernikus közlegény, tegyen jelentést!

Kopernikus közlegény: Ezredes úrnak alázatosan jelentem, a hágai bírósággal való együttműködésünknek köszönhetően ismét győztünk. Nem adtunk ki senkit, veszteségünk nulla. Meg egy hulla. A hársfa alatt. A nyereség – az egy kicsit kisebb. Csak egy baj van: a fő ellenség, Karla del Poncius Pilátus tegnapi fondorlatai után kissé elvesztünk, és most nem tudjuk pontosan, merre is menjünk.

Ezredes: Giordano közlegény, vegyen elő egy térképet, és nézze meg, hol is vagyunk pontosan!

Giordano közlegény: Ezredes úrnak alázatosan jelentem, ez a hely nincs rajta a világtérképen!

Ezredes: Tudtam! Ez volt az, amit rosszakaróink New Yorkban, Londonban és Bécsben el akartak titkolni előlünk. Azt hazudták, hogy nem is létezik, de mi megtaláltuk, és meghódítottuk. És most már örökké a miénk lesz. Fiaim! Íme a mi új otthonunk: a világ vége!

Mind:

Kóstunica, sejahaj, elvezetett, el a világ végére.

S visszapillant, sejahaj, visszapillant az éhező népére.

Ugye, fiúk, megérte a sok-sok szenvedés:

Rémálom volt, sejahaj, de legalább boldog lesz az ébredés.

Požarevac, sejahaj, városok közt nem vagy te az utolsó,

Neked jutott, sejahaj, neked jutott a hágai koporsó.

Ha rá nézek, simom kéne, (de) inkább nevetek.

Életében sejahaj, sirtam én már Slobo miatt eleget.

Mladić elvtárs, sejahaj, Mladić elvtárs felpattan egy gébére,

S elporoszkál, sejahaj, elporoszkál titkos rejtekhelyére.

Gebe helyett adjon Isten tálfost alája,

Hadd nyargaljon sejahaj, hadd repüljön egyenesen Hágába.

Ezredes: No. Fiúk, hogy tetszik a világ vége?

Kopernikus közlegény: Hát. Első látásra olyan börtönszerű.

Ezredes: Nem baj, de azért üres. Igaz, hogy itt semmink sincs, de legalább az új hazánk így nagyobbak látszik. Mi itt egy más világot építünk.

Giordano közlegény: Igen. Ezen a más világon mi egészen mások leszünk, mint a többiek. Az ő világuk sokkal nagyobb, és rettenetesen teli van.

Kopernikus közlegény: Meg az országuk is nagyobb, és az is teli van.

Ezredes: Meg a városuk is nagyobb, és az is teli van.

Giordano közlegény: Meg a bankjuk is nagyobb, és az is teli van.

Kopernikus közlegény: Meg a házuk is nagyobb, és az is teli van.

Ezredes: Meg a kamrájuk is nagyobb, és az is teli van.

Giordano közlegény: Meg a kulacsuk is nagyobb. És az is teli van.

Kopernikus közlegény: Meg a zsebük is nagyobb, és az is teli van.

Ezredes: Meg a hasuk is nagyobb, és az is teli van.

Giordano közlegény: De nekünk is van valamink, ami nagyobb: a fülünk.

Kopernikus közlegény: Na meg a ...hogyan is mondjam...a farkunk. És most már az is nagyon teli van.

Ezredes: És ne feledjétek: nekünk nagyobb a temetőnk is. És az teli van.

Giordano közlegény: Hát igen. De emlékeztek még, hogyan is kezdődött a mi nagy honfoglalásunk?

Mind:

Emlékszel még, jut még eszedbe egy ország?
Szép volt, be szép,
Minden nép egyet kívánt.
Emlékszel még? Egymás szívére borultunk.
Testvérség, örök egység.
Bűbajos álmom, de szép volt. De szép volt, be szép!

S emlékszel még, hogy fordult egyet a kocka?
Régi testvér
Szívében gyűlölet ég.
Emlékszel még? Egymás torkának ugortak.
Hatféle nép, mind ellenség.
Lázálom, ez volt a kezdet és ez lett a vég.

Ezredes: Sebaj, fiúk, tudjátok-e, miért jó mégis itt a világ végén? Azért, mert itt van a történelem nagy színpada. És ezen a színpadon most mi játszhatjuk a főszerepet. Szébbnél szebb, véresebbnél véresebb tragédiákat.

Giordano közlegény: Nem lehetne inkább komédiákat, ezredes úr? Szerbia közismerten humoros ország. A világ egyfolytában röhög rajtunk.

Kopernikus közlegény: Ha már a színpadon vagyunk, akkor talán elszavalhatnánk azt a régi versikét, amit a mi kedvenc vezéreinkről írtunk. A címe pedig: Kifordítom-befordítom, Szerbia az Szerbia

Politikus száll a felhők alatt
Viszi enyim kicsiny nyugdíjamat.
Sebaj, én a nyugdíjam nem kérem,
Fontos, hogy a sok elvtárs jól éljen.

Ezredes:

Elvették tőlem a gabonámat,
Adtak érte nagy semmit, vagy hármat.
Mégsem kérem a jussom s a bérem,
Fontos, hogy a sok elvtárs jól éljen.

Giordano közlegény:

Elmosta az ár a kicsi házat,
El jószágom s el a gabonámat,
Nekik ez nem katasztrófa, mégsem.
Fontos, hogy a sok elvtárs jól éljen.

Kopernikus közlegény:

Nincsen nekem ingem se nadrágom,
Kolbász helyett a körmömet rágom,
Nem is várom, hogy ez véget érjen.
Fontos, hogy a sok elvtárs jól éljen.

Ezredes:

Vaslakattal lezárták a számat,
Háborúba vitték a babámat,
A fejfáján ragyog egy nagy érem,
Hja, ilyen a forradalom, kérem,
Fontos, hogy a sok elvtárs jól éljen.

Giordano közlegény:

Szerbiában áll egy magas hársta.
Oda lett a Nagyfőnök elásva.
Attól tartok, mégsincs ennek vége,
Népében él a Főnök emléke.

Kopernikus közlegény:

Kicserélték a falon a képet,
Új mesékkel etetik a népet.
Mi tengődünk vízen és kenyéren
Fontos, hogy az új elvtárs jól éljen.

Kopernikus közlegény: Folytatásként meg talán eljátszhatnánk azt a bombajó musicalt, amelynek a címe: Három amerikai Szerbiában. Alcíme pedig: Amikor a kisebbségek menetelnek.

Zene:

Ó, Vajdaság, szép Vajdaság,
Mily nagy benned a tarkaság,
Van indián, s van kóboj dzserek.
Ez nem vadnyugat, ez vadkelet.

Ó, tartomány, jó tartomány,
Kéne néked egy nagy John Wayne,
Meg jól jönne edzs Űlő Bika,
Hogy lenne már itt Amerika.

Ó Trianon, jaj Trianon,
Szétmérték hazád egy piacon.
S te üttél egy tál lencse mellett,
Mert nekünk mindig Mohács kellett.

Ó, Istenem, jó Istenem!
Bujkál bennem a félelem,
Hogy Svájc itt nem lesz soha, inkább
Utolérjük majd Tanganyikát.

Ó, emberek, jó emberek,
Panaszkodni már nem merek,
Korog a gyomor, s a könnyű pereg,
Úgy élünk itt, mint a niggerek.

Ó, Vajdaság, szép Vajdaság,
Mily nagy benned a tarkaság,
Van indián, s van kóboj dzserek,
Ez nem vadnyugat, ez vadkelet.

Giordano közlegény: Hanem hagyjuk már ezeket a hitetlen nyugati kapitalistákat, és kicsit foglalkozunk inkább a mi szép vallási ünnepeinkkel. Például elmesélhetnék nekünk, hogy mit is hoz majd kenteknek nemsokára a Nyuszika. Remélem, ez az idej rendesebb lesz, mint az a tavalyelőtti Mikulás, az az északabbi, az anyaországi, amelyik akkor jól belepakolt a csizmámba. Hogy még ma is cuppog, amikor belelépek.

Ezredes: Tán a kettős állampolgárságra gondolsz, pajtás. Mert ebben az ügyben tényleg úgy jártunk, mint a telhetetlen Rozi, aki két fiatal szeretőt meg kétlovas hintót kért a Mikulástól, és a végén örült, amikor a félszemű targoncás Jani feleségül vette.

Kopernikus közlegény: Na de a Rozi legalább kapott valamit. Igaz, nem a Mikulástól, ... hanem a Janitól, ...meg nem ajándékot, hanem olyan kettős pofont, amikor szájalni mert, de ez is több, mint a mi nagy semmink.

Giordano közlegény: Hát bizony én úgy hallottam, hogy amikor majd jövőre itt északon bevezetik azt a schengeni határt, attól kezdve hozzánk már nem is fog járni a Mikulás. Mert sokba kerül majd neki a vízum. És maga helyett azt a hosszú nyakú, vörös krampuszt fogja ide küldeni. Hogy hozzon valamit nekem is. Olyan jó fajta mogyoró vesszőt a Sengemnek.

Ezredes: Biz az könnyen meglehet, hogy most már csak a krampusz jár majd hozzánk, mert annak nem kell vízum. Mert az idevalósi, a mi fajtánk. A szomszédom volt. Csak elment vendégmunkásnak, a pokolba. Mert ott egy kicsit jobb. És megkapta a kettős állampolgárságot. Mert neki megadták. Mert lehetsz te ördögfajzat is, ha pénzed van, mindenki rokonul fogad.

Kopernikus közlegény: Ez már igaz. De tudunk mi erről egy jó szomorú nótát is, aminek a címe kicsit hosszú, de sokatmondó, és úgy hangzik, hogy: Történt pediglen mindez akkor, amikor a két magyar testvér, Hajmási Péter mög Hajmási Pál kettős állampolgárságot kért.

(ZENE)

Nagyobb becsnek örvend Pesten a kínai kuli,
Mint a kisebb magyar testvér, a határon túli,
Mert a magyar kistestvér
Állampolgárságot kér,
Ami gyanús, és meglódul a testvéri képzelet,
Félnek, hogy majd ők kell eltartsanak engemet.

Ref: Hajmási Péter, Hajmási Pál,
Nem leszel kettős állampolgár.
Ne búsulj, pajtás, mert te egy garast sem érsz!
Jó vagy mig adsz, de nem vagy jó akkor, ha kérsz!
Hajmási Péter, Hajmási Pál,
Nem leszel magyar állampolgár.
Verhetnek agyba-főbe, dughatnak az agyücsőbe,
Nem kellesz senkinek se már!

Azért köztünk harag nincsen, átkos szót ne szóljunk!
Legyen boruk, lágy kenyerük, sok-sok eurójuk!
S ha majd meglesz mindenük,
Tán megnyílik a szemük,
Belátják, hogy van a kincsnél nagyobb érték, s élvezet,
S igaz testvért júdás pénzen venni nem lehet!

Ref: Hajmási Péter, Hajmási Pál,
Nem leszel kettős állampolgár.
Ne búsulj, pajtás, hisz te egy garast sem érsz!
Jó vagy mig adsz, de nem vagy jó akkor, ha kérsz!
Hajmási Péter, Hajmási Pál,
Nem leszel magyar állampolgár!
Nem kellesz Ojropának, sem a jó anyaországnak,
Nem kellesz senkinek se már!

Kegyelet és felelősségérzet

Akármilyen nehéz is ez néha, csak azt kell írnom, ami a meggyőződése, és nem azt, amit esetleg sokan elvárnak tőlem. Ezt előre kellett bocsátanom, mert nem akarok az önsíratás kórusához csatlakozni, s nem is csak azért, mert - mint a rádióban mondta valaki - ha mi, magyarok nem hagyunk fel a folyamatos önsíratással, hát neveltségessé válunk egész Európában, sokkal inkább azért, mert ezzel igazán nem járulunk hozzá sorsunk jobbrafordulásához. Márpedig erre lenne szükség. Nem is csak nekünk, vajdasági magyaroknak. Ehhez nyilván több tudás kell, jobb munka, leleményesség is persze, s nem utolsósorban a múltunk hibáival való bátor szembenézés. Nem is annyira a múlt súlyos hibáinak beismerése a fontos, mint az ennek alapján felismert hiányosságok, fogyatékok kiküszöbölése. Csak így, belsőleg megújulva lehet képes a nemzet az újabb gazdasági és szellemi felemelkedésre.

Szükségünk van erre most, mint volt már megannyiszor elődeinknek az elmúlt ezer évben itt, a Kárpát-medencében.

Erre nekünk legelőbb a tatárjárás jut eszünkbe. De kezdhethetnénk Trianonnal is. Eddig soha nem ötlött fel bennem ez a hasonlat, de most arra gondolok, hogy emez utóbbi katasztrófa talán még ama XIII. századnál is nagyobb vérvesztést okozott. Szerencsére akadtak akkor (még) a Trianon súlyosságához méltó politikusok (elsősorban Bethlen István), akik a megújulás érdekében képesek voltak összefogni a nemzet erejét.

A Trianon vágta seb begyógyult, az idő sok mindent gyógyít, de időről időre csak felszakad, kivérzik, újra fájdalmat okoz. S nem is csak Trianon, de sok ilyen, könnyen felvérző seb maradt a nemzet testén a történelem folyamán. Sokszor háborúk során az ellenséges támadások, máskor az igazságtalan békeszerződések miatt szenvedett mérhetetlen károkat a nemzet. S a sok nagy pusztulásból mintha sok év után is késne az igazi megújulás.

Azzal, hogy évfordulók kapcsán újra meg újra felidézünk a régi fájdalmakat és sérelmeket, miközben az okokat keresve folyton másokra mutogatunk, hát azzal nem sokra megyünk. S csodálkozunk csak, hogy nem akarunk megérteni bennünket, s a nemzetközi közvélemény inkább hallgat azok szavára, akiket mi bajaink okozóiként felsorolunk, mint a történelem során annyi igazságtalanságot elszenvedett magyarság panaszára. (Nemrég hallottam a rádióban, hogy egy angol híresség a 20. század elején valami olyasmit mondott, hogy Magyarország volt Európa utolsó rabszolgatartó állama. Mondhatjuk erre, hogy rosszindulatú kijelentés, képmutatás, hiszen tudjuk, micsoda embertelenségeket követtek el gyarmataikon az angolok, ez azonban nem változtat a tényen, hogy az európai közvélemény egy része így vélekedik rólunk, a múltunkról. Ezt pedig nem teveszthetjük szem elől elvárásainkról gondolkodva. Fontos, hogy hitele legyen szavunknak, hogy ezt miként érhetjük el, annak megvannak az eszközei, a folytonos kesergés nem tartozik közéjük, gondolom.)

Tíz-tizenöt ével ezelőtt szülővárosomba hazautazva az apámmal mindig kimentünk a temetőbe, miután összejártuk a rokonaink sírját, rendszerint elvezetett a 48-as szabadságharc magyar áldozatainak síremlékéhez és utolsó éveiben a 44-es ártatlan áldozatok akkor fölállított emlékművéhez is. Innen távozóban megállt s felém fordulva kérdezte: - Hát mindig csak mi? Hát lehet ezt? (Kisgyerekek volt akkor a dédnagyapám, él a családban a legenda, hogy lőtték le az apját, s hogy sikerült neki megmenekülni.) Nem tudtam egyetérteni vele, s próbáltam úgy ellentmondani, hogy ne érezze kegyeletsértésnek. - Lehet, hogy a szerb temetőben is vannak ilyen síremlékek, járt már arra? Rázta csak a fejét, hogy nem.

Szörnyűség volt az a véres zentai gyertyaszentelő, találó ez a cím is, amivel néhány ével ezelőtt megjelent napilapunkban az emlékeztető írás, egyszerűen nehéz józanul, megfontoltan, elfogultság nélkül előzményeivel együtt elemezni azt a mészárlást, aminek néhány ezer ár-

atlan magyar ember esett áldozatul. De hát ami nehéz, ami már-már lehetetlen a fájdalom miatt (s kegyeletsértésnek tűnhet), azt is meg kell próbálni. A nemzet érdeke, a jövőnk követeli ezt meg tőlünk. S az áldozatok miatt érzett fájdalmas felelősségérzet is.

A Zenta monográfiája (2000) 1. kötetében olvashatjuk többek között: „A magyar-szerb konfliktus kezdeti zentai vonatkozásairól nemigen vannak adataink. Tudjuk, hogy a képviselőválasztás után, június 27-én a városba érkezett a kerületi nemzetőrség parancsnokának futára, hogy figyelmeztesse a polgárokat a közeledő veszélyről. Szabadkáról, Jankováról, Melykútról is érkeztek nemzetőrök Zenta megsegítésére, ám a veszély elmúltával elhagyták a várost.”

A Verbászon lejátszódó augusztusi közjátékra valószínűleg nemigen figyeltek oda a zentaiak. Rögtönítélő bíróság elé állították ugyanis Arsenije Badrfica zentai ügyvédet és nagybirtokost azzal a váddal, hogy anyagi segítséget nyújtott Szenttamás szerb védőinek, emellett kiszolgáltatta Zenta védelmi terveit. A hagyomány szerint kivégzése után a szerbek bosszút esküdtek, hogy megtorolják halálát, s e fogadalom következményeként tartják számon a zentai vérfürdőt is.

...1849 januárjában, miután a megyéből kivonták a magyar csapatok többségét, a szerbek támadásba lendültek, s három hadoszlopba osztva foglalták el fokozatosan a védtelenül maradt bácskai települések egy részét. Az egyik hadoszlop észak felé, a Tisza felé nyomul előre Damjan Davidovac vezetésével, miután Surducki császári és királyi kapitányt, a hadoszlop volt parancsnokát Bánáthba vezénylik. A szerbek fenyegető közeledésének hírére - a zord téli viszonyok dacára - Zenta magyar lakosságának egy része Szegedre menekül.

A zentai nemzetőrség felett Majoros István helybéli földbirtokos vette át a parancsnokságot. Vészbizottságot alakított, a várost sáncokkal vette körül. Így érte őket január 29-én a szerbek felszólítása, akik a város ellenállás nélküli feladása esetében bántatlanságot ígértek. Majoros hallani sem akart erről. Hazafias beszédeivel maradásra, elszánt védekezésre szólította fel a hiányosan felkészült védőket, sőt a menekülni szándékozók a sáncokra állított örök segítségével akadályozta tervük végrehajtásában. Küldöttség ment Szegedre, hogy katonai segítséget kérjen, mivel azonban nem kapott, vissza sem tért a városba.

Közben Szabadkáról Zentára rendelik Demcsa János őrnagyot, hogy vegye át a parancsnokságot. Mivel Sza-

badkáról sem várhattak támogatást, utasítást ad ki, hogy a nők és gyermekek hagyják el a várost, s csak a fegyverbíró férfiak maradjanak annak védelmére. Majoros saját ambícióitól fűtve, de meggyőződéséből kifolyólag is Demcsa ellen lázította a népet azzal érvelve, hogy családjuk védelmében a férfiak majd nagyobb elszántsággal harcolnak. Saját álláspontja kierőszakolásában odaig ment, hogy lincshangulatot szított Demcsa őrnagy ellen, akiről közben az is kitudódott, hogy görögkeleti vallású. Ezzel végképp hitelét veszítette az amúgy is egyre inkább eluralkodó pánikhangulat közepette, s a Majoros által fölízgatott tömeg valósággal fölkoncolta.

A Tisza mentén vonuló szerb hadoszlop február 1-jén ért Zenta alá. A városba küldött, megadásra szólító parlamentereket Majoros kivégeztette. E végzetes események után a szerbek megindítják a támadást. Davidovac 1500 embere, valamint Aleksandar Trifković szerbiai önkéntesei (mintegy 500-an) komolyabb ellenállás nélkül nyomultak előre. A már teljesen demoralizált, maroknyi zentai nemzetőr elmenekült. Csatlakozott hozzájuk Majoros István is. Zenta civil lakossága így már teljesen kiszolgáltatottan, védtelenül maradt. Aki tehette, menekült Magyarországra irányába, a réteken keresztül. A felgyűjtött, lángokban álló városban rekedt lakosok többsége pedig kegyetlen öldöklés áldozatává vált. A kegyetlenkedésekben elsősorban a részeges Trifković önkéntesei jártak elől. Az általuk elkövetett rémtettek annyira kirívóak, egyedülállóak voltak, hogy később Knicanin elfogatja és Belgrádba küldi felelősségre vonás végett, ott azonban a fejedelemszponzhoz fűződő rokoni szálak erősebbeknek bizonyulnak a kenderkötélnél. Így a számonkérés elmaradt.

Három nap múltán a szerb csapatok elhagyták Zentát, és Magyarországra ellen vonultak, a rablást, öldöklést azonban a helybéli szerbek egy része is folytatta. Mindent összevetve mintegy 1500-2000 magyar lakos esett áldozatul a február eleji vérontásnak. Köztük szép számmal akadtak zsidók is, akiknek a magyar szabadságharc iránti rokonszenvük miatt kellett lakolniuk...”

Emberi, hogy évről évre kegyelettel emlékezünk meg azokról a hozzánk tartozókról, akik az előző évszázadok során valamilyen brutális erőszak áldozataivá lettek. A zentaihoz hasonló szörnyűségek 150 évvel később is megismétlődtek Európában különféle nemzeti konfliktusok keretében, bármilyen nagy felháborodást váltottak ki, megakadályozni nem, vagy csak ritkán lehetett őket. A közmondás szerint, ugye, más kárán tanul az okos em-

ber. A történelmi tanulság: aki saját kárán sem tanul, maga látja „hasznát”. Gondolom, a szabadságharc zentai áldozataira sem elsősorban úgy kellene emlékeznünk, mint a szerbeknek a magyarokkal szemben elkövetett véres bosszúinak egyikére. Mindent meg kell tennünk - akármilyen reménytelennek tűnhet az ilyen törekvés -, hogy hasonló véres események ne ismétlődjenek meg soha többé, és ne tegyünk semmi olyat, amivel az egymással szembeni, főleg a múlt eseményeihez kapcsolódó lapangó gyűlöletet tápláljuk.

Úgy érzem, bűn, nemzetünk iránti felelőtlenség, ha a véres gyertyaszentelőre, az akkori áldozatokra emlékezve nem hívjuk fel a figyelmet a város vezetőségének, elsősorban a nagybirtokosnak érthetetlen magatartására, tetteire, amelyekkel mintha szándékosan fokozni akarta volna a szerbek bosszúvágyát a város magyar lakosaival szemben. Abban a helyzetben, amikor nyilvánvaló volt, hogy a város megvédése teljesen reménytelen, ahelyett, hogy arra törekedett volna, hogy tárgyalások útján vagy bármilyen más módon megpróbálja olyan feltételeket, körülménye-

ket teremteni, amivel az esetleges áldozatok számát minimálisra csökkenthetné, ő - micsoda örületes birodalmi gőg! - lelöveti a parlamentereket, felkoncoltatja a nemzetőrség józanul gondolkodó parancsnokát, s elkövet még nem egy olyan tettet, amit akkor is érthetetlennek kellene tartani, ha jól felfegyverzett seregek állnának mögötte, s nem egy teljesen védetlen város polgársága várná rettegve a bosszúvágytól fűtött fegyveres csapatok támadásának kezdetét. (A végzetes hibák felsorolása, persze, nem csökkenti az ártatlan polgárok közötti tömeges mészárlás súlyát, de gondolom, nem azért kell emlékeznünk, mert a büntett bosszúért kiált az égbe, a múlt hibáiból leszűrt tanulságot nem felhasználni jövőnk érdekében, ez olyan mulasztás, amit nem bocsát meg a történelem.)

A gyűlölettől elvakult önteltség példája figyelmeztető, következményei - gondolom - olyan borzalmasak voltak, hogy a tanulságot az utánunk következő nemzedékeknek sem szabadna szem elől téveszteni. (Kell-e mondani, hogy ez nemcsak a magyarok számára létfontosságú? De most rólunk van szó.)

Idill vagy önámítás?

Reagálás Hódi Sándor tanulmányára

Meglepődve olvastam az Aracs folyóirat idei első számában (VI. évf. 2006. III. 15.) dr. Hódi Sándor írását: **A magyar falvakról és a nemzetstratégiáról – szülőfalum szemszögéből.** A szerzőt ugyanis vidékünk egyik legkiemelkedőbb gondolkodójának tartom, ezzel szemben a fent említett értekezését az ellentmondások, a szövegkörnyezetből kiemelt és félremagyarázott idézetek és a hitelt nélkülöző következtetések jellemzik. Nem kétséges, amit Hódi is helyesen kifogásol, hogy a délvidéki magyarság helyzetmegítélését általában a túlzott pesszimizmus jellemzi, ami semmiképp sem tesz jót a túlélési esélyeinknek. A reményvesztés és a jövőkép nélküli kilátástalanság ugyanis élet veszi annak a kitartásnak, túlélési akaratnak, a „csak azért is”-nek, ami képes átszerezni egy társadalmi közeget a válságos időszakokon. Azonban éppolyan veszélyes lehet az alaptalan optimizmus is, hisz elaltatja, eltompítja védekező reflexeinket. Mert bárhogyan is szeretnék a helyzetünket kedvező állapotban látni, és bármilyen szépnek is tűnnek a gyermekkor szülőfaluemlékei, a realitás eléggé elkeserítő.

Hódi vizsgálódása már a kezdéskor magában rejtli a tévutat, mivel a délvidéki falvak magyar lakosságának a helyzetét olyan település alapján vizsgálja, amely kulturális és gazdasági téren kiemelkedik a magyarok által lakott falvak átlagos köréből. Torontálóroszi, Múzsia vagy Torontáltorda a földrajzi elhelyezkedésük és politikai kiváltságos helyzetük révén ugyanis nem képezik az átlagot. Reális képet Rábé, Magyarajdány, Hódegyháza, Feketető, Kanizsamónostor, Udvarszállás, Káptalanfalva, Bóka, Nezsény, Oroszlámos, Tóba, Tamástalva stb. bányásági valamint a nyugat- és dél-bácskai magyar falvak helyzetfelmérése adhatna.

Hódi azon megállapítása is vitatható, hogy a magyar közgondolkodásban van valami, ami a görög tragédiákra emlékeztet. Mármint, hogy a sorsunkat, a balsorsunkat nem tudjuk elkerülni, hogy a magyarság megsemmisülése végképp be fog következni. Tudomásom szerint ez a jóslat több mint 200 éve Herder és más nem magyar föl-

tételezéséből származik. Századokon át sajnos sokan igyekeztek, és még ma is buzgólkodnak ennek a megvalósulásáért, eddig mindhiába. Mi csak akkor gondolunk erre, ha a magyar társadalom nem lesz képes erkölcsileg megújulni, hitében megerősödni, ha a magyar kormány (mint manapság) magyarellenés politikát folytat, ha az értelmiség nem lesz hajlandó segíteni a falvak, a szörvány vagy általában a határon túli magyarság kulturális és gazdasági boldogulását (és ez a Hódi által bírált könyvemben, a **Veszendő végeken** címűben is így áll: „ha nem jön idejében a városi értelmiség részéről egy hatásos felmentő” segítség, hisz a falunevelte értelmiség mind a városba költözött), és még számtalan ha elmaradása miatt fordul csak meg fejünkben a pusztulás veszélye. Csakis akkor. Mert az a meggyőződésünk, hogy „az nem lehet, hogy annyi szív / Hiába onta vért, / S keservben annyi hű kebel / Szakadt meg a honért.” Nem kétséges, hogy az utóbbi majd 500 éves történelmünk nem sok jót hozott számunkra, és emiatt többször elkeseredünk, de még mindig létezőnk, és hisszük, hogy létezni is fogunk, annak ellenére, hogy most valóban mély erkölcsi válságban van a nemzet. Ezért szükséges a tunyaságunk ostorozása. Ezt tették a legkiemelkedőbb elődeink is, és ezt tesszük mi is, mert hisszük, hogy a boldogulásunkat nemcsak a sors, hanem a mi ténykedésünk határozza meg.

Elfogadhatatlan Hódi azon megállapítása is, miszerint a falukutatók nem tükrözik reálisan a falvak valódi helyzetét, illetve csak az képes igaz helyzetfelmérésre, aki maga is a falun él vagy élt. „Nem hiszem, hogy egy kívülről jött megfigyelő ... képes megragadni, és magával vinni azt az ismeretlen, idegen világot ...” - írja Hódi a tanulmányában. Valóban nem lehet értékelhető eredményt elérni az olyanfajta falukutatótól, amelyet Hódi említ, és amelyben ő is részt vett, mármint a szocialista rendszer eredményeit bizonyító és a kommunista időszakban az egyetem által szervezett kötelező vagy csak javasolt tanulmányi falulátogatástól, amelybe „az egyik résztvevő így invitálja a fiatalokat: „Jó kaja, finom borok, jókedv és vi-

dámság, csajok, mozi, buli, barátok, de ha igyekszem, a munkára is jut idő». Viszont meg vagyok győződve, hogy Féja Géza, Szabó Zoltán, Kodolányi János, Kovács Imre vagy a későbbiek közül Kallós Zoltán stb. nem ilyen céllal keresték fel a falvakat. Természetesen az eredményeik is értékesebbek, mint a fent említettekéi. Azt pedig a bírált könyvben senki sem állította, hogy a falusi lakosság a városihoz viszonyítva elmaradott. Az viszont igaz, és a délvidéki magyar falvakra az a jellemző, hogy nincs megfelelő számú és profilú értelmisége, hisz számos magyar iskolában még a tantestület képzettsége sem kielégítő. A települések kinevelt fiatal értelmiségének többsége ugyanis elhagyta szülőföldjét, máshol kereste a boldogulását, de amint az a bírált kiadványban is benne van, erkölcsi kötelességük lenne lehetőségükhöz mérten támogatni azt a mikrotársadalmat, amely lehetővé tette a számukra a tanulást, a tudás megszerzését. Ha így tennének, a magyar falvak jövőképe is optimistább lenne.

Hódi a faluja virágzását és fejlődését Sztánics Ferenc Torontálorsziról írt monográfiájával bizonyítja. Azzal a könyvvel, amely a kommunista, sovinszta hatalomból viszsamaradt öncenzúrázásának, a kellemetlen események elhallgatásának a mintapéldánya, amiért a kiadó gondolkodott is a megjelentetésén. A könyvből ugyanis csak sejteni lehet azokat a szerb (jugoszláv) hatalom által gyakorolt kényszerítéseket, megtorlásokat, üldöztetéseket, amelyek következménye lett például az első világháború előtti és utáni színházi repertoárváltozás, a műkedvelői gárda kicserélődése stb. A lítoista testvériség-egység hazug jelzője miatt kialakult rombolásokról, megfélemlítésekről vagy magyarellenességekről egy szó sem esik. Ebben a könyvben valójában csak a néhány lelkes, sokszor magát is feláldozó egyén, illetve csoport kinkeservesen megvalósult eredményei olvashatók. A gáncsoskodásokról, a nehézségekről, de még inkább a kényszercselekvésekről mélyen hallgat a könyv. Ezzel bizonyítani a falu felhőtlen kulturális életét, miközben az oktatás, a gazdaság vagy az amatőr munka ezer sebből vérzett, nem lehet.

A továbbiakban Hódi összehasonlítja a falu mostani civilizációs állapotát a gyermekkorában tapasztaltakkal, amikor még nem volt aszfaltos út és petróleumlámpával világítottak. Azt viszont elfelejti, hogy hatvan-hetven év alatt óriási fejlődött a világ. Televízióról, számítógépről, világhálóról, mobiltelefonról még hallani sem lehetett, sőt ma már a klasszikus tévénézés is már a múlté, ugyanis már küszöbünkön topog a digitális televízió. És ezek a civilizációs eredmények természetesen nem állnak meg a

határoknál, így a technikai újdonságoknak egy része Torontálorsziba is eljuthatott, és el is jutott. De hogy mekkora a különbség például egy holland vagy dán falu és Torontálorszi között, arról nem beszél Hódi, pedig a lakosság szorgalmát, munkabírását vagy a tehetségét tekintve, semmi sem indokolja a lemaradást. Sőt!

Ami pedig ezt a "hatalmas" fejlődést jelenti, azt híven tükrözi a Magyar Szónak a minapi tudósítása, miszerint a XIX. században Bánság vasúti hálózata volt a legfejlettebb a térségben. Fejlettebb, mint most a XXI. században. Akkor a vonatok átlagsebessége 80 km/óra, most, ahol nem szedték fel a sineket, mert többségében fölszedték, jó, ha hatvanassal dőcög a majd széteső sínbusz. Autó hiányában nehezebb most eljutni Szabadkáról Nagyikindára, mint a múlt század elején.

Hódi a szülőföldhöz hazatérő szemén át idillikus képet fest a faluról: „Kisorosz' tiszta, rendezett falu ...”, de azt már elhallgatja, hogy 200 ház üresen áll, és mivel nem vagy csak nagyon nehezen lehet ezeket eladni, rájuk az enyészet vár. Utcák tűntek már el egy emberöltő alatt. Azt említi a tanulmány, hogy „a közutaknak köszönhetően a falu közelebb került Kikindához, ... így lehetőség nyílt arra, hogy ingázó életmóddal azok is a faluban maradjanak, akik egyébként munkalehetőség híján nem tudnának megélni.” Arról viszont nem akar tudomást venni, hogy az állítólagos rendszerváltás óta, majd minden nagyikindai gyár csődbe ment, munkásokat bocsájtottak el, és nagy a munkanélküliség. De idézzük egy olyan személy véleményét, aki nem az a valaki, aki „elunja magát a szürke körengtetegben, ... leruccan egy kicsit vidékre. Ott aztán ... megfürdik a falu akácillatos vagy kocsmái hangulatában, és lohol vissza ...”, hogy papírra vesse benyomását. Nos ez a falu helyi közösségének az elnöke, aki a legilletékesebb e témában, és nem „egy kívülről jött megfigyelő.” Arra a kérdésre, hogy milyen gondokkal küzd Torontálorszi, a következőket válaszolta: „Legnagyobb gondunk a pénzhiány, a munkanélküliség és a gyermekáldás csökkenése. A faluban 419 a munkanélküliek száma, a nyugdíjasok 450-en vannak, a munkahellyel rendelkezők pedig mintegy 400-an. (Kevesebben, mint a munkanélküliek. A sz. m.) ... A nagyikindai radikális hatalom kevés anyagi eszközt juttat nekünk. ... Megoldást nehéz találni, amikor általános a szegénység, kevés a gyermekáldás és fiatal házaspárok vándorolnak el a faluból. ... Tavaly nagy gond volt a belvizekkel, hat ház majdnem teljesen megsemmisült, és harminc szenvedett jelentős kárt.” (Hét Nap. Bánáti Újság, 2006. II. 15.)

De idézzük egy másik nem "kivülálló" véleményét. Kőművesné Nyáry Márta éppúgy otthon van Torontálorszában, mint lakóhelyén, Szajánban. Ő következőképpen vall a bántási magyarlakta falvakról: "... az első gondolatom az, hogy messze kellene innen futni. Messze, még az anyaországon is túl. Túl az Óperenciás tengeren, az üveghegyeken, ahol emberként, magyar-ként, keresztényként mosolygó emberek fogadnának, ... ahol tisztelik népemet, történelmemet és másságomat ... Lásd a magyar falvak elszegényülését lélekszámban is; lásd a bizonytalan jövőképet, amely nyomasztja a lelket árny gyanánt; lásd, főként Bánátban, a huzatos, üres házakat ... Most még próbálkozom ... Isten segítségével remélni, hogy lesz még Bánát magyar szörvényszigeteiben, akár Tóban, Magyarcsernyén, Kisoroszon, Szajánban, Tordán, Szentmihályon, Ürményházán szibongó gyermekhad, magyar kultúra, hagyomány, hit és munkaszellem pillérére épülő jövő virágzó gazdaságával ... De lesújtanak az adatok ..." (Magyar Szó, 2006. II.2.)

Hódi, aki már rég nem él a faluban, és csak a néha halálátogató, nosztalgizásra hajlamos ember szemével nézve megállapítja, hogy a torontálorszákiak „nyitott, barátkozó, vidámságot kedvelő, vendégszerető emberek.” Senki sem állította ennek az ellenkezőjét, csak a bíráló figyelmen kívül hagyja, hogy ezek a megállapítások éppolyan általános emberi vonások, mint amilyeneket a szövegemben kifogásol, annak ellenére, hogy az én megállapításaim nem jellemzők minden délvidéki településre, kizárólag a bántási szörvényszigetségekre. Ugyanis a délvidéki tömbmagyarság egyes településeire (Zenta, Magyarkanizsa, Horgos, Tóthfalu, Orom stb.) nem jellemző például a létszámfogyás, a nyelvromlás, biztosabb a jövőképük, gyakrabban vállalnak társadalmi munkát, kezdeményezőbbek, hisz Horgoson önerőből hozták létre a gazdakört és a szövetkezetet stb. De tovább elemezve Hódi állításait, azért nézzük, miként vélekedik a vidámságról, azaz az emberek hangulatáról konkrétan Torontálországra vonatkoztatva a falu tudósítója, az imént már idézett Nyáry Márta: „Még egy évszázada sincs, amikor Kisoroszon öt kocsmában is húzták a talpalávalót így farsangi időben. ... Mára eltörpülő, halk léptekkel ballag el a farsang Kisorosz felett. Már feledtetni a bűt, a bánatot, amiért aligha telne meg az egykori öt kocsmáig vigadozó lélekkel.”

Hódi kifogásolja azt a megállapítást is, miszerint a bántási magyar falvak lakossága passzív, inaktív, senki sem akar kezdeményezni, mindig másról várják a megoldást,

a csodát, és mivel a segítség kívülről csak nagy ritkán érkezik, ezért van az általános tespedtség és mozdulatlanság, meg azt, hogy a többség csak magával törődik, mások bajával nem foglalkozik. Ezt azzal próbálja cáfolni, hogy özvegy nagymamája egyedül, „háta cipelve nevelte fel hét gyereket.” Elismerem akaraterejüket, mert én is azt irtam, hogy a bántási magyarok szorgalmas nép, „sőt már túlzottan is az. Ez nem is csoda, hisz már a gyermekkorban kemény munkára fogták őket, az életük során pedig mindig hátrányos kisebbségi helyzetből kellett helytállni, kiemelkedni, sőt a többségiéknél sikeresebbnek lenni, és mindennek ellenére mindaddig dolgozni, amíg a betegség vagy a halál végleg meg nem fosztja őket az erejüktől. Makacs kitartásukat a bántási szikes edzette, szívósságukat a cipőt marasztaló, ragadós fekete föld erősítette, a szegénységtől való állandó félelem pedig takarékosokká ... tette őket.” Ezt igazolja Hódi példája is, de azt semmiképpen sem, hogy a közösségért is, a szűk családjukon túl hajlandók tenni, kezdeményezni valamit. Ha esetleg Hódi a torontálorszáki Berta Ferenc tetteivel próbálta volna alátámasztani igazát, akit sajnos a társadalmi kulturális tevékenysége és a közösség meg nem értése, gáncsokodása a sirba vitt, és akinek a munkáján a falu mostani amatőr művelődési tevékenysége is alapszik, azt még el lehetne fogadni. De hol van minden magyarlakta bántási faluban egy Berta Ferenc? Nezsényben például az a három fiatal próbálja működtetni a szécsányi rádió egyórás magyar adását, akik közül kettő, bár magyarok, de nem beszélik az anyanyelvüket. A tömb értelmiségének a segítsége nélkül, amint már azt korábban is említettem, nem hiszem, hogy huzamosabb ideig kitarthatnak e nemes cselekedetükben a hatalmon lévő radikálisok sovíniszta nyomása mellett. De nincsenek jobb helyzetben a többi bántási magyar falvak sem. Egyházaskér helyi tanácsának elnöke, Csóka község főellenőre a következőket nyilatkozta: ha megépülne a Bántástól átszelő autót, „akkor van egy szikrányi remény, hogy Egyházaskér, Majdány, Rábé, Feketető, Kanizsamónostor is átvészeli a fehér pestist, amibe talán az akarata nélkül zuhant bele az említett községek lakossága, vagy csak a reménytelenség által kiváltott ösztönös védekezése az ottelejtett embereknek. ... Az elmúlt néhány hónapban huszonöt fiatal hagyta el a falut – mormolja Róbert, csak úgy magának –, jövőre már csak három osztály lesz egy tanítóval, pár év múlva talán az sem. Kanizsamónostor sorsára jut ez a mást, jobbat érdemlő falu ... Amennyiben nem jön az út, még elmonda-

ni is fájdalmas, hogy mi fog történni az elkövetkező húsz évben. ... A birtokot idegenek bitorolják, szövetkezet híján a gazdák, akik még megmaradtak, csak kapkodják a fejüket. Menteni kell a menthetőt, csak már nem is tudja az ember, hogy miként. ... Kettészakadt a falu pártoskodásban. ... a turáni átok ... Jó lenne egy irányba húzni a szekeret az amúgy is száz kátyútól tarkított egyházaskéri utcán, különben mindnyájan elveszünk. ... össze kellene végre fognunk itt a – sajnos már ki lehet mondani – veszendő végeken.” (Hét Nap, Bánati Újság, 2006. II. 22.) Bármennyire is fájó, ez jellemző a bánági magyar falvakra. És Hódi bármilyen optimistán is kívánja látni s láttatni faluját és e vidék szórványtelepüléseit, mégis az én bírált megállapításom a helytálló: “A falvak mindegyike egy-egy nagy aggok házára hasonlít, ahova többször jár a halál, mint az élet, és ahol a munkából kidőlt öregek reményvesztetten várják az elmúlást. ... és ha nem jön idejében a városi értelmiség részéről egy hatásos felmentő sereg, akkor ezeket a falvakat, egyiket a másik után megsemmisíti a szerb túlerő.” Az egyik Torontálországból származó barátom, arra panaszkodott, hogy hazalátogatva megdöbbenve tapasztalta, hogy a falu talán legerősebb magyar öntudattal rendelkező ismerősének fia olyan szerb nőt vett feleségül, aki egy szót sem tud magyarul. Ezzel a gyermekek jövőbeni magyarsága, mint oly sokszor, kétségessé válik. Persze a példákat a végtelenségig lehetne sorolni. Töröktopolyán a környező nagyobb vállalatok csődbe jutása vagy privatizációja miatt csupán 28 falubelinek van munkahelye. Már évek óta nincs lehetőség arra, hogy a magyar gyermekek az anyanyelvükön tanulhassanak. (Hét Nap, Bánati Újság, 2006. II. 22.)

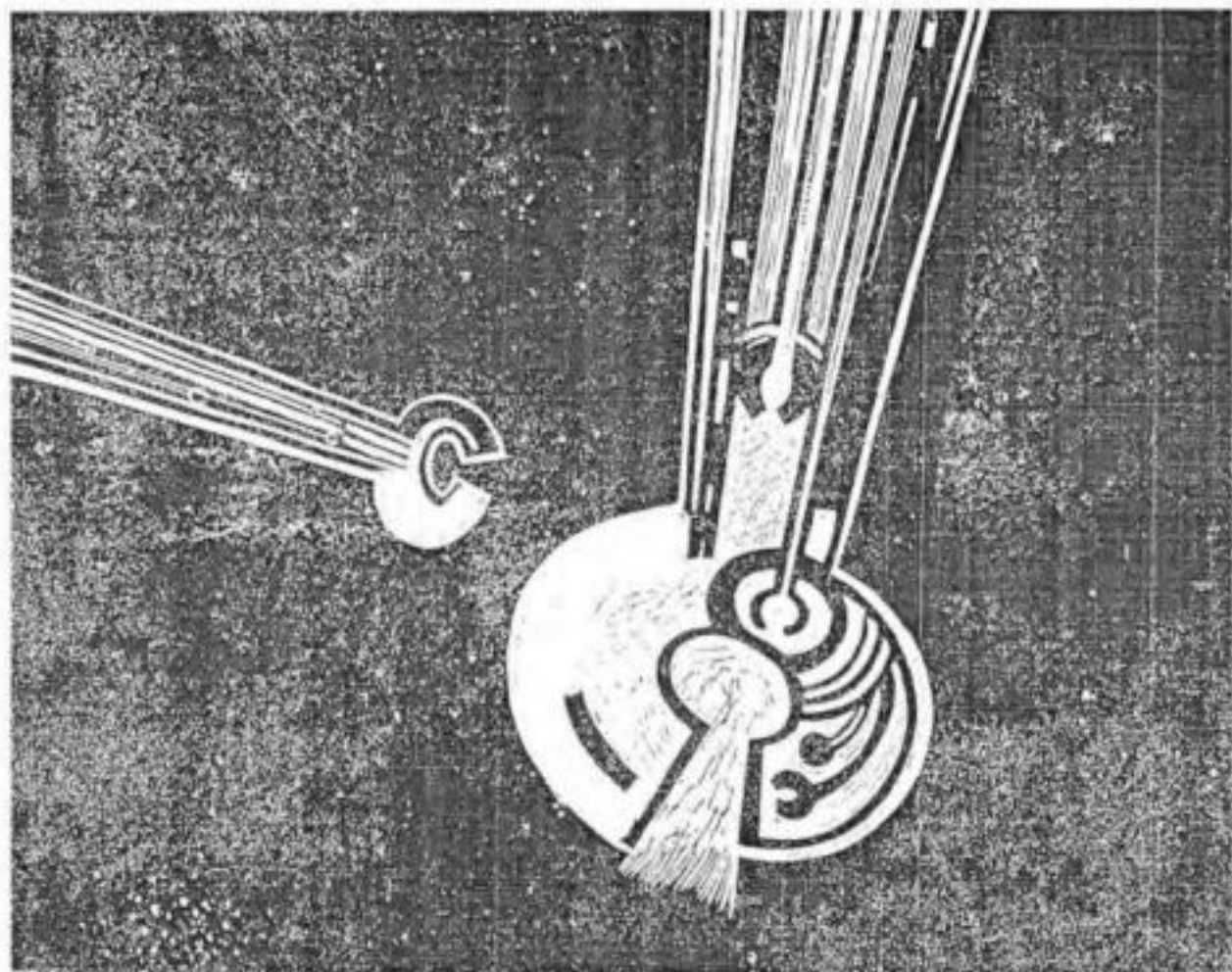
Hódi az írása zárószakaszában maga is felsorakoztatja azokat az okokat, amelyeket én a magyar falvak pusztulására felsorolok, azzal a megjegyzéssel, hogy azok általános emberi tulajdonságok, amelyek a település jellegétől függetlenül a térség egészére, sőt a nyugati kultúrára is jellemzőek. Azt viszont elfelejti, hogy ezek a jellemvonások, állapotok, gazdasági és kulturális viszonyok és minden más föl sorolt s föl nem sorolt bajok a bánági magyar falvakban hatványozottan vannak jelen, és az sem biztos, hogy a hatásuk egyformán károsító. Vegyük csak példának a “fehér pestist”. Ez valóban általános, sőt európai jelenség, aminek több mint száz okát sorolja fel Fekete Gyula. De hallgassuk csak meg mit mond erről az egyházaskéri faluelnök. Ő a gyermekek kis számát így magyarázza: “... a reménytelenség által kiváltott ösztönös védekezése az ottfelejtett embereknek”. Tehát

léteznek csak a bánági magyar falvakra jellemző okok, amelyek kiváltják ezt a szomorú állapotot.

A könyvemben én is kihangsúlyozom, amit Hódi is elismer, miszerint tudvalevő, hogy „egy heterogén közösségen belül a különböző népcsoportokra, még ugyanazon viszonyok között is más és más társadalmi reakciók a jellemzőek. Ezért fölöttébb szükséges külön-külön is tanulmányozni az etnikumokat, kiváltképp a kisebbségeket, mert hátrányos helyzetük fogékonyabbá teszi őket a kóros társadalmi hatásokra, más szóval sérülékenyebbek és hajlamosabbak a kóros társadalmi elhajlásokra”. A bánági magyar falvak pedig a leghátrányosabb helyzetben vannak, ezért náluk az említett kóros elhajlások hatványozottan jelentkeznek, még azok is, amelyek esetleg a tömbmagyarságnál, de főleg a nyugati társadalomban nincsenek is jelen. Hódi a falvak gondjainál különválasztja a gazdasági okokat, a társadalmi viszonyokat és a nemzet lelki rokkantságát. E településeknél sajnos mind a három jelen van. Ezért is olyan rombolóak. Ami nem mondható el például a tömbmagyar települések mindegyikénél. Például a nyelvi és a kulturális térszűrés Horgoson, Magyarokizsán, Tóthfaluban, Oromon stb. nem érezhető vagy legalábbis nem olyan kifejezett. Ami pedig az osztrák, dán, holland stb. falvak nehézségeit illeti, össze sem hasonlíthatók a bánági magyar falvak problémáival. Hódi azzal érvel, hogy nem lehet a magyar falvak sorsáról beszélni anélkül, hogy az erőtartalekok elfolyásáról, illetve annak csökkentéséről és megakadályozásáról ne beszéljünk. Ezekbe az erőtartalekokba pedig beletartoznak mindazok a kulturális, gazdasági hiányosságok, de főleg mindazok a lelki nyavalyák, amelyeket a bíralt könyvemben felsorolok. Azt sem értem, hogy ha valaki felkutatja, számbaveszi és nyilvánosságra hozza a magyar falvakat sorvasztó gondokat, bajokat, és a támogatást azoktól, akik segíteni tudnának számon is kéri (sőt, mint az Aracs T. Sz. példát is mutat), akkor Hódi miért gyanúsítja meg a kutatót azzal, hogy úgy tekint a falu lakóira, “mint valami egzotikus állatokra”. Mert bármiképp is vitálisnak és fejlődőképesnek ítéli meg Hódi a szülőfaluját, illetve a bánági magyar falvakat, az igazság az, hogy ez a mikroközösség mély erkölcsi és gazdasági válságban van, amin csak külső segítséggel képes változtatni. Hódi a bírálatával itt mindjárt ellentmondásba is kerül, mivel ő is kívülről, azaz másoktól képzei el a támogatást: kisebbségi érdekszervezetektől, egyházaktól, a magyar kormánytól, a kisebbségek támogatásával foglalkozó intézményektől és alapítványoktól, pártvezetőkötől

stb., tehát valójában a tömbmagyarság értelmiségétől. De ezeken a bajokon csak úgy tud a kívülálló segíteni, ha azt valaki feltárja és nyilvánosságra hozza. Természetesen, ez nem zárja ki a további kutatások szükségességét, amit az írásomban én is indokoltnak tartok. A bírált könyv a következő mondatokkal fejeződik be: „Ha e közösség hajlandó lesz felvállalni e feladatokat, akkor mindenkép-

pen van remény fennmaradásunkra. Mert »a nemzetet elpusztítani nem lehet, a nemzet csak önmagát pusztíthatja el (Széchenyi István).« Hogy a délvidéki magyar értelmiség hajlandó lesz-e felvállalni és megvalósítani a feladatokat, amiből Hódi is **önzetlenül kiveheti** a részét, az a jövő kérdése, de ez már egy másik tanulmánynak lehet a témája.

* Dr. Hódi Sándor tanulmányában és az idézett írásokban is Kisorosz, Torda stb. elnevezés jelenik meg, amit csak az idézetek alkalmával vagyunk kénytelenek használni, egyébként az MTA Földrajzinév-bizottságának ajánlásai szerint használjuk a magyar helységneveket (lásd. Aracs, VI. évf. 2. sz. 2006. június 4.)

Törpefenyő

Ültessetek sirjára
törpefenyőt,
meghalt Bartis Feri
tegnapelőtt.

.....

.....

Disznóbőr táskába
száz mázsa kint
gyűrt Vásárhelyt: vidítani
jött Temerint.

Kullancsként ragadt rá
egy vén szekus,
a szekust meg figyelte
jugó hekus,

s boldog volt mindkettő!
Nyalták a dért,
míg regisztráltak mindent:
tért és Hevért,

taktikát, praktikát
és etikát —
még azt is tán, ki kúrta
meg Erikát.

.....

.....

Bartis Feri meghalt
tegnapelőtt,
sirjára ültessetek
törpefenyőt.

Véle vélte védni
honát s jogát:
szerette e kopott
metaforát...

Elszántan a jó ügyért

FLUTCAI RÓBERT: Böjte Csaba ferences szerzetes megdönthetetlen értékrendjével méltán vívott ki magának rendkívüli népszerűséget mindenfelé a nagyvilágban. Kévszer ember van, aki ne hallott volna róla és a dévai gyerekekről. Nem véletlenül lett Magyar Örökség-díjas és 2005-ben az Év Embere.

1959-ben Kolozsvárott született. Tanulmányait Csikszeredán végezte. Az eredetileg autóvillamossági szerelőnek tanult Böjte Csaba civil foglalkozásainak főládása után egy évig élt remeteként a Hargitán, miközben elszántságának és akaraterejének próbájaként egy bánya-ban dolgozott. '82-ben titokban jelentkezett a Ferences-rendbe, majd gyulafehérvári és esztergomi teológiai tanulmányai végén '89-ben pappá szentelték. Erdélybe való visszatérése és több állomáshelyen eltöltött szolgálata után '92-ben Dévára került, ahol az utcáról befogadott néhány árvával az oldalán beköltözött az évtizedek óta üresen álló, egykori Ferences-kolostorba. Az illegális épületfoglalás után hamar híre ment tevékenységének, és nemcsak Déváról, de egész Hunyad megyéből és Dél-Erdélyből is hoztak hozzá árva gyermekeket, vagy olyan emberkéket, akik embertelen körülmények között, nyomorban tengődtek, sokan közülük itt találkoztak először vízzel, villannyal, fűsúvel, meleg étellel és szeretettel. Saját erejéből szobákat újított fel ebben az épületben, időközben az egyház tulajdonába visszakerült ez a kolostor, és lakásonként vette meg ezeket a kis helyiségeket ott a kolostorban. A gyermekközpont fenntartása érdekében 2002-ben megalakítja a Szent Ferenc Alapítványt, s az ide befolyó adományokból Böjte Csaba az elmúlt években tucatnyi új telket és ingatlant vásárolt, amelyekből újabb és újabb otthonok nyíltak vagy nyílnak hamarosan. Az árvaházak létrehozása és fenntartása mellett Erdély-szerte számos magyar nyelvű iskola és osztály indításában segít, ambiciózus tervei szerint egész Erdélyt átfogó gyermekváros-hálózatot szeretne teremteni, amely befogadhat minden árvát vagy olyan rászorulókat, akik szeretetet, törődést, gondoskodást igényel.

Most pedig következze Böjte atya előadása.

Jó estét kívánok, szeretettel üdvözlök mindenkit!

Tetszik tudni, az úgy van legtöbbször, hogy a versenyeken az emberek az első helyezetteket, az első hármat megtapsolják, virágot adnak neki, pezsgőt bontanak. Szóval nagy öröm van. Engem viszont mindig az utolsó érdekelt, a legutolsó. Úgy gondolom, hogy őt kellene megpezsgőztetni, az ő vállát megveregetni, mert le van törve, szomorú, hogy utolsó lett. En mindig a kisebbet, a hátsót, a lemaradottat figyeltem és próbáltam rajta segíteni. Erdélyben, a Zsil-völgyében a bányavidékeken sok a baleset, sok gyerek elvesztette a szüleit. Ahol a gyerek árva lesz, vagy a szülei elzúllanak, vagy valami nagyon komoly gond van, ti. mostanság több mint négy millió román állampolgár ment el Spanyolországba, Olaszországba meg mindenfelé dolgozni, és így nagyon sok helyütt nincs otthon az apuka, sőt az anyuka sem, a gyerek ott maradt a nagymamával. Most egy anya vagy nagymama egyedül mit csinál a gyerekkel? Hát dolgozik, kinlódik, ritkán van a gyerekekkel ideje, türelme tanulni. Ennek mi lesz a következménye? Az, hogy a gyerek reggel elkész az iskolából, otthon felejt a füzetét, nem írja le a házi feladatot, nem tanul. Ilyenkor a tanítónők, tanárok nagyon dühösek lesznek, elkezdnek kiabálni a gyerekekre, hogy ejnye-bejnye, meg mindentéle. A gyereken ha nem segít valaki, akkor mindig lejjebb kerül. Ugye, mindannyian úgy vagyunk vele, hogy ahol kudarcélményünk volt, onnan elmaradunk, oda nem szívesen megyünk vissza, nem? Ki szereti, hogy kifütyüljék őt? És a gyerek elkezd lögni az iskolából. Ettől aztán ugyan valóst a tanító néni nem szoktak extázisba esni, hanem még jobban veszekednek a gyerekekkel. A gyereken nő a feszültség, hát mit tud ilyenkor csinálni? A tanító néni háta mögött mutat három-négy kedves jelenetet, ettől az egész osztály elkezd röhögni. Így a gyerek is valahogy egy kicsit fontos lesz, a középpontba kerül. Persze a tanár ettől aztán ugyan valóst dühbe gurul, nyakon veri a gyereket. A gyerek hálából kiszúrja a kocsijának a gumiját. Szóval egy ilyen spirálban nagyon-nagyon mélyre tud menni ez a gyerek. Mikor aztán már olyan helyzet is volt, hogy fölgújtotta a szomszédnak a csűrét meg a házát, meg mindentéle bajuk történik, hát akkor szoktak engem megkeresni.

Én azt tapasztaltam, hogy Isten selejtet nem teremt. Ezeket a gyerekeket is, bármennyire el vannak kanászodva, a jó Isten teremtette. Ha megnézik a Szentírást, Jézus soha nem áll neki, hogy úgy mondjam, szidni az embereket. Olyan szép az a történet például, amikor hűsvét hajnalán Jézus föltámad, akkor nem azzal kezd, hogy hát tudod mit Péter, ki vagy rúgva, mész a szemed világába, meg János, hát nekem Simon kellett a keresztet segítsen hordozni, hát nem sül le a képedről a bőr! Nem ezt mondja, és nem azt mondja, hogy te Fülöp, mostan engem Nikodémus kellett eltemessen, még a temetésemre sem jöttél el. Nem veszekszik velük, hanem azt kérdezi, hogy Péter, szeretsz-e te engem? Jóságos, kedves. Csodálatos halfogással megajándékozta az apostolait, tüzet rak, halat süt, és azt mondja, gyertek, reggelizzetek! Milyen szép! Nem?

Azt tapasztaltam, hogy azzal, aki hibázott, aki vétkezett, aki elesett, azzal hogyha én irgalmasságot gyakorlok, akkor az az ember vagy az a gyermek felém fordul. Nagypám mindig azt mondta: „Fiam, ha egy föld nem terem, azt jól meg kell ganézni.” Ha egy gyermek nem úgy viselkedik, ahogy kell, akkor abba értéket kell bevenni, szeretetet kell bevenni, és akkor általában megváltozik. Elmondok néhány ilyen történetet.

Lacika

Az anyukája megszülte lányul, odakerült a nagymamához. Az anyuka új életet kezdett, sőt férjhez is ment, szült három gyereket, de „elfelejtette” megemlíteni a férjének, hogy volt egy félrelépése. Hát a nagymama minden évben várta, hogy majd jön az anyuka, és elviszi Lacikát az iskolába. De szégyellte ez a nő magát, és sehogy se sikeredett neki a fia után menni. Aztán meghalt a nagymama, a tizenkét éves gyerek ott maradt egyedül. A szomszédok elmondták, hogy melyik faluban van az anyuka, a gyerek útra kelt, megkereste az anyját, és képzeljék el, amikor beállt, és azt mondja: „Anyu itt vagyok! Hát nem a gólya, hanem, hogy mondjam, a vonat hozott engemet.” Persze, hogy megállt a levegő, a gyerek is érezte, hogy itt erőst nincs rá szükség. Most már tizenkét éves volt, tudjuk jól, hogy hétéves korban mennek a gyerekek iskolába. A gyerek tengett-lengett ott a ház körül, aztán hol ezt, hol azt elemelt, akkor aztán jól elverték. Végül úgy gondolta, hogy a családi örökségből kiveszi a maga részét, szépen elemelt néhány fülbevalót, kávéfőzőt, ezt-azt, és elindult a nagyvilágba. Romániában nagyon sok ilyen csellengő gyerek van. Ide-oda mennek-jönnek. Ennek a gyereknek megtetszett Déva vára, leszállt a vonatról, elindult a városba, a rendőrség összeszedte, nem is

tudott románul. Székelyföldről származott ez a fiúcska, ott Déván nem tudott senkivel kommunikálni. Román lakta vidéken az ilyen gyerekeket egyszerűen elviszik fogyatékos iskolába, mert ha nem lehet vele beszélni, akkor biztos valami nincs rendben. Bekerült egy ilyen intézetbe, ahol aztán én egyszer fölfedeztem. Persze, mikor meghallotta, hogy velem lehet beszélni, akkor nem akarta elengedni a kabátom ujját, hogy vigyem magammal. Elvittem Dévára, be az intézetünkbe, és akkor kiderült, hogy tizenkét éves, de nem tud egy betűt se leírni. Alma a fa alatt. Mit lehet ilyenkor csinálni? Beraktuk az első osztályba. Ott persze az elsősök elkezdtek szórakozni rajta, hogy ilyen nagy számár és még egy betűt se tud. Ez fél év közben volt, s ők már tudtak néhány betűt. Akkor Laci vett egy seprőnyelet, és a megingott tekintélyt próbálta azzal helyreállítani. Hogy mondjam, ez általában azzal jár, felénk legalábbis, hogy hatalmas sirás-rívás, üvöltözés keletkezett. Jön a nevelőnő: – Takarítsa el ezt a kölyköt, mert itt szétvert öt másik fiúcskát! Mit tud ilyenkor csinálni az ember? Emlékszem, én csak sajnálni tudtam ezt a gyereket. Megöleltem és elkezdtem a hátát simogatni. Azt mondja, engedjem el, mert el akar szaladni, úgys elmegy innen tőlünk! Most mit mondjal ilyenkor? Csak pofont kapott ez a gyerek egy élet óta. Nyugodtan simogattam tovább, ő elkezdte verni a mellemet. Nem mondtam semmit. Aztán végül, mikor egy kicsit megcsillapodott, elkezdett ő is simi. És akkor bemutattam neki: nézd Laci ezt az öt fiút, akit megvertél. Csabika két éves korától nem látta az anyukáját, valahol él, tudjuk, hogy él, de nem ír, nem válaszol egyetlen levelünkre se. Tibike..., és így szépen mindegyiket bemutattam neki, hogy lássa, hogy nemcsak neki van baja, másnak is vannak gondjai. Akkor elmondtam: nézzétek, a gonosz lélek azt szeretné, hogy mi egymás torkának essünk, hogy ne bízzunk egymásban, hogy egymásban lássuk saját fájdalmunknak az okát, holott mindenkinek van gondja-baja elég. Mondtam, gyertek fogjuk meg egymás kezét és imádkozunk, hogy többet ne tudjon a gonosz lélek bennünket egymással szembeállítani. Ezek a fiúk megértették, és megfogtuk egymás kezét, s elmondtuk a Miatyánkot és az Údvöz légy Mária! és akkor érződött, hogy felszakadnak a felhők, megnyugodnak a tekintetek. Olyan szép volt. És akkor elindultunk vissza, föl a lakásba. És jött a nevelőnő. Nálunk nyolc-tíz gyerek lakik egy nevelőnővel, és igazából 12 gyermekvédelmi központban több mint 700 gyereket gondozunk, de mindenki egy nyolc-tíz fős családban van benne, én nem szólok bele a családok életébe. – Ennél a családnál az volt a szokás, hogy aki verekedik, annak száz guggolás. Azt mondja a nevelőnő: ötszáz. Hát ez sok, mondom, Laci, tényleg sok. Hogy ő nem csinálja

meg. Most megint ott álltam, ahol a part szakad! Mondom, tudod mit Laci, valaki elkövette a rosszaságot is, te csak számoljad, majd én megcsinálom, és azzal elkezdtem: egy, kettő, három... Azt mondja, álljak meg. Mondom, ne szólj belé az én magánéletembe, te csak számoljad. És akkor, persze, ő is elkezdte csinálni, s akkor úgy felibe megcsináltuk, persze én lazábbra vettem, hogy jusson neki is elég. Másnap olyan izomlázam volt, alig tudtam menni. Az a gyerek közben megnőtt, kikerült az intézetből, de olyan szép leveleket ír. Az egyik barátom lett az a fiú. Nem lett angyal, nem lett szent belőle, de hogy mondjam, én azt gondolom, hogyha megkérdeznék tőle, hogy sorolja el az első tíz legjobb barátját, talán én is köztük lennék. S azt gondolom, ez valahol a fontos, hogy bizzunk egymásban, higgyünk egymásban. Ha Jézus Krisztus húsvét hajnalán azt mondta volna, hogy Mennyei Atyám, tudod mit, kezdjük előlről az egészet. Össze kell gyúrnunk, bele a kukába! Én itt prédikálok, kenyeret szaporítok, meg mindenféle, beleadok mindent, és akkor fogják magukat és megfeszítenek engemet. Hát Mennyei Atyám, jól elszúrtad! De ha ezt mondta volna Jézus, akkor mit mondott volna? Azt mondta volna ezzel, hogy Mennyei Atyám, te mikor ezeket az embereket teremtetted, hát akkor nem voltál a helyzet magaslatán. Talán kicsit részeg voltál, vagy meglöktek, vagy pénteken, úgy a munkavégzés vége felé jött össze neked ez, hogy ennyire silányul sikerült ez a világ? Ez káromkodás, nem igaz? Ha én azt mondom magamról vagy valakiről, hogy Isten ebből kispórolt valamit, hogy ez selejt, akkor azt mondom, hogy Mennyei Atyám, te pancser vagy, kezdő! Ez káromkodás, igaz? Én hiszem, hogy Isten selejtet nem teremtett.

Hogyha most valaki itt felállna és elmondaná, hogy a szabadkai templom tornyában előkerült egy eredeti Rembrandt-festmény, akkor az milyen nagy szám lenne, nem? Azon a festményen lehet akár mennyi légy, pókháló, meg mindenféle, hát azt hiszem, elhívnák a leg-híresebb művészeket és fehér kesztyűvel úgy milliméterről milliméterre megpucolnák azt a műalkotást. Miért? Mert azt egy zseni alkotta, nem igaz? Most az a gyermek, az a Mennyei Atyának a teremtménye, nem? Én sokszor elmondtam, hogy ha befogadunk egy új gyereket, ki tudná megmondani, hogy nem a következő évtized József Attilája, Kossuth Lajos, Bartók Bélája, Márton Áronja-e, nem? Hát, ha ott van az a gyerek, azt szoktam mondani a kollégáknak, hogy Isten a maga ajándékát gyerekbőbe csomagolja. Ezt a csomagot ki kell bontani, bontakoztatni. A gyerekekben lévő értékeket felszínre kell hozni. Segíteni kell neki, hogy nagyra nőjön, hogy merjen megszólalni, hogy merje elmondani az álmait, merje megálmodni

az álmait. Az első dolog, amikor hozzánk bekerül egy ilyen gyerek bárhol, hogy visszaadjuk az önbizalmát, hogy bizzon magában, hogy higgyen abban, hogy ez a világ szép, jó, hogy otthon van benne, hogy merjen. Amikor a kicsi gyerek bejön az utcáról, akárhol, koldusgyerek, megkérdezed, hogy mi akarsz lenni, azt mondja, hogy semmi. Aztán, ha nagyon-nagyon erőlteted, akkor azt mondja, hogy talán pásztor. Ő nem hisz abban, hogy belőle valami lehet. A pedagógus szeme tükrében látja meg a gyerek magát. Ha az én szememben azt látja, hogy te értékes vagy, szép vagy, akkor magát értékesnek és szépnek tartja. Ha az én szemem tükrében azt mondja neki, hogy te hitvány, semmi vagy, annak fogja érezni magát. Teremtő tekintete van az embernek, egy édesanyának. Ha ránéz a gyermekére, és azt mondja, hogy te csodálatos vagy, te egyetlen vagy, te igazán nagyon értékes vagy, akkor az a gyerek annak is érzi magát. S ilyen bizalommal megy belé a világba, ilyen bizalommal kezd el tanulni, küzdeni, a feladatokat megoldani. Úgy érzem, hogy sajnós, legalábbis felénk, nagyon sok gyerek nem kapja meg ezt az önbizalmat, ezt a tiszta szeretetet. Ugye, tavasszal, hogyha elmennek a pincébe, az összes krumpli, a legkisebb, a legösszeszáradtabb is, elindítja a maga kis csiráját a fény felé, nem? Nem kell önök veszekedjenek vele, hogy no kicsi bogár, most tavasz van, a többiek is elkezdtek csirázni, te is eresszed azt fölfelé, nem? Meg azt se kell mondani, nono nem erre, arra a gyökeret kell, arra meg a csirát! Tudja! Én nem hiszem, hogy lenne közöttünk valaki is, aki ne szeretne nagyra nőni, kibontakozni, igaz-e? Ha valaki elültet a kertjében egy fát, nemde azt szeretné, hogy az a fa nagyra nőjön, hogy nagy gyökereket eressen a földbe, és sok-sok gyümölcsöt teremjen? Persze, hogy ezt szeretnénk. Isten, aki megteremtett téged, engem, biztos, hogy azt akarja, hogy emberóráss legyél, hogy a benned lévő szép, jó, szeretet, jószág kibontakozzon, hogy megteremd a magad gyümölcseit. Ha hazamész a munkából és odabújsz a férjed mellé, olyan jól esik, hogyha meghallgat, és vigasztal és bátorít, nemde így van? Én azt látom Erdélyben, de valószínű itt is, annyi érték elveszik a gyerekekben.

Ha most itt Szabadkán a Nokia cég elindít egy telefongyárat, és minden száz mobiltelefonból minden huszadik rossz, akkor leállítják a futószalagot, nem? Hát azt mondják, hogy nem lehet pancsolni! Mostan gondolkozunk el, hogy száz megkeresztelt gyerekből hány felnőtt, érett nagykorú keresztény lesz? Hányan elkallódnak útközben, hányat elragad a gonosz lélek közülünk, s milyen kevesen érnek be. Hát én azt hiszem, hogy nagyon-nagyon fontos lenne mindenütt, hogy odafigyeljünk a gyermeke-

inkre, a holnapra. Persze, nemcsak a gyerekekre, hanem magára a családra kellene odafigyelni.

Szerelem

A férfi megszőkteti a nőt, születik négy gyerekük. És összemegy a család. Egyszer a plébános elhozza azt a négy gyereket hozzánk. Engem mindig dühít, amikor tudom, hogy a gyerekeknek van apja is, anyja is, akkor miért kell, én neveljem? Emlékszem, hogy tanév végén beültem az autóba a gyerekekkel, s elmentünk. Egy eldugott kis tanyán, ahol villany sincsen kivezetve, ott él az apa. Egy olyan házban, ahol nincs egy hagymaszál a ház körül, a kerítés mögött semmi zöldség. Nincsen sem majorság, semmi, egy tyúk se. Betört ablak. Azt gondoltam, hogy nem is lakik ott senki. Aztán amikor bemegyünk, ott fekszik az ágyban egy férfi. Nézi a plafont. Délután 11 óra. Nem volt részeg. Hát mondom, jöjtem, elhoztam a gyerekeit. Azt mondja, hagyjam itt-hon. Hol az asszony? – kérdezem. Azt mondja, megszőkött. Hát, keressük meg. Az asszony tudja maga is az utat haza, ő nem megy semerre. Akkor viszont nem tudom itthon hagyni a gyerekeket, végül is még magára se tud főzni, nemhogy a gyerekekre, hát kicsik. A legnagyobb harmadikos volt. Persze, a gyerekek elbújtak mögöttem, rengeteg családi cirkuszt láthattak, féltek. Akkor beültünk az autóba, és elindultunk szökött asszonyt keresni. A családi életből valami öröm nekem is jusson, ugye? A cölöbátussal jól összefér. Meg is kaptuk az asszonykát. Mondom: -No, hoztam az urát, hogy béküljenek össze. Rám néz, és azt mondja: -Ezzel? És elkezdtek ott egymást mocskolni a gyerekek előtt. Próbáltam jópofáskodni, viccelődni, de nem ment, szóval semmi, semmi, semmi. Ezek csak szidták egymást, a gyerekek sirtak, legszívesebben én is azt kezdtem volna. S akkor megfogtam a gyerekek kezét, s mondom, gyerekek imádkozunk. A gyerekek katolikusok, nagyon sok kötött imát tudunk, Miatyánk, Most segíts meg, Mária – mindenfelét tudunk, hát én mindet elmondattam, ami eszembe jutott. Az első imák után már megfogta az asszonyka is a gyerekek kezét, és utána a férfi is, és akkor már úgy patkóban álltunk. Az asszony és a férfi – nem fogták meg egymás kezét – de én úgy láttam, hogy ... na! Hát én jól megimádkoztattam őket! És az imádság végén mondom a férfinak, hogy most térdeljen le és fogadja meg, hogy többet nem iszik. Rám nézett, de le-térdelt. És akkor mondtam én előtte: -Isten engem úgy segéljen! Mondotta utánam: -Isten engem úgy segéljen! -Többet nem iszok! -Többet nem iszok! -Hogy a családra gondot viselek! -A családra gondot viselek! S

akkor mondtam: -És az asszonyt szeretem. Rám nézett. Mondom, hogy az asszonyt szeretem! És ő is kimondta: -Az asszonyt is szeretem! Magamban azt gondoltam, hogyha ezek ennyit veszekednek egymással, cirkusznak, hát ha nem szeretnék egymást, biztos, hogy nem veszekednének, nem igaz? Az nem mindegy, hogy a másik, hogy él, hát azért veszekedik, mert szeretik egymást. Utána az asszonykának is mondtam, hogy most maga is térdeljen le, és fogadja meg, hogy többet nem lesz veszekedés. Erre nagy hegyesen azt mondja nekem, de ő mostanáig se veszekedett! Mondom, térdeljen le! Ugye, ezek jámbor székeltek. Szépen letérdelt ő is. Már olyan könnyedén kimondta, hogy a férjemet szeretem, hogy csak csuda. Akkor fölálltak, s utána olyan magától értetődő volt, hogy megölelték egymást. -Nézzék, én nem térdeltem le, de én is megfogadom, ha maguk őszig megtartják a fogadalmukat, ha a fene fenét eszik is, én munkahelyet teremtek maguknak. Ősszel elmentem, és tényleg együtt voltak. Jópofák voltak, mert azt mondja a férfi, élve megevett ez az asszony, de mióta maga jól összeszidta, azóta csend van a családban. Az asszonyka is félrehívott: -Nem tudom, mit csinált, mit nem, azóta nem iszik a férjem.

Vettem én három tehenet, aztán még lett. Most már van vagy 16 tehenünk, úgy, hogy nagygazdák lettünk. De végül is nekik van munkahelyük, a gyerekeknek van meleg tejük. Szóval, hogy mondom, mindenki jól járt.

Könnyedén lemondunk egymásról

Aki elesik, azon keresztül lépünk. Nem szabadna, hogy így legyen. Azt mondják, Budapesten most negyvenezer hajléktalan van. Felénk is rengeteg ilyen ember van. Olyan nehéz felnevelni egy gyereket, annyi pénzbe kerül, annyi munka, energia, tanító néni, tanármó, mindenki kinődik vele, és akkor 18-22 évesen elkezd inni, s olyan könnyedén lemondunk róla. Sztétveri a családját, és igazából talán még cinikusan vigyorgunk, hogy na, ez is jól megjárta. Össze kellene fogjunk. Észre kellene vegyük nemcsak azokat, akik a bajnokságon elsők lesznek, hanem azokat is, akik utolsók, akik elestek, akik soha nem fognak célba érni nélkülünk. Nézzétek meg, a Szentírásban egyetlenegy helyt van arról szó, legalábbis én így tudom, ahol Jézus Krisztus felujjong, ahol örövend Jézus. Arról van szó, hogy Jézus elküldi az apostolait kettesével. Azt mondja, aranyat, ezüstöt ne vigyetek magatokkal, menjétek, vigasztaljátok, bátorítsátok, gyógyítsátok az embereket. Jézus nem azt mondja, na nézzétek, így kell csinálni, üljétek le, figyeljétek. Nem ezt mondja, hanem elküldi őket, ő otthon marad, egyedül imádkozik, hogy minden jól menjen. És eltelik egy

pár nap, hazajön a 72 tanítvány, és akkor egymás szavába vágva mesélik, hogy milyen nagy dolgokat tett általuk az Isten. Jézus egy darabig hallgatja, és aztán feláll, felujjong örömeiben, ahogy a Szentírás írja: „Magasztallak téged, Mennyei Atyám, mert kinyilatkoztattad ezt az örömszerzés örömet”. Jézus annak örvend, hogyha megtapasztaljuk, milyen jó dolog jónak lenni, mert legyünk őszinték, Istenhez soha nem fogunk hasonlítani a hatalmunkkal, az értelmünkkel, a szép beszédünkkel... Egy dologgal válhatsz te Isten-képűvé, azáltal, ha jó vagy, ha jóságos vagy, ha irgalmas vagy. Ha le tudsz hajolni a másikhöz. A Mennyei Atyának ez az egyik legszebb jellemző vonása, az, hogy irgalmas, jóságos, szelíd, szeretettel teljes. Olyan szépen írja a Szentírás, hogy Isten a pislákoló mécsbelet nem oltja el, a megroppant nádat nem törí el. Milyen jó lenne, hogyha bennünk meglenne ez a másik iránti való gyöngédség. Nagyon sokszor az az érzésem, minthogyha bírók lennénk, hogy állandóan ítélkezünk egymás fölött, pedig a mi hivatásunk az, hogy orvosok legyünk, gyógyítsunk, segítsünk a másinak talpra állni. Nem hiszem, hogy lenne ezen a Földön valaki, aki rosszat akarna. Egyszer eljött egy nő hozzám, és elmondta, hogy a férje bizony megverte, iszik, durva, goromba, és megmutatta, hogy a fejsze fokával hozzávágott, hogy milyen kék a háta, válla, lapockája. Dühös voltam, még a papi életem elején volt, na, gondoltam, egyszer csak elkapom ezt az embert. S mit ad Isten, mit nem, jön a húsvét, hát beszottyan a gyóntatószékbe. Na, gondoltam, most a kezeim között vagy. És akkor olyan döbbent ért, mert ez az ember azzal kezdte: „Atya, az nagy baj, ha valaki öngyilkos lesz?” Hát most mit mondjak erre? Hát persze, hogy baj. S kérdelem, miért? „Atya, én nem tudok megszabadulni ettől a bennem lévő gonosztól. Én iszok, és akkor iszonyatosan rossz vagyok a családommal, bántom őket. Ezerszer már megfogadtam, hogy többet nem iszok, és mégis újra kezdek. Nem sikerül, hogy megtartsam.” Olyan megdöbbentő volt, hogy ez a férfi őszintén siratta a bűneit. Faggatni kezdtem, jöember, maga ezt az arcát mutatta meg a feleségének? Azt mondja, nem. - Hát miért nem? - Szégyellem! - Most menjen haza, és ugyanezt mondja el az asszonynak, s mondja el azt is, hogy egyedül képtelen győzni. Valahogy így: „Nem hiába fogadtál te örök hűséget nekem, ezért fogd meg a fülemet, és a kocsmából húzzál ki, vagy mikor adják a fizetésem, gyere utánam, segítsél! Te legyél az én mentőkötelem, mentőövem, nélkülöd elveszek!”

A gonosz azt szeretné, ne bizzunk egymásban

Sokszor elmondtam a nevelőknek, hogy vagyok én, van a gyerek és van a gonosz lélek. A gyerek kell érezze,

hogy mi ketten egy csapatban vagyunk. Egy kapura játszunk, a gonosz a mi ellenségünk, az, aki szeretné csőbe húzni az embereket. Ugye, itt is Szerbiában, ebben a háborúban, ki győzött? Hát azt gondolom, a gonosz lélek, az aratott, neki bingó, neki jó volt. Rajta kívül még kinek volt jó? Senkinek, nem? A gonosznak nincs keze, nem tudna megütni engemet. Téged, valakit akar rávenni arra, hogy megüssön engemet. A gonosznak nincs nyelve, ő nem tud rosszat mondani rólad, azt szeretné, hogy én mondjak rólad rosszat, valakit rá akar venni, hogy a hátad mögött megszóljon tégedet, meg a harmadikat, negyediket... - nemde így van? Hát határozzuk el, hogy nem adom kölcsön neki se a kezemet, se a szívemet, se a számat, se a nyelvemet, semmit. Olyan jó lenne, hogy elhatározzuk, igen, mi a szeretet útján akarunk járni. Nem hiszem, hogy a Mennyei Atya lehetetlent kérne tőlünk. Nem hiszem, hogy amikor azt mondja, legyetek tökéletesek, akkor valami olyan akadály elé állít, amit ne tudnánk keresztül szökni. Déván ugye ezt már 14 éve csinálom, és azt láttam, hogy nagyon-nagyon sok szép, pozitív eredmény van. Például tavaly 29-en érettségiztek, és ebből az idén 19-en egyetemen vannak. Ezek közt volt olyan gyerek is, akit az utcáról szedtünk össze. Például volt egy kislány, aki még ötödikes korában írt egy levelet a plébánosának, amelyben az állt, hogy vigye el őt otthonról, mert különben meghal. A plébános elküldte a püspöknek a levelet, a püspök nekem, én elmentem ki a helyszínre, szóba álltam a kislánnyal. Az apuka meghalt, az anyuka, hát a falunak az utcanője volt. Nagyon sokszor a kislány aragáz-szekérrel (butángázpalack szállításhoz szolgál - a szerk. megj.), meg télen szánkóval húzta haza a kocsmából az anyukát, aki ott ült és egy üveg sörért bárkinek, bármilyen szolgáltatást felvállalt. Ez a kislány sovány, gyenge, nyápic volt. Éveket vesztett az iskolában, úgy éreztem, nincs mit kezdjek én ezzel a gyerekkel. És otthagytam. Nálunk sok gyerek van, kevés ágy, hogy mondjam, mindenkit nem tudok befogadni. És emlékszem, visszamentem és egész éjjel forogtam az ágyban, és arra gondoltam, hogy ez a leánya írt egy palackpostát, bevetette a habok közé, az elsodródott hozzám, ezért a gyerekekért Jézus Krisztus meghalt a kereszten, és én tétovázok, hogy mit csináljak? Másnap visszamentem. Akarsz jönni Dévára? Azt mondja, igen. Hát elmentünk az anyukához a kocsmába. Mondom, a lánya akar jönni Dévára. Nem kérdezte az, hogy hol van Déva, hogy maga kicsoda, hogy mi az a...? Nem, semmit. Azt mondja, ha akar menni, menjen. - Nos - mondom -, akkor fel kéne... - Hát na, mostan menjen! Hát nem kellett még egyszer hazamenjünk a házba. Úgy, ahogy a kocsmához elmentünk, annyival beült az autóba. Az a kislány elkezd-

dett énekelni, közben kacagni. Megyünk Dávára! Olyan döbbenetes. Azt se tudja, hova megy, olyan 300 kilométerrel odább, de... de vége van valaminek, ami rossz. Elkezdte az ötödikét, aztán a hatodikát, nyolcadikig, próbáltuk fölemelni, de nyolcadikban megbukott, nem sikerült neki a 9.-be való fölvételi vizsgálja. Akkor elvittük, egy évig szakiskolába járt, és ez a kislány tavaly leérettségizett, és az idén harmadiknak jutott be Románia egyik legnagyobb egyetemén, a Babes-Bolyain a pszichológia szakra. S tudnám mondani talán reggelig a hasonló történeteket, mert úgy van, hogyha az ember megöntözi, megkapálja azt a gazos kertet, hogyha megműveli a kis virágot, akkor... akkor csodaszép park és rózsafa lesz belőle.

A szeretet képes átalakítani bennünket

Nézzük meg Jézus életében hány ilyen történet van. Ott van Zakeusé. Olyan szép! Jézus megy Jerikó felé. Jerikó kapujánál ott van a piac, az emberek adnak-vesznek, ott vannak a koldusok és a vámosok is, szájtáti, lebzselő emberek. Jézus közel ér. Az emberek összesűgnak, felkiált egy koldus vak ember: - Jézus, Dávid fia, könyörülj rajtam! Ez az ember vakon született, ott mindenki ismeri, s mindenki kíváncsi lesz, hogy vajon most mi fog történni? Jézus közel jön. Képzeli magunk elé: a földön a vak a rongyaiban, mellette ott áll Jézus szép fehér ruhában, körülötte az apostolok meg az emberek. Zakeus egy kicsi, alacsony emberke volt, felmászott egy fa tetejére, hogy ő is lásson. A vak ember, azt mondja: „Jézus, add, hogy lássak!” Jézus ráteszi a kezét, imádkozik, hogy megnyíljon ennek az embernek a szeme. A vak feláll, körülnéz, elkezd sikoltozni, kiabálni. Én azt gondolom, hogy aki ott volt, mindenkinek a hátán a hideg elkezdett futkorászni. Valószínű, hogy elkezdtek simogatni Jézust, megfogták a kezét, a ruháját. - Gyere Jézus hozzánk, a feleségem olyan finom vacsorát főz, olyat nem is ettél. Gyere, na! És Jézus felnéz a fa tetejére, és azt mondja: „Zakeus, gyere szállj le, mert ma nálad szeretnék megszállni!” S akkor Zakeus lejön, és az emberek mondják: „Ehhez akarsz elmenni, ez egy részeges disznó, vámos, hagyd a csudába, ne! Gyere el hozzám!” Szó szerint benne van a Szentírásban. És akkor képzeljük el, hogy Jézus megérkezik Zakeus házába. Leülnek, koccintanak, Isten, Isten! Egy pohár bort megisznak. Sehol egy számonkérés, sehol egy ejnye-bejnye, vagy hogy nem szégyelled magadat Zakeus – semmi ilyesmi nincsen. És a vacsora végén ez az ember föláll és azt mondja: „Szégyellem magamat. Akit megkárosítottam, annak háromszor annyit adok vissza, s amúgy is vagyonom felét a szegényeknek akarom adni.” S szól Jézus: „Ma üdvösség költözött eb-

be a házba.” Milyen szép, nem? Jézus nem ítéli el ezt a Zakeust, nem kér tőle számon semmit, hanem szeretettel felemeli, Jerikó városának ajándékává teszi. És az, aki egy átok volt, az áldássá lesz, ajándékká lesz. Ezt teszi az isteni szeretet. S azt gondolom, hogy valahol ezt kellene mi is egymással tegyük. Hinnünk kell a szeretet győzelmében, hinnünk kell abban, hogy a szeretet képes átalakítani bennünket és a környezetünket is. Más út nem adott az emberiség számára. Olyan jó lenne, hogyha ezt a szívünkbe vésnénk.

Egy másik megrázó történet, amikor Jézus az apostolaival a Galilei tengeren evez, és azt mondja: „Menjünk Ganadába.” A ganadai ördögös történetét ismerjük. Valószínű, ez egy olyan ember, aki mindenkiben csalódott, akit meglát, próbálja követ megdobálni. Csalódott saját magában, és azt írja a Szentírás, hogy a fejét veri szét a köveken. Ez egy ókori gyógy módszer, hogy odaláncolják a sirokhöz. Ott hogy üvölthet az az ember. Hogy kiálódhat, vergődhet. S akkor Jézus odamegy ehhez az emberhez. Azzal, hogy odamegy, azt mondja, hogy te fontos vagy, te értékes vagy számomra! „En megszakítottam az utamat, mert szeretnék veled beszélgetni, veled lenni. Van benned valami rossz, amitől megszabadulhatsz, de te jó vagy, én szeretlek téged. Attól a gonosztól te meg tudsz szabadulni.” És azt írja a Szentírás, hogy ez az ember megnyugszik, odaül Jézus lábához, meghallgatja az ő beszédét, felöltözik, végül felkínálja a segítségét. És akkor Jézus azt feleli neki: „Menj, s mondd el a rokonaidnak, hogy milyen nagy dolgot tett veled az Isten. Téged is szeret az Isten, hogy te is fontos vagy”. Jézus számára ez az ember nem egy zsákutca, hogy nincs mit kezdeni vele. Jézus hisz abban, hogy az öreg Nikodemus újjá tud születni. Nem azt mondja, hogy kutyából nem lesz szalonna, meg az alma nem esik messze a fájától, meg így élt le te vén farizeus az egész életedet, meg belőled sose lesz becsületes ember. Jézus hiszi azt, hogy az öreg Nikodemus a maga régi szokásait le tudja vetni, és újjá tud születni. Ez nemcsak egy messiási stílus, hanem hiszem, hogy tényleg ennek a Nikodemusnak, a ganadai ördögösnek, Zakeusnak, Mária Magdolnának, a Szentírás ugye tele van ilyenekkel, hiszem, hogy valóban van számukra megtérés. Valóban van talpra állás, újrakezdés. Mennyivel inkább egy zseni kis gyermeknek. Én csak ezt tudom mondani, hogy hál' Istennek, nagyon sok kisgyerekkel összejövök. Hétszáz gyerek van. Ezek olyanok, akik bennlaknak. Körülbelül még szinte ennyi van napközi otthonainkban. Tehát úgy van, én a gyerekvédelmet úgy képzelem el, mint a fogorvos, hogy nekiáll, s megnézi, terepszemlét tart, nem mindjárt kihúzza és... szápadlás. Ha szükséges, akkor megfürja, ha szüksé-

ges, akkor gyökértömés, ha szükséges, akkor koronát rak rá, csak végső esetben húzza ki azt a fogat. Igaz? Na most ugyanígy, hogy egy családban baj van, akkor mi próbálunk jó szóval, vigasztalással segíteni, elvisszük nyáron táborba a gyereket, adunk neki egy zsák ruhát, hogy ne legyen gondja, cipőt, tanszert, és segítünk az ingázási költségek megtérítésében. Ezek a legegyszerűbb dolgok. Nagyon sok családban ez elég. Van, ahol nem. Akkor szervezünk napközi otthonokat. Van olyan gyerek, aki már reggelizni odamegy hozzánk, de általában ebédkor iskolából odajönnek. Kapnak egy melegételt, esetleg megnézi a nevelő, és azt mondja, próbáld föl azt a cipőt, azt a nadrágot, vedd le azt a másikat. Valahol mosógép van, zuhanyozni lehet, hogy az a gyerek szedje össze magát. Akkor kap egy melegébredet, utána leülnek, tanulnak, leírják a házi feladatot, játszanak, meg minden, és estefelé hazamegy, és alszik otthon. Van olyan, hogy ez elég bőven, tehát nem kell több a gyermekvédelemből. Valahol ez se elég, mert hazamegy, és odahaza vagy ivászat van, vagy nincs is hova hazamenjen, mert meghalt valaki ... Akkor ezek a gyerekek bekerülnek a rendes gyermekvédelmi hálózatba. Persze, olyan is van, aki minden hétfőn hazamegy, vagy valaki csak a vakációban, vagy van, aki nem megy soha haza, esetleg a rokonai közül jön el meglátogatni őt valaki. Hát ez a mi munkánk.

Nem tudom, hogy itt mire van szükség, van-e ilyesmire szükség, de én memék biztatni mindenkit, hogy vegyünk észre azt a gyereket az iskolában, aki lapul a pad alatt, aki nek soha sincs házi feladata, aki, hogy mondjam, lóg az órán. És ne azt mondjuk, hogy te komisz kölyök, te sem mire való csavargó, hanem talán nyúlunk valahogy a hóna alá, próbáljuk megemelni. Képzeli el, az egyik erdélyi város iskolájából kicsaptak három gyereket, annyira rosszok voltak ezek a gyerekek, hogy lehúzták a magaviseletüket a minimumra, négy tantárgyból megbuktatták őket. A következő évben olyan kevés gyerek volt ebben a szórvány városkában, hogy már nem indult az öt-nyolc osztály. Mégis kicsapták őket, nem kellett nekik. Az egyik gyerek odakerült hozzánk, most akkor mit lehet ilyenkor csinálni? Értéket kell belevinni, másképp nem fog teremni. Elhívom sétálni, meséljen. Hallgat. Végül aztán pár szót kiszed az ember belőle, hát kiderül, hogy ő szereti a matematikát. No, hazamegyünk, szólok a nevelőnőnek, hogy tudod mit, egész délután masszírozni kell ezt a számtant. Meg kell jól tanulja a leckét. Szólok a tanárnőnek is, hogy nézd, jó magas labdát kell adni holnap ennek a gyereknek, tudja nyüzni, úgy, mint a ping-pongból. Feleltesse, de figyeljen oda rá. S mit ad Isten, mit nem, kap egy tízeset ez a gyerek. Jön a szünetben: - Pap bácsi, kaptam egy tízeset! Mondom: „Nem szégyelled magad, most jöttél, már

hazudsz!” De tényleg kapta! - Ne, ne, ne ... ilyen nincs, ilyen nem is volt soha, hogy valaki első nap tízeset kapjon! De ő, erősködik, hogy tényleg tízeset kapott! Persze, a többi osztálytársa is mondja, hogy tényleg úgy van. Mondom, ti is hazudtok? Nem szégyellitek magatokat, egyet se lássak! Hogy, de nézzük meg a naplóban! Mondom, de ha nincs ott, akkor... hujj, mi lesz itten! És na, ott van a tízes a naplóban. Én jól tudtam, hogy ott van. Nahát! Buli! Nagyszerű, ezt meg kell ünnepeljük! Első tízes, hát nem, hát akkor elvisszük az egész osztályt fagyira, mert ugye az osztálytársuk tízeset kapott. Hát most, hogy mondjam, az a gyerek a csillagokban volt! Hát hogyisne, gondoljuk el, elmegyünk focizni, rúgunk egy gólt, és a lelátón a lányok sikoltoznak, hogy gól, meg minden, hát a következő edzésen ki ne szaladna háromszor annyit, nem igaz? Hát ez olyan egyszerű, hát persze, a gyerek nekiül s tanul, s minden, és ott van most már három vagy négy éve - Csók Fábiannak hívják -, soha egyetlen panasz se volt rá, minden jegye normális, nem lett első tanuló, de egyetlen panasz szó nem volt rá a négy év alatt. Valahol egymáson így kellene segítsünk. És azt gondolom, hogyha a hatóságokkal, bárkivel is kerülünk kapcsolatba. Tudom, hogy itt önöknek egy nagyszerű polgármesterük van, de Déván az elején nem úgy volt. Ez az ember semmit se akart. Volt nekünk öt hektár földünk, egy kolostorunk, én a kolostorról levertem a lakatot, beköltöztünk, s akkor jöttek a rendőrök, hogy hát menjünk el. Mondtam, ne haragudjanak, önöknek van itt egy csomó rendfenntartó elemük, engem is zavarnak ezek a gyerekek, vigyék vissza az állomásra, én se tudok aludni éjjel tőlük. Nézték rám, mint a lőtt medvére. Hát mondom, én innen nem viszem vissza éjjel, de maguk, ha gondolják ... Én kihívom a televíziót, a hiveim lássák, hogy maguk erőszakkal elvitték a gyerekeket, nagyszerű. Hát persze, ezt ki meri magára vállalni? Akkor meghívtam egy kávéra, nem tudtam, miféle. Persze a polgármesterek mind írtam levelet, hogy adjon már egy kicsi földet vissza, hogy csináljunk játszótérrel, meg minden. Hát ő nem írt semmit nekem, de azt mondta a kollegáinak, hogy ilyen pofátlan papot, nem elég, hogy visszavettem a kolostort, még földet is akarok. Nahát, szó se lehet róla. Mircseának hívták ezt a román embert. Jött a névnapja, a gyerekeket összeszedtem, elmentünk hozzá. Mondtam, gyerekek, a polgármester bácsi a város legjobb embere. Ha nem lenne ilyen jó ember, meg se választották volna. Ő mindenkinek az atyja, de leginkább a gyerekek atyja. Gyerekek, névnapja van, köszöntsük fel. A gyerekek úgy énekeltek, olyan aranyosak voltak, ilyen jó embert ők még nem láttak. Na, hát folyt az ének, hát persze az összes irodából a lányok mind bejöttek, és mindenki meg volt hatódva. Virág, meg puszi, meg minden. Aztán amikor jöttünk

ki, akkor elmondtam, hogy látjátok gyerekek, nem kell félni, milyen jó ember. Milyen nagy irodája van. Ha nincs, ahol játszódjunk majd, ha esik az eső, eljövünk ide. Miniket beenged. Persze, én ezt románul mondtam, hogy érte jól, és mindenki mosolygott, vigyorgott, de három napra rá megvolt az engedély, aláírta. Én azt gondolom, hogy nemcsak fegyverrel lehet harcolni, hanem Jézus módjára, szelíden, szeretettel, jósággal. Tavaly volt a választás Romániában, nagy cirkusz volt, nem tudom miféle az ő párta, körülbelül harmadik volt az esélyességi listán, és végül ők lettek a vezető párt, a koalíciót ők alakították meg. Három misét mondatott, mert háromszor volt választás. Kijött ő is polgármesternek. Ortodox a férfi, de nem ment el az ortodox papokhoz misét mondatni, hanem a gyerekekkel, velem mondatta, na mindegy. Összejött. És az idén kinevezett diszpolgárrá Déván. Tehát, hogy mondom, örömmel ül le velem beszélgetni, örömmel vagyunk együtt. Azt gondolom, hogy Jézus azt szeretné, hogy szövetségeseinket kapjunk egymásban, ne hagyjuk, hogy a gonosz lélek elhitesse velem, hogy az rossz, az jó ember, csak a go-

nosz szeretne közénk állni. Én tudom, hogy nagyon nehéz ellenállni. Én minden vasárnap románul prédikálok, azért, mert hiszek a szeretet végső győzelmében. S azt gondolom, hogy nincs más út. Látjuk jól Magyarországon, ugye ott nincs nemzeti konfliktus, mégis milyen jól tudnak cirkusolni, nem igaz? Jobboldal, baloldal, adok, kapok, lics-locs, nem? Hát, hogy mondom, nem kell ahhoz más nemzetiségű legyen, hogy az ember összevesszen valakivel. Hát azt gondolom, hogy a gonosz lélek sokszor a férjet, feleséget, akik szerelemből esküdtek, őket is próbálja egymás ellen hergelni. Nekem tudnom kell, hogy a másik Isten ajándéka, Isten szeretetből nekem ajándékozta, és én ezt az ajándékot meg kell köszönjem, és szeretettel, hogy mondom, fel kell használnom.

Nagyon szépen köszönöm, hogy meghívtak, nagyon örvendek, hogy eljöhettek Szabadkára, és nagyon-nagyon örvendek annak a sok-sok szép ajándéknak, amit az oltár elé kihoztak, én még ilyet nem is láttam. Nagyon jólesett nekem, és Isten áldja meg magukat.

* Elhangzott 2006. február 8-án Szabadkán a Népkörben, ahol Böjte atya a Keresztény Értelmiségi Kör vendége volt

Okos szeretettel a tiszta szellemi környezetért

Hazánk jelen történelmi helyzetében – amely éppen a szennyezett lelki környezet terméke – már évekkel ezelőtt riadót kellett volna fújni, és az országban a véres kardot körülhordozni.

Az öszövétségi Példabeszédek Könyvében ez áll: „Minden feltett dolognál jobban őrizd meg a te szívedet, mert abból indul ki minden élet.” (4.23)

Az Újszövetségből Jézus szava így int: „ne féljete azoktól, akik a testet ölnek meg, a lelket pedig meg nem ölhetik, hanem attól féljete inkább, aki mind a lelket, mind a testet elveszitheti a gyehennában.” (Mt 10.28)

Tények, jelenségek

Néhány tényt, jelenséget sorolok fel, amelyek azt az élményt erősítik bennünk, hogy mint oldott kőve hull szét nemzetünk.

Évről évre növekszik a népességfogyás üteme:

Romló egészségügyi helyzetben növekvő a halálozási arányszám.

Gyengül a gyermekvállalási kedv, csökken a születési arányszám.

A határon túli magyarság 10 év alatt 350 000 fővel csökkent. Ha ez a tendencia nem változik, néhány évtized múlva valóban nem kell velük foglalkozni, mert már nem lesznek.

A magyar társadalom egyre betegesebb. Az ugrásszerűen növekvő balesetek következtében egyre több a rokkant. Nagyszámú a rákos, a szív- és keringési megbetegedés. Lassan népbetegség a depresszió és a különféle neurózis. Ezeknek közös háttértörténete az ellenségesség érzése. Növekvő az alkoholizmus, a kábítószer-fogyasztás és nyomában a bűnözés.

Az emberi kapcsolatok tömeges megromlása, eltorzulása a családok széthullásán keresztül a munkanélküli hajléktalanok seregét is növeli, akiknek az átlagéletkora egyre fiatalabb. A homoszexuálisok egyre hangosabban követelik párkapcsolatuk legalizálását s gyermekeket fo-

gadnak örökbe. Arról azonban senki sem szól, hogy az aids-esek 80%-a homoszexuális úton fertőződött.

A letragikusabb az ifjúság helyzete. Sokféle veszélyeztettségüket a köznevelés szétzilálása is növeli. 1998-ban 400 000 a veszélyeztetett gyermekek száma, mára minden gyermek súlyosan veszélyeztetett, függetlenül az anyagi, szociális helyzetétől, - elsősorban a média mindenhová beszivárgó hatására. Hiába védi őket ebből a szempontból is az ENSZ (Egyezmény a gyermekek jogairól). – S ez az utóbbi tény csak egyik összetevője annak a jogbizonytalanságnak, amelyik az ország lakosságának bizonytalanságérzését, sőt kiszolgáltatottságát is egyre növeli. Ma Magyarországnak alig 5000 hadra fogható katonája van. Ám ezeknek a hazafias neveléséről semmilyen adatunk sincs.

Egyre többen és egyre gyakrabban érezzük magunkat úgy, mint Kőlcsey magyarja „a zivataros századokban”.

Bújt az üldözött s felé Kard nyúlt barlangjában,

Szerte nézett s nem lelé honját a hazában.

S ma már mindezt gyáván, fásult közönnyel hagyjuk megtörténni.

A szellemi környezet és az ökoszisztéma

Határozzuk meg témánk alapjelenségeit és ezek összefüggését: mi a szellemi környezet, mi a környezetvédelem és az ökoszisztéma?

Mi a szellemi, pontosabban lelki s ezen belül erkölcsi környezet? – Az a belső lelki állapot, ahogyan a valóságot látom, megélem és kifele mint emberi, társas légkört sugározom.

A lelki környezet bennünk van s éppolyan valóságos, mint a külső természeti környezet, mivel magam is – változó lelki állapotomban – természeti lény vagyok. Sőt, én vagyok, mi emberek, emberi közösségek vagyunk a meghatározók, mivel a külső természeti és társadalmi környezetet is mi alakítjuk: megőrizzük vagy pusztítjuk, illetve helyreállítjuk.

Ernek a szellemi, illetve lelki környezetnek a tápláló gyökere és fundamentuma a bennünk megszilárdult ér-

tékrend. Ekkor tiszta, egészséges ez a belső környezet. A szennyezés az értékrend széthullásával, az erkölcsi értéknihilizmussal következik be.

Tehát kizárólag rajtunk múlik, hogy tiszta vagy szenny-nyes környezetben élünk.

Mi a környezetvédelem? A Földön lévő minden élet egészséges egyensúlyban tartott védelme, ezt szolgáló tudományosan is megalapozott etikus tevékenység. Ez a tevékenység rendszerben, ökosztisztémában gondolkodó és cselekvő munka.

A természetben, az egészséges életben rend van, működési rend. Ennek megbontására vált képessé a homo sapiens. Az emberiség életdrámája a Földön, a magyarság életdrámája a Kárpát-medencében a szabadság és a rend feszültségében alakul. Ez a színe az életnek. A visszája: az anarchia és a diktatúra kölcsönhatása. A keresztény ember világképében – Reményik Sándor megfogalmazásában – ez így tükröződik:

*A világ Isten-szötte szőnyeg,
Mi csak a visszáját látjuk itt,
És néha – legszebb perceinkben
A színéből is valamit*

(A szőnyeg visszája)

Mi az ökoszisztéma? – Egy vagy több élő szervezet fizikai, kémiai és biológiai környezetének kölcsönhatási rendszere. Az ember megjelenésével, a műanyagokkal és a mosdatlan szájával tömegtermelészerűen szennyező ember megjelenésével az ökoszisztéma kibővül az ember pszichológiai környezetével.

Az emberrel földi univerzumra bővülő nagy ökoszisztémának a leggyengébb láncszeme az ember. Ez ugyanakkor még a legsúlyosabb helyzetben is alap a reményre. Ugyanis: a környezetszennyezésnek és a környezetvédelemnek is a forrása ugyanaz: az ember. Minden az emberségünkön, másként fogalmazva, a lelkünkön fordul meg. Ugyanakkor a lelki, a pszichológiai műveltségünk, még értelmiségi, sőt pedagógus körökben is igen alacsony, felszínes és sokszor hamis.

Egyébként egy társadalomnak a rendje is csak a természet rendjéhez igazodva alakul ki és működik normálisan.

A lelki-erkölcsi környezetet befolyásoló tényezők kérdése

A helyes válaszhoz világosan kell látnunk az anyagi és az emberi tényezők kölcsönhatási viszonyát. Az emberi tényezők a meghatározók, az anyagiak a meghatározot-

tak, eszközi értékűek. Anyagi tényezővel lelki-szellemi hatást csak közvetve, lelki tényezőn keresztül tudunk elérni. Pl. a 12 éven aluli gyermekek lelki fertőzéséhez – erőszakra, túl korai szexuális érdeklődésre idomításhoz – a televízió a szülői butaságot hívja segítségül: hazug módon elhiteti velük, hogy felnőtt felügyelete mellett a szadista gyilkosság vagy szexuális jelenet nem ártalmas a gyermek lelkére.

A lelki környezet alakításában a család, a kortárs baráti kör, az iskolai nevelés, valamint a kulturális és szubkulturális tényezők közvetlenül hatnak. Az anyagi tényezők és a külső hatalmi struktúrák csak közvetve tudnak hatni.

A mai magyar társadalom szennyezett szellemi környezete

Alaphelyzet ma: mesterségesen gerjesztett tájékoztató zavarban – értékorientációs zavarban élünk. Nem magyar sajátosság, hanem világjelenség, s ez sem tegnap kezdődött.

A XX. század a totalitarizmus százada volt, s valójában napjainkba is átnyúlik. Három totális diktatúrában szenvedtünk, s szenvedünk ma is. Ezek időrendben:

A nemzetközi szocializmus (kommunizmus) 1848 óta,
A nemzeti szocializmus (náciizmus) 1933-1945,

A globálisan koncentrálódó tőke médiával vezérelt diktatúrája (napjainkban).

A kommunizmus és a globális tőke diktatúrájában a materialista világszemlélet és az internacionalizmus a közös. A három diktatúra közül ez a legutóbbi a legalattomosabb és a legveszélyesebb, mivel fejlett technikája nemcsak fizikailag semmisíthet meg, hanem előbb belülről, intelligensen a lelket öli meg, hogy idomított szolgatömeget s testőr-gépembereket nyerjen, akik együtt aztán már automatikusan növelik a kevesek hatalmát.

Csak egyetlen példát hozok arra, hogy az idomított tömeg tagjai, tehát emberi-lelki tényezők hogyan határoznak meg gazdasági folyamatokat, adott esetben azt, hogy mire mennyit költenek. Két évvel ezelőtt a Való világ show-műsor kétórányi telefonos végszavazásában 1 400 000 ember mintegy 400 millió forintot áldozott „kedvenceire”. Nem torzult magatartásra utal ez, ha figyelembe vesszük, hogy ugyanebben az időszakban egyhetes kampányszerű gyűjtésben a hátrányos helyzetű gyermekekre alig 12 millió forintot áldozott a magyar lakosság? Vajon nem a szennyezett lelki és erkölcsi környezet jele ez?

Ennek az értékorientációs zavarnak a lényegéről Latinovits Zoltán 1973-ban így írt: „Nincs érték norma. Nincs koordináta-rendszer. Elgurult valahová az origó, a 0-pont. Így a kötelesség néha már zsenialitásnak tűnik, a pontosság európainak, a zavar szocialista realizmusnak”. A dolog egyszerű: az abszolút, fix támpontot kell kikezdeni, és a helyéről, az emberek fejéből és szívéből eltüntetni.

Az alpmódszer: a tudatosan megosztó gyűlölettől vezérelt hazugság. Hihetetlenül gazdag a fegyvertára, a ködösítéstől kezdve az erkölcsi csúszó leértékelésen és az értékrend visszajára fordításán keresztül a kettős mércéig. Kidolgozásának és elterjesztésének Európában a múlt század 30-as éveiben a frankfurti szociológiai iskola volt a fellelvára. – Egyik alapító tagja, Max Horkheimer 1936-ban Tekintély és család c. könyvében a patriarchális család megszüntetésére hív fel, és a házasságon kívüli kapcsolatokhoz való jog biztosítását sürgeti. Ugyanebben az évben Wilhelm Reich, freudista pszichológus Koppenhágában megjelenteti a könyvét. A címe: Szexualitás a kultúrharcban. Az ember szocialista átalakítása. Legújabbban Francis Fukuyama 2000-ben Berlinben megjelent Programozott emberszörmű c. tanulmánya tűnik különösen veszélyesnek. Ő a biotechnológiai forradalmat sürgeti, amelyben neuro-farmakológiai eszközökkel egy új embertípus „tenyésztése” (ez az ő kifejezése) – a kevésbé fiús fiúk és a kevésbé nőies nők – válik lehetővé. Ez ugyanis „a korszerű kiegyenlítő nemi politika célja”.

A nálunk is eredményesen alkalmazott kettős mércé Herbert Marcuse „represszív tolerancia” tézisében kapott ideológiai megalapozást. Hozzá kell tennünk: valódi demokráciában egyetlen mércé van: az igaz emberség mércéje. A kettős mércé csak az erőszakkal jelenik meg, s már egyfajta diktatúrának a jele.

A felsorolt súlyos tények azonban nem mentenek fel saját felelősségünk alól. A gonosz nem valami külső hatalom, nem emberfeletti erő. A gonoszra való erő és a jóra való erő mindannyiunkban egyszerre, együtt van jelen. Ugyanakkor azonban bizonyos, hogy a szüntelenül megújuló élet, a természet ereje nagyobb a pusztító erők hatalmánál. – Nézzünk magunkba! Kialakult nyomorúságos helyzetünkért valamennyien felelősek vagyunk, mert hagytuk mindezeket bekövetkezni. Lehet, hogy aktiv vétkesek nem vagyunk, de mulasztások bűnöket sorozatosan – s én is most visszafogottságommal – mindannyian elkövettünk. Ahol és amikor az élet felszólít, ott nem elég szóval felelni, ott cselekvő élettel kell felelni. Ez a cselek-

vő élet az erkölcs lényege, tartalma, és egyedül ez vezet eredményre.

Az értékrend helyreállítása

Mit tehetünk, mit tegyünk a szétrombolt értékrend helyreállítására?

Az egymondatos válasz: a fertőző forrásokat mind be kell temetni, és a betemetett tiszta kutakat és forrásokat mind újra meg kell nyitni!

Kiinduló tézisünk: nem a gyűlölet és a hazugság ellen kell harcolni, hanem egyszerűen normálisan és egészségesen kell élni, mert az értékrend csak az egészséges emberben áll helyre.

Azon kell munkálkodni, ami a jót segíti, ami szeretetet ébreszt, ami az egységet, a nemzet lelki egységét építi. Ezt nagyon határozottan s önbizalommal kell tenni. Ez nagyon nehéz, pedig ezt most halálosan komolyan kell venni. A tisztességes ember ugyanis eleve vereségre van ítélve, ha a számára idegen közegben, idegen eszközökkel – gyűlölettel szemben gyűlölettel, hazugsággal szemben hazugsággal – kívánja felvenni a harcot. Ha gonoszabbá tudok válni, mint a leggonoszabb ellenfelem, talán győzhetek, de mivé váltak akkor nemes céljaim és mivé aljasultam én? Egyetlen értelmes lehetőségem van: saját lényemnek megfelelően, radikálisan és okosan a saját fegyvereimet kényszerítem az ellenfélre: a jóságot, a szeretetet és az igazságot. Arra azonban nagyon ügyeljünk: soha többé ne legyünk balekok!

Ahogy az erkölcsi értékrend széthullása, úgy a helyreállítása is belőlünk indul ki. Ezt senki nem képes megakadályozni, ha mi nem engedjük. Mit jelent ez, és mi szükséges hozzá? Három feltétele van:

Éljünk egészségesen!

Teremtsünk rendet a fejünkben és a szívünkben!

Helyezzük vissza az origót a koordináta-rendszer középpontjába!

Egészségesen akkor élünk, ha teljes emberségünket, így erkölcsi mivoltunkat is kibontakoztatva, fejlődést eredményező az életvezetésünk.

Teremtsünk rendet a fejünkben és a szívünkben! A fej és a szív együtt az egész ember. A fejben, az értelemben sem könnyű, de könnyebb rendet teremteni, mint a szívben. Három dolog szükséges ahhoz, hogy a fejünkben rend legyen. Először is igazságban kell élni, vagyis a valóságot olyannak kell memni és tudni venni és mutatni, amilyen. Ez azzal is jár, hogy a dolgokat újra a nevükön

nevezzük. Erről gyáván leszoktunk. Utoljára 1956-ban éreztük, hogy milyen felemelő érzés ez. Másodszor meg kell tanulnunk s gyermekeinket meg kell tanítani önállóan, saját fejjel gondolkodni. Végül meg kell tanulnunk egész nemzetben, 15 millió magyar sorsában gondolkodni. Ez a nemzetté válás kezdete.

A szív, amelyet féltett kincsként kell őriznünk, a mélylélektan szerint személyiségünknek teljesen a tudattalanban gyökerező magva. Ezzel kell harmóniában élnünk. Ezért foglalja össze Vörösmarty Mihály a gondolkodás és a jellem harmóniáját így: „áldozni tudó szív nemesíti az ésszt”. Az értelmiség helytállása vagy árulása is ezen állt, illetve bukott meg.

A szív ebben az értelemben az értékrendnek a forrása is.

Helyezzük vissza az origót a koordináta-rendszer középpontjába! Az origó, az értékrendszer középponti értéke az élet. Az élet tiszteletévé nemesült, tudatosult élni akarás, életszeretet az etikának is természetes és legmélyebb alapja. Ez a naponta megküzdött szeretet etikája. A szereteté, amely nem szentimentális érzélem, hanem a szenvedést is vállaló, a mások javát is munkáló magatartás. Az édesanyák szívós, okos szeretete ez, az anyaország szeretete ez, aki vállalja gyermekeit, vállalja az elszakított nemzettestek sorsát, és együtt építi egészségüket. A szeretet az egyetlen igaz egységt teremtető erő.

Értékrendünk akkor lesz igazán sziklaszilárd, ha a középpontba az Élet kerül vissza, azaz Ő, aki maga az Út, az Igazság és a Élet!

Befejezésül egyetlen gondolatot fűzök tovább. – Kicsiknek szeretnének látni minket? – Makkai Sándor re-

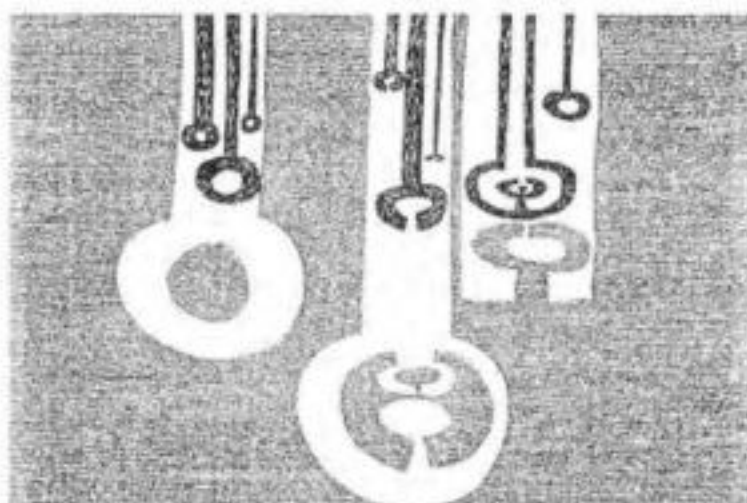
formátus püspök 1937-ben Magyar nevelés, magyar műveltség c. könyvében írt figyelmeztetése időszerűbb, mint eddig bármikor:

„Vége van annak a nemzetnek, amelyik lemondott a saját nagyságának igényléséről. Csakhogy a nagyságnak nemcsak külső lehetőségei vannak, hanem belsők is. Mikor egy nemzet politikailag és anyagiilag sorsának mélypontjára érkezik, akkor nyílik meg előtte a nagyság másik útja. Nemzetünk elérkezett ebbe a mélységbe, és jaj volna neki, ha öntudatosan meg nem látná, hogy mai helyzetében a nagyság belső és felfelé vezető útja nyílt meg, mely számára az egyetlen: szellemiségének megtalálása és kifejtése a nemzeti műveltség értékeiben, melyek minden egyéb valószínűségnek a megteremtői lehetnek és lesznek a számára”.

A szeretet hatalma a gonoszétől eltérően nem gerjeszt ellenhatalmat, hanem önmagát növeli azzal, hogy másokban is szeretetet ébreszt. Egy szenvedésben nagykorúvá vált népben a szenvedést enyhítő szeretet mindenkihez utat talál. Ha a nemzeti ébredést ilyen, személyválogatás nélküli szeretet mozgatja, akkor a nemzeti egység kialakulása is feltartóztathatatlan.

Madách Imre szavaival zárom e témakört. Ez egyszerűsmind a saját életprogramom is:

*Legyen hát célod: Istennek dicsőség,
Magadnak munka. Az egyén szabad:
Érvényre hozni mind, mi benne van,
Csak egy parancs kötvén le: szeretet.*

Az előrebecslési módszerek, a tájékoztatás

A témául választott két kérdés összefügg. Diktatórikus kormányzatok idején elegendő lenne a vezetők meggyőzése arról, hogy az elfogyás irányába mutató demográfiai folyamatoknak sokféle negatív következménye lehet mind a gazdasági életre, mind az egész társadalomra. Hatalmuk van rá, hogy megfelelő kormányzati intézkedéseket tegyenek. Két diktátor, Rákosi Mátyás és Nicolae Ceausescu már kísérletezett az abortusz tilalommal. Ez az út járhatatlan; súlyosan negatív visszahatásai voltak. **Ahhoz, hogy a problémát valóban megoldó, a gyermeket és gyermekeket nevelő családokat megfelelően támogató kormányzati döntések születhesse, ahhoz a közvéleményt reálisan tájékoztatni kell.**

A konferencia egyik meghívóján az az alcim is szerepelt: konferencia a demográfiai stratégiáról. Mind a főcim, mind az alcim a magyarság jövője szempontjából kardinális kérdés. Ha nem is mondja ki minden hozzáértő demográfus, de tudja, hogy a magyar népesség elfogyási folyamata irreverzibilis, hogy monetáris szakértők és külügyek is megértseék: visszafordíthatatlan. Ennek bizonyítása sokféle módon történhet. A kiváló demográfus, Valkovics Emil előbb elhangzott előadása példa erre. Ehhez – a szemléltetés kedvéért – szeretném hozzáfűzni a következőt. Ma 100 házasságból, avagy az egyre divatosabb együttélésből úgy számítjuk, hogy 160-170 gyermek születik. A demográfiai egyensúlyunk visszanyeréséhez 270-280 gyermek születésére lenne szükség. Mikor fogjuk elérni, hogy általános legyen Magyarországon az, hogy 3 vagy inkább 4 gyermeket nevelnek fel családonként?

Ilyen körülmények között igen indokolt volt egy ilyen kérdésnek konferenciát rendezni. **Rendkívül széles társadalmi összefogásra lesz majd szükség ahhoz, hogy ezt az elfogyási folyamatot érdemben lassítsuk.**

Miért a késedelem, aminek súlyos negatív hatásai lesznek a jövőben? Ebben a tájékoztatásnak, népünk tájéko-

zatlanságának – mind a mai napig – nagy része van. A Tiszatáj c. folyóirat 1970. májusi és júniusi számában „Sorskérdésünk a népesedés” címmel 3 ives tanulmányom jelenhetett meg. A hivatalos szakma agyonhallgatta. Az Ilia Mihály szerkesztette folyóirat 1972. októberi számában bírálta az akkori fődemográfus, Szabady Egon optimista, rózsaszínű jóslatait a magyar népesség jövőjéről. Ekkor már ütött a politikai hatalom. Ilia Mihály 4 helyről kapott figyelmeztetést /Politikai Bizottság, Központi Bizottság, Megyei Pártbizottság és az „elhárítás”/. Ok: politikai nyugtalanságot keltek. Mit lehet ezzel szemben mondani: valóban nyugtalanságot próbáltam kelteni. Tanszékezetem útján megfenyegettek, ha még egyszer megszólalok, kirúgnak tanári állásomból. Mindenesetre docensi kinevezési felterjesztésemet visszavonták, 9 év után kerülhetett rá sor. Csak én voltam így? Andorka Rudolf hivatalnokká való visszaminősítése, mert imi mert a Confessio c. lapban; s ne is beszéljünk a nagy íróról, Fekete Gyuláról. Vészharangot kongató, nacionalista, etc. Írástudók felelőssége? **Lehet-e tenni a téves tájékoztatás ellen?** Én, ahova meghívtak: Széchenyi István klub Martonvásár, vagy a falucskák, kultúrotthonok, mindenütt próbáltam elmondani, hogy mi felé tartunk. 1983-ban a Magyar Tudományos Akadémiához nyújtottam be pályázatot: „A fejlődés egyik tényezője a népesség”. Említesre méltónak sem találták, 1985-ben már a „Szegedi Egyetem” – nem éppen országos olvasottságú lapban írtam egy sorozat keretében: Hol nemzet süllyed el. 1989-ben kezd inogni a „puha diktatúra”. Fekete Gyula, jómagam, Kelemen András pszichiáter szólunk 550 főnyi hallgató-sághoz a szegedi egyetem „Auditorium maximumában”. Monigl István, a központi Statisztikai Hivatal Népességtudományi Intézetének igazgatója arról oktat az akkor is legkedveltebb napilapban, a Népszabadságban, hogy a jószándékú Fekete Gyula és Kováts Zoltán félrevezeti a magyar népet. Vajon ki vezette félre a magyar népet?

Ezeknek a kis egyéni sérelmeknek, sebeknek a felszaggatása ma miért fontos, miért érdekes? Mert azok-

nak az évtizedeknek, „a Szabady-Monigl-korszaknak” a félretájékoztatásai ma is bennünk élnek. Ha tudnák nyugdíjasaink, mily nehéz a mai aktiv dolgozóknak megtermelni az ő nyugdíjukat, mert a puha diktatúra elherdálta munkájuk gyümölcsét, kicsi, csak 22 milliárd dollár adósságot, használhatatlan ipari üzemeket és így tovább hagyott örökül. Ha tudnák, ismernék helyzetünket, akkor nagyon hálásak lehetnének a Horn Gyula vezette koalíciónak, hogy ennyi nyugdíjat is folyósított számukra; ugyanúgy hátaltelt szívvel kellene gondolniuk Orbán Viktorra; a mai pénzügyi kormányzatra, hogy ennyi nyugdíjat is ad. Szerintem nem ismerik demográfiai helyzetünket a taxisok, a kofák, a mozdonyvezetők és más sztrájkolók. A gazdasági stabilizáció megteremtése: kulcskérdés. **Az infláció csökkentése családoknak, mindenkinek fontos, de nem a jövőt jelentő, gyermeket és gyermekeket nevelő családok terhére.** Érttem én, hogy az osztályharc fokozása szellemében nevelkedett volt miniszterelnökünk nem akar családi pótlékot adni a burzsoáknak, de – szerintem – a jobb körülmények között nevelkedő gyermekeknek, családjaiknak is jár egy kis segítség, ha a második, avagy nagyon ritka esetben a harmadik gyermek felnevelését vállalják. Hallgattam régebben a rádióban, hogy az ellenzék mennyi értékes javaslatot tett, pl. oktatásügyünk érdekében. Üres padosorok, senki sem figyel rájuk. Amikor Bokros Lajos, a miniszterelnök úr elgondolásainak kivitelezője bejelenti a stabilizációs programot, annak a családokra háruló részét, viharos tiltakozás az ellenzék részéről. Közbeiktatások: Kövér László, Torqván József, korábban Varga István, Csépe Béla. Újraolvasom a jegyzőkönyvet. Sehol egy utalás arra, hogy parlamenten kívüli eszközökkel próbálnák a kormányt jobb belátásra bírni. Hiszen ezek az eszközök gyorsítani fogják népünk elfogyási folyamatát! Ez kézenfekvő. Első a stabilizáció! Bármilyen eszközzel! 1995. március 12-i bejelentése után rendezik meg a IV. Életvédő Konferenciát. /1995. márc. 24-26./ Elmondom, hogy mily súlyos következményei lehetnek ennek – a lélektani hatást is figyelembe véve. Jobbnál jobb hozzászólások. Tempfli József, Hegedűs Lóránd püspök urak, Balczó András, sorolhatnám még. Van a konferencia anyagának megjelentetésére pénz? Ilyen tájékoztatásra nincs szüksége a kormánynak! Az én hozzászólásom, a száraz adatokkal együtt megjelenhet a Hévíz című irodalmi jellegű folyóiratban /1996. 2./ Ehhez szükséges Kiss Lajos polgármester támogatása. De ki olvas, hányan olvasnak az országban ilyen folyóiratot? A hivatalos orgá-

numok, a marxizmus-leninizmus emlíőin nevelkedettek számára valami nacionalista elhajlás a népesedés ügyével foglalkozni.

A mostani kormány felméri gazdasági helyzetünket. Az infláció csökkentésére tett ígéretét be szeretné tartani. Ennyi pénz jut nyugdíjra. Nem jut pénz a metró továbbépítésére, a Nemzeti Színház építésére és így tovább. Korábban tudomásul kellett vennünk, hogy a puha diktatúrában tönkretett gazdasági helyzetünkben nincs lehetőség, fedezet a világiállítás megrendezésére. Tudomásul vettük. Mert van felelős kormányunk, amit a magyar nép választott. Az ellenzék nem fenyegetődzött parlamenten kívüli eszközökkel, amibe a robbanásokat is bele lehet érteni. Szerintem ebben a gazdasági – népesedési helyzetben a sztrájkok nem segítenek. **Mert most mit is kellene kimunkálnunk: egy átfogó népesedési stratégiát!** Előreszámításaink ennek szükségességét igen aláhúzzák. [A Központi Statisztikai Hivatal egyik kiváló demográfusától, Vukovich Györgytől olvastam a Demográfia folyóirat 1996. évf. 2-3. számában, hogy már 1985-ben megkezdődött annak a koncepciónak a kidolgozása, hogy a gyermekes családok támogatási rendszerét úgy fejlesszék tovább, hogy a „...teljes gyermeknevelési ciklust átfogják... s a gyermeknevelés költségeinek átlagosan 30-40 %-át fedezzék.” „Az 1984-es népesedéspolitikai jogszabályokban meghatározott és időben ütemezett eszközrendszer 1987 óta elenyészett.”]

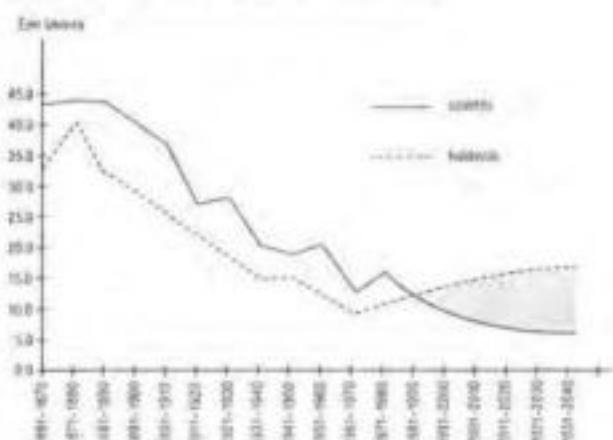
Miért is súlyos demográfiai helyzetünk, miért is visszafordíthatatlan a folyamat? Több mint száz éves folyamatról van szó. A reális előrebecslés módszerének kimunkálására az kényszerített bennünket, hogy a KSH Népeségkutató Intézetében használt component method nem vezetett eredményre. Magyarországon az 1957 óta elkészített hipotéziseken – rövid időn belül /általában kétvétenként/ – kisebb-nagyobb módosításokat kellett végrehajtani, mert kiderült, hogy nem teljesülnek. A korcsoportokra bontott metódus nagy gyengéje, hogy **feltételezésekre** épít; két fontos tényezőt meg kell becsülni: a várható termékenységet és a korszpecifikus halandóságot. Az, hogy a **becslés** vajon **miért nem volt jó**, miért következett be rosszabb a vártnál, ezt most ne bolygassuk; a **változó körülményeken kívül szubjektív okok is lehetnek**; nem kívántak túl sötét képet festeni a jövőről.

A valóságot – már több mint egy évtizede – jobban megközelíti a grémiumunk által kimunkált előrebecslési módszer. Ez a korábbi évek, évtizedek ezer lakosra ju-

tó születési és halálozási arányaira épít, nem feltételezésekre. Ezekben az arányokban tendencia fejeződik ki. A tendenciát megfelelő matematikai eljárással le lehet írni. A kiszámított trend segítségével igen nagy pontossággal meg lehetett határozni a születések és halálozások várható számát, ebből az össznépséget. Csak arra kellett rájönni, hogy a születési arányok alapján a trend nem lineáris függvény, hanem exponenciálissal lehet a valóságnak megfelelően leírni.

Állami alkalmazottak családi pótléka 1912-től, az ún. ONCSA-házak, kölcsönök; a társadalom morális támogatása a több gyermeket nevelőknek; majd a családi pótlék emelése, az 1960-as években a lakásépítéshez, a szövetkezeti lakásokhoz gyermekeként nyújtott 30 ezer forint támogatás, általában az évezredek erkölcsi törvények betartása, – az Élet szeretetére való nevelés együttesen azt eredményezték, hogy a gyermeket nevelő családokra zúduló nehézségek ellenére, sokan az Életet választják, s nem egy egykét, a hedonizmust. Vannak olyanok is, akik mernek két gyermek felnevelésére vállalkozni. Három gyermek már nagy ritkaság. Az igazi nagy törés, a statisztikai adatok szerint itt következik be. A két keresőre épített szocialista gazdasági rendszerben három gyermek mellett már az anyának otthon kell maradnia, amíg a kicsik fel nem cseperednek. **A családokra nehezedő terhek miatt Európa minden országában – kivéve az albánokat – a születési arányok csökkennek.**

Előrejelzés a történelmi tendenciák alapján

Erről írhattam Szabó István professzor születésének 100 éves évfordulójára a Rácz István által szerkesztett emlékkönyvbe. Mivel államunk, társadalmunk kismértékben segíti a gyermeket nevelő családokat, így a születések csökkenő tendenciája nem írható le lineáris függvény-

nyel, ha jó előrebecslést kívánunk készíteni, hanem csak exponenciálissal, az elipszishez hasonló görbűletek leírására alkalmas függvény. A halandóság ezer lakosra jutó aránya is – az általános előregedés következtében – romlik Európa minden országában. Ezt sem lehet leírni a valóságot jól megközelítően lineáris függvény, csak 2/3 kitevőjű hatványfüggvény.

A születési arányok várható alakulásához az exponenciális függvény alkalmazásakor felhasznált arányszámok évtizedenkénti összesítésben történt 1861-től 1990-ig; a halálozási arányszámok előrejelzéséhez a 2/3 kitevőjű hatványfüggvényt alkalmaztuk évenként 1961-től 1990-ig.

Számítások eredménye az össznépségre

Év	ezer
1997	10 135
2000	10 003
2005	9 746
2010	9 547
2015	9 211
2020	8 840
2030	8 040
2040	7 202

A konferenciára készülve csak a további mondanivaló szempontjából összegeztem az elmúlt két évtizedben ki-munkált előrebecslési metódusunkat és eredményeit. Részletesebben, az előzményeket is tömören bemutatva, megjelent a Demográfia folyóirat 1997. év 4. számában (375.382. p.) – Új előrebecslési módszerünket, eredményeit már 1988-ban közzétettük (Válasz Évkönyv 1989. II. köt. Szerk. Medvigy Endre. 224-249. p.) A halandósággal kapcsolatos számításainkat kellett csak finomítani.

A konferencia nagyközönsége elé a Népeségtudományi Kutatóintézet műhelyéből Hablicsek László tanulmánya, szép ábrája került terjesztésre, azt látják az újságírók is. Rápillantva a várható össznépséget bemutató grafikonra úgy láttam, hogy Hablicsek László és a „műhely” nem változtat már négy évtizede alkalmazott módszerén, az évjáratokat is figyelembe vevő, tehát árnyaltabb kifejtést lehetővé tevő „component methodon”, s rápillantva az ábrára, láttam, hogy ez sem fog teljesülni, mint ahogy a korábbi tizenegynéhány. A „Jegfelső”, a magas változat nem teljesülhet, mert a termékenység folyamatosan romlik. – Utána következik három: a „fiatal”, a „közepes”, és „idős”. Két bökkendő: egyik az, hogy ebbe a prognózisba már beépítették a megbecsült évenkénti

ötezres bevándorlást, letelepülést; az „idős” változatban az elvándorlási többletet. A bevándorlással való népességnövekedést nagyon valószínűnek tartom, helyes, ha számolunk vele. De... így már **nem láttatja** – az általa használt kifejezéssel élve – a „statisztikai népességet”. Én szívesebben használnám a **törzsnépességet**, amiben természetesen benne van a magyarság sorsával azonosuló, magyarrá válni akaró cigány népesség is. Ez az ábra a „mechanikus népmozgalommal” növelt avagy csökkentett (idős változat) prognózisa.

Ha levonom a feltételezett betelepülő vagy elvándorló népességet, akkor a kutatóintézet által jóváhagyott előrebecslés majdnem ugyanazt az eredményt hozza, mint grémiumunk munkája alapján kimunkált – exponenciális, valamint $2/3$ hatványkitevőjű függvényvel számított – eredmény. Van azonban egy újabb „csavarás” az előreszámításban. A szöveges részben szemléletesen látszik ez a beépített – feltételezett – módosulás. A szöveges rész 13. oldalán látható egy ábra: „2. A teljes termékenységi arányszám, 1970-2050.” Számomra rejtély, mi alapján lehet azt feltételezni, hogy 2005 után jelentős mértékben növekszik a termékenység; majd ez a megnövelt termékenység stabilizálódik 2050-ig. 1957 óta figyelemmel kísérem a kutatóintézet prognózisait, feltételezéseit. Ez a feltételezés engem nagyon-nagyon emlékeztet a Szabady-Monigl-korszak hipotéziseire: jönnek a népességpolitikai intézkedések, – most a legrosszabb – s utána minden nagyon szép lesz, így és így fog a termékenység, s vele együtt a népesség is növekedni; vagy ahogy később jóslták, az elfogyás folyamata megáll. Lehetséges, de... ahhoz megfelelő népesedéspolitikai intézkedéseket kell hozni. Ehhez az előrebecsléshez azt is meg kellene mondani, hogy a gyermekneveléshez, az oktatás költségeihez az állam – a közösség érdekében, a jövő érdekében – 40 vagy 50 százalékkal fog hozzájárulni. Ez esetben teljesül ez a mérsékelt elfogyási prognózis.

Azon a szép színes grafikonon látható – igen halványan – egy ötödik előrejelzés is: az alacsony változat. Ez megegyezik, sőt túl is szárnyalja a mi grémiumunk számításait. Szerintünk a törzsnépesség 2040-re 7 millió 200 ezerre fog; a kutatóintézet által jóváhagyott prognózis szerint 6 millió 800 ezerre.

Az előadás után kialakult vitában rá kellett arra jönnöm, ma már nincs jelentősége a kutatóintézet előrejelzései és a mi közöttünk folyó vitának. Hablicsek László vastag betűvel szedett összegzésével maximálisan egyetérték: **A népességcsökkenés megállítása az alapváltozatban**

/ld. közepes változat az ábrán/ **igen hosszú távon sem biztosított.**” (9. p.) – Végül az egész következtetési rendszer summája: **„...ha az alacsony termékenységű jövőkép érvényesül.” „...az katasztrofális következményekkel járhat az idős korú ellátó rendszerekre.”** (11.p.) – Ezt a vészharangot már nem egy író kongatja, hanem egy hozzáértő demográfus.

A trendszámításon nyugvó előrebecsléseink azért is hozhattak olyan eredményt, amelyek a későbbi években – sajnos évtizedekben – igazolódhatnak, mert az 1956-ot követő nagy zuhanás után a termékenység csökkenésének mértéke stabilizálódott. Lehet, hogy ebből a kifejezésből egyes politikusok azt a véleményt formálják meg a politika számára, hogy stabilizálódtak a népesedési viszonyok. Nem erről van szó, az elfogyás mértéke állandósult. A családokat támogató intézkedések kismérvű növelése ellensúlyozta azt a nyomást, ami a gyermeket és gyermekeket nevelő családokra nehezedett. Minden európai országban, aki gyermeket vagy gyermekek nevelését vállalja, az a gyermekek számától függően több terhet vállal magára. Ez független a jövedelmi kategóriától. Tehát a „gazdag” országokban is exponenciális függvényvel leírhatóan csökken a gyermekek száma. Nem az ilyen-olyan jövedelmi szint a meghatározó, hanem az, hogy relatíve rosszabbul élnek azok, akik az élet, a megmaradás ősi törvényét követve gyermekek felnevelését vállalják. Régen a gyermek áldás volt, öregségünkre nem maradtunk magunkra. Most bízunk a nyugdíjintézetekben. Egy fokozatosan növekvő idős korú népességet hogyan, milyen szinten fog eltartani egy egyre csökkenő tömegű, ún. aktív népesség, melynek egy részét is el kell a társadalomnak tartania képzetlensége, avagy más okok miatt? Hablicsek László összegzése erre utalt!

Lassítás módja? Nálunk szakmai körökben is elterjedt az a nézet, hogy nem a gazdasági vagy gazdasági jellegű tényezők játszanak döntő szerepet a gyermekvállalás csökkenésében. Ezt a nézetet már a századforduló óta sokan itthon és külföldön is elutasítják. A mostani tanácskozássra készülve matematikus tanácsadóimmal azt is kiszámítottuk, hogy mi lett volna, ha 1970-től kezdve a fentebb vázolt népesedéspolitikai intézkedéseket nem hozzák, ha a társadalom felelős egyházi és világi vezetői nem szólnak az Élet érdekében. Ez a másik kis táblázat részben tartalmazza a trendszámítás alapján meghatározható várható össznépességet. Ami – már tudjuk – nem teljesülhet. Mert ha visszaáll is az 1995 előtti családi támogatási rendszer, még mindig nem tudjuk, hogy a Horn-

Kuncze-Bokros kormányzat visszavonó intézkedéseinek mi volt a lélektani hatása. A jó intézkedéseknek volt kedvező hatása!

Az ezer lakosra kiszámított születési és halálozási arányszámok tendenciát fejeznek ki. Ezekre a tényekre alapoztuk új előrebecslési módszerünket. Ebből az is következik, ha a családi támogatások eddig megvalósult – szerény – rendszere nem lett volna, akkor számításainkban nem az ellipszis görbületét jól leíró exponenciális függvénnyel kellene az előrebecslést elvégezni, hanem lineáris függvénnyel. A családi pótlékra 70 forintról 300 forintra való emelésétől, a lakásépítéshez nyújtott támogatásoktól kezdve /1970-es évek/ számítottuk a kedvezőbb népesedéspolitikát. Lineáris függvénnyel számolva így alakult volna a magyar össznépesség, ha a családokat ez a kis kedvezmény, s vele együtt a jobb közhangulat nem segít:

Év	Össznépesség (ezer)
1997	9 350 (ma 10 135)
2000	9 150
2005	8 800
2010	8 400
2015	7 800
2020	7 000

Ha visszaállna a Horn-Kuncze-Bokros kormányzat előtti támogatási rendszer, ha annak negatív lélektani hatása kiküszöbölődne, akkor az lenne várható, hogy a „törzsnépesség” 2020-ra csak 8 840-re csökkenne. Ezt már korábban bemutattuk.

A törzsnépesség előbb lassú, majd gyorsuló fogyása kapcsán, mely most már – sokféle mulasztás miatt – visszafordíthatatlanná vált, szükségszerű, hogy foglalkozzunk a vendégmunkások befogadásával, majd később letelepedésük kérdésével.

A kérdés összefügg a tájékoztatás jelenlegi helyzetével is. 1996. december 10-én Pók Attila kérésére hozzászólhattam az Európa Intézet és még négy másik rendező szerv által összehívott „A politikai stratégia és migráció” című konferencián. Egyíves tanulmányomat megküldtem a rendezőknek, de a megjelent kötetben nem közölték. A jövő szempontjából, mivel népességünk csökken, erőteljes az öregedés folyamata, szükségszerű, hogy idegeneket fogadjunk be. Átgondolt és indokolt, hogy a mostani konferenciára kiadott kutatóintézeti anyag /Hablicsek

László/ különösebb, megbízható támpontok nélkül, de bátran, évenkénti 5000-es beköltözéssel számol a 2050-ig terjedő fél évszázadban. Az 1990. december 10-i anyagból közlök néhány részletet. Ezt még 1997-ben nem lehetett közölni. Akkor még így állt a tájékoztatás.

Világosi Péter államtitkár úr nyitó előadásában vázolta a migráció törvényi szabályozásának néhány részkerdését. Ez a kérdés ennél sokkal nagyobb figyelmet érdemel. Nagy Boldizsár és Tóth Judit világos jogi elveket fogalmazott meg. Az utóbbi jogosan kifogásolta az aktív politikusok, s főként a hatalmat gyakorlók részvételének hiányát e fontos tanácskozásról. Igen sokszínűen fejtette ki Tóth Pál Péter a migrációs politika kidolgozatlanságát, az ebből fakadó negatívumokat. Mégis hozzászólásom legkonkrétabb alátámasztását Gagyi József kiselőadása adta, aki újonnan feltárt, összegyűjtött adatokkal szakszerűen mutatta be, hogy függetlenül a nagypolitikától, a munkavállalókra zúduló számtalan akadálytól, a havonként megismétlődő munkavállalási hullámban mily jelentős számban jönnek Székelyföldről az elemzésre kiválasztott Hargita megyéből /régi közigazgatási beosztás szerint Csik és Udvarhely megyéből/ az ideiglenes munkavállalók. Csak 4 hetet tölthetnek itt, mint turisták. Utána indulnak vissza. Nem hagyják el szülőföldjüket. A rendkívül rossz megélhetési körülmények, a munkanélküliség kényszeríti rá őket, hogy egy kicsit jobb kereseti lehetőséget remélve idejöjjenek. Vállalják a rossz elszállásolást, a munkauzsort és a „fekete munkásokra” való törvényi szigorot. Pedig ők a mi trianoni hazánkat építik. – Hozzászólásomra készülve Szegeden, most azt szeretném bemutatni, hogy most is, de későbbi évtizedekben is mily nagy szükség lesz hazánkban a vendégmunkásokra. Számunkra az a legkedvezőbb, ha viszonylag rövid időre érkeznek, nem kívánnak itt állandóan megtelepedni. Ugyanakkor így ez a réteg nem szívja el az erdélyi magyarságot. Így nem tesszük ki magunkat Tökés László püspök úr jogos bírálatának. 1990 nyarán az erdélyi fiatalok tömeges felvételével egyetemreinkre, főiskoláinkra, meggyengítettük őket. Tökés püspök úr igaza 1995 nyarán térszerű igazolást nyert. Például a mi főiskolánkon végzett 42 erdélyi fiatal közül csak kettő ment vissza. Igaz az is, hogy a román állam nem ismerte el végzettségüket.

A születési arányok már a XX. század elejétől kezdve az egész országban csökkennek. Ennek negatívumát sokáig a halandósági viszonyok javulása ellensúlyozta. 1961-től kezdve a halandósági viszonyok országosan

romlanak. Bár a korszpecifikus halandósági arányok /30 és 60 év közötti korosztályokban/ a világon itt a legrosszabbak, de ma már nem ez a legszomorúbb. Az, hogy olyan előregedett a népesség, az idősök aránya oly méretű, hogy ma már lényeges befolyást az sem gyakorolna demográfiai helyzetünkre, az elfogyás folyamatára, ha a korszpecifikus halandóság kicsit javulna. 1981 óta fogy a népesség. Akkor még Magyarország népessége 10 millió 713 ezer volt, most 1998 szeptemberében a legutóbbi rendelkezésre álló adat szerint 10 millió 106 ezer. Az elmúlt 16 év során több mint 600 ezerrel lettünk kevesebben.

E régóta tartó elfogyási folyamat 1995-ben tragikus lendületet vett. A Horn-Kuncze-Bokros stabilizációs program a családoknak nyújtott kedvezményeket a legkülönbözőbb módon csökkentette, így népességünk elfogyási folyamatát felgyorsította.

A következő táblázatban azt szeretném bemutatni, hogy a Központi Statisztikai Hivatal Népeségstudományi Kutató Intézetének legutolsó, 1994-es adatokra támaszkodó előrebecslése alapján hogyan változott meg, hogyan gyorsult az elfogyás az elmúlt öt évben /Hablicsek László: A gazdasági aktivitás előreszámítása. 1994-2010. 23. p./

A kiadványban a következőket olvashatjuk:

1.b. A népesség száma nemek és gazdasági aktivitás szerint, 1994-2010
Változó korszakos arányokon alapuló technikai előreszámítás (ezer fő)

Naptári év	Aktív kereső	Gyermekeket nevelő	Regisztrált munkanélküli	Nyugdíjas járadékos	Tanuló	Egyéb	Népesség Tervezett	Összesen Valóság
------------	--------------	--------------------	--------------------------	---------------------	--------	-------	--------------------	------------------

Férfiak és nők együtt

1994	3520.1	327.9	627.9	2841.4	1676.2	1291.1	-	10284.6
1995	3582.6	332.6	562.6	2850.3	1637.8	1288.8	10260.8	10214.0
1996	3635.2	338.5	505.0	2858.6	1624.6	1276.9	10238.8	10176.0
1997	3677.2	343.9	454.8	2864.6	1611.6	1267.2	10219.3	Ebből
1998	3704.7	349.2	409.7	2873.9	1602.9	1260.7	10201.1	követ-
1999	3691.4	353.4	406.9	2882.3	1601.4	1249.1	10184.5	kezik
2000	3683.6	358.5	403.9	2894.0	1580.3	1247.8	10168.1	9937.0
%	36.2	3.5	4.0	28.5	15.5	12.3	100.0	
2005	3600.3	360.7	392.8	2943.4	1582.5	1210.3	10170.0	9563.0
%	35.8	3.6	3.9	29.2	15.5	12.0	100.0	
2010	3479.9	334.1	381.0	2986.8	1588.5	1137.5	9907.8	9108.0
%	35.1	3.4	3.8	30.2	16.0	11.5	100.0	

A pénzügyi egyensúly érdekében (Horn-Kuncze-Bokros-csomag)
előálló helyzet

2000	3597.2	347.8	397.5	2832.1	1540.2	1222.3	9937.1	
2005	3423.6	344.3	373.0	2792.4	1482.3	1147.6	9563.2	
2010	3196.9	309.7	346.1	2750.6	1457.3	1047.4	9108.0	

A „Horn-Kuncze-Bokros-csomag” gyökeres visszalépést jelent az elmúlt évtizedek népesedéspolitikájához képest. Ha megváltozik a népesedéspolitika, ha a visszavonások rendszere negatív lélektani hatást vált ki, akkor az előrebecslések se teljesülhetnek, hiszen megváltoztak a feltételek. A legfrissebb előrebecslések köteteit át kell értékelni! A konferenciára készülve – az idő rövidsége miatt – megtartottam a csak kis módosítást igénylő Hablicsek László módszerét, de csak az elmúlt két év valós adatai alapján transzponálva végeztem el a számításokat. Már most megállapítható, hogy a Horn-Kuncze-Bokros-csomag következtében **az aktív kereső népesség 2010-ig legalább 450 ezerrel fog csökkenni**. 2010 után a csökkenés mértékében további gyorsulás várható. Az utánpótlást biztosító „tanuló” kategóriába soroltak létszáma a mostani 1 millió 600 ezerrel 1 millió 450 ezerre fog csökkenni – legalább, hiszen a „csomag” hatását igazán még nem tudjuk mérni. Gazdasági fejlődésünk egyik meghatározója pedig a minőségileg jó, aktív kereső népesség. Mennyivel könnyebb a lengyeleknek, ott még növekszik az aktív kereső népesség!

Hablicsek László – nagyon helyesen – úgy számol, hogy a regisztrált munkanélküliek száma és aránya alig csökken 2010-ig. Ennek magyarázata többértű. A regisztrált munkanélküliek kisebbik hányada ma még állmunkanélküli. A munkanélküli segély, + a fekete munka keresete megfelelő jövedelmet biztosít. Ezek száma csökkenni fog. A nagyobbik gond az, hogy az irástudatlan, alulképzett munkaerő jörészet társadalmunknak a későbbiekben is el kell tartania. Ezen a helyzeten a közmunkák rendszerének kiterjesztésével enyhítettünk. **A fő probléma az, hogy egy következetesen csökkenő aktív népességnek kell egy nagyjából stagnáló, arányában növekvő tömeget eltartania.** Legnagyobb arányt a nyugdíjasok, a járadékosok adják. E réteg jogosan követeli, hogy megdolgozott a változatlan értékű, megélhetést biztosító nyugdíjért. Munkájuk gyümölcsét elherdáltuk! Kezdhetjük a felsorolást a „láncos kutya” ellen épített erődvonallal, a laktanyák tömegével; támogatunk olyan iparágakat, melyek csak vitték a pénzt, a befektetést; fenntartottuk az ellenőröket ellenőrző szuper ellenőrök rendszerét; felvettünk a 60-as kenyér érdekében 22 milliárd USA dollár kölcsönt magánosoktól. Ennek kamataival való törlesztése még unokáinkat is terhelni fogja. Sorolhatnánk még e negatív gazdasági tényeket, de ez mind semmi! Életszínvonalunk fenntartása, kismérvű növelése érdekében **nem neveltünk a jövő számára**

gyermeket, illetve gyermekeket. Hogyan lehetséges a sok-sok mulasztás után a gazdasági rendszert fejleszteni? Még fenntartani is nehéz lesz! E mostanra kialakult népesedési helyzet szorosan összefügg a követendő migrációs politikával, a vendégmunkások kérdésével.

Az idegenek befogadásának, a vándormunkások alkalmazásának kérdésén kívül sok más probléma is demográfiai gyökerű. Ha csak a számokat nézzük, akkor nyilvánvaló, hogy kevesebb gyermek oktatásához kevesebb tanár kell, még az összedőlő iskolákat se kell mindig újjáépíteni! Kevesebb népesség ellátásához kevesebb orvosra és kórházi ágyra lenne szükség; a magára maradt öregjeink ellátásához azért fenn kellene tartani az elfekvő kórházakat. Nyilvánvaló, hogy a közigazgatásban is szükségserű a létszámleépítés. E lépések kényszerítő indoka: **egyre kevesebb a valóban termelő ember, a termelőkénség fokozása nem tud mindent megoldani!**

Filozófiai szakkifejezést itt nyugodtan lehet alkalmazni: **a lényegi probléma demográfiai.** E téren kellett volna megoldást találni az elmúlt három évtizedben, amikor ezek nyilvánvalókká váltak, de ezt elmulasztottuk. Népeségünk annyira elöregedett, hogy **az elfogyási folyamat visszafordíthatatlanná vált.** Ha az orvos nem tudja már a beteget meggyógyítani, akkor kezeli. E kifejezést nem véletlenül használja a politika oly gyakran! – Hogyan oldják meg ezt a problémát a tőkeerős országok, ahol arányban ezer lakosra számítva hosszú idő óta olyan kevés gyerek születik, mint nálunk? A kezelés egyik fő módosítása, hogy a megfelelő és nem mindig megfelelő idegeneket – más földrészekről is – befogadják, letelepítik. Ez a fő megoldás **Franciaországban, Angliában, Svédországban** és a kisebb gazdagoknál is. Nemrég mondta a neves jobboldali politikus, Le Pen: Franciaország úgy tudta magát fenntartani, gazdaságát fejleszteni, hogy az elmúlt 30 évben 12 millió idegen megtelepítését engedélyezte. Angliában először 1970-ben jártam, valószínű, hogy utoljára. Már akkor láttam, hogy a londoni taxisok mind feketék, a szemetet az indonézek hordják, a vendégülösök jó része kínai. Az már nem olyan szembetűnő, hogy a római katolikus irek is szép számmal költöztek a gazdag Angliába. Gondolom, hogy azóta további fejlődés tapasztalható e téren is. – **A németek** a probléma kezelésének egy másik útját próbálják járni, de meddig? Rájöttek arra, hogy a már letelepedett egy-két milliónyi török vendégmunkást nem tudják spontán asszimilálni. Így most igen megnehezítették az idegenek letelepedését. De a gazdasági kényszer is nagy úr. Szükség van olcsó

vendégmunkásokra. Az évente többször megismétlődő török vendégmunkások átutazásának örömeiből nekünk is kijut.

Hosszú ideig azt gondoltam, ezért irogatok 1970 óta, hogy a népesség elfogyásának irányába mutató tendenciát meg kellene állítani. A problémák megoldását a lényegi kérdésekre adott válasszal oldjuk meg. Azt szerettem volna, hogy a gyermek áldás legyen. Csak hogy a magyar társadalom legszélesebb rétegei ma már nem vállalják a gyermekáldással összefüggő gondokat, anyagi áldozatot. Körük egyre szélesedik. Ha kérdelem, miért nincs második: „a mai helyzetben?” – a sztereotip válasz.

A kérdés kezelésének az a módja, hogy idegenek megtelepedésének tág teret adjunk, számomra nem szimpatikus. Nem szeretném Szent István királyunk intelmeiben kifejtett igazságot vitatni. Egy kevés idegen megtelepedése erősítheti az országot. Németektől kezdve besenyőkön, kunokon, jászokon sok mindenki azonosult a magyarsággal – önként, nem kényszer hatására. Legalább 1100 éve, de valószínű, hogy több is, itt élünk a Kárpát-medencében. Vannak más tapasztalataink is! A törökkel folytatott több évszázados harcban a magyarság pusztult. Dávid Zoltán történészünk mutatta ki több tanulmányban, hogy a **szlovák nyelvhatár** hogyan húzódott egyre délebbre, sokkal nagyobb mértékben, mint ahogy ezt korábban Szabó István, a kiváló kutató és professzor leírta. A **románság** első csoportjai már itt lehettek a XII. századtól kezdve, de fokozatosan erősödtek meg. A bizánci, majd török elől észak felé húzódoak megtelepedésére a XVII. század második felében, II. Rákóczi György szerencsétlen lengyelországi vállalkozása során nyílt meg a lehetőség. Hajdúkból, székelyekből álló serege fogságba esett, kevesen jöttek vissza. Erdély ott állt kiszolgáltatva a török által felbérrelt tatár hordáknak. Például a székelyt, Gyulafehérvárt háromszor égették fel, irtották a népet az 1660-as években. Ma nem véletlenül szinte szíromán város. – A fokozatos **szerb** megtelepedés már a XV. század első felében megindult. A Habsburgok visszavonulása után Szerbiából, a források adatai szerint, 60 ezer család települt be. Kosovó szerb népességének jó része északra, a Kárpát-medencébe húzódott. A más nyelvet beszélők nagytömegű betelepülésének láthatjuk a következményeit. Trianonban már csak felgyorsították az etnikai zsugorodásunk folyamatát.

Jelenleg a nagyobb tömegű betelepüléseknek még csak a kezdeténél tartunk. A mai helyzet beható elemzé-

sét egy szerzőpáros kiválóan oldotta meg. Az itt ajándékba kapott kötetben, „Táborlakók, diaszpórák, politikák”, olvashatjuk Hablicsek László és Tóth Pál Péter tanulmányát.

Hangsúlyozzák, hogy a kérdésre vonatkozó kimutatások jelenleg még nem megbízhatóak. A jelen lehetőségeit ismerve vállalt feladatukat jól oldották meg. Viszonylag megbízható adatokkal 1990-től rendelkezünk. Az 1994-es adatokkal záródó 5 évben 7349 fő kérte visszahonosítását, azonkívül 44 353 személy honosítására került sor. Összesen trianoni Magyarországonk 51 702 fővel gyarapodott, olyanokkal, akik korábban határainkon túl éltek. Szükséges megemlíteni, hogy a zöldhatáron vagy egyéb módon érkezett magyarok jóval többen voltak, ennél sokkal többen hiányoznak Erdélyből vagy a Vajdaságból, de a kincses Nyugat vonzotta, a mi szegénységünk taszította őket. A hivatalos kimutatások szerint tehát 51 ezer 700 főt tudunk bevallani, hogy ennyivel gyengítettük – a menekültek szándéka szerint – a szomszédos országokat. A nem egészen 10,2 milliós országunk össznépségéhez képest ez nem nagy tömeg.

A Kárpátokon túl élő moldvai magyarok körében szinte évszázados hagyomány, hogy a gyermekek elmennek munkát vállalni és utána hazamennek. Sokan vannak testvérek. A kisebbek akkor tudnak már román középiskolába járni, amikor a nagyobbak segítik őket a tanulásban. Segítem ezeknek a munkavállalását – nálunk. Most voltam körülben, Bákó mellett. Izraelbe csábítják őket egy évre igen kedvező feltételekkel. Féltem őket. De féltem a hazánkba jövő munkavállalókat is a munkauzsorásoktól.

A vendégmunkásokra szükségünk van, még inkább szükségünk lesz. Ebben a törvényi rendezést látom legegyszerűbbnek. Ha már nem sikerül a magyar népesség elfogyási folyamatát megállítani, ha átgondolatlanul ezt „sikerül” gyorsítani, ha már több évtized mulasztásai, bűnei miatt az elfogyási folyamat visszafordíthatatlanná, egyes rákos folyamatok esetében használt orvosi szakkifejezéssel élve, irreverzibilissé vált, próbáljuk tehát kezelni. A nyugati nagyhatalmak adnak példát, terápiát, de próbáljunk történelmi tapasztalataink nem kis tárházából is meríteni.

S. Molnár Edjt és Pongrácz Tiborné szerzőpáros több mint egy évtizedes munkája jól tükrözi, **hogyan változott – kedvező irányban – úgy általában, népünk tájékozottsága** a népesedési helyzetünkről, ennek következményeiről. De láthatjuk, hogy még a „preferenciák”, a vágyak szintjén sincs biztosítva népünk fennmaradása.

Ahogy az elmúlt 30-40 év következetes munkája révén a „marxizmus-leninizmus irányítójá” beléivódott népünkbe, ugyanígy a sokféle téves tájékoztatás miatt ma sincs megfelelő tájékozottság népesedési kérdésekben. A IV. Életvédő Konferencia után /1995-ben/ Paizs Tibor újságíró így fogalmazott: **„Végveszélyérzet nélküli önpusztítás folyik Magyarországon.”**

Miért vagyok optimista, hogy a népesség fogyási folyamatát lassítani tudjuk, így gyermekeinkre, unokáinkra kevésbé nagy terhet hagyunk örökül? Politikai vezetőink közül többeket tájékoztattam arról, hogy a születések csökkenésének folyamata rendkívül következetes. Elsődleges a gazdasági stabilizáció, mindannyiunk érdeke, de kisebb népesedéspolitikai intézkedésektől ne várjuk azt, hogy a folyamat érdemlegesen lassulni fog. Merkei Attila a földművelésügyi miniszter úr nevében válaszolt, Óry Csaba államtitkár úr a szociális és családügyi miniszter nevében. Mindkettő más és más úton közelítve meg a kérdést, ez igen megnyugtató volt a jövőt illetően. Óry

Csaba államtitkár úr a már hozott népesedéspolitikai intézkedéseket összegezte, valamint tájékoztatót a családvédelmi törvények előkészítéséről. „A gyermekvállalás és nevelés állam által történő támogatása olyan kötelezettség, amelyet a Szociális és Családügyi Minisztérium hosszú távú feladatának tekint”. Merkei Attila főosztályvezető úr válaszából egy félmondat a családtámogatásokról: „...rendkívül lassan kibontakozó folyamatról van szó és a kellő eredményességhez összehangolt kormányzati, önkormányzati és gyakorlatilag össztársadalmi cselekvésre van szükség.” De igaz! Már nem ütnek, már válaszolnak a kormányzati tényezők. Látják a kérdés súlyát, jelentőségét. Engem nem sztrájkok, a parlamenten kívüli megoldásokkal való fenyegetőzés tesz optimistává, hanem a már meglevő összhang, szándék a cselekvésre.

A KSH Népességtudományi Intézetének legjobbjai közül Vukovich Györgyöt idézem, már az 1980-as évek végén „eszközrendszer” kidolgozását tartotta szükségesnek, talán most már, igen megkésettén, lépünk előre.

* NÉPESSÉG ÉS NÉPESSÉGPOLITIKA MAGYARORSZÁGON c. konferencián elhangzott koreferátum. III. Népesség és társadalom szekció. 1998. november 16.

A Nyelvi Jogok Egyetemes Nyilatkozata és a nyelvi genocídium

A Kanizsai Írótábor tanácskozásának a címe egy kérdés volt: Gyilkosok közt élünk? A válasz, sajnos, igen. Kain óta. Ami persze nem menti fel sem Kaint, sem követőit.

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát mindenki ismeri és elvileg nyilván mindenki egyetért a benne foglaltakkal, bár a világ jelenlegi helyzete ezt a fellevét nem támasztja alá. A nyelvi jogok tekintetében hasonló a helyzet vagy még rosszabb, ugyanis a Nyelvi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát az ENSZ tagállamai közül is igen kevesen ratifikálták, holott kilenc év telt el azóta, hogy a barcelonai világkonferencián aláírták, amelyen részt vett az UNESCO és egy egész sor emberi jogi és kisebbségi jogi szervezet képviselője és a Nemzetközi P.E.N. Club több mint száz központjának a küldötte. A Magyar P.E.N. Club nevében, úgyis mint a dokumentumot előkészítő Nyelvi Jogi és Fordítási Bizottság és a Nyilatkozat további sorsával foglalkozó tudományos bizottság tagja, én írtam alá. 1992-ben már megszületett a Regionális és Kisebbségi Nyelvek Chartája, a barcelonai Nyilatkozat azonban minden eddiginél szélesebb körű törvénytervezet. Nemcsak azt mondja ki, amit Kosztolányi már 1930-ban leírt „A magyar nyelv helye a földgolyón” című esszéjében, hogy minden nyelv egyenlő, hanem azt is, hogy függetlenül a nyelvet beszélők lélekszámától, a nyelv kodifikáltságától, függetlenül attól, hogy egy állam hivatalos nyelve-e vagy egy kisebbségé, minden nyelv egyenlő, s hogy a nyelvi jogok egyidejűleg egyéni és kollektív jogok. A Nyilatkozat kimondja, hogy mindenkinek joga van az anyanyelvén történő oktatáshoz az óvodától az egyetemig, saját nyelvén részesülhet a tömegkommunikáció nyújtotta előnyökből, veheti igénybe az egészségügy, az igazságszolgáltatás és a közigazgatás szolgáltatásait, de még a kereskedelmi forgalomba kerülő termékek használati utasításait is saját nyelvén kell megkapnia. Mindenkinek joga van hozzá, hogy saját nevét saját nyelvének szabályai szerint írja és minden nemzetnek és nemzetiiségnek joga van hozzá, hogy saját nevét és saját földrajzi neveit használja.

A Nyelvi Jogok Egyetemes Nyilatkozata tehát csupa magától értetődő jogot tartalmaz, mégis számtalan nyelv halt ki a történelem kezdetei óta és napjainkban is a nagy nyelvek hegemoniája, a homogenizálódás, az asszimiláció fenyeget számos nyelvet illetve nyelvi közösséget. 1990-ben részt vettem a Nemzetközi Fordítószövetség (F.I.T.) Belgrádban megtartott világkongresszusán, s miután beválasztottak a tizenhét tagú vezetőségbe, a záróülésen a következő határozati javaslatot terjesztettem elő:

Mi, fordítók, akik ismerünk, ennél fogva meg tudunk becsülni más nyelveket is, nemcsak a magunkét, támogatjuk a nemzeti kisebbségek anyanyelvének szabad használatát a világ minden országában. Hisszük, hogy nincsenek magasabbrendű és alacsonyabbrendű nyelvek, hisszük, hogy minden nyelv az emberiség közös kincse, és hogy mindannyian felelősek vagyunk fennmaradásukért. Az anyanyelv megőrzése ne legyen hűtött, hiszen ez az ősoktól örökölt kultúrával való azonosulás természetes módja, az emberi élet nélkülözhetetlen feltétele.

A határozati javaslatot a kongresszus egyhangúlag elfogadta, de mivel úgy láttam, hogy nem sok változás történt ezen a téren, a Magyar P.E.N. Club 1997-es regionális konferenciáján előterjesztettem egy azonos tartalmú javaslatot, amelyet aztán továbbvittünk a Nemzetközi P.E.N. Club 1998-ban Helsinkiben megrendezett világkongresszusára, kiegészítve azzal a javaslatommal, amelyet már Barcelonában elmondtam két évvel korábban, miszerint az UNESCO nyilvánítsa A Nyelvek Napjává június 6-át, azt a napot, amikor a Nyelvi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát aláírtuk. A helsinki kongresszus elfogadta, majd továbbította a határozatot s az UNESCO egy vagy két év múlva megalkotta Az Anyanyelv Napját. An hiszem, nem kell hosszasan magyaráznom, hogy nem erről volt szó. Az, hogy saját anyanyelvünket becsüljük, az természetes. Hogy a mások nyelvét, mindenkiét, tiszteletben kell tartanunk, erre akartam felhívni a figyelmet akárcsak néhány évvel korábban, Fulbright-vendégprofesszorsá-

gom idején Amerikában, amikor felkértek, hogy mondjak egy rövid beszédet pünkösdkor a presbiteriánus templomban. Nagyjából a következőket mondtam:

„És mikor a pünkösöd napja eljött, az apostolok megtelének Szent Lélekkel és kezdének szólni más nyelveken... Minekutána... egybegyüle a sokaság és megzavarodék, mivelhogy mindegyik a maga nyelvén hallá őket szólni... az Istennek nagyságos dolgairól. (Apostolok cselekedetei, 2: 1-11)

Isten csodát tett. Képessé tette az apostolokat arra, hogy más nyelveken szóljanak, hogy a jelenlévők, minden nép közül, melyek az ég alatt vannak, megértsék őket. Isten fordítva is tehette volna a csodát: úgy, hogy az apostolok a saját nyelvükön beszélnek, és mégis mindenki megérti őket. De Isten nem így tett. Azt akarta, hogy az ő nagyságos dolgairól mindenki azon a nyelven halljon, amelyben született, mint Károly Gáspár mondja, az anyanyelvén. Isten megtisztelte az embert, saját teremtményét azzal, hogy megmutatta, hogy minden nyelv, minden nép nyelve, amelyek az ég alatt vannak, egyformán fontos, hiszen a nyelv egyedül az ember képessége és a nyelvek végtelen változatossága a teremtés végtelen változatosságát gazdagítja. Egyik nyelv a másiktól nemcsak szavaiban, nemcsak szerkezetében különbözik, minden nyelv a világ megismerésének és kifejezésének sajátos módja.

Ma, amikor faji vagy etnikai hovatartozásuk, vallásuk vagy anyanyelvük miatt kizárnak és gyilkolnak embereket, gondoljunk a pünkösdi csodára és imádkozzunk és dolgozzunk minden nemzet és nemzeti kisebbség anyanyelvének szabad használatáért, léteiben és méltóságában fenyegetett minden nép fennmaradásáért.

Tove Skutnabb-Kangas finnországi svéd születésű, Dániában élő nyelvész, a szociolingvisztika nemzetközi tekintélye egy majdnem nyolcszáz oldalas könyvet publikált 2000-ben *Linguistic Genocide in Education - or Worldwide Diversity and Human Rights?*, azaz *Nyelvi genocídium az oktatásban, avagy az egész világra kiterjedő diverzitás és emberi jogok?* címmel. Szándékosan nem fordítottam globálisnak a worldwide kifejezést, hiszen a globalizálás eleve ellensége a diverzitásnak, amelyet a jeles nyelvész a szintén fenyegetett biodiverzitással állít párhuzamba. Ahogy az élőlények közt vannak kiveszőfélben levő, veszélyeztetett és nem veszélyeztetett fajok, ugyanígy osztályozhatjuk a nyelveket is. És ha egy nyelv kihal, vele együtt kihal a nép is, amely létrehozta és kihal nemcsak egy hang a nyelvek sokszólamú kórusából, hanem a világ megragadásának egyik lehetséges módja is.

Hadd idézzem, mint már többször, több nyelven megtettem, Kányádi Sándor Újságotolvasás közben című versét:

*társaságok egyesületek
sőt akadémiák alakulnak
fognak össze egy-egy
kiveszőfélben lévő
fű fa virág sőt rovar
védelmére
szeretnék azok a fűvek
fák virágok madarak
sőt rovarok
családjába tartozni*

Hubay Miklós néhány évvel ezelőtt írt *Elnémulás* című drámáját friuli nyelven előbb mutatták be, mint magyarul, nem véletlenül. A dráma főhőse egy fiatal nő, egy nyelv - egy nép - utolsó túlélője, akit a börtönben felkeres egy fiatal pap, hogy mielőtt kivégzik, még tanulmányozhassa a nyelvét. Amikor megtudja, hogy a nő terhes (akit a renegát, népét és nyelvét megtagadó börtönőr erőszakolt meg), a nemzetközi közvéleményhez fordul, hogy a római jog alapján semmisítsék meg a várandós anya halálos ítéletét. Akciójával azonban csak azt éri el, hogy a nőn művi abortuszt hajtanak végre; így aztán már nincs jogi akadálya a kivégzésnek.

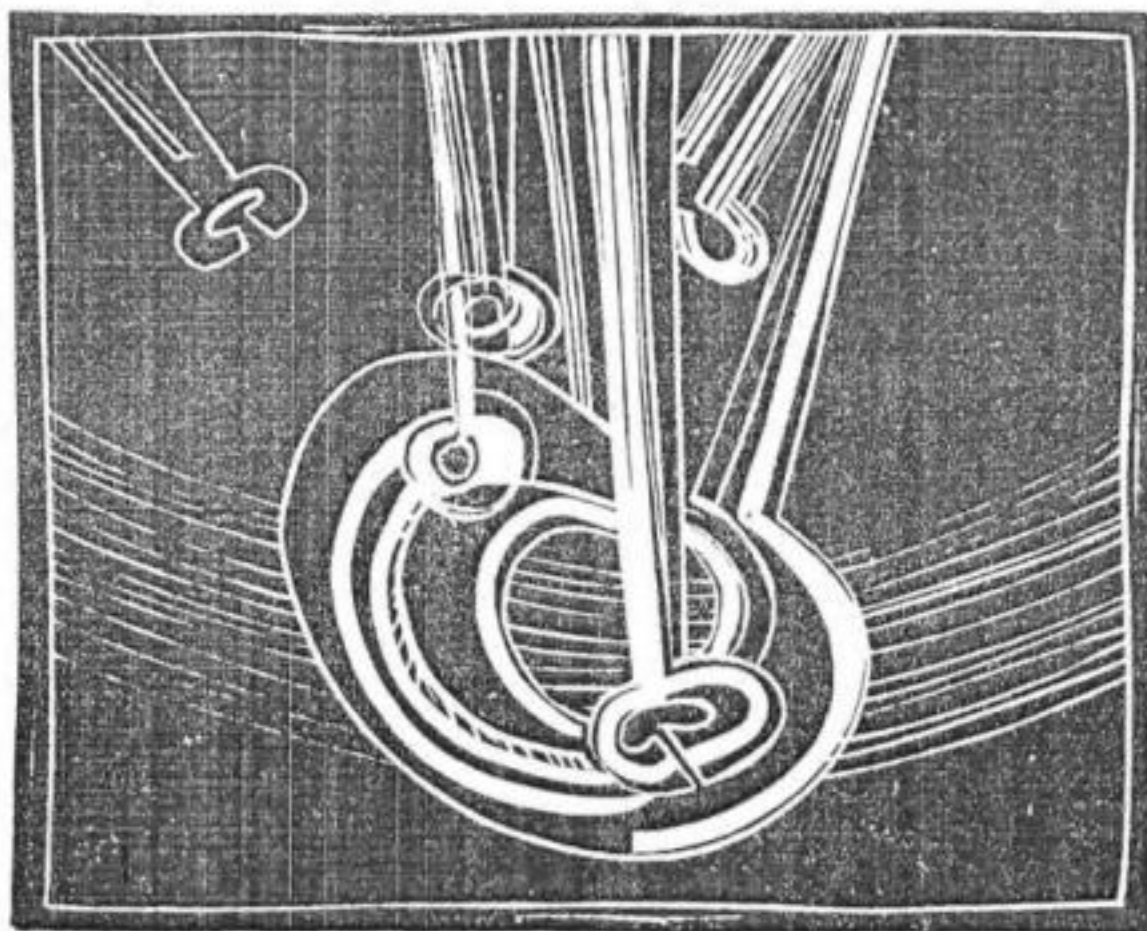
A nyelv, a magunké és a másoké gyakori téma a magyar irodalomban. Nemcsak anyanyelvünk dicsérete Sylvester Jánostól Faludy Györgyig, nemcsak védelme Kosztolányitól Illyésig, Bajor Andorig, amikor persze a magyar nyelv egyben más nyelvek metaforája, hanem fordítva is: Jékely Zoltán kurdokról, Csanádi Imre észtekről, Kormos István katalánokról, Farkas Árpád lipovánokról szóló verse a hasonló történelmi helyzetben élő népeknek szóló tiszteletadás és rejtett önvallomás egyidejűleg.

Vannak, akik nem szeretik az ilyen erős kifejezéseket, mint nyelvi genocídium, mondja Tove Skutnabb-Kangas, ugyanakkor nem tiltakoznak a nyelvhalál kifejezés ellen, ami pedig ugyanaz, csak nem mutat rá az elkövetőre, kamufálja, elkeni a tény, hogy egy nyelv nem magától hal ki, hanem pusztulásba taszítják, akkor is, ha látszólag nem történik erőszak. Kovács István *Beolvasztás* című verse pontos diagnózisa ennek a folyamatnak:

Előbb a regölést
 aztán a regét
 Előbb a földet
 aztán az otthont
 Előbb az iskolát
 aztán a nyelvet
 Előbb a fejfát
 aztán a hitet
 Előbb a jövőt
 aztán a múltat
 és
 mindezt
 egyszerre:
 jelenidőben.

És végül hadd idézzem a magát prófétáktól származta-
 to Füst Milán Berzsenyi, Kölcsey hangját visszhangzó in-
 telmeit A magyarokhoz:

Oh jól vigyázz, mert anyád nyelvét bízták rád a századok
 S azt meg kell védened. Haligass reám. Egy láthatatlan
 lángolás
 Teremté meg e nagy világot s benned az lobog. Mert néked
 is van lángod:
 Szent e nyelv! S több kincséd nincs neked! Oly csodás
 nyelv a magyar... Révület fog el, ha rá gondolok is.
 Ne hagyd tehát, hogy elmerüljön, visszasüllyedjen a
 ködbe, melyből származott
 E nemes-szép alakzat...

Jövőlátó

Serfőző Simon Szent István-drámájáról

Serfőző Simon írói-költői ars poeticája: Élni segít, ha kimondjuk a bajt. Munkásságának értékelésében mostoha sors jutott a drámaírónak, pedig a Rémhírvivőket (1975) a költőtárs, Ágh István a magyar parasztság erőszakos kollektivizálásának problémaköréről szóló művek között a „legigazabbnak” tartotta. A Rémhírvivők ennek a problematikának az okát, az Otthontalanok a következő mélyét (1979), a Mindenáron pedig a városi létben a folytatását jeleníti meg... Szakonyi Károly joggal nevezte Serfőző drámáirát „élménydramaturgiá”-nak.

A Szent Istvánról szóló drámák sorában fontos eseményt jelentett Serfőző Simon Jövőlátó című dramatikus játéka, amely más kortárs műalkotással együtt a Szent István-kultusz újulását, újabb virágzását tanúskodik. A darab a magyar történelem legtragikusabb eseményeit megidéző jelenetekből áll. István király drámai vitát folytat a sámánnal, aki azzal vádolja, hogy „lelkünket kicserélte”. A „jövőlátó” király dilemmája: utódai tudják-e folytatni művét. Hibáinkat tudatosítja: az „ősi nembánomság”, „vis inertiae”- a tehetetlenségi erő, passzivitás, tétlenség, ami miatt dolgozni és alkotni elfelejtettünk. A munka és az okos szervezés hiánya sok gondot okoz. A drámai idősi-
kok változásában tatárok, törökök, labancok stb. zúdulnak a házra. Tanulsága: csak a Gondviselésben és magunkban bizzunk, ha erős hittel és karddal ezt tesz-
szük, akkor nem csalatkozunk.

Serfőző Simon a hűség és szolgálat tiszta, szívós, makacs és szerény, önmagát sohasem sajnáló embere, aki jelentősen hozzájárult ahhoz költőként, íróként, szerkesztőként és könyvkiadóként is, hogy munkásságának hatása Miskolc városán túl országossá növekedjék, hogy régióink határozottabban tudja szellemi arculatát megformálni. A drámaíró kételyeit érezhetően kikezdte az aggodalom. Az ország fölött, de alkotmánysegítő királyai ellen harcolva tették hazánkat csataterre Rákóczi, Kossuth (Bocskai, Bethlen). Drámai szituációkba sodródtunk az idegen hódítók és a belső ellenség, saját népe széthú-
sa miatt.

Serfőző drámai víziójában kitágította, valódi jelentőségénél sokkal inkább nem becsülve többre a Szent István-történetet, és a magyarság sorsátörténetévé tette. Megbízható tudósokra, írókra támaszkodik, nem pedig levitézlett megszálottakra, felületes lelkesültekre, vagy sarlatánokra. Forrásait elemezte, bár nem kommentálta, végső soron nagyszerűen használta föl. Az értelmezés, érvelés, meggyőzés nehézségeinél jobban érdeklik a megbízonyosodás lenyűgöző lehetőségei. Drámája rokonságot tart a legenda morális műfajával, a megrendítés és bizonyosságtétel erejével akar oktatni helytálló magyar önismeretre. Szent István magasztos jelkép, a keresztény mértéket és realitást példázza. Szent István kösziklára építette népe jövőjét, ezért lehet mindmáig bátorító jel, mert a magyar élet rendjét teremtette meg. A Szent István-i rendből fakadt az abban a korban elérhető békeség. A kereszténység és a bencés Regula szellemében a rend megőrzi azokat, akik megtartják a rendet.

Nem kétes, főképpen pedig nem téves alapokon felépülő hipotézissel van dolgunk. Nem az egyes részek helytálló vagy kevésbé helytálló volta itt a döntő, hanem a mű egészének megítélése. Végső üzenete Zrinyiével cseng össze: „Egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók, csak jobbitsuk meg magunkat, szabjunk más rendet dolgainknak.” Serfőző tudja, a „Sors bona, nihil aliud” jeligéből csak a bátrakat illeti meg a szerencse. Ettől a bátorságtól, elszántságtól, tisztánlátástól, helyes resolutio-tól függ sorsunk. A lehetőségek mindig is korlátozott világában kell helytállni, megkísérelni a lehetetlent is.

Serfőző hőse magatartást példáz, egy eszme ébrentartását, a magyarság szolgálatát, az aggodalmon is átragyogó felelősséget a jövőnkért. A sokféleség és másféleség tiszteletét példázza, azt, hogy a népek és kultúrák egymás kölcsönös kiegészítésére, gazdagítására és nem a kirekesztésére valók. Tudatosítja: a tolerancia tisztessége hűjén könnyen külső és belső erőszak áldozataivá válhatnak a legnagyobb emberi alkotások is.

Ez az emberség- és magyarságföltés jogos, mert a drámaíró tudja: egy földpusztító katasztrófa után nem terem új eget, nem támaszt új földet a Történelem Ura. Serfózó így összegezi a tanulságot: „A magyarságot máig foglalkoztató kérdés, hogy azért a rengeteg áldozatért, amelyet az évszázadok során hozott ez a nép a kereszténység s a nyugat védelmében, mit kapott cserébe. Megérte-e a »nyugat védőbástyájának« lenni? Megérte-e a pogányságból s a bizánci kultúrkörből kiválva, lelkünket kicserélni keletiről nyugatira? Mit veszítettünk, s mit nyertünk ezáltal? Igazából befogadásra találtunk-e Európa részéről? Vagy erre ezer esztendő sem volt elég? Számíthatunk-e valaha is másra, mint magunkra? Mire kellettünk, kellünk mindmostanáig? Sorskérdéseink voltak ezek, azok ma is.”

A magyarság Szent István óta keresztény nép, a keresztény üdvösség kérdése egzisztenciálisan érint minden magyart, mert mindannyiunk egyéni sorsának egyetemes, vagyis a legmélyebb történetünk. A magyar ember, akár hívő, akár nem az, tisztelettel néz fel Szent István alakjára. Ha hitbeli meggyőződésével nem is értene egyet, történeti jelentőségét nem vonhatja kétségbe. Szent István bölcsessége révén a magyarság teológiai értelemben is az üdvösség útjára lépett, a keresztény népek tagjává, vagyis Isten újszövetségi népévé vált. Szent István egész népe nevében döntött. Országát, társadalmát a krisztusi hit és erkölcs útjára vezette, az egyetemes krisztusi szövetség, a *respublica christiana* közösségének tagjává tette.

Amint az Őszövetség népének múltjában, a magyaréban is: a nemzeté válás és az államalkotás szervesen összefüzdődik az Istennel kötött szövetség vallási eseményével. Krisztushoz tért népünk akkor vált önálló nemzeté és szervezett állammá, amikor Isten népe lett. Az üdvösségtörténet folytonos passziótörténet is: egyéni sorsunkon túl történeti létünket, nemzeti tragédiáinkat is úgy látjuk, mint egyfajta osztozást Krisztus sorsában. A keresztény ember Isten üdvözítő szándékát szolgálja az apostoli üzenet értelmében: „vizsgálatok meg mindent, s amit jónak ítélték, azt tartsátok meg” (1 Tessz 5,21). Ennek jegyében köszönjük meg a Történelem Urának, akiben bízunk eleitől fogva, hogy nekünk ajándékozta a Vajkból lett Szent Istvánt. Krisztus szegletkövére építette a magyar hazát, a magyar életet: „Koronával a fején, méltó, egyenjogú tagja lett már a kereszténységnek s a nyugati civilizáció áldásaiból kér részt.” Ezért lehet célunk: hűnek maradni keresztény és nemzeti eszményeinkhez, ezek szellemében munkálkodni, hogy az évezredforduló

hajnala a keresztény Magyarország új, erőteljes ébredését jelezze. A kereszténység erényeiben kell megújulnunk: az imádságos lelkületet és munkaszeretetet, a műveltség erényeit.

A szent keresztényi értelemben kiválóan jó keresztény, kiemelkedő, hősi fokban istenfélő, Isten törvényei szerint élő ember, aki követésre méltó példa, mint a társak és utódok számára, akiknek életével életirányító tanulsággal szolgál. Szent István diadalmas életében és művében a magyar adottságok szerinti külön hivatás a segítő kegyelem révén valósult meg. A magyarság elementáris természeti erejét a kalandozásoknak nevezett rablóhadjáratok bizonyították, Szent István a természetfölöttire való igényt fejezte ki. A hunok, kunok, besenyők, avarok nyomán végzete felé rohanó, halálra szánt, de életre érdemes népből Európa-védő, missziós népet, az Isten által kijelölt történelmi úton keresztény magyar nemzetet teremt. Nekünk, utódoknak kötelességünk a Szent Istvánnal kezdődő Árpád-házi szentek családjának, példájának megismerése, lehetőségeink szerinti követése.

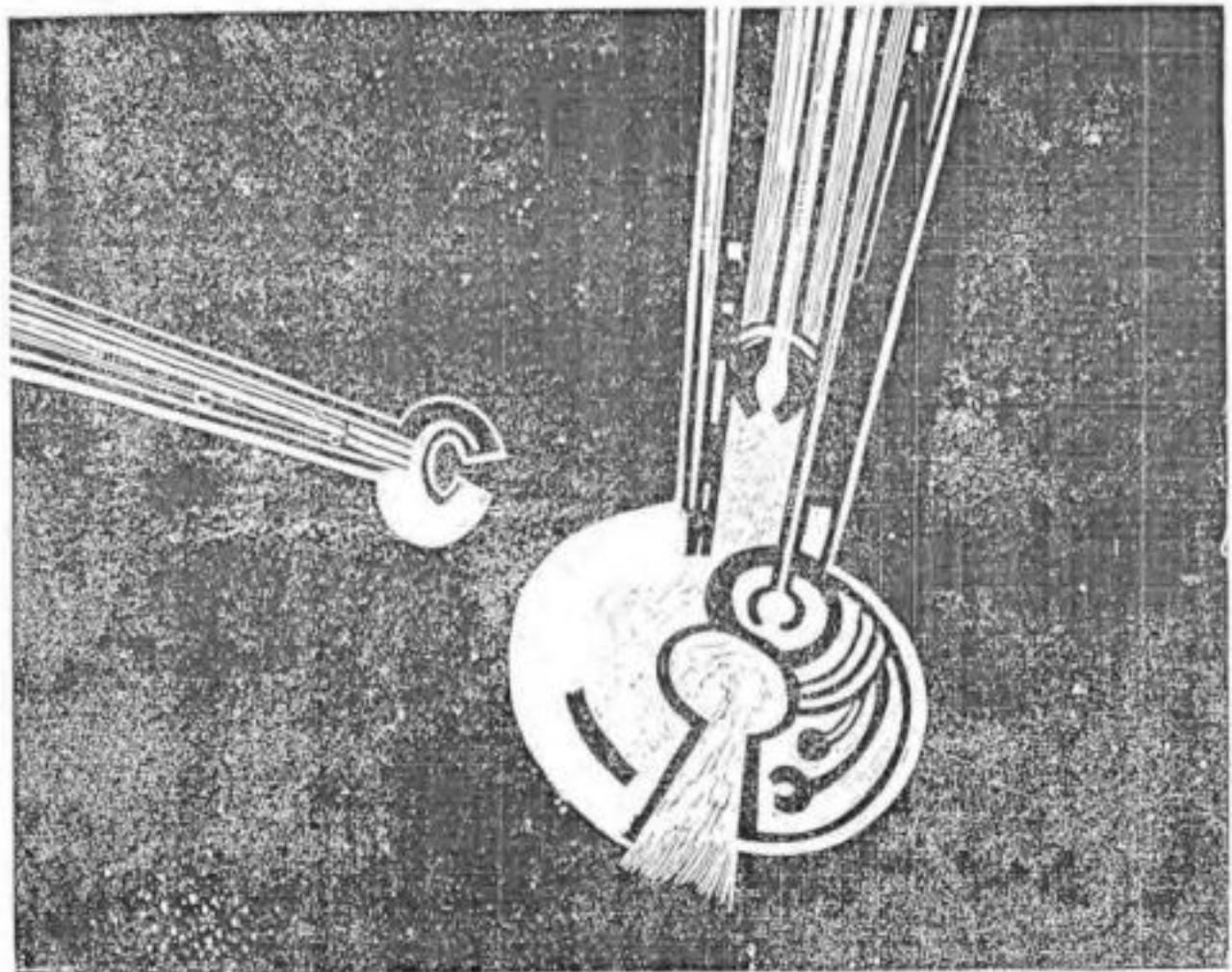
Árpád hazát szerzett, a magyarság jó pásztorát megismerésítő Szent István keresztény országot alapított. A keresztény nem törte le benne a magyart. Népét megtérítette, keresztény magyarságot teremtett, népét nemzeté alakította. Hisszük, hogy a magyar szentek nemcsak példák, hanem eleven erőforrások, közbenjárók, a magyar hivatás megtestesítői. Apostoli magyar hivatást jelöltetett ki számára Kelet és Nyugat érintkezési és ütközési pontján, Állandó kapcsolatot tartott Rómával, a nagy lelki megújulás központjával, a clunyi apátsággal. Kázmér elűzött lengyel király és két angol herceg is Szent István udvarában talál menedéket. Legkiválóbb utódai védelmezték a nyugati kereszténységet, a közös istenhittől jogán a nyugati értékeket továbbították keletre mindaddig, amíg a mohácsi tragédia ezt lehetetlenné nem tette.

Petőfi felismerése betű szerint igaz: „Isten csodája, hogy még áll hazánk”. Történelme során a magyarságnak sokszor el kellett volna pusztulnia, de mindig képes volt felállni, megmaradni. Ezért mondja Sik Sándor: a magyar történelem összeomlik, ha kihagyjuk belőle az Istent. Közismert a mondás: „Segíts magadon, az Isten is megsegít!” Hinni, bízni és tenni kell a megmaradásért. A magyar hivatás Szent István óta erkölcsi hivatás, magyarnak lenni – elsősorban erkölcsi fogalom, erkölcsi küzdelem: hit a magyarság hivatásában. Nincs más választásunk: elfogadjuk, vagy megtagadjuk ezt az örökséget.

Serfőző Simon nagy erénye a töretlenül megőrzött hűség a kétkezi emberek, a XX. század oly sokszor megaláztott mezei szorgalmát képviselő parasztok és a kétlakiság ingavonatan városba járó, majd a lakótelep-kaszárnyákba szakadt munkások iránt. Megtartotta vallomását, beteljesítette célkitűzését: „Írtam azokért, akikért, hogy könnyebb legyen elviselni a terheket, ne hallgasson el a szó.”

Serfőző Simon költőként, sőt drámaíróként is felépítette a tanyámtól és hazáig ívelő aranyhidat, amint ezt Jövőlátó című dramatikus játéka is igazolja. Gyerekidő (A kis vadóc, Nyulak a hurokban, Nincs maradás) címmel bevallotta életét, feltárta emberi és írói geneziséit. Az országos hírű Felsőmagyarország Könyvkiadó vezetőjének munkáját értékelve Aquinói Szent Tamásnak a

története jut eszembe, aki egyszer a folyosót takarító, a nagy teológus tudását, műveinek jelentőségét dicsérő laikus szerzettestestvérének mondta: „Testvér, a maga seprűje és az én tollam teljesen azonos értékű Isten előtt. Ha pedig ön tisztább szándékkal sepr, mint én írok, akkor az ön seprűje messze megelőzi értékben az én tollamat.” Serfőző eddigi műve arra is példa, „Ha a lélekből élünk, akkor követnünk kell a Lelket.” (Gal 5,25) Serfőző Simon Szent István drámájának színpadi sorsa korjellemző, éppolyan mostoha, mint Ratkó József Segítsd a királyt című remekművéé: professzionális színpadon elő sem adták. Serfőző és Ratkó szemléletük mélyen rokon abban, hogy múltunkat a Mindenható irgalmába, jelenünket a szeretetébe, jövőnket pedig gondviselésébe ajánljuk.

A dél-tiroli kérdés rövid története

Bevezetés

A mai, mintegy 260 000 lelket számláló dél-tiroli németiség az európai kisebbségek között alighanem az egyik legrendezettebb közjogi státusszal és messzemenő kollektív jogokkal rendelkező népközösség. Ráadásul a dél-tiroli régió egyike Európa fejlett régióinak. Tanulmányunkban e népközösség sorsát és a dél-tiroli régió történetét kísérik végig az első világháborút lezáró békerendszer napjainkig. Elsősorban arra keressük a választ, hogy a dél-tiroli kérdés milyen pozitív politikai példákat nyújthat Közép-Európa hasonló problémákkal küzdő régióinak.

1. Tirol, Dél-Tirol, történelmi Tirol tartomány, avagy egy kis nevezéktan

Napjainkban a Tirol név két földrajzi egység nevében található meg, egyrészt Ausztria egyik tartományát nevezzük Tirolnak, másrészt Olaszország egyik régiójának a Trentino–Dél-Tirol régiónak a nevében tűnik fel a Tirol elnevezés. Bár a pontosság kedvéért itt meg kell jegyeznünk, hogy az olaszok a Trentino–Dél-Tirol elnevezés helyett inkább a Trentino–Alto Adige elnevezést használják.¹ A mai osztrák Tirol tartomány és az olasz Trentino–Dél-Tirol régió mellett a történészek és a geográfusok számon tartanak egy ún. „történelmi Tirol tartományt”, mely magába foglalta mindkét fentebb említett területet. Azaz a történelmi Tirol az Inn folyó völgyének egy jelentős szakaszát, továbbá a Dráva és az Adige (Etsch) folyók felső folyásának vidékét ölelte fel.²

A történelmi Tirol tartomány területe a középkor első felében még grófságokra (Felső-Inn völgyi, Alsó-Inn völgyi, hegyi, meranoi grófság, stb.) és püspökségekre (trentói, bolzanói püspökség) tagolódott.³ A szétagolt területből hosszú harcok után a többi gróf és a püspökök fölé kerekedve a Tirol grófi ház – melynek családi birtokai az Ötz-vidéken, Merano felett terültek el – a XIII. század

közepére épített ki tartományt. Ezért vált a Tirol-ház a megszülető tartomány névadójává. A sors furcsa fintora, hogy a Tirolt egyesítő Albert gróf fiú utód nélkül halt meg, 1254-ben bekövetkezett halálával a tartomány a Görz-dinasztia kezébe került.⁴ Ez a dinasztia bő 100 évig kormányozta Tirolt, a Görz-dinasztia tiroli ágának utolsó tagja, IV. Meinhard, 1363 januárjában halt meg. IV. Habsburg Rudolf herceg Meinhard halálhírére a rossz útvisszonyok ellenére, a tél kellős közepén sietve Tirolba utazott, ahol meggyerte magának a tartomány nemeseit, a városok vezetőit, valamint Brixen és Trento püspökeit. Ezek után Margit hercegnő – Meinhard anyja – átadta a tartomány vezetését Rudolfnak. Ezzel Tirol Habsburg tartománnyá vált.⁵

Itt kell megemlítenünk, hogy Rudolf fenti lépéseire az adta az alapot, hogy a kezében volt egy 1359. szeptember 2-ára dátumozott okirat. Ebben Margit hercegnő a Tirol feletti uralmat a Habsburgokra ruházta arra az esetre, ha férje Lajos, és fia Meinhard fiú utód nélkül halna meg.⁶ Egyes szerzők szerint az okirat hamisítvány, 1363-ban készült, amikor mind Lajos – aki 1359-ben halt meg –, mind Meinhard már halott volt.⁷ Az okirat keletkezési dátumának kérdésében nem tudunk állást foglalni, egy azonban biztos, Tirol 1363-ban a Habsburgok uralom alá került.

Terjedelmi korlátaink miatt nem mutatjuk be a Habsburg tartománnyá váló Tirol teljes történetét,⁸ a következőkben csupán az ún. Dél-Tirol problémakörre koncentrálnunk.

2. A Dél-Tirol problémakör születése

A történelmi Tirol tartomány etnikai képét az alábbi módon rajzolhatjuk fel: az Alpoktól északra elterülő Észak-Tirolt teljes egészében németek lakták, míg az Alpoktól délre elterülő Dél-Tirolban a németek mellett olaszok is éltek.⁹ Ráadásul Dél-Tirolban a németek és olaszok mellett még egy nemzetiség élt, az ókori rómaiak által meg-

hódított rétoromán törzsek utódai, a ladinok, akik a Dolomitok öt völgyében viszonylag kompakt tömbökben éltek, ezért is nevezték őket dolomiti ladinoknak. Az Osztrák–Magyar Monarchia statisztikái alapján az alábbi táblázatot rajzolhatjuk fel:

1. táblázat Dél-Tirol etnikai megoszlása 1880–1910

Év	Német (%)	Olasz (%)	Ladin (%)	Egyéb (%)	Összesen (%)
1880	90,6	3,4	4,3	1,7	100
1890	89,0	4,5	4,3	2,3	100
1900	88,8	4,0	4,0	3,2	100
1910	89,0	2,9	3,8	4,3	100

Forrás: Polányi Tünde id. mű¹⁰

A fenti 3,4% és 2,9% között ingadozó olasz arány nem tűnik soknak. Különösen akkor nem, ha a százalékos arány mögé odatesszük azt, hogy ez valójában hány főt is jelentett. Az 1910-es adatsornál a 89,0%-nyi német 215 352 főt takart, míg a 2,9%-nyi olasz mindössze 7054 főt. Ezek alapján bátran kijelenthetjük, hogy a Dél-Tirolban élő olasz kisebbség nem volt jelentős súlyú és arányú kisebbség, így azon céljuk, hogy az olasz nemzetállamhoz akartak csatlakozni, nem okozhatott volna komoly problémát. Valójában a dél-tiroli probléma igazi gyökerét az olasz anyaország nacionalizmusában kell keresnünk. Giuseppe Mazzini már 1848-ban azzal az elképzeléssel állt elő, hogy amennyiben megszületik az egységes olasz állam, annak északon ún. „természetes határral” kell rendelkeznie. Ez Mazzini szerint az alpesi vízválasztó, ezért Tirol tartományának a Brenner-hágótól délre fekvő területeinek Olaszországhoz való csatolását követelte. Ezt a Mazzini-féle követelést az olasz irredenta körök az olasz állam 1861-ben történő megszületése után is igyekeztek folyamatosan napirenden tartani.¹¹ Az olasz anyaországnak azonban a Dél-Tirolra vonatkozó követeléseit alá kellett rendelnie egyéb nagypolitikai érdekeinek. Bécsben 1882. május 20-án Németország, az Osztrák–Magyar Monarchia és Olaszország létrehozták a hármass szövetséget. Az egyezmény olasz–osztrák viszonylatban azt jelentette, hogy Olaszország lemondott a Brenner határra vonatkozó követeléseiről, cserébe a Monarchia támogatja Olaszországot egy esetleges francia–olasz háborúban.¹²

Az első világháború kitörése után néhány nappal, 1914. augusztus 3-án Olaszország, annak ellenére, hogy a hármass szövetség érvényben volt, semlegességét dekralálta, azaz nem lépett hadba Németország és az Osztrák–Magyar Monarchia szövetségeseiként. Róma ar-

ra hivatkozott, hogy a Monarchia a Szerbiához eljuttatott ultimátumot megelőzően nem konzultált Olaszországgal. 1914 őszétől Németország arra törekedett, hogy Olaszországot a központi hatalmak oldalán bevonja a háborúba. Az 1914 decemberében kinevezett római új német nagykövet, Bernhard von Bülow herceg, minden követ megmozgatott annak érdekében, hogy Olaszország a Központi Hatalmak oldalán lépjen be a háborúba.¹³ Bülow törekvései sikerrel kecsegtettek, Olaszország 1915. január 11-én hivatalosan jelezte a németek felé, hogy a háborúba való belépés fejében azt kéri, Dél-Tirolt az Osztrák–Magyar Monarchiától csatolják Olaszországhoz. Németország komoly diplomáciai nyomást gyakorolt a Monarchiára az olasz követelések elfogadása érdekében. Sőt Németország 1915. február 27-én felajánlotta, hogy átengedi a Monarchiának a Felső-Szilézia keleti részén fekvő Sosnowicze feketeszénben gazdag vidékét mintegy kompenzációként Dél-Tirolért.¹⁴

Az olasz területi kompenzációs kívánságok kérdésében a Monarchia vezető politikusai között élénk vita bontakozott ki.¹⁵ A közös külügyminiszter, Leopold Berchtold Dél-Tirol átadását javasolta, míg Tisza István magyar miniszterelnök és Karl Stürgkh osztrák miniszterelnök elfogadhatatlannak tartotta az olasz követelést. 1915. január 13-án Berchtold lemondott a külügyminiszteri posztrol, és utóda Burián István március elején rávette a dualista Monarchia két miniszterelnökét Dél-Tirol egy részének, Trentonak az átengedésére. A felhatalmazás birtokában Burián 1915. március 27-én tudatta Rómával, hogy Trento-körzetét (Trient) hajlandó a Monarchia átengedni.¹⁶ Az olasz kormány április 8-i válaszában közölte, hogy nem elégszik meg Trento (Trient) átengedésével, a hadba lépés áraként egész Dél-Tirolt kéri – azaz Trento (Trient) mellett Bolzano (Bozen) körzetét, az Isonzó-völgyét –, továbbá egyes adriai szigeteket és az albániai Valona körzetét.¹⁷

Az olasz kormány követelése mögött az húzódott meg, hogy a német és osztrák féllel folyó tárgyalásokkal párhuzamosan Antonio Salandra miniszterelnök és Sidney Sonnino külügyminiszter titkos tárgyalásokat kezdeményezett az antanthatalmakkal.¹⁸ Ennek eredményeképpen született meg 1915. április 26-án a titkos londoni egyezmény – Anglia, Franciaország, Oroszország és Olaszország között. Eben Olaszország vállalta, hogy az antanthatalmak oldalán lép háborúba, s ennek fejében megkapja Dél-Tirolt „természetes földrajzi határáig” – azaz a Brenner-hágóig –, továbbá Triesztet, Valonát, a

dalmát szigetek túlnyomó részét és Dalmácia egyharmad részét.

A szerződésnek megfelelően Olaszország 1915. május 23-án hadat üzent a Monarchiának. Az így megnyíló és gyorsan megmerevedő olasz fronton 1915 és 1918 között véres csaták sora – Doberdo, Isonzó, Piave – zajlik Olaszország és a Monarchia között egészen a Páduában 1918. november 3-án megkötött fegyverszünetig.¹⁹ A fegyverszünet rendelkezései értelmében 1918 novemberében az olasz csapatok megszállták Dél-Tirolt, Görz-Gradiscát, Triesztet és az Isztriai-félszigetet.

3. A dél-tiroli kérdés 1919–1945 között

Az első világháború után az antanthatalmak az Osztrák–Magyar Monarchia osztrák felének utódállamával, Ausztriával Saint-Germain-en-Laye-ben 1919. szeptember 10-én kötöttek békét. A békeszerződés 27. cikkének 2. pontja Tirol tartomány Brenneren túli részét – Dél-Tirolt – Olaszországhoz csatolta.²⁰ Ezen döntés következtében a Monarchia egykori tartománya a sok évszázadon át gazdasági és politikai egységként működő Tirol három részre szakadt. Egy északi részre, melynek „fővárosa” Innsbruck, egy keletre, melynek központja Linz – mind Észak-Tirol, mind Kelet-Tirol Ausztriához tartozik, de elválasztja őket Salzburg, mely külön tartományi terület – és Dél-Tirolra, melyet az olasz parlament által 1920. szeptember 26-án meghozott törvény az olasz államterület integráns részévé nyilvánított.

Dél-Tirol megszerzésével Olaszország egy 7400 km²-nyi területű, 250 000 lakos által lakott terület birtokába jutott, melynek lakosai közül, mint az az 1. táblázatból látható az 1910. évi – tehát a háború előtti utolsó – népszámlálás alkalmával csupán 2,9% vallotta magát olasz nemzetiségűnek, míg 89% németnek. Ezen német kisebbség – több mint 223 ezer lakos – egy nagyon kemény olaszosítási politika alanyává vált.

Ellentétben a megszülető, illetve újjászülető közép-európai országokkal – Csehszlovákia, Lengyelország, Jugoszlávia, – az antanthatalmak Olaszországgal nem kötöttek kisebbségvédelmi szerződést. Ennek oka, hogy maga Olaszország is antanthatalomnak minősült. Ennek következtében Olaszországot semmi sem kötelezte a nemzeti, nyelvi kisebbséghez tartozó állampolgáira vonatkozó eljárásokban. Lényegében az olasz állam mindenféle megkötöttség nélkül alakíthatta politikáját Dél-Tirolban.

Az olaszosítás Ettore Tolomei (1865–1952) – az olasz irredenta mozgalom meghatározó egyénisége – által kidolgozott programja a „*Marcia su Roma*” (1922. október 28.), azaz Mussolini hatalomátvétele után kormányprogrammá emelkedett. Az olaszosítás az alábbiakban nyilvánult meg.²¹

A közigazgatás területén

– 1923-ban rendeletileg betiltották a Dél-Tirol elnevezést, a területet Trient provincia nével szervezték meg, majd ezt a nevet 1928-ban Bolzano tartomány névre változtatták.

– Az államigazgatási posztok 95%-át olaszokkal töltötték be, a dél-tiroli német hivatalnokokat Dél-Olaszországba helyezték át.

– 1925-ben az olasz nyelvet az államigazgatás kizárólagos nyelvén nyilvánították.

– Megtiltották a német nyelvű feliratok – például utcanevtáblák – alkalmazását.

– Betiltották az összes német pártot és egyesületet.

A gazdasági élet területén

– Kiszorították a német tulajdonban lévő bankokat a tartományból.

– A területen új ipari üzemeket létesítettek – a torinói Lancia Művek, a milánói Acélművek, a monteccatini Alumínium Művek nyitottak itt fióküzemeket –, melyek munkaerő-ellátása érdekében több ezer olasz családot telepítettek Dél-Olaszországból Dél-Tirolba.

A kultúra és oktatás területén

– 1923-ban minden iskolatípusban betiltották a német nyelvű oktatást. Ezzel párhuzamosan a német nyelvű tanítókat Dél-Olaszországba helyezték át, míg helyettük délről olasz tanítókat hoztak.

– A német nyelvű vallásoktatást is betiltották.

– A német családneveket igyekeztek olaszosítani, azaz olasz nevekre átírni. Ennek egyik szélsőséges megnyilvánulási formája volt, amikor 1927-ben megtiltották, hogy a sírköveken az elhunyt nevét németül tüntetessék fel.²²

A fenti felsorolás alapján kijelenthetjük, hogy az olasz állam egy rendkívül kemény, durva olaszosítási politikát folytatott. Úgy véljük, hogy az olaszok ilyen irányú lépései

erőteljes hasonlóságot mutatnak a két világháború közötti jugoszláv állam által a Vajdaságban folytatott kemény magyarellenes politikával. Ahogy a jugoszláv állam bánt a magyar kisebbséggel, ugyanúgy bánt az olasz állam a német kisebbséggel. Ennek érzékeltetésére egy példa: az olasz állam Dél-Tirol helyett Dél-Olaszországba küldte a német tanítókat, a jugoszláv állam a Vajdaság helyett Kosovóba küldte a magyar tanítókat.

Az olaszosítási politika eredményeit szeretnénk volna népességi statisztikai adatokkal is bemutatni, de kutatómunkák során nem találtunk olyan adatsort, mely Dél-Tirol etnikai összetételére vonatkozna a két világháború közötti időszakban. Mindössze két töredék információt találtunk:

1. Joó Rudolf adatai szerint:²³ 1910-ben Dél-Tirolban a németek száma 223 000 fő (89%) volt, az olaszoké csupán 7300 fő (3%), ezzel szemben 1921-ben a németek száma 193 000 fő (76%) míg az olaszoké 27 000 fő (10%).

2. Gál Gyula forrásmegjelölés nélkül azt írja, hogy 1921 és 1939 között Dél-Tirol olasz lakosainak száma négyszeresére emelkedett.²⁴

Joggal merül fel a kérdés: Hogyan élte túl ezt az olaszosítási politikát a dél-tiroli német kisebbség? A kérdés megválaszolásakor figyelembe kell venni azt a tényt, hogy ellentétben a közép-európai kisebbségi kérdésekkel – pl. a magyar kisebbség sérelmei az utódállamokban –, a dél-tiroli olaszosítási politika a két világháború között alig váltott ki nemzetközi vitát. Az osztrák, illetve a német állam a dél-tiroli német kisebbséggel szembeni bánásmódot olasz belügynek tekintette, így a Nemzetek Szövetsége egyetlen esetben sem foglalkozott a dél-tiroli kérdéssel. Ebből következően a dél-tiroli német kisebbség túlélését csak a saját önszerveződésének köszönhetette. Ennek érzékeltetésére nézzünk meg két példát: 1. Amikor az olasz állam betiltotta a német nyelv iskolai oktatását, a dél-tiroliak létrehoztak egy ún. katakomba-iskolahálózatot, ahol illegálisan folytatták a német nyelv oktatását. 2. Amikor az olasz állam betiltotta az állami iskolákban a német nyelvű vallásoktatást, a katolikus egyház hosszas harcok után elérte, hogy legalább iskolán kívül lehessen német nyelvű hittanórákat tartani.

Az 1938 márciusában bekövetkező Anschluss – Ausztria önállóságának felszámolása – a Brenner határt a Harmadik Birodalom és Olaszország közös határává tette. Hitler, aki a csehszlovákiai német kisebbség esetében többször is erőteljesen fellépett, a dél-tiroli német kisebbség

ügyében más stratégiát követett. A Dél-Tirolral kapcsolatos politikáját a Mussolinivel kötött szövetséghez fűződő érdekeinek rendelte alá. Jól mutatja ezt, hogy 1938. május 7-én olaszországi hivatalos látogatása alkalmával²⁵ a következő kijelentést tette: „Az én rendíthetetlen akaratom és üzenetem a német nemzet számára az, hogy a köztünk lévő, Alpok alkotta természetes határ mindig sértetlen maradjon.”²⁶

Hitler Olaszország szövetségének fejében elismerte Dél-Tirol Olaszországhoz való tartozását. A dél-tiroli német kisebbség német jellegének megőrzését egyedül a Harmadik Birodalomba történő áttelepítés formájában tartotta kivitelezhetőnek. Ezzel párhuzamosan Mussolini továbbra is az 1923 óta zajló olaszosítási politikáját kívánta folytatni. Ezek alapján kijelenthetjük, hogy Hitler és Mussolini közös érdeke a dél-tiroli német kisebbség felszámolása volt.

Igy született meg 1939. június 23-án a „berlini egyezmény” a dél-tiroli német lakosság áttelepítéséről, melyet 1939. október 21-én, majd november 17-én kiegészítő megállapodásokkal láttak el. Az egyezmény értelmében az akkoriban 246 000 fős dél-tiroli német kisebbségnek egyénileg arról kellett döntenie, hogy vagy a német állampolgárság mellett optál, és ebben az esetben átköltözik a Harmadik Birodalomba, vagy a maradás mellett dönt, azaz az olasz állampolgárságot választja, de ennek fejében lemond mindenfajta kisebbségi (nyelvhasználati, oktatási) jogról. Az optálás, azaz a két állampolgárság közötti választás megosztotta a dél-tiroli németiséget. A 246 000 optálásra jogosult dél-tiroli német közül mintegy 211 000 választotta az áttelepülést, illetve 35 000 a maradás mellett döntött. A háború miatt az áttelepülés vontatottan haladt, 1943-ig kb. 75 000 fő települt át a Harmadik Birodalomba.²⁷ De az áttelepült 75 000 főből a második világháború után mintegy 25 000 visszatért Olaszországba. Érdekességgént jegyezzük meg, hogy Hitler 1942-ben azt tervezte, hogy a dél-tiroli németiséget a Krim-félszigetre telepíti át.²⁸

A „Heim in Reich” mozgalomnak – „Vissza a Birodalomba” – Dél-Tirolban az 1943. szeptember 8-i olasz fegyverszünet vetett véget. A fegyverszünet hírére német csapatok szállták meg az olasz területeket az Alpoktól egészen a Nápoly alatt húzódó frontig. Dél-Tirolt „Alpesi előtér és hadműveleti terület” elnevezéssel szervezték meg a bevonuló német csapatok, élén a tiroli gauleiterrel mint főbízottal. A német megszállás után felállított négy dél-tiroli rendőrezredbe azokat a németeket

is behívták, akik nem optáltak a kitelepülésért. 1945. április 29-én az olaszországi német csapatok főparancsnoka aláírta a fegyverszüneti megállapodást, ezt követően Dél-Tirol ismét olasz fennhatóság alá került.

4. A dél-tiroli kérdés 1945 után

A dél-tiroli kérdés a második világháború utáni rendezési tervekkel kapcsolatban ismét felmerült. Az USA külügyminisztériuma által a béke-előkészítéssel kapcsolatban létrehozott egyik bizottság az ún. „Pos War Commision on Austria” 1944. június 8-i memoranduma azt javasolta, hogy az etnikai elvet érvényesítve Bolzano tartományt csatolják Ausztriához.²⁸ Hogy a dél-tiroli kérdés mennyire összefonódott az osztrák állam háború utáni sorsával, jól mutatja az angol külügyminisztérium „Külügyi Kutató- és Sajtószolgálat” által 1942 őszén összeállított memorandumnak Ausztria határaival foglalkozó része.²⁹ Ebben a szakértők azt fejtik ki, hogy Dél-Tirolal kapcsolatban három megoldás lehetséges: 1. Amennyiben Ausztria belép az ún. északi föderációba³¹ – ennek Ausztria, Magyarország, Csehszlovákia és Lengyelország lett volna a tagja –, akkor Dél-Tirolt jutalmul oda kell csatolni hozzá. Ekkor a dél-tiroli németek folyamatban lévő áttelepítését meg kell állítani, sőt vissza kell fordítani. 2. Dél-Tirolt Olaszországnál kell hagyni azon jelentős területi veszteségek ellensúlyozására, melyeket egyéb határai – pl. az olasz-jugoszláv határ – mentén fog elszenvedni. 3. Dél-Tirolt az etnikai határ mentén felosztani, azaz az olasz többségű részek maradnak Olaszországnál, míg a német többségű részek Ausztriához kerülnek.

Az újjászülető osztrák állam – melynek 1945 és 1955 között a saját önállóságaért is meg kellett küzdenie³⁰ – Dél-Tirol visszaszerzését elsőrendű külpolitikai célként kezelte. Az újonnan megválasztott osztrák parlament 1945. december 21-i határozatában kötelezte a kormányt, hogy Dél-Tirolnak az osztrák közösségbe való visszatérése érdekében mindent kövessen el.³² Az osztrák kormány aláírásgyűjtő akciót indított az ügy érdekében, Leopold Figl osztrák kancellár 1946. április 22-én az Innsbruckban tartott tömeggyűlésen 155 ezer aláírással ellátott petíciót vett át. 1946. május 1-jén az osztrák állam az ENSZ tagállamokhoz fordult egy memorandummal, melyben Dél-Tirol Ausztriához való csatolását kérték.

Az ún. Dél-Tirol-memorandum benyújtásának napján került nyilvánosságra, hogy a harmadik párizsi külügyi-

miniszeri konferencián a nagyhatalmak elutasították az osztrák igényt. Azaz az angol szakértők által 1942-ben felvázolt három lehetőség közül a 2. számú valósult meg. Ezen döntés mögött az a megfontolás húzódott meg, hogy miután a nagyhatalmak elvették az olaszok afrikai gyarmatait, a Dodekánisz szigetcsoporthat Görögországnak adták, és az olasz-jugoszláv határt az olaszok kárára változtatták meg, a kicsiny és gyenge Ausztria kedvéért nem akartak újabb döntést hozni Olaszország ellen.

Az osztrák kormány májusban még egy kísérletet tett, egy szerényebb igényeket tartalmazó memorandumot – *Pustertallösung* néven – dolgozott ki, amelyben Bozen tartomány 43%-ának (3925 km² terület, 53 000 német, 15 000 olasz és 7 000 ladin lakossal) Ausztriához való csatolását kérte. A nagyhatalmak Gruber – osztrák külügyminiszter – személyes meghallgatása után ezt is elutasították.³³ Ezek után az osztrák kormány 1946. augusztus 26-i újabb memorandumában már lemondott a Dél-Tirol vagy annak egy része visszaszerzéséről, ehelyett az ottani német kisebbségnek az olasz államszervezeten belüli védelmét kezdeményezte.

Ugyanekkor az olasz kormány azt hangsúlyozta, hogy milyen intézkedéseket tervez a német kisebbség jogainak biztosítására. Így született meg Párizsban 1946. szeptember 5-én a Gruber osztrák külügyminiszter és De Gasperi olasz miniszterelnök által aláírt ún. Párizsi Szerződés – vagy más néven Gruber-De Gasperi-egyezmény –, amely máig is a dél-tiroli német kisebbség jogi helyzetének alapokmánya.³⁴ Az egyezményben Olaszország az alábbiakat vállalta:

- Az olasz lakosokkal teljes egyenjogúságot biztosít a német lakosság számára.
- Visszaállítja a német elemi és középiskolai oktatást.
- Kétnyelvű hivatalokat tart fenn.
- A német és olasz nyelvnek egyenlőséget biztosít a hivatalos iratokban és a helységnevekben.
- Az állások elosztása terén megfelelőbb arányt hoz létre a német és olasz munkavállalók között.
- Biztosítja Dél-Tirol lakosságának az autonóm regionális törvényhozó és végrehajtó hatalom gyakorlását.

A Gruber-De Gasperi-egyezményben foglaltak végrehajtásának első lépéseként az olasz alkotmányozó nemzetgyűlés 1948. január 29-én elfogadta azt az autonómia-törvényt – ezt nevezi a szakirodalom első autonómiaszabályzatnak – amely Bolzano és Trento provinciákat egyesítette Trentino-Alto Adige régió néven.³⁵ A fogalmak tisztázása érdekében itt jegyezzük meg, hogy az

olasz állam közigazgatása 20 régióból épül fel, és ezeken belül kisebb közigazgatási egységként 95 provinciát határoztak le. A regionális önkormányzat jogosítványai ennek a 20 régiónak járnak, míg a provinciák jóval szűkebb jogokkal bírnak. Ezek után érthető, hogy mind az osztrák állam, mind a dél-tiroli német kisebbség részéről kifogásolták Trentino-Alto Adige régió felállítását, hiszen a német többségű Bolzano provincia egyesítése az olasz többségű Trento provinciával egyértelműen hátrányos a német kisebbség számára. Gondoljuk csak el, a regionális autonómia magát a Trentino-Alto Adige régiót illette meg, ahol a regionális parlamentben, illetve a regionális önkormányzatban az olaszok kétharmados többségben voltak. Ráadásul az olasz kormány támogatta a Dél-Tirolba történő olasz bevándorlást. 1957-ben például a köz munkákért felelős minisztérium az olasz bevándorlók számára 5000 lakást építtetett Bolzanóban, ezzel kívánva megváltoztatni a város nemzetiségi képét.³⁷ Itt jegyezzük meg, hogy Dél-Tirol etnikai megoszlásáról a XX. század második felében az alábbi táblázatot lehet felrajzolni:

2. táblázat Dél-Tirol etnikai megoszlása 1961–2001

Év	Német (%)	Olasz (%)	Ladin (%)	Egyéb(%)	Összesen(%)
1961	62,2	34,3	3,4	0,1	100
1971	62,9	33,3	3,7	0,1	100
1981	64,9	28,7	4,1	2,2	100
1991	65,3	26,5	4,2	4,0	100
2001	64,4	24,6	4,1	6,9	100

Forrás: Polányi Tünde id. mű³⁸

Az 50-es években mind az osztrák kormány, mind a dél-tiroli német kisebbség politikusai – a Dél-Tiroli Néppártba tömörültek – szorgalmazták a Gruber-De Gasperi-egyezmény teljes végrehajtását. Az autonómia körüli csatározások fontos fordulópontja volt, hogy 1957. november 17-én a dél-tiroli német kisebbség sigmundskroni deklarációjában követelte Bolzano elszakadását Trentino-Alto Adige régiótól, és annak önálló régióvá alakítását.³⁹ Ezzel szemben az olasz állam pont az ellenkező irányba mozdult el, az 1948-as autonómiaszabályzat 1959. január 16-án kiadott végrehajtási utasításában tovább szűkítette a német kisebbség jogait. Erre válaszul 1959 februárjában a Dél-Tiroli Néppárt vezetősége Bécsbe utazott, ahol az osztrák kormányt mint a párizsi szerződés egyik aláíróját tájékoztatta a dél-tiroli német kisebbség sérelmeiről. Az osztrák kormány felvállalta a problémát – a dél-tiroli német kisebbség védhatalmaként – és támogatásával a dél-tiroli német kisebbség sérelmei

az ENSZ közgyűlésének napirendjére kerültek, amely 1960. október 31-i határozatában felszólította a feleket, hogy az 1946-os Gruber-De Gasperi-egyezmény alapján rendezzék a problémát.

Ezzel párhuzamosan magában Dél-Tirolban számos erőszakos cselekményre – gondolunk itt a sorozatos robbantásokra, melyek célpontja vasútvonalak, áramvezetékek és kormányzati épületek voltak – is sor került.⁴⁰ 1961. június 11-én például az ún. „tűzes éjszakán” egyetlen éjszaka leforgása alatt 37 robbantásos merénylet történt. Ezek a robbantások jelentős anyagi károkat okoztak – pl. az egyik villanyáram-vezeték felrobbantásával sikerült Bozen városának enenergiaellátását egy egész napra megbénítani –, továbbá néhány tucat ember is életét veszítette. A dél-tiroli nemzeti mozgalom történetének ezen „robbantásos korszakáról” igen szűk a szakirodalom. Ez érthető is, hiszen Kante 1992-ben született cikkében⁴¹ azt állítja, hogy az olasz hatóságok még a 90-es évek elején sem zárták le ezen robbantásokkal kapcsolatos dossziékat. Szerinte a robbantások hátterében a dél-tiroli szélsőségesek és az osztrák szélsőségesek titkos összefogása állt, a robbantások végrehajtói a határ osztrák oldalán készültek fel, és akcióik végrehajtása után ott kaptak menedéket is.⁴²

Az olasz, az osztrák állam és a dél-tiroli német kisebbség képviselői között hosszas tárgyalások folytak 1960 és 1969 között.⁴³ Ennek eredményeit az ún. „csomagtervben” (Paket) és a végrehajtás menetrendjét rögzítő ún. „időrendben” (Operationskalender) rögzítették.⁴⁴ A két külügyminiszter – osztrák részről Kurt Waldheim, olasz részről Aldo Moro – 1969. november 30-i koppenhágai találkozásánál írta alá a „csomagtervet” és a „időrendet”.

1972. január 20-án az olasz parlament döntése értelmében életbe lépett az ún. új autonómiastatútum (mivel az 1948. évi első statútumnak nevezi a szakirodalom, ezért megkülönböztetésként az 1972. évi nevezzük új statútumnak). Az új statútum egyes pontjai Bolzano provincia autonómiájának továbbfejlesztését szolgálják a regionális önkormányzat irányába, de nem engedélyezik a provincia régióvá történő átminősítését. Azaz az olasz kormány nem járult hozzá Trentino-Alto Adige régió felosztásához, viszont a régió belül Bolzano provincia számos területen – a csomagterv 29 ilyen területet sorol fel – komoly autonómiát kapott.

A csomagterv a 80-as években megvalósult, így az ENSZ 1992. június 17-i határozata kimondta, hogy a dél-

tiroli kérdés az ENSZ függő kérdései közül törölhető.⁴⁶ Kijelenthetjük, hogy a dél-tiroli németiség az európai kisebbségek között alighanem az egyik legrendezettebb közjogi státusszal és messzemenő kollektív jogokkal rendelkező népközösség.

5. Az autonómia megvalósulása a gyakorlatban

Nézzük meg, hogy hogyan valósult meg a csomagterv, hogyan működik a dél-tiroli autonómia a gyakorlatban.⁴⁸

5.1. A közjogi konstrukció

Ha a regionális szintet nézzük, akkor azt mondhatjuk, hogy a Trentino-Alto Adige (Trentino-Dél-Tirol) régiót két provincia, Trentino és Bolzano alkotja. A régió élén a regionális tanács, a régió elnöke és a regionális bizottság áll. Ezek az alábbiak szerint működnek:

– **A regionális tanács** gyakorolja a törvényhozói hatalmat. Képviselőinek száma 70 fő, ebből 35 főt Trentino, 35 főt Bolzano (Bozen) provincia választ meg arányos, közvetlen és titkos választással. A tanács hivatali ideje 5 év (60 hónap). Az 5 éves ciklus első 30 hónapjában Trient, második 30 hónapjában Bolzano (Bozen) városában ülésezik.

– **A régió elnöke** irányítja az állam által a régióra átruházott igazgatási feladatokat. A regionális tanács saját tagjai közül választja az elnököt, a 2 alelnököt és a titkárokat. Ezek hivatali ideje 30 hónap. A tanács 5 éves ciklusának első felében – első 30 hónap – az elnököt az olasz, az alelnököt a német képviselőcsoport tagjai közül választja meg. A ciklus második felében – második 30 hónap – az elnököt a német, míg az alelnököt az olasz képviselőcsoport tagjai közül kell megválasztani.

– **A regionális bizottság** a régió végrehajtó szerve – gyakorlatilag regionális kormány –, tagjai az elnök, az alelnökök és az ülnökök.

A provinciák szintjét vizsgálva az alábbiakat rögzíthetjük: mind a bolzanoi, mind a trentinoi provincia élén három szerv áll, a tartományi gyűlés, a tartományi bizottság és a tartományi főnök. Ezek az alábbiak szerint működnek:

– **A tartományi gyűlés** tagjainak hivatali ideje 5 év.

– **A tartományi elnököt** a tartományi gyűlés hivatali idejének első 30 hónapjában a német, míg az alelnököt

az olasz népcsoport tagjai közül kell választani. A második 30 hónapban az elnök olasz, az alelnöké a német.

– **A tartományi bizottság** a tartományi főnökből annak két helyetteséből, a valóságos tartományi tanácsosokból és póttanácsosokból áll. A főnök egyik helyettesének német, másik helyettesének az olasz népcsoport tagjaiból kell kikerülnie. A tanácsosok és póttanácsosok összetételének meg kell felelnie Bozen provincia lakossága szerinti összetételnek.

A fentebb ismertetett közjogi konstrukcióból világosan látható, ténylegesen hogyan részesül a dél-tiroli német kisebbség a közjogi hatalomból.

5.2. Nyelvi jogok és közigazgatás/biráskodás

Az autonómiastatútum 99. cikkelye kimondja, hogy a német az olasz nyelvvel egyenjogú. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a dél-tiroli német kisebbség az élet minden területén használhatja az anyanyelvét. A közigazgatás területén ez három elv formájában valósul meg: a) az állami intézmények alkalmazottainak etnikai arányosságot tükröző összetétele b) mindkét nyelv ismerete c) az ügyfelek feltételezett anyanyelvén történő eljárás.

Nézzük meg ezeket részletesebben. Az első alapelv – az állami intézmények alkalmazottainak etnikai arányosságot tükröző összetétel – érvényesülését a 89-es cikkely segíti elő. A cikkely kimondja, hogy Bozen provinciában létszámtervet kell készíteni az állami álláshelyek betöltésére vonatkozóan. Azaz állami munkahelyen az egyes népcsoportok tagjai csakis olyan arányban dolgozhatnak, mint amelyet a három népcsoport – olasz, német ladin – esetében a népszámlálás adatai kimutattak. Ahhoz, hogy az etnikai arányosságot be lehessen tartani, szükség van a lakosság nyelvi hovatartozásának lehető legpontosabb felmérésére. E célt szolgálja tízévenként a népszámlálás részeként leadandó nyilatkozat, melyben minden dél-tiroli állampolgár köteles megjelölni, hogy melyik nyelvcsoporthoz tartozónak vallja magát. Ez a nyilatkozat képezi aztán az etnikai arányosság megteremtésének alapját. A nyilatkozat továbbá fontos szerepet játszik az állami hivatalok által kiírt állások betöltésekor: a jelentkező ezzel igazolja, hogy ahhoz a nyelvcsoporthoz tartozik, amely számára az állást meghirdették. Amennyiben nem találunk az érintett nyelvcsoporthoz megfelelő jelentkezőt, az állást más nyelvi hovatartozású jelentkező is betöltheti.⁴⁹ A 89-es cikkely megvalósítása során Bozen provinciában az állami álláshelyek terén komoly átrende-

zódásra került sor. A 70-es évek közepéig Bozen provinciában az állami álláshelyeket szinte kizárólag olaszokkal töltötték fel. A 80-as években arra törekedtek, hogy a népszámlálások arányszámainak feleltessék meg az állami álláshelyek betöltését.

Egy 1989-es adat szerint az 5376 állami álláshely az alábbi nemzetiségi megoszlást mutatta: 2879 munkahelyet (53,8%) olaszok, 2380 munkahelyet (44,4%) németek és 99 munkahelyet (1,8%) ladinok töltötték be.⁴⁶ Ha ezen, 1989-es adatsor mellé odatesszük az 1991-es népszámlálási adatokat – mely szerint Dél-Tirol lakosságának 65,3%-a német, 26,5%-a olasz és 4,2%-a ladin –, akkor azt mondhatjuk, hogy az 1970-es évekhez képest – amikor minden állásban olaszok voltak, – jelentős pozitív irányú elmozdulást tapasztalhatunk az állami álláshelyek etnikai alapon történő betöltése során.

A második alapelv – a két nyelv ismeretének követelménye – azt jelenti, hogy az állami hivatalokban olyan dolgozókra van szükség, akik mindkét nyelvet ismerik. A nyelvtudás mérésére ezért kidolgoztak egy vizsgarendszert, amely különleges, objektív kritériumok alapján párhuzamosan ellenőrzi a vizsgázók tudásszintjét két, adott esetben három nyelven. A közigazgatási hivatalokban dolgozók számára előírás a kétnyelvű hatósági nyelvvizsga letétele, hiszen csak így biztosítható, hogy a hivatali ügyintézés mindkét nyelven zavartalanul folyhasson, és az állampolgárok érvényesíthessék az anyanyelvükön folyó ügyintézés jogát.⁴⁷

A harmadik alapelv – az ügyfelek feltételezett anyanyelvén történő eljárás – azt jelenti, hogy Bozen provincia polgárainak joga van a bíróságokkal, a közigazgatás szerveivel és hivatalaival való érintkezésben – amelyek székhelye a provinciában van, vagy regionális hatáskörűek – az anyanyelvüket használni. Ez a paragrafus gyakorlatilag olyan módon valósult meg, hogy a fentebb említett szervek annak a nyelvet használják, aki hozzájuk fordul, azaz olyan nyelven válaszolnak, amilyen nyelven az adott polgár hivatalos ügyeit intézni akarja. A hivataloknak – föld- és illetékhivatal, jegyzőségek, adóhivatal – kötelességük biztosítani a dél-tiroli német kisebbség tagjai számára az anyanyelvükön történő ügyintézését.

Itt kell még szólnunk a bírósági eljárások nyelvi szabályozásáról.⁴⁸ A bírósági polgári peres eljárásban résztvevőknek joga van az eljárás folyamán a szabad nyelválasztáshoz. Az eljárás egynyelvűnek számít, amennyiben a feljelentés és a válaszirat ugyanazon a nyelven íródik. Ellenkező esetben a tárgyalás kétnyelvű eljárásnak zajlik.

Kétnyelvű eljárásról a dokumentumok fordítása hatóságilag, a bíróság költségére történik, és kétnyelvű jegyzőkönyvet vesznek fel. Az ítélet és a bírói rendelkezések mindkét nyelven megszületnek, de ez csak a régió belül érvényes. Ugyanígy a német használata csak első- és másodfokon valósulhat meg, feljebbvitel esetén az olasz az eljárás kizárólagos nyelve. Ha a régió kívülre kerül a tárgyalás, az összes addigi dokumentációt olaszra fordítják. A büntetőeljárás során gyakorlati szempontból kívánatos az egynyelvűség. Ezért ezen tárgyalások általában egynyelvűek, de a nyelválasztás joga a vádlottat illeti meg. Az első bírói meghallgatás során tisztázni kell a nyelvhasználat kérdését. Büntetőeljárás során kétnyelvű eljárásra abban az esetben kerül sor, ha több, nem azonos nyelvcsoporthoz tartozó vádlottat gyanúsítanak valamivel. Ilyenkor a vádiratot és az ítéletet mindkét nyelven megfogalmazzák és kihirdetik.

5.3. Nyelv és oktatás

Az autonómia-státútum részletesen szabályozta az oktatási rendszer feladatait és lehetőségeit. A 19. cikkely kimondta, hogy Bozen provinciában az oktatást óvodákban, alap- és középiskolákban a tanulók anyanyelvén, olaszul vagy németül olyan tanárok végzik, akiknek az adott nyelv az anyanyelve. A 19-es paragrafus megvalósítása során Bozen provinciában szigorú szegregáció valósult meg, azaz a német óvodák és iskolák elkülönülten működnek az olasz óvodáktól és iskoláktól. Ennek következtében nem létezik kéttannyelvű – olasz–német – állami óvoda és iskola. Ezt a szegregációt enyhíti, de nem küszöböli ki, hogy az általános iskola második osztályától kezdve kötelező tanítani a másik népcsoport nyelvét, ami a német iskolában az olasz, az olasz iskolákban a német nyelvet jelenti. Így az iskolarendszer valamelyest megközelíti a kétnyelvű iskolamodellt, de valójában a kétnyelvű oktatás keretei nem biztosítottak. Ráadásul ez a fajta iskolai autonómia nem csupán a tanterv kérdésében nyilvánul meg, hanem a tantervek is különbözhetnek egymástól a kulturális és történelmi hagyományoknak megfelelően.⁴⁹

Gyakorlatilag a jelenleg működő iskolarendszer biztosítja a nyelvi kisebbség számára az anyanyelv megtartását, fejlesztését. Emellett garantálja a másik tartományi nyelv elsajátítását is. A valósághoz tartozik azonban, hogy a nyelvi csoportokra és kritériumokra épülő szabályozás két, etnikai alapokon elkülönülő iskolarendszert hozott

létre. Az olaszok hevesen kritizálják a szegregációt, és a kéttannyelvű iskolák bevezetése mellett érvelnek. De a német kisebbség mereven ragaszkodik a fennálló rendszerhez, mondván, ha elindulnának a német-olasz kéttannyelvű iskolák, a német szülők egy jelentős része kárriemegfontolásokból ezekbe adná gyermekét, és ezzel csökkenne a német nyelv súlya.⁵²

Befejezésképpen beszélnünk kell a 90-es évek fejleményeiről. Az 1972-es statútum nem rendelkezett német nyelvű egyetem felállításáról. Pontosabban a 19. cikk azt mondja, hogy amennyiben a régió területén egyetemet akarnak felállítani, azt az olasz államnak jóvá kell hagynia. A dél-tiroli német politikusok a 80-as évektől kezdődően azért küzdöttek, hogy a létrehozzanak egy, a saját elitjük képzésére hivatott egyetemet. Ennek első lépéseként Bolzanóban 1992-ben megalapították a Bolzanói Európai Akadémiát. Ez az intézmény dolgozta ki a leendő egyetem alapításának és működésének dokumentumait. 1997-ben az olasz parlament az ún. Bassani-féle 127. számú törvénycikkkel lehetővé tette a Bolzanói Szabad Egyetem megalapítását. 1998 januárjában Bressonében megkezdte munkáját a Művelődési Kar, míg 1998 márciusában Bolzanóban a Közgazdaságtudományi Kar indult be. A 2001–2002-es tanévben a Számítástechnikai, a 2002–2003-as tanévben pedig a Tervezői Kar kezdte meg működését.⁵³

2002-es adatok szerint a Művelődési Karon 500, a Közgazdaságtudományin 400, a Számítástechnikain pedig 100 hallgató tanul.⁵⁴ Mindegyik karon lehet németül és olaszul is tanulni. Ezt nevezik H-alakú képzésnek, a németek németül tanulnak, az olaszok olaszul (ez a H két szára), míg a ladinok (a H vízszintes része) választhatnak, hogy a ladin nyelvű tantárgyak mellett mely nyelven vesznek fel további kurzusokat.

5.4. Az élet egyéb területei

A dél-tiroli német kisebbség a mindennapi élet egyéb területein is komoly kisebbségi jogokat élvez. Ennek értékelésére néhány további példa:

- A legfontosabb kisebbségi jog – amely komoly anyagi függetlenséget biztosít –, hogy a Bozen provinciában beszedett adók 9/10 részét helyben kell elkölteni.

- A provinciában a helységneveket két nyelven kell felüntetni.

- A dél-tiroli német kisebbségnek joga van „történelmi, művészeti és népi értékeinek védelmére és gondozására”.

E jog gyakorlása során számos kulturális egyesületet működtethet. Az anyanyelvet ápoló társaságok, a kórusok, a zenekarok, a néptáncsoportok, a szintársulatok a tartományban sűrű hálót alkotnak.

- A dél-tiroli német kisebbség újságokat és folyóiratokat adhat ki, a helyi rádió német nyelvű adásokat indíthat.

- A tartományi telefonkönyvre vonatkozó szabályozások szintén rendkívül aprólékosak. Az információkat egyetlen kötetben belül mind németül, mind olaszul közölni kell.

- 1990 óta a kétnyelvűséget a gyógyszerek csomagolására is kiterjesztették. A rendelet a gyógyszeriparra irányul, s mivel ez esetben nem közhivatalról van szó, igen nehéz a szabályozást betartatni.

- 1996-tól a tartomány saját zászlaját is kitűzi.⁵⁵

Úgy véljük, a fentebb ismertetett kisebbségi jogok alapján kijelenthetjük, a dél-tiroli német kisebbségnek minden eszköze megvan arra, hogy megőrizze jellegzetességeit és biztosítsa fennmaradását.

6. Konklúziók

Köztes-Európában – a Balti-tengertől az Égei-tengerig terjedő hatalmas sávban – az 1919–1920-as versailles-i rendezés következményeként számos Dél-Tirolhoz hasonló terület (talán a régió elnevezés pontosabb) található. Ezeket a többnemzetiségű régiókat a versailles-i rendezés óta eltelt 85 évben az adott államok többségi nemzetei különféle eszközökkel – etnikai tisztogatás, erőszakos és békés asszimiláció – igyekeztek egyneművé tenni. Úgy véljük, a dél-tiroli német kisebbség történetéből – különösen a második világháborútól napjainkig terjedő időszak történéseiből – egy nagyon fontos következtetés vonható le.

A többnemzetiségű régiókat nem megszüntetni, hanem a jog eszközeivel meg kell szervezni a területén élő népcsoportok egymás mellett élésének kereteit. Olyan kereteket kell kialakítani, amelyek lehetővé teszik, hogy minden polgár használhassa a saját nyelvét, megélhesse nemzeti identitását, miközben ugyanezt nem vitatja el a más nyelven megszólaló szomszédjától. A Dél-Tirolban élő németeknek, olaszoknak és ladinoknak ez sikerült. Bizzunk benne, hogy példájukat más régiók is követik.

Felmerül a kérdés, hogyan lehetne Köztes-Európa többi többnemzetiségű régiójában lemásolni a dél-tiroli modellt? A jogi konstrukció pusztá átvétele kevés, úgy

véljük, a sikeres adaptációhoz az alábbi négy feltétel együttes teljesülése szükséges:

1. A többnemzetiségű régióban élő kisebbség akarja megőrizni nemzeti identitását, és ennek érdekében hajlandó legyen egységesen cselekedni is. Gondoljunk arra, amikor az olasz állam 1923-ban betiltotta a német nyelv iskolai oktatását, a dél-tiroliak létrehoztak egy ún. katakomba-iskolahálózatot, ahol illegálisan folytatták a német nyelv oktatását.

2. Azon állam, ahová az adott többnemzetiségű régió tartozik, többségi politikai elitje ismerje fel, hogy a kisebbségi jogok megadása nem csökkenti, hanem erősíti a kisebbség lojalitását az államhoz. A második világhábo-

rú utáni olasz politikai elit felismerte ezt, és hajlandó volt megadni a német kisebbségnek az őket megillető jogokat.

3. Az osztrák állam 1945 utáni aktivitása a dél-tiroli kérdésben – Ausztria felvállalta a véghatalom szerepét – azt mutatja, hogy egy többnemzetiségű régióban élő kisebbség csak az anyaország határozott támogatásával képes a többségi nemzettől az őt megillető kisebbségi jogokat kialakítani.

4. A nagyhatalmak részéről legyen meg a szándék az adott kisebbségi probléma megoldására. Úgy véljük, az ENSZ közbenjárása jelentős eleme volt a dél-tiroli történet sikertörténetévé válásában.

¹ Probáld 2000, 354.

² Hajdú-Moharos 1990, 100.

³ Tiroi közéleti történetéről áttekintő képet nyújt a régebbi felelőzések közül Egger 1893, 140–159. Az újabb felelőzések közül lásd Riedemann 1988, 47–81.; Zöllner 2000, 71–72. és 104–107.

⁴ Uo. 72.

⁵ Erről bővebben lásd Riedemann 1988, 62–67.

⁶ Egger 1893, 150.

⁷ Zöllner 2000, 105.

⁸ Az 1963 és 1918 közötti időszakról lásd Riedemann 1988, 62–209.

⁹ Taylor 1998, 314.

¹⁰ Polányi 2005.

¹¹ Az olasz eredetű Dél-Tiroli vonatkozó követeléseiről lásd bővebben Ermacora 1984.

¹² Döszegi 1967, 299.

¹³ Az Osztrák-Magyar Monarchia római nagykövete, Macchio bíró emlékirataiban részletesen beszámol a római német nagykövét, Bülow herceg hírlapjairól. Macchio 1931, 26–27. old.

¹⁴ Vermes 1994, 330.

¹⁵ A vitákat részletesen ismerteti Vermes 1994, 318–330.

¹⁶ Gál 1995, 11.

¹⁷ Uo.

¹⁸ Az olasz antant titkos tárgyalásokról és a londoni egyezményről lásd bővebben Lowe-Marzari 1975, 145–151.

¹⁹ Az olaszországi front hadiseeményeiről lásd Galántai 1980, 265–271, 295–298, 300–331, 394–395, 453–455 és 482–486.

²⁰ Schöber 1982.

²¹ Alcock 1996, 71–72.; Jóó 1988, 13–14. old.

²² Jóó 1988, 14.

²³ Gál 1995, 16.

²⁴ Uo. 16.

²⁵ Hoser 1938. május 3. és 9. közötti látogatás Olaszországra, erről lásd Ormos 1987, 327–328.

²⁶ Lozovik 22.

²⁷ Gál 1995, 17.

²⁸ Picker 1981.

²⁹ A dokumentumot közli Ermacora 1984, 413.

³⁰ A „Kelet-Európai konföderációk” című memorandumot teljes terjedelmében közli Bán 1996, 43–92., ezen belül az osztrák–olasz nemzeti kapcsolatok lejegyzését a 62–63. oldalakon olvashatjuk.

³¹ Az angol Külügyminisztérium fideszpolitikai elképzeléseiről lásd Bán 1996, 15–42.

³² Lásd erről a História tematikus számát, 2005/5. Az osztrák államszerződés.

³³ Ermacora 1984, 45.

³⁴ Zöllner 2000, 402.

³⁵ A Gruber-De Gasperi szerződés szövegét közli Ermacora 1984, 426–429.

³⁶ Horváth 1998, 149.

³⁷ Lozovik 26.

³⁸ Polányi 2005, 87–88. old.

³⁹ Alcock 1996, 76.

⁴⁰ Polányi 2005, 75.

⁴¹ L. Kante, 22–24.

⁴² Uo.

⁴³ A tárgyalásokról ismerteti Lozovik 25–27.; Gál 1995, 28–32.; Zöllner 2000, 410.

⁴⁴ A „Czomagnen” (Paket) német szövegét lásd Österreichisches Jahrbuch für Politik 1981, 317–324.; az „Időrend” (Operationskalender) szövegét lásd uo. 325. old.

⁴⁵ Gál 1995, 36–37.

⁴⁶ Az ún. „Üj autonómia-státusumot” teljes terjedelmében közli magyar nyelven Gál 1996, 57–96.

⁴⁷ Jancsi Beáta.

⁴⁸ Lozovik, 29.

⁴⁹ Jancsi Beáta.

⁵⁰ Uo.

⁵¹ Hévízi 2001, 86–87.

⁵² Polányi 2005, 87–88. old.

⁵³ Uo. 77–84. old.

⁵⁴ Uo. 77.

⁵⁵ Hévízi 2001, 87.

Irodalom

Antony Alcock: *Trentino and Tyrol, from Austria-Crowland to European Region*. In: Seamus Dunn-T.G. Fraser (ed.): *Europe and ethnicity*. Routledge, London–New York, 1996. (Alcock 1996)

Pax Britannica. Szerk. Bán D. András. Budapest, 1996, Ovis Kiadó. (Bán 1996)

Döszegi István: *Klasszikus diplomácia – modern hatalmi politika*. Budapest, 1967, Gondolat Kiadó. (Döszegi 1967)

Egger József: *Tiroi története a római kor lejtűsége óta*. In: *Osztrák-Magyar Monarchia irásai és képekben*. X. kötet Tiroi és Vorarberg. Budapest, 1893, Magyar Királyi Akadémia Kiadó. (Egger 1893)

Felix Ermacora: *Südtirol und das Vaterland Österreich*. Wien–München, 1984. (Ermacora 1984)

Gál Gyula: *A dél-tiroli kérdés*. Budapest, 1995, Teleki László Alaphírvény Könyvtára. (Gál 1995)

Galántai József: *Az első világháború*. Budapest, 1980, Gondolat Kiadó. (Galántai 1980)

Hajdú-Moharos József: *Történeti-gazdasági területi egységek Európa országában*. Budapest, 1990, ELTE TTK. (Hajdú-Moharos 1990)

Hévízi Józsa: *Autonómia-épusok Magyarországon és Európában*. Budapest, 2001, Püski Kiadó. (Hévízi 2001)

Horváth Gyula: *Európai regionális politika*. Budapest–Pécs, 1998, Dialog-Campus. (Horváth 1998)

Jancsi Beáta: *A nyelvi jogok kérdése Dél-Tiroiban*. Jancsi Beáta

Rudolf Job: *South-Tyrol, A European Border region*. Budapest, 1988, Minority Protection Association. (Job 1988)

L. Kante: *Itália és Dél-Tiroi, Limes, 1992/1. sz. (L. Kante)*

Lozovik, Petr: *Tiroi – kétélűsített tartomány az egyesülő Európában? Régión, 1993/3* (Lozovik)

C. J. Lowe-F. Marzari: *Italian Foreign Policy 1870–1940*. London–Boston, 1975, Routledge and Kegan. (Lowe-Marzari 1975)

Karl von Macchio: *Wahrheit, Furst Bülow und ich in Rom 1914/1915*. Vienna, 1931, Jung Österreich Verlag. (Macchio 1931)

Ormos Mária: *Mussolini*. Budapest, 1987, Kossuth Könyvkiadó. (Ormos 1987)

Österreichisches Jahrbuch für Politik, Wien, 1981.

Henry Picker: *Hitlers Tagesgespräche im Führerquartier*. Stuttgart, 1981. (Picker 1981)

Polányi Tünde: *Dél-Tiroi*. In: *Kisebbségi oktatás Közép-Európában*, Szerk. Kozma Tamás. Budapest, 2005, Fehérvári Kiadó. (Polányi 2005)

Probáld Ferenc: *Európa regionális földrajza*. Budapest, 2000, ELTE Eötvös Kiadó. (Probáld 2000)

Josef Riedemann: *Geschichte Tirols*. Wien, 1988, Verlag für Geschichte und Politik. (Riedemann 1988)

Richard Schöber: *Die Tiroler Frage auf der Friedenskonferenz von St. Germain*, Innsbruck, 1982, Schleisschiffen 270. (Schöber 1982)

Taylor, A. J. P.: *A Habsburg Monarchy 1809–1918*. Budapest, 1996, Scolar Kiadó. (Taylor 1996)

Vermes Gábor: *Tisza István*. Budapest, 1994, Századvég Kiadó. (Vermes 1994)

Zöllner, Erich: *Ausztria története*. 2000, Ovis Kiadó. (Zöllner 2000)

A korai titoizmus propagandája

A propaganda és a délszláv társadalmak

Kelet-Európában minden mai állam valamilyen formában arra kényszerült, hogy létét igazolja, ezért propagandája jellegzetesen kapcsolódik a történelemhez, gyakran saját céljaira felhasználva, ideológiát gyártva.

A délszláv állam érdeke azt diktálta, hogy arról fejtessen ki propagandát, hogy az állam létrejötte az etnikai viszonyok miatt szükségszerű, ami egyben azt is jelentette, hogy a különböző délszláv népek azonos eredetűek. Mindkét állítás a nagyhatalmak által akkor vallott elvek (wilsoni pontok) szellemében született, és mivel ezek az állam létrejötténél megkerülhetetlenek voltak, ezért a rájuk való emlékeztést fenn kellett tartani mindvégig és mindenáron.

A titoizmus nem tekinthetett el ezektől az elvektől, amelyeket még azzal is megtoldott, hogy a szocializmus szükségszerű következménye az eseményeknek, valamint, hogy az első Jugoszlávia elítélő áruló, más népek mozgalmi retrográdak, negatívak. Ezek mögött a Szovjetunió felerősödő hatása és ideológiai elvárásai álltak, amelyeknek meg kellett felelni.

Természetesen mindennek volt némi alapja, azonban mind a délszláv állam létrejötte, mind megújulása más tényezőktől is függött, amelyek közül a legfontosabb a nagyhatalmak pillanatnyi érdekei, mások pillanatnyi igényei és vágyai. Ezek azonban nem jelenhettek meg a köztudatban, és – úgy vélem – ezért egy téves kép alakult ki a társadalomban, ami azt is megakadályozta, hogy tárgyilagosan viszonyulhassanak önmagukhoz mint közösségekhez, és végső soron a saját helyzetüket sem tudták jól értelmezni.

A Milošević-rendszer mellett elsikkad, sőt talán kedvező színben tűnhet fel a Tito-korszak. A titoizmust kritizálók közül pedig sokan a királyi Jugoszlávia erőnyeit dicsérik. Ráadásul ezek a rendszerek és ideológiák részben tagadják egymást, és ezért esetleg azt az illúziót kelthetik bennünk, hogy vagyis alapon mondhatunk ítéletet fö-

löttük. Még azt is elfogadhatjuk, hogy egymáshoz viszonyítva alternatívát kínálnak, azonban azt le kívánjuk szögezni, hogy egyik jugoszlávai rendszert sem tartjuk pozitívnak. A titoizmus propagandája kritikus vizsgálatra szorul.

A korai titoizmus mint vizsgálódásunk kiindulási alapja

A királyi Jugoszlávia koncepciója elbukott. Vita tárgya lehet, hogy mikor. A királygyilkosságot, a külpolitikai helyzet megváltozását a harmincas évektől akár többnek is értelmezhetnénk, mint előjelnek. Azonban az ország feldarabolását sem tekinthetjük a királyi Jugoszlávia végének, hiszen Draža Mihailović a király nevében szervezkedett, a bukása pedig a szövetséges segélyek megszűnésével kezdődött el, s 1946-ban a halálos ítéletével teljesedett ki, miközben fontos folyamat volt Šubašić és a Tito–Šubašić-egyezmény kijátszása. Titóék egy teljesen új államot hoztak létre. Olyan ez, mint amikor egy rák költözik a tengeri csiga házába. A titoizmus a királyi Jugoszlávia egyfajta tagadása volt, de megtagadták azt az országot a horvátok is, és mindazok, akik más államjogi keretekben képzeltek el jövőjüket. A királyi Jugoszláviát nem lehetett visszaállítani, mert sem a Szovjetunió, sem a győztes partizán mozgalom, sem az abban elnyomott népek nem akarták. Ezért kellett a korai titoizmusnak egyszerre két feladatot véghez vinnie. Egyrészt a királyi Jugoszlávia örökébe lépett, másrészt pedig arról beszélt, hogy gyökeresen új lapot nyit a történelemben.

Ha a későbbi Jugoszlávia légkörét akarjuk megérteni, a titoizmust kell alapul vennünk, mégpedig több okból. Egyrészt generációk szocializálódtak ebben az államalakulatban, másrészt pedig a Milošević-rendszer részben ennek a tagadása volt, részben pedig a továbbéltetése.

Fontos megjegyeznünk, hogy a titoizmust nem tekinthetjük egynemű korszaknak. Szerintem jellegzetes periódusokra tagolódik. A korai titoizmus a harcok végétől az

első alkotmány meghozataláig tart. Ebben a periódusban rendkívül intenzíven folyik az ország bolsevizálása, aminek a jugoszláv kommunisták a haszonélvezői. Azonban voltak sajátos jellegzetességei, és a vezetőknek is voltak elképzeléseik, és talán ebből keletkezett az a feszültség, amely később a sztálinizmussal történő szakításig vezetett, ami ennek ellenére nem jelenti azt, hogy az ország nem sztálinista elveken működött. Így a második periódust sztálinista titoizmusnak nevezhetjük, amely nagyjából 1950-ig tartott, amit az útkeresés periódusa követett. Nagyjából 1955-re kristályosodott ki, mi is lesz az az út. A belpolitikában a föderalizmus, a szocializmus kiegészült az önigazgatással, a külpolitikában pedig a szovjetorientáltságot az elnemkötelezettség váltotta fel. 1955-től 1980-ig tartott a titoizmus aranykorszaka, amelyet még érdemes lenne alkorszakokra bontani, de ez most nem érinti témánkat. A kései titoizmust az 1980 és 1989 közötti időszakra tenném, amely lassan csúszott át a Milošević-korszakba.

Mindezek után érdemes feltenni a kérdést, hogy mi a közös ezekben a korszakokban. Azt hiszem, hogy az első és legfontosabb jellemző, hogy parancsuralmi, tekintélyelvű rendszer volt. E jellege mindvégig megmaradt, csupán a formák finomodtak. A kezdeti népiértékeket és osztályellenesség-üldözéseket rendőri eszközök bevetése követte, hogy végül csak az erőszak alkalmazásának a lehetősége szolgáljon fenyegetésként. Közben a mindent elsőpró propaganda elfogadtatta a rendszert, sőt óriási szimpátiátokét halmozott fel az életszínvonal emelésével. Fontos felismerni, hogy a titoizmus mindvégig a győzelemre hivatkozott, hatalmának, erejének forrását erre vezette vissza, és nem hagyott fel vele, még akkor sem, ha valamilyen más elvet, pl. konszenzust próbált érvényesíteni. Mindemellett egy délszláv übermensch képet éltetett, egyben egy panteont is felépített, amelyben mintegy az annak idején a halált is vállaló hősök vigyázták az utódok morális tisztaságát (amit mint normát jelenített meg a propaganda). Ebben a panteonban megvolt a szerepük a még élő hősöknek, kezdetben az elesett hősök anyáinak (a partizán anyák), a munkaakciók hőseinek. Ebbe a rendszerbe léptek aztán be a pionírok, az ifjak, és ezzel a rendszerrel alakítottak ki modus vivendit az intellektüelek. Fontos és állandó jellemző, hogy a titoizmusban mindvégig ragaszkodtak az ötvenes évekig újrashabogatótt tulajdonviszonyokhoz. A titoizmus propagandája mindvégig ellentmondást nem tűrő, kizárólagos volt. Frazeológiája, vizuális külsőségei

is a kizárólagosságot sugallták. Mindez alaposan áttadódott nyílt, később egyre inkább kódolt gyűlöletbeszéddel.

A jugoszláviai propaganda központi intencióit a legstílusban a Borba napilap közvetítette. Kezdetben a Borba nagyon nyíltan szolgálta a Kommunista Párt érdekeit, később szakmai értelemben sokat fejlődött, de súlya egyre kisebb lett az elektronikus média térhódítása miatt. Emellett a köztársasági lapok is fontos szerephez jutottak. A korai titoizmus propagandájának a fő eszköze azonban továbbra is a Borba.

A Borba propagandájának általános jellemzője

A II. világháború utolsó hónapjaiban a Borba klasszikus háborús propagandát fejtett ki az önmagát sokféleképpen kompromittáló rendszerek ellen. Kommunista jellegéből következően a győzelem elérése mellett teljesen új, „igazságos” társadalmat hirdetett. Ezt az első (vidovdani) Jugoszlávia felülvizsgálásával próbálta elérni. A megelőző társadalmi rendet és a háborús ellenség ideológiáját kapcsolták össze. A partizán propaganda a minősíthetetlen tettek felhasználásával saját propagandáját megkérdőjelezhetetlen hitelességűvé teszi. Ezért minden hivatkozása a bűnösök megbüntetésére, az ellenség legyőzésére már a tényállás ismerete előtt teljes támogatást élvezhetett. Az ebből nyert energiák egy vasúti szelvény mozdonyához hasonlatosak, amely akadály nélkül vontatható be olyan „vagonokat” a közéletbe, amelyeket a partizán hatalom tetszőlegesen pakolt meg tartalmakkal.

A fontos részeket képekkel is alátámasztották, noha azok kivetele gyenge. A világháború szövetséges hatalmainak vezetőit sajátos patosszal ábrázolták, és közöttük Tito képe is megjelenik.

Mint minden propaganda, ez is gyakran manipulált a számokkal. Kiemelik, hogy a vörös hadsereg 2000 kilométert tett meg Sztálingrád és Berlin között. Minden nap több mint 100 várost „szabadítanak fel”, Berlin ostromakor pedig szintén száz háztömböt haladnak előre.

Az egyik legproduktívabb módszer a gonosz és jó archetipikus küzdelmét aknázták ki. Mindez egy általános németellenes uszítás része volt.

A hiranyaggal, a rendezvényekkel (újrateremtések, gyászülések, az extrém elemek kiemelése) az emberek irányíthatóságának maximalizálását érték el. Mert mindezzel azokban, akik csak a propagandát ismerik, erős gyű-

lőletet keltettek. Ezzel egyúttal előkészítették a megbélyegzett civilekkel való leszámolást.

Ez a propaganda másként is maximalizálta az emberek irányíthatóságát, azzal, hogy a hősöket állította követendő példának, majd az ifjakat és a nőket (főleg az ún. partizán anyákat).

A manipulációs módszerek összessége egyszersmind szürreális valóságkép-teremtés is. Az imaginárius tér és a „kvázi valóság” egysége valósul meg.

Első pillantásra talán tűzés látszatvalóságról beszélünk, hiszen nem a semmiből, hanem a valóság elemeiből keverik ki a propagandát. Nem a történetek hitele kétséges, de kiemelve őket a szövegekörnyezetből, egy részleteiben létező, de egészében valótlan képet implicálnak. Továbbá a hasonló narratív igazságokat kapcsolják össze, amit a nekik megfelelő mázzal vonnak be. A valóság így egy kreált propagandavalósággá torzul, amely a befogadókban „szürreális valósággá” válik. Ezek alapján olyan mérce állítható fel, amelynek lehetetlen megfelelni, de éppen ezért hatásosan lehet manipulálni vele.

A partizán propaganda, a fenti példákból ezt látni, „szent örületet” próbált követőire erőltetni, az eszközök között nem válogatva. Mindent, az anyák tragédiáját és fájdalmát, a halottak emlékét, a névtelen vagy megnevezett hősöket, a gyerekeket, a nőket, a sorsokat a hatáskeltésre használták. A harcok elmúltával a technikák nem változnak, csak a cél már nem olyan világos.

A propaganda nyelvi eszközei

Abban a korban a propaganda alapvetően nyelvi eszközökkel folyt, sőt elsősorban írott formában, a rádió még nem volt elterjedve. Nem szabad lebecsülnünk a személyes ráhatások spektrumát, a kulturális és tömegrendezvényeket, noha most nem térhetünk ki rájuk. A manipulációs eszközöknek a nyelv nem csak eszköze, hanem egyben hordozója is volt.

A Borba szerb nyelvhasználatja sajátos keveréke a jugoszláviai nyelvhasználatoknak. Többnyire a cirill írásmódot használták, amelyben a helyi dialektusok érvényesültek bizonyos mértékben. Időnként, de rendszertelenül latin betűkkel is megjelent a lap. Bizonyára mindezzel jelezték, hogy az egész országra gondolnak, ill., hogy az egész országban gondolkodtak.

A Borba nyelvezetéből elsősorban erő sugárzott, a győzelem ereje.

A mondatszerkesztés

Érdekes, hogy a szövegekben sok az olyan összetett mondat, amelyben magyarázó mellékmondatos szerkezeteket használnak, amelyekből a kényszerek közvetítése olvasható ki, pl. a háborúban „ez és ez volt”, ezért a békében ennek „így és így” kell lennie. Emellé evidenciaként jelentik ki, hogy pl. az igazság a háborús bűnösök megbüntetését követeli meg. A szövegekben gyakran hivatkoznak a népre. Gyakran alkalmazzák a nyomtatékosító szerkezeteket. Például nem úgy fogalmaznak, hogy „a felszabadulást ünnepli Hercegovina”, hanem így: „a végleges felszabadulást ünnepli Hercegovina”.¹ Ez a megkérdőjelezhetetlenséget és a vitathatatlanságot érzékelteti.

A feladatokat egyértelmű kinyilatkoztatásokban közlik: „Az elsődleges feladat jobban harcolni”. A közelmúlt eseményeit mint végleg befejezetteket hangsúlyozzák ki, pl. „X város, terület felszabadult” és a „csapataink felszabadították X. várost, területet”. Lényeges fogás az „egyrészt, másrészt” mellérendelő mondatszerkezet alkalmazása. Olyan ez, mint amikor az egyik karikatúrán a partizán egy hatalmas bunkóval készül ütni a horogkeresztes német katonákra, de a belendítésnél mellel leüt egy burzsoát is. A szövegekben egyrészt a náci, másrészt a nagyszerb burzsoázia, egyrészt a csetnikek, másrészt az usztasák kapják meg a magukét.

A szóhasználat és a szószervezetek

A szóhasználat jellegzetesebb és erősebb hatást kelt, mint a mondatszerkesztés. A jugoszláv csapatok mindig „erélyesen” (odlučno) válaszolnak a támadásokra. A győzelmek, Sztálin, a vörös hadsereg (később a milígek) fenségesek. Az ellenséget nem csupán megverik, legyőzik, hanem összezúzzák, „sorsa megpecsételődik”. A győzelem pedig „teljesen bizonyos”. A bűnösökre „teljes erővel” (punom merom) sújtanak majd le. Ezt az „erőbeszédet” itt-ott fennkölttség színezi: a vörös hadsereg „kibontotta a győzelem zászlaját” Berlin felett.

Azonban az öndicséret szavainál jóval erősebb benyomást keltenek, és jóval több is van az ellenséget lejárató szavakból. A „mi hőseink” „önfeláldozók”, „elszántak”, „határozottak” és „igazságosak”. A vörös hadsereg „az emberiség felszabadulásának fő ereje”, amelyben „a mesterségbeli tudás” és a „katonai kultúra” testesül meg.

A szövegekben gyakori az írásban furcsán ható éljenezés.

A lejáratus retonikája a tipikus szövszerkezetek mellett tipikus szavakat is alkalmazott. Szinte nincs olyan említés az ellenségnek, hogy ne gyilkosoknak (ubice), árulóknak neveznék őket. Az ellenség emberi mivoltát vonták kétségbe. Úgy tűnik, ez volt a fő cél. Előszóval beszélnek a „német fasisztákról”, a „kegyelem lehetetlenségéről”, az „ötödik hadoszlopáról”, a háborús hűhórokról (ratni dželatli), az „ellenség terrorjáról”, akik „tehetetlen dühükben” (u svorn nemoćnom besu) szertelenül gyilkolnak. Ezért később a „német” és „fasiszta” önmagában is szitokszóvá vált. Félelmetes, ahogy a „gaz”, „undorító”, „kirtás”, „irtás”, „fasiszta”, „usztasa”, „csetnik”, „reakció”, „gyilkos” és még néhány hasonló szó kombinációjával viszonylag hosszú, nem pontos jelentésű, de érzelmektől túlszorduló szófüzérek (cifrázák a szitokszavakat) állítanak össze. Az ellenség „undorító gáztetteket” (gnusni zločin) követett el – „a fasiszta gonosztevők éjjel gyilkolják áldozataikat”.

Az eddig ismertett kifejezések azonban enyhéknek tekinthetők. A tömeggyilkosságokat rendszeresen a „pokolj” kifejezéssel illetik, noha más szó is lenne erre. Ez azért félelmetes, mert a jelentésbör alapszava a „kolje” szó, amely azt jelenti, hogy valakinek, ill. valaminek elvágják a torkát. A délszláv térségben gyakoriak voltak az ilyen gyilkosságok, de korántsem mindig ez történt. Mégis azokban az esetekben is, amikor nem hideg fegyverrel gyilkoltak, a „pokolj” szót használják.

A következő sokat sejtető szó a „vámprá vált” (povampireni) ellenség. Érzékelhetjük a szóösszetétel erőtettségét, ami járulékos jelentést hordoz. A vámpír szó is a vérre asszociál, így a gyilkosság még szörnyűbbnek tűnik: az ellenség olyasmiket követett el, amit lehetetlen elmondani szokványos szavakkal. Ehhez zárkózik fel a „szörnyett” (čudovišni zločin).

Az ellenséget azzal teszik ijesztőbbé, és egyben plasztikusabban elképzelhetővé, hogy minduntalan az állatvilághoz kapcsolódó szavakat használtak. Odúban (jazbina) bujkálnak, és vadállati tetteket (zverstva, vagy zvijsztva) követnek el. Az imént felidézett kifejezésekből azok a hangsúlyok is kihallatszanak, amelyeket hosszás cikkekben rajzoltak fel az ellenségről.

A régi rendszereket régi szavakkal, pl. a nagybirtokot spahiluknak (szpáhi birtoknak) nevezve, a legendássá tett török elnyomáshoz kötik.

A kulcsszavak

Az usztasa horvát, német és fasiszta szavakat célzatosan használják. A fasiszta, és az olasz, a náci és a német, a horvát és az usztasa, a szerb és a csetnik szavak hasonló logikai viszonyban vannak egymással, a német és a fasiszta szavakat mégis felcserélhető módon használják. Nem tesznek különbséget közöttük. A németeket még a svábok (švabe) kifejezéssel is lejáratták. Érdekes, hogy a horvát és usztasa szavakat nem így használják. A horvát szó védettséget élvez, és csak negatív kontextus esetén használják az usztasa szót. A szerb kifejezéssel más a helyzet, igaz, hogy ennek kapcsán is igyekeznek szétválasztani a csetnik és a szerb fogalmat, de olyan hevesen ostromozzák a nagyszerb nacionalizmust, hogy ezzel a szerb szó is gyakran negatív kontextusba kerül. Nagyhorvát nacionalizmusról viszont nem beszélnek, noha ilyen is létezett. Ezenkívül a csetnik és usztasa szavakat gyakran használják egymás mellett, sőt kitaláltak egy új fogalmat is, a csetnik-usztasa gáztettet, noha a két fegyveres mozgalom egymás ellen hadakozott. Vajon mi lehet ennek az oka? Véleményem szerint a titóizmusnak szüksége volt a horvátság jóindulatára, amelyet a háború előtti rendszer ostromozásával próbáltak biztosítani. A győzelem után elhangzott zágrábi beszédében is világossá tette Tito, hogy számít a horvátokra.

Az elfoglalás és a felszabadulás szavak mutatják a barát-ellenség viszonyt. Akit a partizánmozgalom ellenségnek tart, az csak elfoglalásra képes, s csak a barát szabadíthat fel.

A szlogenek

A titóista propagandának a szlogenek különösen éles jelleget adtak. Ezek átütő erejűek. Annál is inkább így van ez, mert a szerbek különösen szeretik őket, és mert a népi hősköltemények ritmusában lehetett őket megfogalmazni. A szlogenek legjelentősebbike a „Smrt fasizmu, sloboda narodu” volt. Ez elhangzott minden nagygyűlésen, sőt sok cikket és minden hivatalos levelet is ezzel fejeztek be. Ezeket egészítették ki a „Doie koljači, doie četnici” (Le a gyilkosokkal, le a csetnikekkel) és a „Kralj se ženio, Tito se borio” (A király nősült, Tito harcolt), vagy a „Nema slobode za neprijatelje slobode” (Nincs szabadság a szabadság ellenségeinek), „Tuđe nećemo a svoje nedamo.” (Mását nem akarjuk, a magunkét nem adjuk) típusúak. Ezek alkalomadtán tökéletesen szolgálták a lejá-

rató propaganda szükségleteit, és az érzelmekre hatottak.

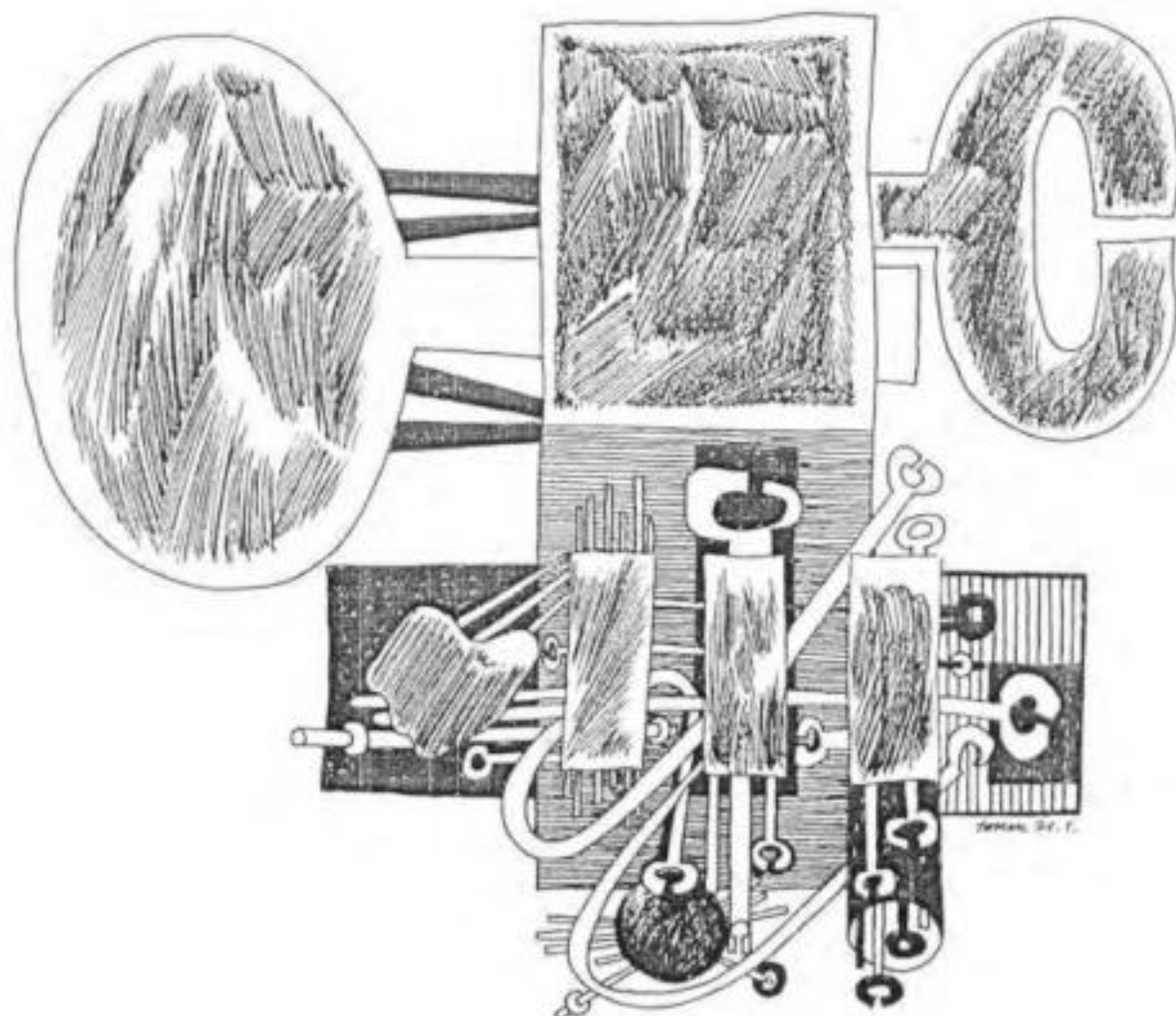
A Pravdából átvett cikkek mutatják, hogy a szovjet propaganda az irányadó, ami a hangulatot illeti, a témák viszont jellegzetesen jugoszlávok.

Következtetések

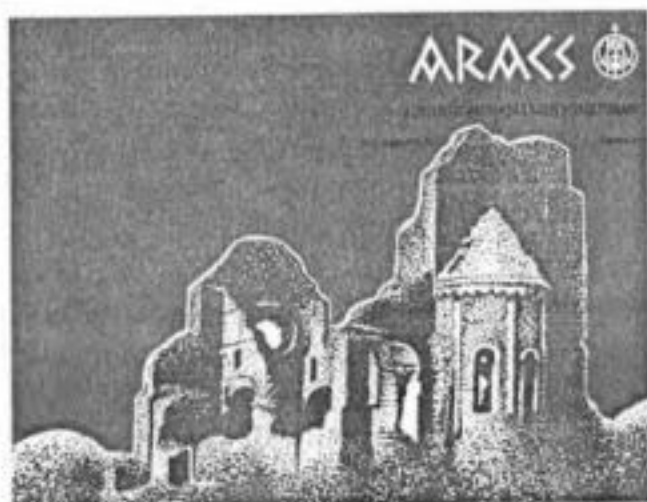
A háborús propaganda nyilvánvaló célt szolgált: a győzelmet, mégpedig eszközöket nem válogató mondandó-

val és formával. A titóista propaganda ebben teljesen szokványos, és hasonlít más propagandákra. A béke megérkezésével a háborús propaganda nem múlt el, sőt csillapítatlanul folytatódott. Stílust nem váltott, vehemenciája nem csökkent, de a célpontjai lassan mozdultak aszerint, hogy kivel volt dolga a központi hatalomnak.

A korai titóizmus egy végletesen agresszív rendszer volt, propagandája is ilyen, a propaganda nyelvezetéből ez nyilvánvaló, különösen akkor, ha figyelembe vesszük a már feltárt adatokat.

¹ Hercegovina slavi svoje konačno oslobođenje; Borba március 12. t. o. sz.n.

Az Aracs első száma
2001.augusztus 20-án, öt évvel ezelőtt jelent meg

A lap méltatói: Hornyik Miklós és dr. Ágoston Mihály

Orbán Viktor miniszterelnök a Népkörben tartott fogadáson
megkapja a folyóirat első számát

Oldottabb hangulatban a bemutató után
Gyurkovics Hunor, Bata János és Dormán László

Folyóiratbemutató Budapesten a Magyarok Házában
2002-ben: Gubás Jenő, Gubás Ágota, Bata János,
Vajda Gábor, Tomán László, Tari István

Tóth Eszter:
**„Minden magyar
 felelős minden
 magyarért”**

Szabó Dezső-idézet képezi ennek a 250 oldalas könyvnek a címét, amely fotókkal gazdagon illusztrálva mutatja be az Aracs Társadalmi Szervezet megalakulását, félévtizedes te-

vékenységét.

Az Aracs T.SZ. 1997-ben alakult Szabadkán a pusztulásban levő délvidéki (elsősorban a bánsági) falvak fennmaradásának segítése céljából. Ennek előfeltételeként kezdettől fogva szorgalmazta a szociográfiai kutatásokat. Az Aracs alapító elnöke, dr. Gubás Jenő nyugalmazott főorvos (akit a Szociális és Családügyi Minisztérium Mocsáry Lajos-díjjal tüntetett ki) még 1997-ben Veszendő végeken címmel egy bánati falu kapcsán könyvet jelentetett meg. A cél a kisebbségi sorsban élő magyarság nemzeti önazonosságának megőrzése, a feladatok tudatosítása, a lelkiismeret élesztése. Ennek érdekében a szervezet könyveket kezdett gyűjteni könyvtárak, iskolák és művelődési intézmények számára. Az adományozók magyarországi intézmények, amelyekből elsősorban a Duna Televízió, majd a Pro Hungaris Alapítvány közvetítésével az Aracs T.Sz. juttatja át a határon (bonyolult hivatalos procedura árán) a gyűjtések eredményét. Azóta többtízezer kötet szépirodalmi, tudományos mű és tankönyv került a vajdasági intézményekbe.

Az Aracs T.SZ. (amelyet 2000-ben Orbán Viktor miniszterelnök a kisebbségekért tett szolgálatért tüntetett ki) könyv- és képzőművészeti bemutatókat is tartott, s díjakat alapított azoknak az embereknek a megjutalmazására, akiknek szerepük volt a délvidéki magyarság önazonosságának őrzésében. Emellett tucatnyi kiskönyvtárat hozott létre a Bánságban, s ugyanerről a vidékről magyarországi alapítványok segítségével nyaranként 30 gyermeket üdültet az anyaországban.

Az Aracs egyik kiemelt akciója jeles magyar írók és történelmi személyiségek képeinek bekereteztetése és odaajándékozása iskoláknak, könyvtáraknak, amivel jelentősen népszerűsíti kulturális és történelmi kincsünket.

Az Aracs civil szervezet alapította az Aracs c. folyóiratot, a délvidéki magyarság közéleti orgánumát.

A dokumentumok alapján készült az Aracs öt éves tevékenységét bemutató almanach.

Vajda Gábor recenziójából

**Határok szabdalta
 közérzet**
 (Aracs Könyvek 2.,
 400 oldalas,
 kemény kötésű)

E kötettel megszületett a 21. századi nemzeti (délvidéki) értelmiségünk, pontosabban e könyv egybegyűjti a közösségben, nemzetben

gondolkodókat, és bebizonyítja, hogy a délvidéki magyarság képes megfogalmazni és megjeleníteni kollektív érdekeit. 36 szerző 56 írását veheti kézbe az olvasó: tényeken alapuló elemzések közérthető, olvasmányos formában, személyes hangú magánvélemény közügyben, érdes jegyzet vagy a rettenetet szépen kimondó vers – mind-mind azt fejezi ki, hogy milyen ennek a Kárpát-medencei s elsősorban is a délvidéki magyarságnak a trianoni határok szabdalta közérzete. Kétségbeejtő a kisebbségi érzésünk, zavarodott a nemzettudatunk, s hogyha nem leplezzük le, hogy ennek előidézője a politikai-történelmi körülményeken kívül a titosta magyar értelmiségi „elit” (amely még mindig hatalmon van) és a köpönyegforgató, mindig átvedlésre kész politikai pozícionáltak rétege, ha nem harcolunk ellenük, akkor hiába fogalmazzuk meg a magyarként való megmaradásunk stratégiáját. Akkor hiába dolgozzuk ki a hárompillérű autonómia-konceptiót, az önálló anyanyelvű oktatásügyi rendszerünket az óvodától az egyetemig, hiába mutatunk rá az anyanyelvű közélet, a magyar szellemiségű kultúra és intézményrendszer szükségességére, hiába ész, erő és szent akarat, akkor elbukik minden törekvésünk. Kilátástalan, egyenlőtlen a küzdelem? Igen. De el kell kezdeni. E kötetbe is kapaszkodva. Hogy „ne rántsón el a Semmi sodra”. József Attila szavaival élve ajánlja figyelmükbe a szerkesztő:

Gubás Ágota

E publicisztikai írásokat erős reflektorfénybe helyezi 2004. december 5-e. Az orvos író körképéből fölsejlik, hogyan juthatott el erre a mélypontra a magyarság. Már évekkel ezelőtt éles határozottsággal felismerte a lényegét: a magyarság öntudatra ébredésének, a magyarságtu-

dat természetes átélésének a szükségességét az élet minden szférájában, pontosabban ennek hiányára mutatott rá az oktatástól a művészeteken át a kisebbségi élet minden területén. De hasonló megfigyelések, magyarságtudat-hasadások észlelhetők az anyaországban is.

Dr. Gubás Jenő könyvében gyógyírként hatnak a nyelvokon népek (a finnek és az észtek) történelméről és kultúrájáról szóló ismertetői - hitet, önbizalmat és ösztönzést adva az egyetemes magyarságnak a beolvadás elleni küzdelmében, és éltetni kívánja azt a törekvést, amely a szülőföld megőrzését és szeretetét erősíti.

A könyv egésze azt az aggodást tükrözi, amely a délvideki magyarság jövőjét látja veszélyeztetve. Kutatja azokat a megoldási lehetőségeket, amelyek segítségével ez a nemzettöredék alkotva és gyarapodva biztosabb jövőt tudhatna a magáénak. Ismerve a mostani körülményeket, ez most a létkérdése. És nemcsak neki.

Szerencsés találkozás, hogy a budapesti Püski Kiadó és a délvideki Aracs Szervezet közös kiadványként jeleníti meg a szerző negyedik önálló kötetét.

Kiadványainkról érdeklődjön szabadkai terjesztőnknel, NOVÁK IMRÉNÉL, tel.: 523-715.

ARACS

A délhidéri magyarság közéleti folyóirata

Alapító és kiadó: Aracs Társadalmi Szervezet, Szabadka

Elnök: dr. Gubás Jenő

Alapító főszerkesztő: Utasi Jenő

Felölös szerkesztő: dr. Vajda Gábor

Olvasószerkesztő, lektor: Gubás Ágota

Fedölapterv: Gyurkovics Hunor

Számítógépes tördelés: Góncöl Róbert

Nyomda: Grafoprodukt Kft. Szabadka

Igazgató: Özvegy Károly

Szerkesztí a szerkesztőbizottság. Tagjai: Andróczy Csaba, Bata János, Cirk Zsuzsanna, Gubás Jenő, Gábrityné Molnár Irén, Gyurkovics Hunor (képzóművészeti szerkesztő), Matuska Márton, Tari István, Utasi Jenő, Vajda Gábor, Zsoldos Ferenc.

Egyes szám ára: 150 din,

évi előfizetés 600 dinár + postaköltség. Külföldi előfizetés a belföldinek a kétszerese.

Szerkesztőségi fogadóórák: Hetente szerdán 8-tól 12 óráig a szabadkai Városi Könyvtár földszinti olvasótermében.

A szerkesztőség címe: Gradska Biblioteka – Városi Könyvtár, 24000 Subotica – Szabadka, Dušan cár u. 2.

Telefon: 553-115. E-mail: aracs-ujzag@tippnet.co.yu, gvajda@suonline.net. Tel.: 024 525-246.

Tel/fax: 024 542-069. Olvasható az interneten: www.aracs.org.yu

Az Aracs folyószámiaszáma: 260-0056780016702-59

A szelvényre írják rá: ČLANARINA, za 2006.god.

A címzett: ARACS

A befizetés jelszáma: 189

Kérjük, hogy a befizetés-szelvény egy példányát juttassák el a következő címre:

Grafoprodukt, 24000 Subotica, József Attila u. 26.

A Szerbiai Igazságügyi Minisztérium a 651-01-157/2001-08 szám alatt jegyezte be a folyóiratot.

2005, filctoll/felt-tip pen, 45x35 cm

2006, filctoll/felt-tip pen, 42x29,5 cm

2005, filctoll/felt-tip pen, 45x35 cm

2006, filctoll/felt-tip pen, 42x29,5 cm

E számunk képzőművészeti anyagát Torok Sándor (1938, Moravica – 2006, Debrecen) festőművész alkotásai képezik.

Címlap: Metamorfózis I. / Metamorphosis I., 1970. olaj/vászon, 65x51 cm
Hátlap: Pannon triptichon / Pannon triptych, 1975, olaj/farostlemez, 100x300 cm

